

АНАТОЛІЙ ФІЛІНЮК

ЛЕГЕНДАРНІ БРАТИ

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Національна академія наук вищої освіти України
Хмельницька обласна організація Національної спілки краєзнавців України
Центр дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України
при Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка
Кам'янець-Подільська міська організація
Товариства «Знання» України

Анатолій ФІЛІНЮК

**ЛЕГЕНДАРНІ БРАТИ:
ПІСЕННА ЖИТТЄТВОРЧІСТЬ
ВАДИМА І ЄВГЕНА ГЖЕГОЖЕВСЬКИХ
У МУЗИЧНОМУ ПРОСТОРІ
ХМЕЛЬНИЧЧИНИ ТА УКРАЇНИ**

МОНОГРАФІЯ

Кам'янець-Подільський
2025

УДК 784(477.43)(092)
ББК 85.31Д(4Укр-4Хме)
Ф53

Рекомендовано вченою радою Центру дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України при Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка (протокол № 12 від 26 грудня 2025 р.)

Рецензенти:

В. В. Газін, доктор історичних наук, доцент, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка;

М. П. Олійник, доктор історичних наук, професор
Хмельницький національний університет;

П. Я. Слободянюк, кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник, керівник Хмельницького
обласного відділення Українського фонду культури.

Літературний редактор:

В. А. Філінюк, кандидатка філологічних наук, доцентка.

Філінюк Анатолій.

Ф53 **Легендарні брати: пісенна життєтворчість Вадима і Євгена Гжегожевських у музичному просторі Хмельниччини та України:** монографія. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2025. 264 с.

ISBN 978-617-8533-59-1

У пропонованій монографії з'ясовуються обставини та чинники становлення, закономірності й індивідуальні особливості розвитку й виховання непересічних особистостей Вадима та Євгена Гжегожевських, розкриваються зміст і спрямування головних ідей і життєвих стратегій, їхня багатогранна подвижницька освітня та мистецька діяльність. На широкий джерельний основі через призму родинної династії в яскравій та доступній формі висвітлено найважливіші віхи життєтворчої біографії легендарних братів – педагогів, композиторів, музично-громадських діячів, волонтерів, заслужених артистів України, членів Національної музичної спілки. Значне місце приділено характеристиці освітньо-методичного і мистецького доробку, його місцю, ролі та практичному значенню в нинішньому українському суспільстві.

Книжка розрахована на працівників освітньої та культурної галузей, істориків, мистецтвознавців, культурологів, краєзнавців, усіх, хто цікавиться видатними особистостями Хмельниччини та України.

УДК 784(477.43)(092)
ББК 85.31Д(4Укр-4Хме)

ISBN 978-617-8533-59-1

© Анатолій Філінюк, 2025
© ТОВ «Друкарня «Рута», 2025

Ministry of Education and Science of Ukraine
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
The National Academy of Higher Education Sciences of Ukraine
Khmelnyskyi Regional Organization of the National Union
of Local Historians of Ukraine
Center for the Study of Podillia History
at the Institute of History of Ukraine NAN of Ukraine
at Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University
Kamianets-Podilskyi City Organization
of the «Knowledge» Society of Ukraine

Anatoliy FILINYUK

**LEGENDARY BROTHERS:
SONGWRITING LIFE CREATIVITY OF
VADYM AND YEVHEN HZHEHOZHEVSKYI
IN THE MUSICAL SPACE
OF KHMELNYTSKYI
REGION AND UKRAINE**

MONOGRAPH

Kamianets-Podilskyi
2025

UDC 784(477.43)(092)

Recommended by the Academic Council of the Center for the Study of the History of Podillia at the Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine, affiliated with the Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University, Minutes № 12 of December 26, 2025

Reviewers:

V. V. Gazin, Doctor of Historical Sciences, Associate Professor,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University;

M. P. Oliinyk, Doctor of Historical Sciences, Professor,
Khmelnyskyi National University;

P. Y. Slobodianuk, Candidate of Historical Sciences, Senior Research
Fellow, Head of the Khmelnytskyi Regional Branch
of the Ukrainian Cultural Foundation.

Literary Editor:

V. A. Filiniuk, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor.

Filinyuk Anatoliy.

Legendary brothers: The songwriting life creativity of Vadym and Yevhenii Hzhhezhhevskyi in the musical space of Khmelnytskyi region and Ukraine: monograph. Kamianets-Podilskyi: LLC «Printing House «Ruta», 2025. 264 p.

ISBN 978-617-8533-59-1

This book examines the circumstances and patterns of formation, individual characteristics of development and upbringing of the extraordinary personalities of Vadym and Yevhen Hzhhezhhevskyi, reveals the content and direction of their main ideas and life strategies, their multifaceted educational and artistic activities. Based on a wide range of sources and viewed through the prism of the family dynasty, the book vividly and accessibly highlights the most important milestones in the life of the legendary brothers – teachers, composers, musical and public figures, volunteers, honoured artists of Ukraine, and members of the National Music Union of Ukraine. Considerable attention is paid to the description of their educational, methodological and artistic achievements, their role and practical significance in contemporary Ukrainian society.

The book is intended for professionals in the fields of education and culture, historians, art historians, cultural experts, local historians, and anyone interested in the outstanding personalities of Khmelnytskyi region and Ukraine.

UDC 784(477.43)(092)

ISBN 978-617-8533-59-1

© Anatoliy Filinyuk, 2025
© LLC Printing House «Ruta», 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДНЄ СЛОВО	9
---------------------	---

СЛОБОДЯНЬОК Петро.

БРАТИ ВАДИМ І ЄВГЕН ГЖЕГОЖЕВСЬКІ – АВТОРИТЕТНІ МУЗИЧНІ ПЕДАГОГИ, ВИКОНАВЦІ, МУЗИКАНТИ, КОМПОЗИТОРИ, ВОЛОНТЕРИ, ПАЛКІ ПАТРІОТИ УКРАЇНИ	11
--	----

ВСТУП	18
-------------	----

<i>Розділ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ.....</i>	<i>22</i>
--	-----------

<i>Розділ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ДЖЕРЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ.....</i>	<i>32</i>
--	-----------

<i>Розділ 3. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ</i>	<i>41</i>
---	-----------

<i>Розділ 4. ВИХОВАННЯ ТАЛАНТІВ ВАДИМА І ЄВГЕНА НА ВИСОКОМОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЯХ РОДИНИ ГЖЕГОЖЕВСЬКИХ</i>	<i>52</i>
---	-----------

<i>Розділ 5. ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНЕ І МИСТЕЦЬКЕ УТВЕРДЖЕННЯ МОЛОДИХ МИТЦІВ.....</i>	<i>68</i>
---	-----------

<i>Розділ 6. МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНА Й МЕТОДИЧНА РОБОТА БРАТІВ-БЛИЗНЮКІВ.....</i>	<i>84</i>
---	-----------

<i>Розділ 7. СЦЕНІЧНО-ЕСТРАДНА ТА КОМПОЗИТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОДІЛЬСЬКИХ МИТЦІВ</i>	<i>117</i>
--	------------

<i>Розділ 8. В. І Є. ГЖЕГОЖЕВСЬКІ – ПОСЛИ ДОБРОЇ ПІСНІ І ДОБРОЇ ВОЛІ, ГОРДІСТЬ ПОДІЛЛЯ ТА УКРАЇНИ</i>	<i>156</i>
---	------------

<i>Розділ 9. СУЧАСНІ ГРАНІ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ БРАТІВ У МУЗИЧНОМУ ПРОСТОРІ ПОДІЛЛЯ ТА УКРАЇНИ.....</i>	<i>169</i>
ВИСНОВКИ	185
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	191
ДОДАТКИ	212
КАЛЕНДАР ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ТА КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БРАТІВ ГЖЕГОЖЕВСЬКИХ	243
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК.....	252

CONTENTS

OPENIN GREMARKS	9
-----------------------	---

Slobodianiuk Petro.

BROTHERS VADYM AND YEVHEN HZHEHOZHEVSKYI – RENOWNED TEACHERS, MUSICIANS, COMPOSERS, VOLUNTEERS, AND ARDENT PATRIOTS OF UKRAINE	11
---	----

INTRODUCTION	18
--------------------	----

<i>Part 1.</i> LITERATURE REVIEW	22
--	----

<i>Part 2.</i> CHARACTERISTICS OF THE SOURCE COMPLEX	32
--	----

<i>Part 3.</i> METHODOLOGICAL BASIS OF THE STUDY	41
--	----

<i>Part 4.</i> RAISING THE TALENTS OF VADYM AND YEVHEN ON THE HIGH MORAL VALUES OF THE HZHEHOZHEVSKYI FAMILY	52
--	----

<i>Part 5.</i> PROFESSIONAL, PEDAGOGICAL AND ARTISTIC ACHIEVEMENTS OF THE BROTHERS V. AND Y. HZHEHOZHEVSKYI	68
---	----

<i>Part 6.</i> MUSICAL, PEDAGOGICAL AND METHODOLOGICAL WORK OF THE TWIN BROTHERS	84
---	----

<i>Part 7.</i> STAGE PERFORMANCE AND COMPOSITION ACTIVITIES OF PODILLIA ARTISTS	117
--	-----

<i>Part 8.</i> AMBASSADORS OF GOOD MUSIC AND GOOD WILL V. AND Y. HZHEHOZHEVSKYI, THE PRIDE OF PODILLIA AND UKRAINE	156
--	-----

<i>Part 9.</i> MODERN ASPECTS OF THE LIFE AND WORK OF THE LEGENDARY BROTHERS IN THE NATIONAL MUSICAL SPHERE	169
CONCLUSIONS.....	185
LIST OF SOURCES AND REFERENCES	191
APPENDICES.....	212
CALENDAR.....	243
NAME INDEX.....	252

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Творча людина, особистість – як ми це поняття розуміємо і що вкладаємо в зміст? Композитор, митець, музикант, співак, який приносить красу та гармонію у світ, чи педагог і науковець, який із душею допомагає своїм учням чи студентам віднайти й розвивати творчий потенціал? У своєму розвитку сучасна українська музична освіта та мистецтво пов'язані з багатьма діячами, які були і є не лише непересічними митцями, а й універсальними творчими особистостями, котрі проявляються в органічному поєднанні їхніх різноманітних музично-педагогічних і художньо-мистецьких умінь й видів діяльності.

Багатогранне творче життя братів-близнюків Вадима та Євгена Гжегожевських – представників сучасної музично-педагогічної еліти Хмельниччини – заслуговує на детальний розгляд з точки зору сучасних мистецтвознавчих досягнень, оскільки йому притаманна та унікальна емоційно-чуттєва властивість, котра здатна розширити уявлення про виражальні засоби музичного мистецтва та його можливості щодо збагачення безцінного досвіду майбутніх поколінь.

Актуальність обраної проблеми обумовлена необхідністю глибокого розуміння й осмислення сутності, характеру та особливостей педагогічної діяльності і музичного мистецтва талановитих митців у сузір'ї культури краю і всієї України.

Працюючи над книгою, ми намагалися підсумувати надзвичайно багатий досвід музично-педагогічної, сценічно-естрадної, композиторської та волонтерської діяльності талановитих і невтомних діячів В. та Є. Гжегожевських. У родині Едуарда Йосиповича і Марії Петрівни Гжегожевських старший син Віталій і двоє молодших близнюків Вадим і Євген успадкували та продовжили справу батька. Їхній непересічний хист до музики проявився з раннього дитинства, а дивовижний талант розкрився завдяки навчанню в Солобковецькій філії Ярмолинецької музичної школи, у Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті, невтомному удосконаленню музичної та пісенної майстерності, участі в численних творчих регіональних, всеукраїнських і міжнародних конкурсах і фестивалях, тисячах концертів, підтверджених сотнями грамот і дипломів лауреатів, цілими поколіннями музикантів.

Поділля, як і вся Україна невичерпні талантами. Брати В. і Є. Гжегожевські – справжній діамант у яскравому сузір'ї митців. Їхня витончена інтелігентність, підкреслена шляхетність, яскравий художньо-естетичний

стиль, палка любов до людей, особливо до музично обдарованих і здібних дітей, зігривала й зігриває на шляху високого мистецтва особистим прикладом ставлення до справи та неповторною, завжди доброю, теплою усмішкою.

Вражають розмах і масштаб винятково плідної музично-педагогічної, співочої, композиторської, популяризаторської та волонтерської діяльності Вадима і Євгена Гжегожевських. Біографічна лінія династії музичних педагогів і митців органічно вживлена в історію колективів закладів освіти та культури, громадських організацій та органів місцевого самоуправління. Як справжні інтелігенти, митці є носіями духовності й гуманізму, надійно стоять на захисті національної свідомості народу, самовіддано та безкорисливо слугують провідниками консолідації української нації. Їхня безмежна відданість мистецтву і творча оптика завжди були сфокусовані на українській пісні, а створені ними численні музичні твори наповнені духом і світлом української національної ідеї. Усе педагогічне і творче життя брати будують мости, що з'єднують їх з іншими людьми, формують особистісні та творчі взаємини. У них неймовірно велике коло друзів, приятелів, знайомих. Це слугує своєрідною основою для внутрішньої рівноваги та джерелом творчого натхнення, можливість посприяти духовному збагаченню інших. Для цього митці завжди ставляться з пильною увагою до кожного учня, знаходять потрібні слова поради та підтримки, віддаючи кожному частинку тепла свого серця.

Пісенна життєтворчість талановитих братів у музичному просторі Ярмолинеччини, Подільського краю та України – це серцевина мистецької співпраці кількох поколінь їхньої великої родинної династії, де панують невтомна праця, захоплення, взаємодопомога, повага, любов і міцні духовні зв'язки. Духовний діалог поколінь збагачує культуру, історичну пам'ять роду – народу – нації. Книга, яку Ви тримаєте в руках, з'явилася на піку слави братів Вадима та Євгена Гжегожевських, інтелектуально невситимих, професійно амбітних і домажно відповідальних особистостей та є найкращим доказом цього.

Щиру подяку виносимо доктору технічних наук, професору, професору кафедри комп'ютерних наук Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка Володимирі Федорчуку за консультації з підготовки монографії до друку та оформлення численних додатків, а також працівнику редакційно-видавничого відділу Андрію Гудимі за підготовку макету книжки. Особливу подяку адресуємо директору і одному з засновників ТОВ «Друкарня "Рута"» Ігорю Гончаруку, в якому побачила світ ця книга.

Низько вклоняємося рецензентам: докторам історичних наук, доцентам Володимирі Газіну і Миколі Олійнику та старшому науковому співробітнику Петру Слободянюку за об'єктивні оцінки, конструктивні зауваження і пропозиції щодо поліпшення тексту монографії.

Анатолій ФІЛІНЮК

БРАТИ ВАДИМ І ЄВГЕН ГЖЕГОЖЕВСЬКІ – АВТОРИТЕТНІ МУЗИЧНІ ПЕДАГОГИ, ВИКОНАВЦІ, МУЗИКАНТИ, КОМПОЗИТОРИ, ВОЛОНТЕРИ, ПАЛКІ ПАТРІОТИ УКРАЇНИ

Українська музична культура – це одна з найважливіших частин української культури взагалі, а українська музична фахова школа – це одна з найважливіших органічних частин нашої рідної школи

Станіслав Людкевич

Нині в українському суспільстві, попри російсько-українську війну, відбуваються активні процеси з національно-культурного відродження. Пісня є найочевиднішим носієм етнокультурного змісту українців, зокрема мешканців Поділля, названого славетною Лесею Українкою красою України. Саме тому чимало українських пісень у сучасному глобалізованому світі слугують очевидними маркерами нашої незламної, незборимої нації. Вочевидь, українська пісня є об'єднувальним елементом у підтриманні ідентичності груп, а в ширшому культурному просторі – символічним артефактом, який несе частку культурного коду та силу позитивної енергії.

Музична культура є складовою частиною художньої культури. І в художній, і в музичній культурі відображається атмосфера епохи, духовний та емоційний стан людини різних часів, її ідеали та устремління. У музичній культурі виявляються різноманітні й багаторівневі зв'язки з різними галузями художньої культури [441, с. 3]. Видатний український письменник, педагог і фольклорист Михайло Стельмах з гордістю зазначав, що «митець відчуває свій кровний зв'язок з народом, і в цьому – запорука певності, що висіяні ним у ґрунт народної свідомості, виплекані серцем і розумом слова дають сходи, які живлять сьогоднішні покоління, з золотого врожаю яких користатимуться і завтра». В інтерпретації митця, «лірична пісня – це душа народу, це безмежне поле, засіяне зернами історії і завітчане людськими надіями, це незміряна, воістину народна любов до своєї дідизни і знена-

вість до її ворогів, це достойна людська гідність і людське страждання, це... чиста сльозина на віях дівочих, це муки матері на чужій землі і цнотлива вечірня усмішка на устах нареченої» [406, с. 5, 17].

В. Січинський навів враження німецького поета Фрідріха Боденштедта від почутих пісень під час подорожі Україною в 1840–1845 рр.: «У ніякій країні дерево народньої поезії не видало таких великих плодів, нігде дух народу не виявився в піснях так живо і правдиво, як серед українців. Який захопливий подих туги, які глибокі, людяні почування в піснях, що їх співає козак на чужині! Яка ніжність у парі з мужеською силою пронизує його любовні пісні... Справді, нарід, що міг співати такі пісні і любоватися ними, не міг стояти на низькому ступні освіти. Цікаво, що українська народня поезія дуже подібна іноді, своєю формою, до поезії найбільш освічених народів Західної Європи... Важну роль грає всюди жінка, з її мягкими, ніжними почуваннями, бо ж і в історії України багато схожого з лицарським середньовічним світом. Дуже тісно живе українець з природою і бере з неї ці чудові малюнки, що є в його піснях». Подібні думки, надзвичайно актуальні для нинішніх часів російсько-української війни, висловила ще в 1866 р. авторка перекладів українських історичних пісень на німецьку мову Тальві: «Визвольна боротьба проти ворогів України зродила дуже багато гарних і могутніх (українських) пісень. Формою і характером та сміливістю поетичних почувань вони дуже й дуже відмінні від великоросійських. Сміливий розмах історичних українських пісень нагадує Шотландські балади. Козак не піддається долі, а з нею бореться, бо українська пісня зродилася під свист куль, під брязкіт шабель у часі довгих воєн, що століттями кипіли від Карпат аж поза Дніпро» [483, с. 104].

Український філософ, письменник і громадський діяч кінця XIX ст. Т. Зіньківський вживав поняття «інтелігенція» і «справжня інтелігенція». «Справжня українська інтелігенція», у його розумінні, відрізняється від решти інтелігенції тим, що самовіддано й безкорисливо працює заради блага рідного народу.

Слід зазначити, що саме культура робить людину особистістю. Історичний досвід засвідчує, що індивід стає членом суспільства, особистістю по мірі соціалізації, тобто освоєння знань, мови, символів, цінностей, норм, звичаїв, традицій своєї соціальної групи, свого народу і всієї світової цивілізації. Власне, духовний розвиток людини відбувається завдяки долученню до культури. Тож, культура становить її невід'ємний складник. Основні характеристики культурної людини не залишаються незмінними: знання, їхній обсяг і глибина мають бути значними, а вміння – вирізнятися високою кваліфікацією та майстерністю. До цього варто додати аспект морального і естетичного виховання, важливість дотримання загальноприйнятих норм поведінки й створення власного «уявно-го музею» з кращими творами всього світового мистецтва.

В. Дорофеева справедливо зазначає, що особистість і широта творчих орієнтирів сучасного митця стають визначальними для композиторів нинішньої доби, а розмаїття стилів і жанрів, нові тенденції музикотворення – закономірним явищем початку ХХІ ст. Попри те, що межі виражальних можливостей стають більш широкими, звертання до семіотичних (знакових) систем, на думку дослідниці, лишається незмінним [415, с. 70]. Науковиця виділяє такі ознаки, притаманні сучасним композиторським творам: акцентуація фольклорного, етнокультурного вимірів; трансформація музичних форм і жанрів; тяжіння музичних інтонацій до концентрації символічних, змістоутворювальних структур; джазова імпровізаційність, залучення найновіших засобів музичної виразності тощо; тонкі образні занурення, програмність, інструментальний театр, запозичення фольклорних образів, історизм, фантазійність, міфологізм [416, с. 70–71]. Сучасне композиторське мистецтво утворює окремий світ, сповнений багатозначними образами і динамічністю. Цей світ за допомогою залучення емоцій, стилів, втілених у сучасних композиторських техніках, забезпечує гармонію та насолоду сприйняття. Жанри, втілювані композиторами в сучасній музиці, утворюють стабільну і водночас рухому систему, яка постійно оновлюється під впливом життєвих і соціокультурних чинників. Є. Пахомова слушно наголошує на новаторських пошуках сучасних українських композиторів, бажанні поєднати у творах різні жанрові ознаки, водночас свідоме їх нівелювання у музичному творі та зосередження його образного чи метафорично-асоціативного змісту в назві [466, с. 67]. Новаторство жанрових пошуків композиторів сучасної доби поєднується з одночасною опорою на традиційні канони музичних жанрів. За висловом І. Тукової, творчість сучасних композиторів «не менш рельєфно втілює необарочні ідеї відродження інструментальних традицій жанрової системи ХVІІ ст.» [496, с. 6].

Варто підкреслити, що, звертаючись до досліджень особливостей жанрово-стильової різноманітності інструментального мистецтва кінця ХХ – початку ХХІ ст., Я. Олексів цілком резонно акцентує увагу на його новаторських рисах, як-от: поєднання формотворчих принципів народного походження («нова фольклорна хвиля» та неофольклоризм), використання принципів джазового музикування, дев'ятнадцять засобів естрадної ретромузики, полістилістики (стилізації, стильової гри) та колористичних виразових засобів сучасної музики у вигляді різних шумів, вишуканих тембрів, «звукових плям», кластерної техніки, а також елементів мистецтва дії, спрямованого на заміну традиційного художнього твору простим жестом, розіграною виставою, використання шумових ефектів [460, с. 13].

Відзначимо, що композитори незалежної України розвивають національну своєрідність музичної мови через використання сти-

лістики українського фольклору, що становить один з найбагатших і найоригінальніших складників традиційної культури українського народу, передусім багатovidову та різножанрову усну художню народну творчість [492, с. 166]. Тим більше, що з часу проголошення державної незалежності України історичні пісні як втілення актуальних суспільних тем, безпосередніх політичних настроїв мас здобувають шанс на повніше осмислення. Історична пісня стала художнім висловом народного розуміння та сприйняття багатьох важливих подій і соціально-визвольних рухів в історії України, а також видатних постатей і невідомих героїв [413, с. 146]. Пісня, за визначенням О. Сердюка, стає майстерною, концертною за функціональною характеристикою, «твором для професійного співака і, водночас, масової аудиторії» [498, с. 56].

Важливо наголосити, що головним принципом модерного музичного мистецтва є співіснування різноманітних стилів, переважання вишуканих мистецьких смаків і прагнення до новацій. Унаслідок одночасного розвитку різних стилів головною тенденцією стає їхнє поєднання в рамках сучасної музики. На думку В. Іонова, «стиль диктує глибину проникнення в духовний зміст твору, розкриває комунікацію як спосіб смислоутворення в культурі» [428, с. 151]. Зрушення в суспільних процесах і культурному житті у другій половині ХХ ст. сприяли подальшому розвитку індивідуального стилю композиторів, підвищили увагу до особистісного, індивідуального в їхній творчості. На стильове новаторство як одну із тенденцій музики останньої третини ХХ – початку ХХІ ст. вказує дослідниця О. Гуркова. За її словами, у художню свідомість входить низка стильових напрямків, як-от: постмодернізм, полістилістика, мінімалізм. Сучасні творці музики використовують нові тембри, технічні засоби, експериментують з інструментальними складами, звертаються до різноманітних сучасних технік композиції (сонористики, алеаторики та інших) [403, с. 28] тощо.

Аналіз засвідчує, що, створюючи нові музичні стилі, композитори використовують усталені художньо-світоглядні традиції та їхні смислові образи, необхідні для утвердження нового. У такий спосіб «відбувається процес створення нового, старе та нове утворює живу єдність. Зіткнення «мікро-» (на рівні композиторського творення) та «макро-» (на рівні загальнолюдських архетипів) законів веде до взаємної руйнації і відновлення хаотичного начала і тим самим сприяє появі нового [481, с. 99]. Зі свого боку, «композитор створює свій особистісний індивідуальний стиль, світ архетипів або кенотипів особистісної творчості, в якому національні культурні архетипи, хоча й виявляють загальнокультурні і національні смисли, стають невіддільним від творчої особистості» [481, с. 99]. На переконання М. Севериної, «сьогодні відбувається «переворот» у світогляді, світосприйнятті, світовідчутті і світовідношенні людини. Архетип як спів-буття розглядається нами як багатовимір-

ний об'єкт, який ми бачимо тільки як його окремі проєкції, видимим лишається тільки верхівка цього айсберга. Саме тому й не можна заперечувати новітні художні напрями, оскільки вони, як певне співбуття, репрезентують множинність описів, образів, зразків архетипів усієї світової культури, як не можна й заперечувати все, що стало надбанням, досвідом культури у вигляді традицій. Для великих мислителів не існує протиставлення «минулого» й «теперішнього» [479, с. 141]. Розуміючи архетипи у вигляді традицій, як певний переданий текст, М. Северинова розглядає «закладений в них смислосміст, що вільний від чийхось думок» [479, с. 251]. На її думку, В Сільвестров, чия творчість побудована на інтонаційних мікроструктурах, «інтонаційних спалахах», «прагне до філософської заглибленості та у якості музичних засобів використовує все багатство нюансів ріано, а динаміка *crescendo* відбувається, найчастіше у межах *pp* і *ppp*» [479, с. 296, 301].

З літератури неважко переконатися, що генерація сучасних вітчизняних композиторів зосереджує зусилля не лише на формуванні та розвитку нових стилів, а насамперед на індивідуальному виборі вже вироблених і перевірених способів музикування, методів композиції та їхніх взаємодій і взаємозв'язків. Композитори надають значну увагу естетиці музикування, що відповідає «театру показу», який ґрунтується на спогляданні та оцінці, роз'єднанні складників різнорідного цілого. Це свого роду гра цілісними образами – композиціями, різноманітними техніками, системами гармонії, фактурами, жанрами.

Поза сумнівом, проблема належного вивчення та використання в повсякденній практиці творчої спадщини композиторів останнього століття актуальна не лише з музикознавчого, а й педагогічного боку. Нинішнє молоде покоління достойне того, щоб виховуватися на кращих зразках саме питомої української музики, на її багатому історичному досвіді. Для сучасного учителя музичного мистецтва важливим є кваліфіковане, аналітичне володіння інформацією стосовно становлення, розвитку і трансформації української музики. Незнання культурного минулого, брак належної інформації про творчість вітчизняних композиторів, обмежене звучання їх «на периферії» сучасних медіаресурсів представляють загрозу для культурного рівня молоді, і для безпеки нашої країни.

Ефект присутності Вадима і Євгена Гжегожевських в освітньо-музичному, сценічно-естрадному та музично-творчому просторі Хмельниччини, Поділля та всієї України надзвичайно відчутний як мінімум упродовж останнього півстоліття. Митці наділені не лише талантом, а й міцним духовним стрижнем. Виявляючи надзвичайну активну педагогічну діяльність, вони зробили величезний прорив у музичній освіту краю. Значення їхніх педагогічних ідей і багаторічного досвіду підтверджується актуальністю і впровадженням у загальну практику навчання і виховання на всеукраїнському рівні. Незмінною

константою в цьому відношенні є те, що навчання в музичній школі не підготовка професійних музикантів і не розвага, а важливий навчально-виховний засіб особистісного розвитку дітей шкільного віку на основі виявлення індивідуальних здібностей, різнобічних естетичних потреб та інтересів.

Творчі педагоги внесли й щоразу несуть в українську національну культуру свіжі етичні та естетичні реєстри. Такі, як вони, зустрічаються рідко – такі багатогранні індивідуальності й безмежно віддані справі життя педагога, чиє подвизництво можна порівняти хіба що з творчою працею найяскравіших діячів вітчизняної культури.

Зі студентських років брати засвоїли три ключові аксіоми:

- а) мистецтво є найвищим типом пізнання;
- б) українська народна пісня є джерелом пам'яті, оберегом народу і його духовності, його гордістю та славою;
- в) українські народні пісні є дієвим засобом виховання духовних цінностей дітей і молоді.

Зацікавлення та піклування музичними справами, які брати виявляють усе життя, свідчать про те, що це аж ніяк не було даниною моді. У їх творчості як композиторів і співаків поєднуються усталеність традицій і смілива загостреність сучасних новацій. Це – щира любов і повага до музичного мистецтва, й українського, і світового. Композиторська спадщина митців охоплює найважливіші для українського мистецтва теми, образи, жанри та форми, продовжуючи насамперед здобутки подільської композиторської школи.

Ліричні вокальні твори Вадима і Євгена Гжегожевських відображають їхню здатність передавати тонкі внутрішні рухи душі за допомогою різноманітних музичних засобів. Ці твори можуть мати різні форми залежно від теми та емоційного змісту, які вони висловлюють. Тож індивідуальний стиль і композиторська манера братів об'єднують глибоку прихильність до естрадної музики, творчу багатогранність митців, їхнє унікальне бачення музичного світу та свіжий підхід до композиції.

Їхні вокальні твори виділяються автентичністю, концизністю та здатністю трансформувати класичні музичні форми в більш гнучкі та захопливі. Безсумнівно, їхні пісні стали не лише втіленням їхнього таланту та оригінальності, а й відображенням краси й неповторності української музичної традиції.

Пісенна лірика В. і Є. Гжегожевських відтінює їхній винятковий талант у передачі глибини та характеру твору за допомогою виразових засобів музичної мови. Розмаїття жанрів, стилів, гармонійних і темпоритмічних рішень у їхніх творах гарантують неповторність і новаторський погляд, що відображає авторський почерк талановитих митців. Завдяки різноманіттю тематики та мелодичному багатству, їхня пісенна творчість користується великою популярністю протягом багатьох

десятиліть і є одним із ключових джерел натхнення для сучасних композиторів, піснярів і виконавців Поділля.

Вони є людьми високої культури та освіченості, кращими представниками освітньо-культурної еліти, здібними та вдумливими педагогами, плодовитими композиторами і талановитими співаками, які гідно утверджують професіоналізм і духовність в освіті та мистецтві в сучасній Україні. За виразом Гжегожевських, культура є обличчям і головною силою кожної нації. Зважаючи на те, як цінують, розвивають, примножують духовну спадщину, можна судити про наш культурний рівень [70].

Унікальність їхнього музичного доробку визнана в українській музичній культурі і, як підтверджують наявні дослідження, є неоціненним джерелом ідей для творчості сучасних українських музикантів.

Усе життя Вадима і Євгена Гжегожевських становить історію динамічної і витривалої творчої думки, а видимим результатом їхньої композиторської та пісенної творчості – тисячі концертів, сотні грамот і дипломів лауреатів мистецьких міжнародних, всеукраїнських й регіональних конкурсів та фестивалів. Звичайна любов до людей і незвичайна до музично обдарованих і здібних школярів зігрівала й зігриває їхнє прагнення на шляху високого мистецтва особистим прикладом ставлення до справи та неповажною, неодмінно доброю, теплою усмішкою.

Серед найважливішого, що ми можемо передати своїм дітям, онукам, правнукам – це пам'ять про свій рід. Не лише через те, що він дав життя нам, а й тому, що без нього і безлічі інших українських сімей-родів, не було б нашого народу, великої славної України. Це важливе завдання значною мірою реалізоване в книзі авторитетного історика, доктора історичних наук, професора, академіка Національної академії наук вищої освіти України Анатолія Філінюка, званого історика, краєзнавця, педагога, людини з активною життєвою позицією.

Петро СЛОБОДЯНЮК,
кандидат історичних наук,
відомий український історик і культуролог,
заслужений працівник культури України

ВСТУП

Патріотика та лірика і гірка печаль
поєднуються у їх творчості і створюють
той особливий, впізнаваний стиль,
який належить лише їм – братам Гжегожевським

Редакція газети «Вперед»

Сучасний етап у розвитку музичної освіти, виконавського мистецтва та естрадної музики Хмельниччини, Поділля та України органічно пов'язаний з іменами талановитих педагогів, композиторів і співаків Вадима і Євгена Гжегожевських, випускників музичного відділення Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту 1981 р. Як учителі музики, вони більшу частину професійної діяльності віддавали освітньому процесу в Шарівській загальноосвітній середній школі, що на Хмельниччині. Проте, починаючи з раннього періоду музично-педагогічної діяльності, брати В. і Є. Гжегожевські були творчо змобілізовані та охоплені невиситимою жаждою до пізнання широкого контексту досягнень української та світової культури. Систематично й послідовно вдосконалювали музично-пісенну майстерність, самостійно створювали музичні твори та обробки, розвиваючи передусім жанр ансамблевої музики. У них уже на перших порах відчувався глибокий зв'язок із мелодикою та ритмікою народних пісень і танців, котрі майже відразу молоді митці стали вивчати спільно зі своїми вихованцями.

Сучасна музична спадщина Хмельниччини, усього Поділля становить невичерпну, нескінченну, незупинну скарбницю багатогранної української національної культури. Багатолітня колоритна музична освіта та культура краю представлена численними яскравими особистостями, котрі талантом, професіоналізмом і невтомною творчою працею збагачили й збагачують духовну скарбницю української національної культури, зокрема прислужилися і служать у цій царині. Це потужна плеяда педагогів і митців-виконавців, скрипалів, капельмейстерів, диригентів, діячів театрального і сценічного мистецтва. Однак їхня творчість ані комплексно, ані системно в літературі досі не висвітлювалася.

Актуальність вивчення української національної освіти та культури, музично-мистецької спадщини великого європейського народу, культурно-мистецьких осередків і визначних постатей зумовлена ба-

гатьма чинниками, зокрема загальновизнаною тенденцією до відродження духовних цінностей і музичних надбань, потребою наукового відтворення багатогранного культурного розвитку на регіональному та загальноукраїнському рівнях. Вона викликана органічною потребою в дослідженні, осмисленні й популяризації ціннісних, змістових і методичних напрацювань сучасних педагогів-музикантів, які творчо розвивають та послідовно збагачують національну освітню та музичну педагогіку. Водночас це пов'язано з потребою утвердження замість безбарвної масової культури високодуховних і високомистецьких творів, випробуваних суспільними викликами.

Культура є винятково важливим виявом та індикатором розвитку всіх сфер суспільного життя. В умовах реалій Радянського Союзу, зокрема брежнєвської доби з її політичним контролем і жорсткою ідеологічною регламентацією, було дуже важко підтримувати й розвивати українську пісню – один із «найкращих і найбагатших проявів духових прикмет нашого народу» і « в цій ділянці займає між усіма культурними народами світу одне з перших місць» [536, с. 622]. Але були ті, кому це вдалося зробити. І робити це професійно, якісно та красиво. Одним з таких виявилися вихідці з мальовничого с. Солобківці, що на Хмельниччині, талановиті брати В. і Є. Гжегожевські, які самовідданою багаторічною творчою працею змогли засвідчити власну вагомую роль у розвитку музичної культури, роблять вагомий внесок у розбудову музичної освіти та розвиток мистецтва с. Шарівки, Ярмолинеччини, Поділля та України загалом.

Особливістю творчості братів у царині освітньо-просвітницької та культурно-мистецької діяльності стало й те, що у 2024 р. митці відзначили сорокап'ятирічний ювілей творчості. Це дозволяє робити певні узагальнення про їхню музично-педагогічну роботу, творчість і волонтерство. Тим більше, що в сучасних реаліях, в умовах повномасштабної російсько-української війни саме українська пісня слугує одним із потужних чинників опору поширення ідеології «русского мира».

Об'єктом наших студій є багатогранна музична освіта та культура Хмельниччини, а безпосереднім предметом – вивчення та відтворення пісенної життєтворчості легендарних братів В. і Є. Гжегожевських у музичному просторі Хмельниччини й України.

Мета нашого видання – всебічно висвітлити музично-педагогічну, виконавську, композиторську і волонтерську діяльність Вадима та Євгена Гжегожевських та їхнє місце в розвитку музичної освіти та культури Хмельниччини та України в другій половині 1970-х – в 2025 рр.

Для досягнення визначеної мети потрібне розв'язання таких дослідницьких **завдань**:

- зробити огляд наукової літератури, представити репрезентативні можливості джерельного комплексу та охарактеризувати методологічну основу дослідження;

- з'ясувати умови та чинники розвитку й виховання обдарованих близнюків у сім'ї та школі;
- простежити їхнє професійно-педагогічне та мистецьке утвердження в період навчання в Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті;
- відтворити основні віхи музично-педагогічної та методичної роботи дипломованих братів;
- розкрити сценічно-естрадну та композиторську діяльність митців;
- висвітлити творчість В. і Є. Гжегожевських як послів доброї пісні та доброї волі;
- з'ясувати сучасні грані життєтворчості легендарних братів у межах родинної династії Гжегожевських-Степанишенів.

Хронологічні межі книги охоплюють головним чином період від закінчення братами-близнюками Вадимом та Євгеном Гжегожевськими в 1976 р. Солобковецької середньої школи і до кінця 2025 р. Нижньою межею є початок їхньої трудової діяльності в Шарівській середній школі, а верхня завершується написанням про них наукової праці наприкінці грудня 2025 р. Однак для формування повної картини про музично-педагогічну, сценічно-виконавчу та композиторську діяльність справді легендарних братів як ключових особистостей родинної династії, ми свідомо опускаємо нижню межу не тільки до дня їхнього народження в 1959 р., а й набагато глибших років. Це дозволяє нам коротко охарактеризувати корені родоводу та духовно-культурні витоки Гжегожевських.

Географічні межі роботи передусім стосуються головної території Хмельницької області в межах районування 1957–2025 рр., коли було ліквідовано Солобковецький район і села Солобківці та Шарівка стали розвиватися в складі Ярмолинецького району [462, с. 212]. Насправді дослідження не обмежується місцями проживання або малою Батьківщиною, а поширюється на місця навчання, мистецької творчості та участі Вадима і Євгена Гжегожевських у численних конкурсах і фестивалях.

Методологія дослідження ґрунтується на фундаментальних і загальнонаукових принципах діалектики та детермінізму, історизму, науковості, об'єктивності, всебічності, системності, конкретності і практичної спрямованості.

У монографії використані такі загальнонаукові методи: аксіологічний, антропологічний, герменевтичний, діахронний, контент-аналізу, морфологічний, синхронний, а також основні конкретно-історичні методи, зокрема історико-антропологічний, історико-генетичний, історико-критичний, історико-порівняльний, історико-хронологічний, історико-типологічний, історико-системний, історико-біографічний та інші.

Наукова новизна наукового видання полягає в розробці й висвітленні практично нової для вітчизняної історичної та культурологічної науки теми. У науковій літературі є лише незначна кількість

публікацій із відображенням окремих аспектів музично-педагогічної, пісенної та композиторської творчості братів Вадима та Євгена Гжегожевських і їхнього внеску в розвиток новітньої національної культури Подільського регіону та всієї України.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що в монографії репрезентовано системне осмислення музично-пісенної життєтворчості В. і Є. Гжегожевських у духовно-культурному просторі Поділля та України від початку 1970-х рр. і до сучасної доби утвердження державної незалежності України.

Результати цього дослідження можуть бути використані й для підготовки узагальнювальних праць з історії музичної освіти та культури, і в навчальній роботі й культурно-просвітницькій діяльності. Зокрема, його результатами можна послуговуватися при написанні й опублікуванні узагальнювальних дидактичних, культурознавчих та історичних праць; підготовці статей, наукових доповідей і повідомлень на наукові форуми; організації культурно-мистецьких виставок, створенні музеїв, музейних кімнат тощо. Узагальнення і фактичні матеріали книги можна використовувати при проведенні навчальних занять з історії, історичного краєзнавства та музичного мистецтва, а також в організації різноманітних виховних заходів. Вони можуть стати основою для окремих факультативних курсів у старших класах загальноосвітніх і музичних навчальних закладів.

Монографічне видання підготовлене в межах виконання комплексної науково-дослідної теми «Проблеми історії суспільних змін і трансформацій в Україні від найдавніших часів і до сьогодення» кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (№ державної реєстрації: 0122U000516), функціонування наукової школи доктора історичних наук, професора, академіка Національної академії наук вищої освіти України А. Г. Філінюка, а також діяльності Центру дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України при Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка.

Структура книги визначається її метою, завданнями та змістовим наповненням. Композиційно вона складається із переднього слова автора видання, статті П. Слободянюка «Брати Вадим і Євген Гжегожевські – авторитетні педагоги, музиканти, композитори, волонтери, палкі патріоти України», вступу, дев'яти розділів, прикінцевих висновків, списку використаних джерел і літератури, додатків, календаря освітньо-професійної та культурно-мистецької діяльності братів Гжегожевських, іменного покажчика та відомостей про автора. Загальний обсяг праці складає 264 сторінок, зокрема 190 сторінок основного тексту.

Список використаних джерел та літератури налічує 537 позицій.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Всі ми діти твої!
Хто далеко по світу,
Ну а хто на твоїй залишився землі
Довіку твої, ти те місце у світі,
Звідкіля наша доля почалась на землі.

Ж. Олійник

Свого часу Євген Гжегожевський зазначив, що «кожної нації культура – то її обличчя, головна сила. І зважаючи на те, як цінують, розвивають, примножують духовну спадщину, можна судити про наш культурний рівень» [67].

Історики, культурологи, мистецтвознавці і краєзнавці предметно вивченням проблем музичного та естрадного мистецтва Поділля, зокрема Хмельниччини, почали займатися лише в період державної незалежності України. Новий етап авторської музичної культури та музично-педагогічної діяльності в сучасних умовах українського державотворення кандидатка мистецтвознавства, доцентка Катерина Івахова пояснює низкою чинників. «По-перше, новими суспільними умовами функціонування сфери культури і формування державної культурної та освітньої політики, пошуком механізмів і шляхів її реалізації у центрі та регіонах України. По-друге, посиленням українізації музичного життя і художньо-мистецької освіти, відродженням історичних етнонаціональних витоків української музичної культури. По-третє, появою нових видів, жанрів, тенденцій у музичному професійному мистецтві і музичній самодіяльній творчості, що мають як позитивні фактори етнонаціонального характеру, так і негативні космополітичні ознаки. По-четверте, необхідністю формування сучасної української музично-пісенної культури, плекання нової музичної української еліти (музичних педагогів, композиторів, артистів, музикознавців), вихованої на найкращих художньо-естетичних традиціях вітчизняної музичної професійної та етнокультури. По-п'яте, гострою потребою долати негативний вплив на українську музичну культуру масованого наступу зарубіжної мас-музики, стандартизації, примітивізму і вульгарщини музичної продукції, нав'язуваної нашому слухачеві з-за кордону» [426, с. 45–46].

Найбільший внесок у дослідження, осмислення та наукову реконструкцію духовно-культурних надбань нашого краю, який Михайло Кіт назвав «блакитною квітучою українською землею», виявляють такі поціновувачі і науковці: М. Балема, О. Волосатих, І. Гринькевич, Р. Гуцал, С. Єсюнін, В. Іванов, М. Кузів, М. Кульбовський, І. Маринін, М. Мельник, В. Олійник, Р. Римар, Е. Сікора, П. Слободянюк та інші.

До музично-педагогічної, виконавсько-мистецької та композиторської діяльності талановитих митців, братів-близнюків Вадима та Євгена Гжегожевських звертається чимало дослідників, зокрема К. Івахова, П. Каньоса, М. Печенюк, В. Савчук, А. Філінюк, А. Хоптяр, Ю. Хоптяр, І. Шоробура, М. Ярова та інші.

Вивчення зазначених аспектів пройшло у своєму розвитку три основні періоди. На першому з них, що охопив 1995–2004 рр., у науковій літературі знайшли місце згадки чи окремі епізоди з пісенної життєвості В. і Є. Гжегожевських. У другому періоді, що продовжувався від 2005 до 2023 р., побачили світ перші аналітичні публікації про талановитих братів, у яких зроблено спроби узагальнити окремі напрямки їхньої музично-педагогічної та творчої діяльності. Третій, найменший за часом, період розпочався в 2024 р. і продовжується досі. Він позначений появою достатньо ґрунтовних публікацій про різні напрямки музично-педагогічної роботи, їхні виконавські досягнення, композиторський доробок, своєчасні волонтерські ініціативи.

Саму літературу про легендарних митців можна умовно поділити і за хронологічними, і змістовими ознаками. Хронологічно першим до особистостей Вадима і Євгена Гжегожевських звернувся відомий на Хмельниччині та в Україні фахівець і діяч культури, кандидат історичних наук П. Слободянюк у науково-історичному виданні «Культура Хмельниччини», назвавши їхні імена серед 20 солістів області [484, с. 207].

Починаючи з 2003 р., про невтомних творчих братів стали з'являтися окремі епізоди в працях кандидатів педагогічних наук, доцентів П. Каньоси [433] і М. Печенюк [468; 469], які навчали Вадима і Євгена в інституті та всіляко підтримували їхнє професійне і сценічне становлення. Так, у дослідженні М. Печенюк «Музиканти Кам'янецьчини: бібліографічно-репертуарний довідник» [468] вперше було вміщено короткі бібліографічні та репертуарні відомості про братів В. і Є. Гжегожевських. Того ж року М. Печенюк і М. Леонт'єв опублікували музичну хрестоматію «Дзвінкi голоси» [469], у якій також розмістили невеличкий фрагмент про їхню пісенну творчість.

Тоді ж їх виділили серед відомих випускників, активних учасників художньої самодіяльності в колективній праці «Кам'янець-Подільський державний університет: минуле і сьогодення» [431], а через кілька років – у книзі кандидата педагогічних наук Олени Прядко «З піснею крізь роки» [475], що побачила світ за редакцією професора Анатолія Філінюка.

Тоді ж окремий фрагмент про В. і Є. Гжегожевських з'явився в нарисі про вокально-хорову Шевченкіану композиторів області [495, с. 39–40].

Цікаві аналітичні та узагальнювальні матеріали про творчу діяльність талановитих братів Вадима і Євгена Гжегожевських знаходимо в колективних працях П. Я. Слободянюка і Ю. А. Хоптіра «Місцеве самоврядування Хмельниччини: нариси історії місцевих громад Ярмолинецького району» [487]. У них йдеться про братів Вадима і Євгена Гжегожевських, які багато років радують піснями односельців, про незабутні враження, які справляють їхні виступи, а пізніше – їхнього родинного ансамблю. Творча діяльність відзначена престижними відзнаками багатьох популярних вітчизняних музичних фестивалів і конкурсів. Характерно, що в книзі наголошено й про Анатолія Івановича Степанишена, який понад 30 років очолював Шарівську середню школу й разом із авторитетним колективом вчителів, зокрема С. О. Грибовською, В. Д. Кондратюк, Є. А. Степанишеною, бібліотекарем М. Т. Мельник і клубними працівниками А. І. Івановою та Л. О. Каліновським, сприяли вихованню гідної зміни [487, с. 49, 363].

Про братів В. і Є. Гжегожевських як організаторів проведення фестивалю творчих близнюків «Співучі дзеркала», який спочатку мав регіональний, а пізніше міжрегіональний і практично всеукраїнський статус, та їхній виступ на ньому як випускників Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка представлено в аналітичній записці «Співучі дзеркала. V регіональний фестиваль» [491], яку опублікував відомий краєзнавець, старший науковий співробітник В. Савчук [478].

Узагальнену інформацію про митців розмістила М. Гріб у досить цікавій і змістовно насиченій брошурі «Зібрались додому лелеки: 20-річчю Незалежності присвячується: літературна творчість земляків» [418], де серед численних поезій мешканців Ярмолинеччини, є їхні твори. Невеликий нарис про життя, творчий доробок і педагогічну діяльність Вадима та Євгена Гжегожевських міститься в бібліографічному довіднику «Видатні люди Ярмолинеччини» [525].

Ц. Зюлковський в аналітичному дослідженні «Мелодія душі: збірник вокально-хорових творів» [420] розкриває пісенний доробок братів Гжегожевських і місце їхньої діяльності для культури Подільського регіону [507].

Дослідниця М. Ярова в монографії «Митці Подільського краю: минуле і сучасне», описуючи творчість митців різних напрямків регіону, кілька сторінок приділяє музичному мистецтву та творчості братів Гжегожевських [520, с. 268–272].

Загалом цікавий матеріал про наймолодшу серед мистецьких шкіл Шарівську дитячу музичну школу, про музику дитинства братів Гжегожевських, сімейний ансамбль, їхні перші трудові кроки, неза-

бутне студентство, творчий злет, успіхи засновників та організаторів, родинної династії Гжегожевських-Степанишених представлений у брошурі «Мистецтво прекрасного – енциклопедичні нариси», опублікованій у 2013 р. за редакцією П. Добрянського [532].

На увагу також заслуговує стаття С. Мельничука «Позанавчальна художньо-естетична діяльність у системі виховання роботи педагогічних інститутів України (1945–1980 рр.)» [455], присвячена позанавчальній діяльності Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту в той період, коли Вадим та Євген Гжегожевські здобували вищу педагогічну освіту.

Про музичні твори та віхи мистецької діяльності братів вмістила інформацію Г. Яківчук у навчально-репертуарному посібнику «Подільські солоспіви» [518], що побачив світ під її редакцією у 2014 р.

У виданні «Ярмолинці – містечко на Поділлі: коротка історія Ярмолинець» [519], окрім історичного характеру, міститься інформація про відомих людей селища. Не оминули й братів Гжегожевських, які є знаковими постатями. Важливо, що в праці розкривається не лише творчість, але і їхня управлінська діяльність.

Коротка біографічна інформація про творчих близнюків вміщена в четвертому випуску видання «Культура: поточний бібліографічний список» під редакцією О. Білоконя, яке було опубліковано у 2019 р. [530].

На другому етапі була опублікована низка статей про творчість В. і Є. Гжегожевських історико-аналітичного плану. У 2015 р. це зробила К. Івахова в статті «Композитори Хмельниччини (авторська та музично-педагогічна діяльність» [426, с. 45–51], у якій висвітлювала творчу та педагогічну діяльність композиторів області у фокусі двох основних аспектів – авторської діяльності і внеску в музичну освіту через призму музично-педагогічної роботи й назвала їх справжніми апологетами родинної ліричної пісні, авторами і виконавцями більше 100 пісень на родинну тематику, засновниками музичної школи і музею духових оркестрів у с. Шарівка на Ярмолинеччині, обласного пісенного фестивалю близнюків «Співучі дзеркала», лауреатами всеукраїнських, міжреспубліканських, всесоюзних конкурсів та фестивалів [426, с. 50]. Через п'ять років дослідниця торкнулася цього питання в іншій змістовній розвідці «Роль української пісні в збереженні української мови (на матеріалах фольклору Хмельниччини)» [427, с. 101–111], у якій визначає ключове місце української пісні в збереженні української національної ідентичності, культури та мови. Проте найбільшу цінність має спільна з П. Слободянком монографія «Вокально-хорова творчість композиторів Хмельниччини (соціально-психологічний аспект)» [486, с. 139–141], де висвітлено музичну та хорову творчість п'ятдесяти композиторів Хмельниччини, у когорті яких чільне місце посіда багатогранна творчість братів Гжегожевських, їхні основні музичні твори,

почесні звання і заслуги. З ними перегукується близька по контексту стаття І. Шоробури, П. Слободянюка і К. Івахової [516].

Важливі відомості про віхи життя та особливості творчості подільських співаків, композиторів і музикантів Вадима та Євгена Гжегожевських містить розвідка В. Кропивницького «Музично-пісенна творчість митців Поділля» [445].

У контексті розкриття ключових подій з історії Кам'янець-Подільського університету та відзначення діяльності його відомих випускників особливе місце відведено Вадиму та Євгену Гжегожевським у колективно-му дослідженні відомих українських істориків, професорів С. Копилова, О. Завальнюка, А. Філінюка та інших авторів до 100-річчя з часу його відкриття [432]. Книга також містить окремі світлини студентського періоду талановитих педагогів і діячів культури. Одна засвідчує їхню участь в хоровій капелі інституту, інша – про участь у запису в передачі «Сяйво» на Чернівецькому телебаченні, а під нею зазначено, що «митці педінституту були учасниками популярних телепередач «Сонячні кларнети», «Ширше коло», «Сяйво», брали участь у багатьох міжнародних конкурсах і фестивалях, неодноразово виступали на Хмельницькому, Чернівецькому та республіканському телебаченні» [432, с. 126, 127].

У статті Ю. Портного «З історії становлення музичної освіти на Поділлі та Волині» [473] розкривається функціонування музичної спеціальності на педагогічному факультеті Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, де в когорті відомих випускників зазначені імена Вадима та Євгена Гжегожевських.

Цікаву інформацію про окремі музичні твори талановитих митців вміщено в літературно-публіцистичному альманаху «Слово єднає!» [488]. Їхні імена згадуються в оглядових довідках, складених на основі матеріалів періодичної преси, інтернет-ресурсів і неопублікованих джерел у «Хроніці життя Хмельниччини» [507; 508] в контексті структури та змісту культурних заходів на теренах регіону за червень 2021 – липень 2022 р. Зокрема, у переліку згадано низку творчих вечорів і концертів братів Гжегожевських.

Однією з небагатьох розвідок, присвячених творчій діяльності талановитих митців, стала стаття доцентів Ю. А. Хоптяра та А. Ю. Хоптяра «Творчі здобутки братів Гжегожевських (до 35-річчя творчості та 55-річчя від дня народження)», що побачила світ у 2014 р. [505]. Її автори зуміли простежити витоки і неперервність у становленні та розкритті творчих здібностей, охарактеризувати дитинство, студентські роки та подальшу творчу самобутню музично-пісенну діяльність подільських митців і педагогів. Проте, на жаль, автори статті не зробили посилань на використані джерела і літературу. У колективній монографії сімейства Хоптярів автори підкреслюють на особливому незабутньому враженні на мільйони слухачів, яке справляли і продовжу-

ють справляти десятки років виступи ансамблю «подільських соловейків» – братів Вадима (Владислава) і Євгена Гжегожевських, а також зазначають, що участь у міжнародних, всеукраїнських, регіональних конкурсах і фестивалях мистецтв принесла їхньому ансамблю визнання і популярність далеко за межами малої Батьківщини. Дослідники також зазначили, що зусиллями братів на належному рівні були проведені фестивалі «Ярмолинецькі самоцвіти», «Співучі дзеркала» та інші [506, с. 179, 199; Див.: Додаток: А 28].

Значну увагу творчому доробку Вадима та Євгена Гжегожевських приділено в брошурі Д. Тукало «Вокально-хорова творчість композиторів Хмельниччини» [495].

Особливий інтерес викликає стаття Є. і В. Гжегожевських про регіональний фестиваль мистецьких близнюків «Співучі дзеркала», що побачила світ у «Музичному альманасу Октава», який видається в Каневі [91, с. 6–13], але насправді поширюється практично в усіх країнах світу, де проживає українська діаспора. «Цікавим ракурсом відзначається стаття Р. В. Гжегожевського «Природа Хмельниччини як одне з джерел натхнення для творчості заслужених артистів України братів Гжегожевських» [398, с. 242–246]. Аналізуючи творчий доробок, представник четвертого покоління їхньої родинної династії розмірковує над тим, яку роль відіграє подільська природа і як пісні пов'язані з природою регіону. Особливо це стосується пісень «Рідна школа», «Дорога додому» та «Пісні лісівників». Автор вказує на те, що натхнення для пісень брати черпають з рідного краю.

Грунтовною розвідкою про першопочатки мистецької діяльності братів Вадима і Євгена Гжегожевських, спертою на літературу та репрезентативні джерела, стала доповідь професора А. Г. Філінюка та Л. А. Черняк «Творче становлення подільських митців Владислава та Євгена Гжегожевських у 1977–1981 рр.» на Міжнародній науковій конференції в Токіо (Японія), опублікована в формі розлогої статті з однойменною назвою в збірнику за її підсумками [503]. У ній висвітлено особливості студентських років братів, їхні взаємини з професорсько-викладацьким складом та їхню участь у різноманітних пісennих і музичних конкурсах. Інформаційно насиченою виявилась стаття професора А. Філінюка та члена Хмельницького регіонального відділення Малої академії наук України В. Григоренка, присвячена репрезентації династії Гжегожевських-Степанишених у розвитку освіти та культури Ярмолинеччини в ХХ – на початку ХХІ ст. [501].

На жаль, для розміщення інформації про авторитетних педагогів В. і Є. Гжегожевських із невідомих причин не знайшлося місця в «Енциклопедії освіти Хмельниччини» [528]. І це при тому, що у виданні є десятки осіб, чий внесок у розвиток освіти аж ніяк не можна зрівняти з тим, який зробили талановиті педагоги і митці. Яскравим підтверджен-

ням цьому є ті факти, що в 1989 р. Вадима і Євгена Гжегожевських було атестовано на вищу категорію з присвоєнням звань вчителів-методистів; у 1991 р. за високі професійні досягнення з виконання Державної національної програми «Освіта України XXI століття» їх відзначили обласною премією імені М. Г. Смотрицького, а в 1992 р. нагородили нагрудними знаками «Відмінник освіти України» [Див.: Додаток Б17].

Вочевидь, талановиті педагоги і митці були одними з фундаторів сучасної української музичної освіти і пісенно-сценічного мистецтва на Хмельниччині, призерами численних міжнародних, всеукраїнських і регіональних конкурсів і фестивалів, ініціаторами та організаторами проведення фестивалю мистецьких близнюків «Співучі дзеркала». У їхній творчості знаходять відображення різні проблеми української культури і духовності сучасності, тема сім'ї, побуту та краси нашого Подільського краю. Проте досліджень, які характеризували б їхню освітньо-просвітницьку, композиторську та сценічно-музичну є не так багато, враховуючи важливість і актуальність для історії музичного мистецтва.

У книзі використано багато наукової історичної, культурологічної, музикознавчої і навчально-методичної літератури.

Зокрема, підвищений інтерес викликають монографії А. Гуменюка «Українські народні музичні інструменти» [404], А. Іваницького «Українська народна музична творчість» [421], В. Іванова [424], П. Іванова [425], А. Козир [438], Л. Корній і Б. Сюти [442], колективні монографії «Українська музика: історичний, теоретичний та культурологічний дискурси» [497], «Українська музична культура: від джерел до сьогодення» [498], «Українська музична культура: глобалізаційні виклики та національні реалії» [499], у яких викладено найважливіші теоретичні, методологічні та методичні аспекти етномузикології, а також характеристику того, як створені реальними українськими авторами пісні стають фольклорними. Ознайомлення з ними дозволило глибше засвоїти тенденції, сутність, характер і специфіку розвитку культури та музичної освіти на місцевому, регіональному і всеукраїнському рівнях, тим самим краще зрозуміти умови, чинники, котрі впливали на характер та успіхи творчості братів Гжегожевських. Так, у контексті теоретичного, історичного та культурологічного дискурсів відображено барвисте полотно сучасної української музичної культури та окремі сторінки її минулого в колективній монографії «Українська музика: історичний, теоретичний та культурологічний дискурси» [497].

У статтях С. Бень і Н. Пом'яновської «Українська пісня і вокальна творчість як складові естетичної культури» [391], К. Бондарчук і О. Чумаченко «Мова і пісня як чинники національної ідентичності українців» [394], А. Бурлаки «Сучасна українська естрадна пісня як засіб трансляції культурної ідентичності» [395], Т. Грінченко і О. Клітинської «Роль духовної музики у творчості українських композиторів» [402],

Л. Гута «Музика як явище культури і засіб виховання» [405], О. Демченко «Суб'єктність соціально обдарованої особистості в культурно-освітньому просторі» [408], В. Юнова «Проблемно-понятійна стратифікація музично-історіографічного знання» [428] містять сучасне бачення теоретичних, методологічних основ, сутнісних аспектів місця і ролі пісні в житті українського народу та впливу музики на процес виховання молодого покоління й визначення національної ідентичності.

Пошукам інноваційних концептуальних обріїв української вокальної естради початку ХХІ ст. присвятили розвідки Л. Красовська, Л. Кудрич, С. Манько, О. Михайлюченко та В. Іванов [441], а також М. Чеботарь [509]. Проблема використання музики в процесі виховання досліджує Г. Дідич у співавторстві з М. Гейченком. Так, у статті «Психолого-педагогічний аспект проблеми музичного виховання» [411] автори визначають вплив музики на процес виховання з точки зору психології та педагогіки. Це дозволяє нам за їхнім алгоритмом спроектувати вплив творчості братів Гжегожевських на виховний процес українців. Дослідники розглядають музичне сприймання як один із видів музичної діяльності, що об'єднує музичну творчість, музичне виконавство та сприймання музичних творів. У їхньому висвітленні, процес музичного сприймання є цілісним, неподільним і складається з множинності умов, функцій, операцій і механізмів з їх особливими властивостями, структурою і змістом. В іншій статті автори доходять висновку, що «музично-естетичне виховання буде ефективнішим, якщо вчитель буде майстерно використовувати дидактичні принципи наступності, послідовності, системності, наочності. Його найважливішим завданням є допомога дітям знаходити красу в простих речах, всюди, відгукуватися на різні прояви життя, створювати красу самим» [412, с. 88].

Ознайомлення з розвідкою А. Козира «Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти» [438] допомогло визначити й осмислити характерні риси та особливості педагогічної і творчої діяльності братів Гжегожевських. І. Корольова в статті «Організація естетичного виховання студентів вищих навчальних закладів у процесі культуротворчої діяльності» [443] розкриває проблему впливу культуротворчої діяльності на розвиток українського суспільства. Цю ж проблему розглядає Л. Царьова в статті «Деякі аспекти естетичної культури особистості» [513]. Її також торкнулися у виданні «Співучі дзеркала. V регіональний фестиваль творчих близнюків» [491].

О. Мартиненко в праці «Художнє відкриття в професійній діяльності композитора, виконавця, музикознавця» [454] характеризує особливості творчої діяльності музичних виконавців, композиторів і музикознавців, а також пропонує критерії пошуку справжніх талантів. Ю. Москвічова в дослідженні «Тематичні напрями і методологія

сучасних досліджень регіональної культури України» [457] розкриває розвиток музичної культури Хмельниччини та напрямки діяльності її композиторів, піснярів і виконавців.

О. Рудницька в статтях «Мистецька освіта та особистість» [476] і «Теоретичні основи формування музичного сприйняття в аспекті духовного розвитку особистості» [477] аналізує проблему впливу творчої особистості на сучасне українське суспільство.

А. Фурман у дослідженні «Психокультура української ментальності» [504] розкриває ще й проблему впливу музики, зокрема національної, як чинника формування української ментальності.

Комунікаційні аспекти сучасного розвитку музичної культури України знайшли ґрунтовне відображення в дисертації О. Берегової [392], про творчість І. Карабиця в контексті жанрово-стильових тенденцій в українській музиці останньої третини ХХ ст. – у дисертації О. Гуркової [403], синестезійні аспекти композиторського мислення Лесі Дичко – в дисертаційному дослідженні Є. Пахомової [466]. Т. Зінська в авторефераті дисертації про музично-виконавське мистецтво в соціокультурному просторі України кінця ХХ – початку ХХ ст. [419] розглядає процес влиття музики в суспільні маси та її вплив на формування різних політичних настроїв. О. Коменда зробила досить вдалу спробу представити універсальну творчу особистість в українській музичній культурі в докторській дисертації [440]. Рецепція жанрів сюїти і партити в українській баянній музиці другої половини ХХ ст. представлена в авторефераті Я. Олексів [460], художньо-світоглядні традиції у творчості українських композиторів 80–90-х рр. ХХ ст. розкриті в авторефераті дисертації М. Севериної [479]. Можливості порівняти функціонування інструментальних жанрових моделей в західноєвропейському бароко та українській музиці другої половини ХХ ст. створює дисертаційна робота І. Тукової [496].

В осмисленні та з'ясуванні музично-педагогічної діяльності і досвіду В. та Є Гжегожевських через призму функціонування закладів освіти і культури цінність становлять підручники «Український музичний фольклор» для вищих учбових закладів під редакцією харківського професора А. Іваницького [423], «Історія української музичної культури» Л. Корній і Б. Сюти [441], особливо – навчальні посібники «Українська музична фольклористика (методологія і методика)» А. Іваницького [422], «Методика викладання фахових дисциплін» Т. Грінченко [399], «Історія української культури» за редакцією О. Павлової [429], «Культура українського народу» авторського колективу на чолі з В. Русанівським [447], «Виховання почуття прекрасного» та «Музично-естетичне виховання підлітків» Л. Коваль [436–437], О. Олексюк і М. Ткача «Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва» [461], «Учитель – музика – діти» Г. Падалки [465], «Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання» О. Пометун і Л. Пироженко [470], «Народнопісенна лірика Східного

Поділля як фольклорна традиція: записи і коментарі» і «Українська народна музична творчість: вивчаємо, запам'ятовуємо, зберігаємо» А. Сторожук [492–493], «Закувала зозуленька: антологія української народної творчості: Пісні, прислів'я, загадки, скоромовки», упорядником якого виступила Н. Шумади [527].

З цими працями перегукуються великий змістовний розділ «Музично-концертне мистецтво» І. Сікорської та О. Шевчук у другій книзі п'ятого тому багатотомної «Історії української культури» [482, с. 381–474], а також статті С. Волкова «Ретроспекції мистецької освіти в українському суспільстві ХХ–ХХІ століття» [397], Т. Грінченко, Т. Зузяк і І. Сидорової «Трансформація мистецької освіти в умовах воєнного стану (на прикладі факультету мистецтв і художньо-освітніх технологій ВДПУ імені М. Коцюбинського)» [401].

Отже, постатям В. і Є. Гжегожевських та їхній освітньо-педагогічній і музично-мистецькій творчості присвячено низку публікацій в енциклопедично-довідниковій і науковій літературі, статті в періодиці, а також при підготовці й захисті магістерського дослідження.

Аналіз наукової та науково-популярної літератури про пісенну життєтворчість легендарних подільських митців у музичному просторі Хмельниччини та України засвідчує, що в сучасній вітчизняній історіографії поки що відсутні аналітичні, комплексні дослідження з обраної проблеми. У більшості опублікованих праць їхню творчість висвітлено лише фрагментарно, епізодично чи опосередковано. Насправді це засвідчує про значний інтерес до цих неординарних постатей і водночас спонукає до комплексного, системного, всебічного розгляду та розкриття.

У наукових працях музично-педагогічна і творча діяльність талановитих братів Хмельниччини поки що не проаналізована, не осмислена й системно не висвітлена. В літературі, скоріше, констатовано, ніж розкрито те, що брати наділені педагогічним талантом, багатогранною музично-композиторською практикою і багатющою творчою спадщиною, яка охоплює найважливіші для вітчизняних музичної освіти та мистецтва тем, образів, жанрів й форм, завдяки яким вони посідають гідне місце в духовно-культурному просторі українського суспільства. Водночас зусиллями багатьох авторів створено значну за обсягом, змістом і значенням джерельну основу для комплексного, системного висвітлення в цій книзі.

Тож наразі назріла потреба створення комплексної узагальнювальної праці про життєвий шлях, невтомну працю і творчість братів В. та Є. Гжегожевських, у якій без ідеалізації, об'єктивно й неупереджено охарактеризувати їх як людей високої культури та освіченості, їхню педагогічну, творчу, адміністративну, державницьку, волонтерську діяльність, для яких музика і пісня були й залишаються незрадливими друзями, невичерпним джерелом натхнення і скарбницею незабутніх художніх образів.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДЖЕРЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ

Прокинсь, Тарасе, на хвилину.
Поглянь на наш Подільський край,
Поглянь на вільну Україну,
Тоді спокійно спочивай

В. Шевчук

Як відомо, при виборі джерел кожний науковець керується об'єктивною потребою, метою, завданнями, складом і характером фактографічної бази свого дослідження. Наукове видання про пісенну життєворчість братів Вадима і Євгена Гжегожевських у музичному просторі Хмельниччини та України спирається на потужний репрезентативний джерельний комплекс. Він складається з чотирьох окремих блоків: неопублікованих архівних документів і матеріалів, публікацій у періодичній пресі, статей у наукових й науково-популярних часописах і збірниках, їхніх навчальних і мистецьких праць, а також численних нагород і відзнак.

Група неопублікованих джерел представлена одинадцятьма особовими справами 393 «Горбачевська Євгенія Аркадіївна» [1], 1780 «Степанишен Анатолій Іванович» [2], 8820 «Степанишена Тетяна Анатоліївна» [3], 7821 «Гжегожевський Владислав Едуардович» [4], 7822 «Гжегожевський Євген Едуардович» [5], 7883 «Степанишена Валентина Анатоліївна» [6], фонду 302, справами 864 «Гжегожевський Богдан Євгенович» [7], 865 «Гжегожевський Руслан Владиславович» [8], 1461 «Гжегожевська (Фартушняк) Антоніна Борисівна» [9], 1814 «Сунік Анна Володимирівна» [10], 5387 «Гжегожевський Артур Владиславович» [11] фонду 10, що зберігаються у Відомчому архіві Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. У них містяться документальні відомості про основні віхи студентського життя й розкривається навчальна, громадська та творча діяльність випускників Кам'янець-Подільського педагогічного інституту трьох поколінь під час навчання на факультеті фізичного виховання, історико-філологічному, педагогічному, природничому факультетах упродовж 1952–1956, 1974–1978, 1979–1981, 1997–2003, 1999–2004–2008 рр. У них відображено й професійне становлення майбутніх фахівців, й утвердження кожного з них у морально-психологічному, ідейно-політичному та громадському контексті.

Найбільший масив джерел складають кореспонденції в періодичній пресі, зокрема велика кількість дописів самих братів-близнюків, а також у науковій і науково-популярній літературі.

Для дослідження місця і ролі родини-династії В. та Є. Гжегожевських в розвитку музичної освіти і культури Хмельниччини та України 1979–2025 рр. цінність становить масив опублікованих джерел.

Передусім особливе джерелознавче значення мають опубліковані праці самих педагогів і матеріали інтерв'ю із ними. Для аналізу музично-педагогічної, сценічної, композиторської та волонтерської діяльності істотне місце посідають збірники їхніх пісень «Ти моя ненько Україно» [31], «Мелодії родоцвіту» [85], «Ми родом із пісні» [86], «Мелодії фанфар» [89], «У долі своя весна» [32] та альбоми «Дорога додому» [88] і «Україна моя чарівна» [92]. Цікавими джерелами є тексти пісень Вадима та Євгена Гжегожевських «У долі своя весна», «Україно моя чарівна» та інших, опублікованих у поетично-пісенній антології «Наше слово – зброя» [231] та державному бібліографічному покажчику України «Літопис нот» [531].

Короткий виклад творчої діяльності митців містить невеличке видання «Родинний народний аматорський ансамбль братів Вадима та Євгена Гжегожевських, лауреатів мистецьких конкурсів та фестивалів, членів Національної Всеукраїнської музичної спілки» [270]. Крім того, чимало текстів пісень Вадима та Євгена Гжегожевських вдалося відшукати в мережі Інтернет [30]. Це уможливило проведення аналізу їхнього потужного творчого доробку, визначення тематичного розмаїття і простеження характеру й особливостей впливу пісень на розвиток музичної культури Хмельниччини та України.

Не менший науковий інтерес викликає фактичний матеріал про легендарних братів, зосереджений у багатьох кореспонденціях В. Гжегожевського [60–65], Є. Гжегожевського [66–83], В. і Є. Гжегожевських [84–87], Є. і В. Гжегожевських [88–92], Є. Гжегожевського і К. Крочак [93]. Цінним джерелом, безперечно, є кореспонденції членів їхньої родини А. Гжегожевського [54–58], В. Гжегожевської [59], К. Крочака і Б. Фурмана [186], А. Степанишена [314], Тетяни та Валентини Гжегожевських [326].

Заслуговує на увагу інтерв'ю братів Гжегожевських від 30 вересня 2024 р., у якому вони запрошують глядачів на свій ювілейний концерт [29]. Воно містить особисте бачення Вадимом та Євгеном цікавих і важливих етапів їхньої багатолітньої діяльності як вчителів музики та митців музичної культури.

В інтерв'ю Л. Шандровської з Вадимом та Євгеном Гжегожевськими «Спочатку ми заграли на весіллях, а потім вже йшли до школи» [370] представлено віхи раннього дитинства братів-близнюків.

Важливе значення для осмислення музично-пісенної діяльності талановитих братів має запис ювілейного концерту заслужених артис-

тів України братів Вадима та Євгена Гжегожевських» [386], це вдалося пересвідчитись у тому, як сприймається їхня освітньо-мистецька творчість серед краян. Також ознайомлення із записами ювілейних концертів допомогло з'ясувати їхнє становлення як митців і як педагогічних, громадських діячів, уточнити окремі віхи життя та творчої діяльності на теренах Ярмолинеччини, Хмельниччини й усього Поділля.

Важливим джерелом нашого дослідження про визнання музичної творчості братів Гжегожевських на державному рівні є «Указ Президента України № 834/2019» від 9 листопада 2019 р. яким Президент України В. Зеленський присвоїв Владиславу та Євгену Гжегожевським давно заслужені почесні звання – заслужених артистів України [12].

Інтерес для аналізу джерельної бази роботи становить стаття в мережі Wikipedia [25], де зазначені головні віхи творчості братів Гжегожевських. Важливим є навіть сам факт вміщення біографії Владислава та Євгена на цьому ресурсі.

Винятково цінним джерелом є численні статті в періодичних виданнях: часописах «Молодь», газетах «Високий замок», «Вперед», «Всім.юа», «Є», «Голос України», «Дунаєвецький вісник», «Кам'янець-Подільський вісник», «Колос», «Корчагінець», «Майбуття», «Молодь України», «Народна справедливість», «Народовладдя», «Победа», «Подільські вісті», «Подільський кур'єр», «Поділля», «Прапор Жовтня», «Проскурів», «Радянська освіта», «Радянське Поділля», «Радянський студент», «Соціал-демократ», «Студентський меридіан», «Українська музична газета», «Шкільний світ».

До прикладу, підвищений інтерес викликають статті та замітки в місцевих, обласних, регіональних і всеукраїнських газетах і періодичних виданнях Ю. Брязгунова [33–34], А. Граб [100–101], А. Гуменюк [107–124], А. Заянчуковського [150–151], Л. Івах [157–160], М. Кальмуцького [166–167], Т. Каськової [168–172], М. Коваль [174–175], А. Лісничої [194–195], М. Люшні [202–203], П. Маліша [206–207], В. Марценюка [208–209], В. Морозова [218–220], А. Ненцінського [232–233], В. Олійника [241–242], Г. Рікельс [265–267], Л. Садомської [276–283], І. Салій [284–285], В. Самійленко [286–287], М. Сергієнко [292–298], Б. Фурман [342–358], М. Цимбалюка [364–366], С. Шандебури [368–369], П. Широкого [376–377], В. Шпильової [378–380].

Вісімнадцять кореспонденцій присвятила творчості братів Гжегожевських А. Гуменюк, які охоплюють понад два десятиліття (2003–2024 рр.) [107–124]. Зокрема, інформаційно насичений матеріал авторка представила у статті «Сто літ на двох [50-літ. ювілей відсвяткували брати Гжегожевські]» [121], докладно простежила творчий і мистецький доробок й наголосила на їхньому вагомому внеску в розвиток культурного життя краю.

За кількістю публікацій про братів В. і Є. Гжегожевських друге місце посів Б. Фурман. Їх у нього налічується сімнадцять. Вони охоплюють більше двох десятиліть: період від 1985 по 2016 р. [342–358]. Найбільшою насиченістю фактами та аналітичним характером відзначаються статті «З музикою по життю» [344], «Мистецтво творять таланти» [346], «Молодіє ансамбль» [347], «Ожила скарбниця спадщини» [350], «Талант помножено на два» [354] «Твори народжені любов'ю» [355].

Л. Садомська впродовж 2012–2019 рр. творчим братам присвятила вісім статей в обласній газеті «Подільські вісті» і ярмолинецькій районній газеті «Вперед». Зокрема, у статтях «Вітаємо з відзнакою» [277], «Музичні таланти Шарівки» [280], «Труд, що світлом сяє непогасним» [281], «Як пісня на двох – у них доля одна» [282], «Двохсотріччя на двох» [278] і «З дарунками, піснями і щирими словами» [279] розкриває символізм пісенного доробку братів. Авторка зазначає, що у Вадима та Євгена однакові не лише зовнішній вигляд, а й вища освіта, пісенна та музична творчість, звання і навіть дружини – рідні сестри. У кореспонденціях наголошується на внесок братів у консолідацію діяльності політичних і громадських організацій Ярмолинецьчини та особистій роботі братів із ушанування рятівників Чорнобильської трагедії 1986 р. У статті «Як у юності, тьохнуло в грудях», яка побачила світ у 2018 р., журналістка зазначає, як із захопленням і тривалими аплодисментами учасники і глядачі сприйняли одноставне рішення журі на Міжнародному конкурсі-фестивалі «Чорнобильські мотиви» про присудження першого місця близнюкам Гжегожевським у номінації «колективи». Підкреслимо, що для них це був двадцятий, ювілейний фестиваль [283].

Спеціальний кореспондент газети «Молодь України» Ю. Брязгунов, знаючи близнюків Вадима і Євгена від дня їхнього народження, у статті «Родинна філософія братів Гжегожевських» [34] ще в 2000 р. зробив спробу відтворити ментальні особливості братів і пов'язані з ними музичні вподобання та з'ясувати першопричини їхнього натхнення у створенні нових пісень і музики, що збагачують і звеличують духовну культуру рідного краю. В іншій кореспонденції, що побачила світ через 19 років, авторитетний журналіст репрезентував братів В. і Є. Гжегожевських як невтомних подвижників співочої культури Подільського краю [33].

Розлогі матеріали про подільських піснярів Вадима і Євгена Гжегожевських опублікував у загальноукраїнських виданнях «Сільські вісті» і «Сімейній газеті» М. Марценюк. У першому під назвою «Дві крапельки розлилися рікою» [208] автор висвітлює творчість братів через призму того, що вони є близнюками, а в другій розкрив еволюцію творчості братів Гжегожевських і підкреслив, у чому полягає їхнє співоче щастя [209].

Насичені інформацією про проведення братами В. і Є. Гжегожевськими самобутнього всеукраїнського фестивалю «Співучі дзеркала» статті опублікував відомий журналіст і письменник Хмельниччини

Петро Маліш. До того ж, газета «Високий замок» стала інформаційним спонсором [206–207].

Багатьми на конкретний фактичний матеріал виявилися опубліковані в ярмолинецькій районній газеті «Вперед» у 1993–2004 рр. статті М. Сергієнка. Вони головним чином стосувалися висвітлення педагогічного досвіду В. і Є Гжегожевських [293; 297], витоків творчого натхнення [294–295], а також зростання виконавської майстерності їхніх вихованців [292; 294; 298].

Публікації В. Морозова охоплюють творчість братів у другій половині 1980-х рр. і стосуються двох аспектів – досягнення ними перемог і відзнак на аматорській сцені та концертної активності [218–220].

У статтях «Козацькому роду немає переводу: [Про братів Гжегожевських]» і «Музичному роду нема переводу» [166–167] відомий методист з музичного виховання М. Кальмуцький із розривом у 16 років характеризує їх мистецьку, виконавську та композиторську діяльність як продовжувачів української національної та культурної традиції.

Цікаві факти містять статті М. Ковалю «Закохався у пісню: [Про творчість родини Гжегожевських]» [174] і «Я закохався у вашу пісню» [175], де автор проводить думку про те, що їхні пісні мелодійні, душевні, з коріння народу, рідного родоцвіту. Аналізуючи збірку пісень «Мелодії родоцвіту», називає її явищем небуденим й особливо підкреслює, що їхні пісні живуть не набором красивих слів і не римами, у них є своя душа. Плодовитий подільський поет пояснює живучість пісень завзятих, талановитих братів мудрістю «не тільки в музиці вдалій, а й в правильно підібраних словах». Автор наголошує на тому, що Ярмолинеччина квітує їхніми піснями, а Україна радіє вагомому ужинку великого родоцвіту, де від діда-прадіда, батька і матері жайворами зриваються в небо мелодійні пісні про малу і велику Батьківщину, її трударів...

Відомий подільський поет і поціновувач таланту Вадима та Євгена Гжегожевських В. Олійник у статті «Найкращі враження» [241] описує неповторні враження від виконання ними пісень, під впливом яких він присвятив братам вірш під назвою «Рідня по пісні. Дорогим братам Гжегожевським». В іншій публікації «Мистецтво помножене на двох» [242] митець відзначив особливості пісенної творчості братів, підкресливши, що вони характеризуються не лише зовнішньою схожістю братів-близнюків, а й творчою довершеністю і цілісністю конкретних результатів.

Досить цікаву узагальнювальну статтю до тридцятирічного ювілею Вадима та Євгена Гжегожевських – «Тридцять років на сцені» на шпальтах газети «Проскурів» опублікувала І. Салій [284], роблячи акцент на основних віхах мистецької творчості. У розвідці «Щоб наших близнят знали в обличчя» [285] не тільки охарактеризувала значні творчі досягнення талановитих братів на теренах Ярмолинеччини, але й наголосила на несправедливо низькій роботі з популяризації їхньої творчості.

Цікавою є кореспонденція А. Граб про багатий світ талантів Ярмолинеччини [100]. У вересні 2024 р. брати В. і Є. Гжегожевські відзначили сорокап'ятирічний ювілей творчої діяльності. На честь цього вони провели концерт. Подію вона описала в статтях «45 років з українською піснею» та «Заслужені артисти Вадим та Євген Гжегожевські відзначили свій ювілей» [101–102].

Глядачі щиро сприйняли пісню братів «Чорнобильські мотиви», беззаперечною стала перемога братів Гжегожевських. Г. Ровінська у статті «Наш фестиваль проводився в Києві» [268] відзначила виступ братів Гжегожевських на Київському музичному фестивалі. Також авторка проаналізувала особисту участь у конкурсі В. та Є. Гжегожевських і твори, які вони виконували. У газеті «Шкільний світ» за грудень 2005 р. описано виступ братів у Ярмолинцях під час святкування Нового року [147].

Окремі цікаві факти знайдені в опублікованих матеріалах Г. Байдюка [13], М. Балюка [14], М. Барась [15], О. Басун [16], Л. Бачинської [18], В. Березд [19], М. Бірюкової [20], Х. Боднар [21], І. Бойко [22], В. Борович [23], В. Бохонського [24], В. Вовненко [46], В. Войцеховського [47], З. Володимирова [48], Н. Волошиної [49], Т. Волошиної [50], А. Гаврищука [51], А. Гадзири [52], І. Галицького [53], М. Глінської [96], А. Гомонійко [98], Д. Гостинної [99], І. Грабович і Т. Колесниченко [103], В. Григорович [104], В. Грошко [105], А. Гуменної [106], Т. Дейнеги [126], Л. Дембіцької [127], В. Демків [128], В. Дмитрик [131], М. Добренко [132], П. Добрянського [134], В. Дорохова [137], М. Дрозда [138], О. Дубінської [139], І. Дуди [140], В. Жевського [143], Т. Захарчук [149], В. Золотарьова [154], С. Ільчука [161], В. Ісаченкової [162], В. Ісаченкової та А. Лисого [163], С. Кабачинської [164], Л. Каліновського [165], Н. Кирилук [173], А. Козак [176], І. Козельського [177], В. Коломійця [178], О. Коляско [179], К. Кондова [180], О. Котович [184], В. Кривошеї [185], В. Кругляк [187], В. Кужим [188], Л. Курбач [189], С. Лагунець [190], І. Лепши [191], І. Литвин [192], Т. Лісик [193], В. Логвиненка [196], В. Лози [197], Ю. Ломако [198], В. Лук'ян [199], В. Луценко [200], М. Луцькової [201], М. Мазій [204], Р. Максимової [205], С. Матвійчук [210], Н. Молодої [216], В. Москаленко [221], Л. Москалівської [222], М. Наконечної [226], В. Новосядлова [236], В. Олександрюка [240], І. Олійник [243], О. Осики [244], О. Остапчука [245], В. Остафійчука [246], Т. Пашницької [247], В. Подолюка [254], І. Попіль [257], В. Посікери [260], В. Правденка [261], О. Радішевської [264], Г. Ровінської [268], Ю. Ростоцької [272], С. Ругін [273], Є. Савич [274], Б. Савчук [275], П. Синьогірного [300], В. Сівач [301], Л. Сказіної [303], А. Слюсар [304], О. Снігур [305], Е. Сомова [306], Ю. Стахальської [313], А. Тальчинського [320], В. Терлецької [324], В. Терлецького [325], Л. Тивоняк [327], В. Ти-

щук [329], М. Тополенко [330], Дж. Травневого [331], Т. Туйчієвої [334], А. Фіглока [339], О. Фіновської та В. Марцонь [341], В. Хоптової [359], Ю., А. і А. Хоптярів [360], П. Хорошенюка [361], М. Чернеги [362], Х. Черногуз [363], Л. Шандовської [370], С. Шаран [371], П. Шелепала [375], Н. Шпулак [381], С. Шумахер [382].

Так, у статті талановитої журналістки С. Кабачинської «З іскри – полум'я: духовне відродження» [164] музично-пісенну та освітньо-просвітницьку творчість братів В. і Є. Гжегожевських пов'язано з духовно-культурним відродженням українського народу. Авторка схарактеризувала ключові віхи життя братів та їхні найважливіші музичні здобутки.

Стаття Х. Боднар «Хмельницькі музиканти брати Гжегожевські стали заслуженими артистами» [21] присвячена огляду творчого шляху Вадима та Євгена Гжегожевських до визнання їхніх заслуг на державному рівні. Автор зазначає, що роль братів є беззаперечною для розвитку музичної культури Подільського краю.

До числа важливих кореспонденцій у пресі, в яких простежується творчий шлях братів Гжегожевських і вплив на нього передвиборчих перегонів, належать публікації В. Демківа «За що постраждали брати Гжегожевські?» [128], В. Правденка «Співучі дзеркала» не потрібні Ярмолинцям» [261], Ю. Ростоцької «Помаранчеві чистки» – факт чи фікція?» [272], В. Шпильової «Як пісня стала заручницею політичних баталій: [до 30-ліття муз. творчості братів Гжегожевських]» [380] і Н. Шпулак «Співочі брати Гжегожевські потрапили у немилість» [381]. У них на шпальтах різних видань йдеться, як через проведений восени 2004 р. концерт для учасників зустрічі в Ярмолинцях з одним із кандидатів у Президенти України, через його затримку вони стали заручниками передвиборчих перегонів. Наслідком цього стало їхнє звільнення з посад у районній державній адміністрації і помітне сповільнення у творчій діяльності. Найгірше полягало в тому, що під громадський осуд попали їхні пожити батьки.

Водночас А. Гостинна в статті «Родина скриня братів Гжегожевських» [99] характеризує не лише особисті творчі здобутки Євгена і Вадима, але й дітей та онуків.

В. Сівач у статті «Піснесвіт родини Гжегожевських» вказує на співочу та музичну спадщину родини і підкреслює, що в більшості членів родини є талант до музичного мистецтва [301].

У статті Н. Кирилюк «Уроки життя братів Гжегожевських» [173] йдеться: по-перше, про те, що під такою назвою вітчизняне телебачення відзняло науковий фільм; по-друге, що їхня методика навчання в цьому виді мистецтва визнана однією з кращих в Україні; по-третє, що їхня сім'я, багата музичними традиціями та гарними, доброзичливими, взаємними стосунками, занесена до Книги шанованих сімей України.

А. Гадзира в розвідці «Яскравіють барви «Мелодії родоцвіту» [52] висвітлює діяльність Вадима та Євгена через призму барвистості їхньої пісенної творчості.

Б. Савчук у розлогіму аналітичному дописі «Народжені музику» [275] цілком умотивовано обґрунтовує тезу про те, що призначенням братів Вадима та Євгена є поширення української культури та музики. При цьому автор вказує на тяглість музичної творчої традиції у сім'ї Гжегожевських.

Схожою за назвою, але дещо іншою за змістом і часом написання, є стаття В. Грошка «Мистецтво помножене на двоє» [105], де автор зробив огляд основних віх творчої біографії братів Гжегожевських й додав аналіз їхніх здобутків упродовж 2011–2018 рр.

Х. Чорногуз у статті «Парад талановитих близнюків» [363], який відбувся у 2012 р. у Кам'янець-Подільському, розкриває десяту річницю проведення фестивалю, започаткованого братами. Авторка акцентує увагу на тому, що його учасниками за десять років стали мистецькі близнюки з різноманітних куточків України та закордону. Знаковою для десятого фестивалю виявилася його дитяча частина – «Дві краплини».

Ми виявили, проаналізували та узагальнили фактичний матеріал у більш як 110 редакційних кореспонденціях всеукраїнських, місцевих і відомчих газет [17, 26, 27, 28, 35–45, 95, 97, 125, 129–130, 133, 135, 136, 141, 144–148, 152–153, 155–156, 181–183, 211–215, 217, 223–225, 227–231, 234–235, 237–239, 248–253, 255–256, 258–259, 262–263, 269–271, 288–291, 299, 302, 307–312, 315–319, 321–323, 328, 332–333, 335–338, 340, 367, 372–374, 383–388].

Зокрема, у статті «Заспіваємо на Новий рік» [147] схарактеризовано творчі заходи, проведені Владиславом та Євгеном до святкування нового 2006 р.

У публікації «Батьківщина – спадщина від батьків: [Про сім'ю братів співаків Гжегожевських]» [17], надрукованій у газеті «Вперед», є відомості про родину та особисте життя, які вплинули на становлення подільських митців. Власне, тут йдеться про родинну династію як наскрізну ідею їхньої творчості. Як і належить, у періодичній пресі чимало кореспонденцій присвячено отриманню різноманітних відзнак, нагород і звань. Так, у дописі в газеті «Вперед» від 27 грудня 2018 р. підкреслено, що брати Гжегожевські вибороли першість у Міжнародному конкурс-фестивалі «Чорнобильські мотиви» в Дніпрі [28].

Загалом в опрацьованих джерелах для нас було важливим питання про те, наскільки об'єктивно висловлювання авторів чи учасників освітньо-культурних подій і явищ відображають педагогічну та мистецьку діяльність музичних педагогів і якою мірою відкривають нові грані життєтворчості.

Таким чином, джерельний комплекс монографічного дослідження представлений документами і матеріалами дванадцяти справ відомчого архіву Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, численними статтями, уміщеними в місцевій, по-

дільській регіональній і загальноукраїнській періодичній пресі; пісні, збірки та альбомами Вадима і Євгена Гжегожевських, записаними інтерв'ю на телебаченні й творчих концертах у періодичній пресі; неопублікованими матеріалами двадцять шостої та двадцять дев'ятої справ Відомчого архіву Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, політичних антологій, нот та інтерв'ю з братами. Це уможливило проведення аналізу опублікованих і неопублікованих історичних джерел і кореспонденцій періодичної преси, а головне – досягнення мети реалізацію дослідницьких завдань.

Джерелами цієї книги є опубліковані та неопубліковані документи і матеріали про В. і Є. Гжегожевських. До них належать збірники пісень братів, їхні альбоми у мережі Інтернет, запрошення і сам ювілейний концерт братів Гжегожевських. Важливими є відомості, зосереджені в періодичній пресі. Ключовими джерелами є неопубліковані джерела, розміщені у Відомчому архіві Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка. Джерельну основу цієї книги формують матеріали, розміщені у 27 газетах і часописах, у яких розкривається професійний масштабний творчий поступ талановитих братів. Вони були героями сотень матеріалів у різноманітних газетах і журналах, на місцевих і всеукраїнських телеканалах в інтернет-публікаціях [144]. Аналіз цих численних кореспонденцій переконливо засвідчує: які важливі мистецькі, культурні масові заходи не відбувалися б на Ярмолинеччині, у Подільському регіоні, у них неодмінно брали участь брати Гжегожевські.

Інформаційно важливими джерелами книги стали також інтерв'ю з братами на каналі TV7, записи сольних концертів братів, їхні пісні та музика, указ Президента України про присвоєння Владиславу та Євгену Гжегожевським почесних звань заслужених артистів України, антології до авторства яких вони долучилися. Неоціненне значення мало систематичне спілкування з ними у звичайному режимі, по телефону й за допомогою сучасних інтернет-комунікацій.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Україно моя, рідна земле моя колискова,
Ти мені, як матуся, у світі єдина-одна.
Ти дала мені мову, і пісня моя барвінкова,
Наче рветься до тебе із мого серденька вона

В. Олійник і В. та Є. Гжегожевські

У книзі ключова увага зосереджена на життєтворчості легендарних братів Вадима і Євгена Гжегожевських у пісенному просторі Поділля та України через призму родинної династії, у якій вони є центральними постатями. У цьому зв'язку важливими є кілька теоретичних аспектів. Передусім ідеться про винятково важливу роль у житті українського народу його пісень як великого обереха нації. У розумінні Михайла Стельмаха, «Лірична пісня – це душа народу, це безмежне поле, засіяне зернами історії і завітчане людськими надіями, це незміряна, воістину народна любов до своєї дідици і зненависть до її ворогів, це достойна людська гідність і людське страждання, це стихійний блиск селянської коси над одичалою панською головою і квиління чайки-небоги над тяжким шляхом життя, і чиста сльозина на віях дівочих, це муки матері на чужій землі і цнотлива вечірня усмішка на устах нареченої» [406, с. 17]. Він писав, що «пісня супроводжує його героїв від першої і до останньої хвилини, пісня й справді для них є отією невмирущою душею, що передається від покоління до покоління. В ній відбилось життя минуле й віддзеркалюється життя теперішнє, проглядається й завтрашнє, бо душа народна – не на один вік, а на всі віки й тисячоліття» [406, с. 17–18]. Невипадково Володимир Січинський писав, що «ніде дух народу не відбився так живо і правдиво в піснях, як серед українців» [483, с. 104], а Олександр Довженко образно назвав пісню геніальною поетичною біографією українського народу, його бездонною душею [414, с. 24].

Хрестоматійним стало твердження про те, що жодна нація не має такої кількості пісень, скільки створив український народ [500, с. 7]. За підрахунками сучасних дослідників, в Україні записано 150–200 тис. тільки ліричних пісень [447, с. 15]. Святослав Семенюк стверджує, що «українство створило близько 500 тис. народних пісень і мелодій, які

в наш час переспівуються як нібито щось нове...» й що, знаючи це, «український мелос використовували майже усі великі композитори», зокрема Дворжак, Шопен, Монюшко, Ліст, Бетховен та ін. [480, с. 140].

Українські народні пісні відображають суспільне життя, національно-визвольну боротьбу, трудову діяльність, родинний побут нашого народу тощо. Вони є справжньою окрасою нев'янучої духовної культури українців, моральним стрижнем нашої нації, вагомим внеском у світову художню творчість. Пісні, як правило, породжені важливими подіями суспільного життя, зокрема боротьбою проти національного гноблення, загарбницьких воєн, палкою любов'ю до рідної Вітчизни [394, с. 15]. У культурному житті нашого народу народна музика є одним із найкращих і найбагатших виявів його духовності. Саме український мелос став невичерпним джерелом пісенної та музичної творчості Вадима і Євгена Гжегожевських у царині музики.

У книзі ми послуговуємося поняттям «музичний простір» в інтерпретації музикознавиці Н. Кушки: по-перше, «музиканти і творці музики, форми музикування, концерти та організації, які їх ініціюють і проводять, музична освіта та її заклади, окремі події, нарешті слухачі та глядачі; по-друге, історичний аспект, тобто як ці явища виникали, розвивались, змінювались, як стали риси збагачувались новими» [449, с. 6].

Відзначимо, що в сучасній літературі розроблена «теорія поколінь» (теорія генерацій), або наукова концепція. Відповідно до її положень пояснюються особливості поведінки людей, які народилися й виростили під впливом близьких соціальних та історичних чинників. Це дозволяє розглядати їхні цінності й стратегії життєдіяльності, що мають низку типових ознак, котрі можна виявити й на підставі яких прогнозувати поведінку, будувати стратегії управління та маркетингу. Розкриваючи це поняття, англійські вчені Ніл Хоув і Вільям Штраус наприкінці ХХ ст. зарахували до поколінь людей, народжених у проміжку приблизно 10–20 років і наділених чотирма спільними ознаками:

- а) моделлю поведінки;
- б) системою та ієрархією цінностей, якими вони керуються все життя;
- в) середовищем соціалізації, тобто політичними, економічними, соціальними й технологічними умовами;
- г) стратегією виховання, якою оперували їхні батьки.

Зауважимо, що «характерною рисою, яка визначає ступінь культурного розвитку нації, є наявність, чисельність і громадська активність верстви її інтелігенції як носія і поширювача культурних цінностей, генератора духовного життя суспільства» [429, с. 217–218]. Англійський письменник і публіцист, засновник європейського реалістичного роману нового часу Данієль Дефо ще три століття тому наголошував на необхідності поліпшення і примноження отриманої спадщини, щоб залишити після себе більше знань і щастя, ніж їх було

раніше. С. Черпанова пише, що «діалогічність міжпоколінного буття в культурі засвідчує історичні тенденції збереження національної духовно-ціннісної матриці» [511, с. 62]. На переконання дослідниці, «у творчій співпраці поколінь утверджуються честь родинної професії, поняття родинної династії, атмосфера взаємодопомоги, взаємна відповідальність, зміцнюються духовні зв'язки між поколіннями». Більше того, «духовний діалог поколінь засвідчує універсальну цілісність національного буття, збагачуючи культуру, історичну пам'ять роду – народу – нації – особистості» [511, с. 66]. Тому прилучення до національної культури в родинному середовищі набуває світоглядного, ціннісного, етико-морального, пізнавального й виховного значення.

У літературі родинна трудова династія пояснюється як сім'я, у якій кілька поколінь працює в одній сфері або на одному підприємстві. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» династія пояснюється як те саме що й рід або «представники різних поколінь однієї сім'ї, що працюють на одному виробництві, займаються однією справою» [524, с. 296]. Відомий український енциклопедист Євген Онацький свого часу писав, що ідея роду «була могутнім чинником української духовости в побуті від найдавшої давнини аж до передодня сучасности». До того ж, учений наголошував, що ідея роду не обмежується до «рамки вужчої родини», а часто охоплює ближчих і дальших родичів, навіть поширюючись аж до «меж національного солідаризму», тобто «національної спільноти» [463, с. 12].

Трудові династії не були рідкістю в будь-якій галузі: серед учителів, лікарів, інженерів, шахтарів, столярів, зварювальників тощо. Вони реально розглядалися як жива історія, найкращий приклад стабільності, міцності корпоративного духу й високої соціальної відповідальності. Про них знімають документальні та художні кінофільми. На їхню честь відкривають музеї, проводять заходи із ушанування, науково-практичні конференції, пишуть численні нарис.

За радянських часів заохочувалося прославлення трудових династій у промисловому і меншою мірою в сільськогосподарському виробництві або військовій справі. Натомість, не стимулювалось писати й говорити про династії в середовищі гуманітарної інтелігенції. Одним із небагатьох дослідників, які цілеспрямовано займаються вивченням і популяризацією родини Сіцинських-Чехівських-Січинських-Шандорів в українському історико-культурному просторі, став невтомний краєзнавець, доктор історичних наук Анатолій Трембіцький. У цій царині йому належить низка ґрунтовних монографій і сотні наукових статей.

Історію і сьогодення Ярмолинеччини, усієї Хмельниччини невтомною працею творили й творять представники багатьох династій різних професій. В історії освіти та культури краю є багато працівників, нащадки яких є продовжувачами того, що робили їхні батьки, діди і прадіди,

тим самим створюючи династії в цих галузях суспільного життя. Щедрою стежиною передають у спадок покоління любов до мистецтва династії Боднарів, Гриб, Гриськових, Колодіїв, Крочак-Черняк, Макогончуків, Маслюків, Олійників, Радзінських, Тиж, Федоровичів, Хомовських та інших [329]. Серед них чільне місце належить сільській освітньо-культурній династії Гжегожевських-Степанишених, представлений плеядою відомих особистостей, об'єднаних не лише родинним походженням, а й самовідданим служінням освіти, культурі, місцевій громаді, рідній землі, українському народові. З огляду на родинні зв'язки роду Гжегожевських за ступенем спорідненості до кровних родичів першого ступеня прямої спорідненості належать органіст і регент Солобоковецького костелу Йосип Данилович, батько якого був трубачем польського війська, яких і можна розглядати основоположниками династії [518, с. 80].

У книзі також застосоване поняття «корпоративна культура», яке охоплює: цінності, переконання, поведінку, артефакти та систему винагород, які впливають на поведінку людей на щоденній основі. Керівництво культурою здійснюється вищим керівництвом і глибоко впроваджується в компанію завдяки безлічі процесів, системам винагород і поведінки [517, с. 38]. З огляду на це, будь-якому керівникові варто починати з себе. Давно відомо, що люди найкраще засвоюють нові зразки поведінки через наслідування. Керівник повинен бути яскравим прикладом для службовців, подавати приклад такого ставлення до справи, такої поведінки, які треба закріпити й розвинути у своїх підлеглих. Спілкування керівника з підлеглими – найважливіша частина корпоративної культури, недооцінювати вплив якої на продуктивність роботи компанії й успішність проектів украй необачно.

Структура моделі корпоративної культури, запропонованої українськими дослідниками на чолі з Г. Хаєтом, становить собою багаторівневе утворення. Перший рівень автори поділяють умовно на три підпорядковані рівні: 1а, 1б і 1в. Рівень 1а, за їх словами, це те, що перебуває над корпоративною культурою – мораль як надперсональна і надкорпоративна категорія. На рівні 1б перебуває сенс життя і діяльності, рівень 1в – складають цінності, переконання, вірування, уявлення та установки [537, с. 14–16]. Усі елементи першого рівня визначають особистість людини, мотивують її діяльність, зумовлюють трудову поведінку. На другому рівні задекларовані місія, «зухвала мета» та ділові принципи, на третьому – зовнішні вияви корпоративної культури (гімн, прапор, фірмовий стиль, ритуали та ін.).

Корпоративна культура музичної школи, як і будь-якого закладу освіти, становить сукупність цінностей, норм і традицій, які поділяються всіма членами колективу і всіх причетних до її діяльності. Вони є основою регулювання їхніх взаємин, зокрема між всіма учасниками освітнього процесу: між педагогами, учителями і учнями, викладача-

ми та адміністрацією. У сучасних умовах у школі ведеться робота з освоєння нових зразків корпоративної культури в двох траєкторіях: зовнішній – публічного успіху, презентабельності, показників успішності діяльності закладу; і внутрішній – підтримці і розвитку зразків професійної діяльності, котрі покликані згуртувати колектив на вдосконалення й збагачення гуманістичних цінностей.

Отже, питання про корпоративну культуру посідає особливе місце серед проблем становлення трудового колективу. Дослідники визначають виняткову роль керівника організації у процесі формування корпоративної культури. Високий рівень корпоративної культури характеризується сприятливим психологічним кліматом у трудовому колективі, що, своєю чергою, сприяє підвищенню продуктивності праці. Позитивний психологічний клімат у трудовому колективі добре впливає на особистість кожного члена колективу, зокрема, і на моральне здоров'я. Саме тому питання про культуру трудового колективу необхідно вивчати глибше та запроваджувати досягнення психології та інших наук у практику.

О. Андросова вважає, що в культурі, як і в усякому явищі, можна виділити «її зміст, форму і носія, або суб'єкта. Це дозволяє трактувати її як етнічно специфічну парадигму життєтворення, яка, акумулюючи в матеріальних і духовних цінностях, знакових системах певні знання, значення, творчі здібності й уміння народу, виступає особливим, щодо інших, способом буття певного етносу. Тому культуру можна зрозуміти через спосіб буття того чи іншого народу, який, як його життєвий досвід передається з покоління в покоління. Життєвий досвід – це актуальне буття культури через людину, тому в цьому контексті можна говорити про культуру етнонаціонального буття, яка присутня в усіх сферах соціальної діяльності й системах регуляції» [390, с. 14].

Зважаючи на те, що одним із ключових понять, яке неодноразово живається в книжці, є «творчість», підкреслимо, що в енциклопедичному розумінні вона пояснюється як діяльність людини, спрямована на створення духовних і матеріальних цінностей. Зі свого боку, народна творчість становить: по-перше, вид духовної творчості, що виявляється в усній поезії, музиці та інших видах мистецтва; по-друге, сукупність творів, котра виникла внаслідок такої діяльності і, по-третє, здатність творити, бути творцем [524, с. 1435].

Діяльність митця тільки тоді стає по-справжньому творчою, коли вона спрямована на розвиток людської особистості, людської культури, а найголовніше – її духовності. Умовою успіху у творчості є систематична, послідовна, багаторічна, наполеглива й напружена праця. За цієї умови виникають ті миті творчого піднесення, які називаються спортивним натхненням. Відзначимо, що «людина, котра укорінена в культуровідповідному просторі, перебуває в гармонії з собою і світом, усвідомлює духовно-ціннісну сутність міжпоколінної взаємодії,

здатна критично осмислити досвід предків, всебічно себе реалізувати, залишити по собі як духовний спадок добре ім'я і справи – може вважатися щасливою» [516, с. 64]. Саме це ми простежуємо в багаторічній життєтворчості Вадима і Євгена Гжегожевських.

У їхній музично-педагогічній діяльності та виконавській і композиторській творчості ключовою є духовність, тобто сукупність системно інтегрованих особливостей когнітивно-інтелектуальної, почуттєво-емоційної та вольової сфер, що забезпечує здатність до психічно-особистісного вдосконалення та самовдосконалення. Інакше кажучи, духовність, з одного боку, є системно інтегрованим складником їхньої життєдіяльності, з іншого – синергетичним чинником взаємодії різних видів і форм творчості. Духовність як психологічний феномен є творчою здатністю людини до психічної самореалізації та самовдосконалення й має складну структуру.

Тут доцільно підкреслити про духовний тип поведінки, що виявляється у ствердженні людиною в життєдіяльності гуманістичних та естетичних загальнолюдських ідеалів, і цінностей, які є метою її життєтворчості. Когнітивно-інтелектуальний компонент представлений такими особливостями інтелектуальної сфери, як спостережливість, допитливість, глибина, самостійність, критичність мислення. Вольовий компонент духовності знаходить вираження в таких рисах особистості, як цілеспрямованість, наполегливість, самовладання, саморегуляція, а також вирізняється специфікою мотивів вольових дій, які ґрунтуються на духовних потребах, інтересах. Почуттєво-емоційний компонент духовності передбачає розвиненість емоційної сфери, а також духовних станів. Гуманістичний компонент духовності виявляється в ставленні людини як найвищої цінності; повазі до внутрішнього світу інших, поєднаній зі здатністю до співчуття, та реалізується через утілення у взаєминах з людьми найвищих духовних цінностей: добра, краси, любові. Естетичний компонент духовності відображає специфічне чуттєво-емоційне та інтелектуально-когнітивне ставлення людини до навколишньої дійсності, відбиває прагнення до краси, гармонії, досконалості й виявляється в потребі та здатності сприймати естетичні об'єкти, а також переживати почуття естетичного задоволення [461]. Ці аспекти так чи інакше пронизують багатогранну музично-педагогічну, пісенну та композиторську діяльність талановитих братів-близнюків.

У книзі чимало уваги приділено лідерським якостям В. і Є. Гжегожевських, які вони виявили і виявляють щодо створення та функціонування музичної студії, музичного кабінету, музичної школи, музею, багатьох творчих самотутніх колективів, зокрема й в організації мистецьких фестивалів. В «Енциклопедії сучасної України» поняття «лідерство» трактується від англійського слова lead – вести, керувати. У першому випадку лідерство – провідне положення особистості чи со-

ціального утворення, зумовлене наявністю відповідних якостей (лідерських компетенцій), які спричиняють якісну й ефективну діяльність (зокрема й управлінську). У другому – це процес впливу особистості чи соціального утворення на власну діяльність або діяльність інших на основі особистих якостей. Урахування обох виявів, а також еволюційних рівнів управління дає змогу розглядати лідерство як управління, що здійснюється на основі взаємної поваги та довіри шляхом впливу на поведінку людей (послідовників) для реалізації суспільно значущих цілей (цінностей). Актуальність проблеми лідерства детермінована зростанням ролі соціального управління як виду професійної діяльності в умовах наростання динаміки змін і трансформацій сучасного суспільства [529]. У світлі наявних тенденцій суспільного розвитку (глобалізації, демократизації, інформатизації і технологізації та підвищення ролі особистості) соціальне управління набуває контексту нової парадигми лідерства, яке виявляється через утвердження нових організаційних структур, моделей поведінки, процедур, принципів як основи управлінської діяльності. Бути лідером – означає керувати та вміти залишатися собою. Люди хочуть йти за особистістю, а не за виконавцем ролі, посадовою особою, бюрократом.

Людина із задатками лідера здатна досягати визначених цілей навіть у найбільш несприятливих та екстремальних умовах і при цьому продовжує діяти цілеспрямовано, зберігаючи непохитну віру в успіх і мотивуючи цією пристрасстю своє оточення.

Натхнення – особливий стан людини, типова для творчості риса, її складник, для якого характерна, з одного боку, висока продуктивність, з іншого боку – величезне піднесення й напруга сил людини.

Людина, яка володіє справжньою культурою спілкування, виявляє її в будь-якій сфері життя: на роботі, на відпочинку, у сімейному колі та громадських місцях. Уміння людей передавати свої думки та почуття іншим людям, уміння не лише говорити, а й слухати, виявляти розуміння та доброзичливість, співчуття і увагу складають культуру повсякденного спілкування. У культурі спілкування прийнято виділяти два взаємопов'язані аспекти: зовнішній, ритуальний, «етикетний», і внутрішній, соціально-психологічний аспект спілкування. «Зовнішня культура» полягає у виконанні загальноприйнятих правил етикету, які зобов'язують дотримуватися певних норм під час спілкування. Характер цих стосунків утворює вже другий, глибокий прошарок культури спілкування, – її соціально-психологічний аспект («внутрішня культура») [504].

Щоб увійти в цей світ і посісти в ньому гідне місце, маленькій істоті потрібно навчитися багато чого, зокрема головного – жити серед собі подібних. Установлені зразки культури групи обмежують індивідуальне, що є в людині від народження – природні схильності, потяги. Так культура діє через конкретних людей, які її визнають і які пристосовуються

до її взірців, приписів, цінностей, моделей. При цьому важливо розуміти, що виховання може моделювати вроджені біологічні властивості, але не усуває їх. Новонароджена жива істота стане особистістю тільки в результаті соціалізації: спілкуючись із собі подібними, засвоюючи досвід попередніх поколінь, норми і зразки поведінки, систему цінностей, що, своєю чергою, і становить культуру суспільства.

О. Комедна досить аргументовано підкреслює, що фундаментом, який споріднює особистість митця з іншими представниками його покоління, часткою загального у його творчій індивідуальності, постає знакова інтерпретація тексту. Інші індивідуально-творчі параметри його універсальної творчої особистості (національна тематика творчості, вокальність художнього мислення, децентралізація текстових структур) посідають відповідне місце в структурі універсальної творчої особистості митця, беручи участь у генеруванні тих чи інших його художніх концепцій [440, с. 378]. Зі свого боку, В. Дорофеева наголошує, що «автентична самодостатність музичного тексту надає всім діалогізуючим суб'єктам музичного дискурсу можливість бути самим собою» [416, с. 6]. Шановний читач, ознайомившись із текстом книги, переконається в тому, що Вадим і Євген Гжегожевські – справді творчі індивідуальності високого творчого рівня, які завжди залишаються самодостатніми.

Характер і специфіка, мета і завдання роботи уможливили використання різноманітних принципів і методів дослідження. Досягнення мети і виконання завдань дослідження забезпечено за допомогою використання принципів історизму, об'єктивності, багатофакторності та системності. Цьому сприяло застосування загальнонаукових методів: морфологічного, аксіологічного, антропологічного, герменевтичного, синхронного, діахронного, контент-аналізу, а також основних конкретно-історичних методів, зокрема історико-генетичного, історико-критичного, історико-порівняльного, історико-хронологічного, історико-типологічного, історико-системного, історико-біографічного. Це дозволило неупереджено осмислити обрану проблему роботи, досягти визначеної мети та реалізувати дослідницькі завдання.

Так, принцип історизму передбачає висвітлення особливостей вивчення подій та явищ і в контексті їхнього становлення та розвитку, і в контексті досліджуваного періоду [502, с. 60]. Тому при вивченні певної проблеми потрібно досліджувати період з огляду на їхній взаємозв'язок із загальними фактами, подіями та явищами, що виражали конкретні-історичні умови досліджуваного періоду.

Використання принципу історизму дозволило у комплексі вивчити закономірності життя і діяльності, проаналізувати вплив кожної з історичної епох з історії України на життєтворчість Вадима та Євгена Гжегожевських, виявити чинники того, що сповільнювало чи, навпаки, прискорювало результативність їхньої роботи, з'ясувати значення

конкретного оточення на становлення братів як митців музичної культури; розкрити особливості напрямків творчості залежно від етапів їхнього життя та професійних горизонтів.

Принцип об'єктивності забезпечив розгляд конкретних подій і явищ у життєтворчості В. і Є. Гжегожевських в усій складності, багатогранності та суперечливості і дав можливість спиратися на сукупність і позитивних, і негативних фактів у їхньому істинному змісті, незалежно від уподобань. Із позицій сучасної наративної філософії історії до найбільш загальних засад або умов можливості об'єктивності історичного знання зараховують «об'єктивованість історичного знання у текстах (наративах), теоретичну навантаженість історичних фактів і принципову відсутність єдиної точки зору як єдино правильної та остаточної, відкритість методології дослідження» [456, с. 123]. Застосування цього принципу допомогло неупереджено підійти до аналізу історичних джерел і фактів та історіографічного осмислення й оцінок подвижництва і творчої спадщини талановитих подільських митців, порівняння суперечливих тверджень, уникнути тенденційного підбору фактичного матеріалу і наукової літератури і тим самим забезпечило формування об'єктивних та аргументованих узагальнень і висновків. Застосування цього принципу дало змогу встановити зв'язок між початком творчості братів Гжегожевських й простежити їхні зleti та спади темпів творчості в умовах суспільно-політичних трансформацій, які пережила Україна за останнє півстоліття.

Залучення принципу багатофакторності забезпечило урахування різних чинників, котрі вплинули на спосіб життя, професійну та творчу діяльність талановитих братів-близнюків.

Принцип системності дав змогу відтворити життєтворчість В. і Є. Гжегожевських в усій повноті як єдине ціле, урахувати їхню багатолітню музично-педагогічну, пісенно-виконавську та композиторську творчість як її складники; переконатися у важливості самоорганізації та здатності вдосконалювати багатогранну творчість і виявити спільні та відмінні риси розвитку української національної культури через призму характеристики основних віх життєтворчості талановитих братів, відбиття їх на творчих здобутках, текстах пісень, музичних творах.

Дослідження створене завдяки застосуванню комплексу методів, прийомів і засобів. Передусім вони застосовані для вивчення широкого комплексу текстів у періодичних виданнях працівників культури та освіти, управлінців, поетичних і музичних митців, кореспондентів і науковців, котрі відобразили свої уявлення про місце і роль пісенної життєтворчості братів-близнюків Вадима і Євгена Гжегожевських. Найважливішими серед загальних методів стали морфологічний, аксіологічний, антропологічний, герменевтичний.

Так, аксіологічний метод забезпечив дослідження культури як сфери ціннісного наповнення життя і творчої діяльності талановитих близнюків.

За допомогою антропологічного методу отримано відповіді на питання про В. і Є Гжегожевських як творців музичної освіти та культури. Зі свого боку, герменевтичний метод сприяв зосередженню уваги на формуванні адекватного розуміння їхньої культурницької діяльності через вживання широкого спектру історичного полотна культури традицій, звичаїв, досвіду та ін.), усвідомлення досягнень й успіхів у взаємообумовленості і спорідненості. Використання діахронного методу дало змогу виявити та дослідити генетичний зв'язок між подіями особистих біографій братів із ключовими подіями локальної та загальної історії краю і України. Метод контент-аналізу уможливив виділення і простеження закономірностей розвитку, визначення ключової тематики й загалом контенту творчого доробку митців. Морфологічний метод дав можливість розглянути культуру як певний феномен, модель, окрему й складну сферу смислового буття. Застосування синхронного методу створило умови для вивчення предмета роботи в горизонтальній часовій площині й дозволило охарактеризувати ключові події у творчому житті братів Вадима та Євгена Гжегожевських без акцентовано-го звернення до класичної історичної ретроспективи.

3-поміж конкретно-історичних методів використані історико-генетичний, історико-критичний, історико-порівняльний, історико-хронологічний, історико-типологічний, історико-системний, історико-функціональний, історико-критичний, історико-термінологічний, біографічний та інші [502, с. 62].

Історико-генетичний метод допоміг простежити причинно-наслідкові зв'язки та закономірності професійного і музично-мистецького розвитку братів Гжегожевських. Його застосування створило можливість визначити причини й чинники формування та розкриття природних здібностей, музичного таланту, закономірності успіхів і досягнень Вадима та Євгена Гжегожевських.

Застосування історико-критичного методу створило можливості для створення потужного джерельного комплексу і виявлення в історичних джерелах достовірної інформації. Справді науковим вважається тільки те дослідження, у якому всі факти перевірені на достовірність, встановлено походження кожного з них, і кожен перевірений на спотворення.

Історико-порівняльний метод, що ґрунтується на синтезі аналогії, подібності предметів і явищ [502, с. 63], допоміг розкрити подібні форми освітньої та мистецької діяльності братів Вадима та Євгена Гжегожевських як митців музичної освіти та культури. Завдяки застосуванню різних видів порівнянь він дозволив простежити різницю підходу до творчості братів залежно від різноманітних періодів і підходів до вивчення історії України та Подільського регіону.

Історико-хронологічний метод створив можливості для розгляду творчої діяльності братів Гжегожевських у контексті родинної династії в часовій послідовності [501, с. 69], виокремити істотні етапи та віхи життєтворчості митців.

Історико-типологічний метод дозволив визначити найбільш важливі ознаки джерел, фактичного матеріалу [502, с. 65] для аналізу широкого спектру освітньої, мистецької, організаторської діяльності талановитих подільських діячів. Це дало змогу подати матеріал наукової роботи в чіткій та логічній послідовності.

Історико-системний метод зробив можливим цілісне охоплення реальності подій у досліджуваній темі та розкриття внутрішніх механізмів функціонування суспільних систем. Зокрема, застосування цього методу дало можливість розглядати виховання в родині, школі, інституті як єдине ціле і тим самим сформувати структуровану та комплексну картину становлення високоінтелектуальних творчих особистостей В. та Є. Гжегожевських. Використання історико-системного методу дозволило з'ясувати умови формування творчості братів Гжегожевських у взаємозв'язку із особливостями умов розвитку української та хмельницької історії впродовж більш як п'ятдесяти останніх років.

Історико-біографічний метод став одним із ключових у нашому дослідженні [502, с. 71], оскільки дозволив забезпечити з'ясування умов і чинників, які вплинули на становлення особистостей братів В. і Є. Гжегожевських, їхніх світоглядних орієнтирів, життєвих позицій і виокремлення та розкриття найбільш істотних рис талановитих освітян і митців. За допомогою цього методу ми змогли проаналізувати важливі сторінки з історії навчально-методичної та освітньо-просвітницької діяльності родини Гжегожевських, установити взаємозв'язок між творчим потенціалом Вадима і Євгена Гжегожевських та їхніми дітьми й онуками, батьком й дідусем, між ними та дружинами, між ними і батьками дружин. Застосування історико-біографічного методу, численних бесід і діалогів із педагогами-митцями дозволило отримати з перших рук величезний обсяг інформації й тим самим установити органічну єдність і взаємозв'язок їхнього творчого поступу, успіхів і досягнень зі створення, виконання й поширення українськомовної музики в медіапросторі Хмельниччини та всієї України. Насправді творчість талановитих братів-близнюків сягає поза її географічними кордонами.

Отже, використання сучасних теоретичних положень, методологічних підходів, принципів і методів дозволило провести ґрунтовне дослідження, забезпечити детальну реконструкцію зафіксованих у джерелах фактів, висловлювань, суджень, узагальнень і висновків, досягти визначеної мети, реалізувати дослідницькі завдання та об'єктивно висвітлити її предмет. Завдяки цьому вдалося об'єктивно осмислити реальність в усьому багатстві соціокультурних вимірів та індивідуально-особистісних характеристик братів-педагогів й простежити цілком свідоме та відповідальне самовизначення в музично-педагогічній і творчій діяльності, якій присвятили все життя.

ВИХОВАННЯ ТАЛАНТІВ ВАДИМА І ЄВГЕНА НА ВИСОКОМОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЯХ РОДИНИ ГЖЕГОЖЕВСЬКИХ

Коли радість чи біль, ми все ділим на двох,
Бог талантом одним наділив нас обох

В. і Є. Гжегожевські

Відомий український дисидент і мислитель сучасності, академік НАН України Іван Дзюба підкреслює, що в соціології, в економіці, у народногосподарському мисленні «є таке фундаментальне поняття: системи життєзабезпечення. Це те, без чого неможливе життя людської громади: хлібозабезпечення, водопостачання, енергопостачання. Ці системи невідно руйнувати ніяким революціям, ніяким владам, ніяким партіям, – бо нікому не обійтися без хліба, води, вогню... Певно, і в духовному житті є такі системи життєзабезпечення» [410, с. 6]. І таку функцію життєзабезпечення в цій царині виконує пісня.

Це повною мірою стосується сучасної російсько-української війни, що поєднує страх, втрату, розчарування, біль, відчуття безвиході, самотності та переживання. Водночас, вона вміщує людяність, міцність духу, чуйність і боротьбу, робить людей сильнішими, цілеспрямованішими, згуртовує й об'єднує їх в одне ціле та показує стійкість усього народу. В. Васютинський переконаний, що в умовах воєнного конфлікту з'являється потреба виробляти й застосовувати стратегії проактивно-трансформаційні [396, с. 163].

За цих обставин змінюється все: мова, лексика, герої, обставини і засоби виразності. Найголовніше – змінюються люди та їхні цінності. Тому, взявши це до уваги, ми намагаємося розглядати життєдіяльність братів В. і Є. Гжегожевських в умовах реалій, у яких вони перебували та перебувають.

Усупереч відсутності сприятливих умов і попри всі безперервні труднощі, українська музика і пісня успішно розвиваються. Україна має великий потенціал, у нас багато талановитих, енергійних і невтомних митців. Нинішні реалії актуалізують роль і значення творчої

життєдіяльності людини. Її вплив на особу значною мірою виявляється в змінах її свідомості і поведінки, з одного боку, і ефект, зумовлений цими змінами та поширюваний на всі інші напрямки життя суспільства. Вона охоплює не тільки духовний розвиток особистості, а й формування та задоволення її духовних потреб, збагачення її світогляду. Мистецька творчість – це насамперед жива людська діяльність. Незважаючи на російсько-українську війну, що триває в повномасштабному вимірі майже чотири роки, у нас є всі передумови для того, щоб і надалі українська музика та українська пісня гідно представляли український культурний контекст і були його мейнстримом.

Розвиток знань про історію будь-якого народу, його культури забезпечується завдяки збереженню стрижневих духовно-культурних цінностей, які не гинуть, а постійно підтримуються й збагачуються, відроджуються в нових формах. Національна культура зберігає життєздатність, поки її традиції, обряди та ритуали, репрезентовані у сфері суспільної свідомості, здатні бути і основою, і каталізатором світогляду й практичної діяльності. Подоланням кризи національної культури є встановлення відповідності її системи цінностей життєвим потребам людей. Якщо така трансформація проходить успішно, суспільство переходить на новий, більш досконалий етап у національному бутті. Становлення сучасної цивілізованої держави базується на утвердженні духовних засад, розвитку та охороні культурної спадщини, формуванні нового привабливого іміджу України.

Для української системи освіти такими цінностями є цінності людської гідності, соціальної безпосередності та творчості, патріотизму та національної свідомості. Українська культура належить до західного типу, у якому традиційно в тих чи інших модифікаціях найвищою вартістю визначались особистість та її свобода. Орієнтація на особистість в українській культурі є істотною, має глибоке історичне коріння.

Як справедливо зазначає Л. Карпова, «зазвичай культурно-просвітницька діяльність, як державна, так і національно-патріотична, провадилася прогресивною інтелігенцією, бо, як відомо, характерною рисою, яка визначає ступінь культурного розвитку нації, є наявність, чисельність і громадська активність верстви її інтелігенції як носія і поширювача культурних цінностей, генератора духовного життя суспільства» [435, с. 217–218].

Ми не маємо наміру і не можемо перелічити всіх видатних українських інтелектуалів Хмельниччини. Достатньо тих, яких ми з пієтетом і любов'ю згадуємо, щоб осмислити та усвідомити, що наш край, як і вся Україна, багатий не тільки на працелюбних, добрих людей, а й досконалих, талановитих митців, великих науковців, які виявили й виявляють себе на материнській території. Як тут не згадати мислителя Демокріта, який підкреслював, що якби діти не привчалися до праці,

то не навчилися би ні грамоти, ні музики, ні гімнастики, ні того, що найбільше зміцнює добродетель – сором.

Що ж до чинників, які впливають на формування особистості, безперечно, ключовими є її природні задатки, родина, школа, заклад вищої освіти, виховання, середовище ровесників, друзів, колег тощо. Тут доцільно наголосити на біологічному, або спадковому, чиннику розвитку обдарованості В. і Є. Гжегожевських. Є чимало прикладів, які підтверджують тезу про успадковування здібностей від батьків. Невипадково О. Довженко писав, що «художнє виховання дітей завжди залежить від художнього обличчя батьків. Так само піднесення художнього виховання дітей на вищий рівень треба розглядати в загальному плані піднесення творчого життя» [414, с. 13]. Вадиму та Євгену Гжегожевським пощастило народитися в сільській доволі інтелегентній, високоморальній сім'ї, наділеній почуттям прекрасного, винайтованими мистецтвими здібностями, розумінням і усвідомленням важливості та значення духовно-моральних цінностей, зокрема музики та пісні для формування національної й особистісної ідентичності. Музика і пісня в братів була закладена, як кажуть, на генетичному рівні. Власне, про це свідчить участь у музичній творчості щонайменше п'яти поколінь родини Гжегожевських.

Зауважимо, що сім'я Гжегожевських із діда-прадіда мешкала в розташованому на невисоких пагорбах у верхів'ях річки Ушки, правої притоки Ушиці [409, с. 660] подільському с. Солобківці, що в Ярмолинецькому (нині Хмельницькому) районі Хмельницької області й мала національне польське коріння по батьковій лінії [26]. За твердженням братів-композиторів, їхній рід по батьковій лінії прибув у край із Польщі, привіз їх на подільські землі пан. Значення прізвища «Гжегожевські» самі Вадим та Євген Едуардовичі виводять від польського імені «Гжегож», зазначаючи польському корінні по лінії батька Едуарда Йосиповича [82]. При цьому вони неодмінно ідентифікують себе як українці, підкреслюючи, що їхня мама – за національністю українка, і дружини – українки. Очевидно, не останню роль у цьому відіграла державна освіта, під впливом якої ідентичність братів набула рис української культури.

Генетичні корені і тяглість музичної традиції сім'ї Гжегожевських самі брати пов'язують з їхнім дідусем по батьківській лінії – Йосипом Даниловичем. Вадим Едуардович і Євген Едуардович переповідають зі сказаного в дитинстві батьком й підкреслюють, що вони багато років ретельно вивчають свій родовід. Перше його покоління представляв прапрадідусь Данило Гжегожевський, який служив військовим сигналістом (трубачем) за часів Царства Польського. Про прадіда відомості дуже скупи й короткі. Очевидно, Йосип Данилович не встиг розповісти щось синам з об'єктивних причин. Щоправда, відомо, що їхній прадід

працював лісником у Солобківцях і Стріхівцях, де й тепер росте посаджений ним ліс [93].

Зате добре відомо, що дідусь народився в 1890 р., за соціальним походженням був із дворян, мав початкову освіту, працював в артілі «Більшовик» з виготовлення взуття, відзначався як вправний регент та органіст у Солобковецькому костелі. Тут варто згадати його трагічну долю. У квітні 1938 р. функціонери правлячого режиму його арештували й доправили в Кам'янець-Подільську тюрму, безпідставно звинувативши в тому, що був активним учасником контрреволюційного націоналістичного гуртка «Ружанець» й, коли дізнався, що комуністи мали зруйнувати костел, зібрав для його захисту людей [370]. Вочевидь, головним було польсько-дворянське походження діда, те, що він співав у хорі закритого більшовиками костелу. Зрештою, репресивний режим рішенням трійки без жодних сумнівів постановив розстріляти його як «агента польської розвідки» в тій же Кам'янець-Подільській тюрмі в числі 54 розстріляних солобківчан [446, с. 409]. Без чоловіка залишилась 35-річна дружина Аполонія Олександрівна, а без батька – троє малолітніх дітей: 14-літня донька Станіслава та сини 11-річний Едуард і 6-річний Владислав. Можна тільки уявити хнє несолодке дитинство і життя як представників родини «ворога народу», тим більше, що маму з трьома дітьми відправили в заслання, де довелось пережити і голод, і холод, і численні приниження та поневіряння. Щоправда, любов до пісні і музики перервати владі було не під силу. Тому ми поділяємо думку В. і Є. Гжегожевських про те, що саме Йосипа Даниловича слід вважати основоположником їхньої родинної музичної династії.

Зважаючи на це, Едуарда Йосиповича Гжегожевського слід вважати представником другого покоління родинної мистецької династії. Прагнення знайти місце в житті, самомотивація, невпинне бажання постійно самовдосконалюватися та прищеплена з дитинства любов до праці, які були характерні для сім'ї ще з повоєнного дитинства, допомогли йому стати плідним педагогом-самоучкою, шанованим серед односельців музикантом, наставником дітей. Тут варто згадати, що в 1946–1948 рр. була ініційована сталінським режимом серія ідеологічних погромів, «викриттів» різних «перекручень і хиб» у літературі, філософії, музиці, брутальних ждановських розносів у дусі партійно-комуністичної непримиренності та російського націонал-патріотизму, сповнених ненависті до інтелігенції та інтелігентності, прикриті звинуваченнями жертв у «формалізмі» та «відриві від життя» [472, с. 643].

Однак у цих винятково складних політичних, ідеологічних і матеріальних умовах Едуард Йосипович зумів стати ковалем своєї долі [501, с. 81]. Наприкінці 1940-х рр. він познайомився з майбутньою

дружиною Марією Маримон і покохав усім серцем, а в 1950 р. вони створили сім'ю. Спільне життя починали у винятково скрутному становищі, практично на голому місці: юнак із репресованих одружився з дівчиною сиротою. Жили, відверто кажучи, біднуватو. Своїми силами збудували хатину, у якій поселилися у 1952 р. [299]. Важко працюючи, обзавелися домашнім господарством. Як сину репресованого ворога народу обрати улюблену професію в Едуарда Йосиповича можливості не було [17]. Не маючи музичної освіти, він самотужки вивчив нотну грамоту, грав на багатьох народних музичних інструментах, певний час у школі працював вчителем співів, до виходу на пенсію керував музичним оркестром села, який складався з народних і духових інструментів. З утворенням ансамблю народних інструментів, залучив до нього ще й дружину, навчивши її грати на домрі [105; 290], особливо популярному в Україні співучому музичному інструменті з дуже яскравими тембром і виразністю.

Відзначимо, що друге покоління династії представляла її справжня берегиня, корінна соколівчанка Марія Петрівна Маримон (Гжегожевська) [133], мати трьох синів Віталія, Владислава (Вадима) та Євгена. Росла напівсиротою, оскільки її мати померла при пологах, виховувалася при мачусі, яка, м'яко кажучи, її не полюбляла. Не одні страхи довелось пережити під час гітлерівської окупації в період Другої світової війни, адже в їхній хаті жили німецькі військові. Тому їй увесь час довелося всю окупацію жити в погребі. Коли загарбники забрали з обійстя корову, вимолила в одного з постояльців повернути годувальницю. Не раз з однолітками кидала хліб нашим полоненим, котрих гітлерівці гнали через село. Після визволення села жила в сім'ї старшого брата-фронтовика. Понад тридцять років віддала роботі в місцевій школі-інтернаті, відкритій у 1959 р., й одночасно щороку обробляла в радгоспі норму цукрових буряків [190].

У літературі червоною ниткою проходить теза про те, що незалежно від рис, які має матір і чи відповідають вони всім висуनеним суспільством вимогам, жінка-мати все одно для дитини найкраща і найрідніша людина. У сім'ї жінка виконує незамінну, багатогранну роботу, ключову роль у якій посідає виховання дітей. Кожна мати «розуміє переваги або недоліки своєї дитини, проте це ніколи не впливає на сильне материнське почуття, яке, згідно зі стереотипами, найнадійніше в житті» [471, с. 278].

Владислав та Євген Гжегожевські народилися 6 вересня 1959 р. у мальовничому с. Солобківці створеного в 1957 р. Ярмолинецького району [29], серед розкішної природи, на схилах древньої річки Ушки, ввібравши в душу прекрасні почуття, якими є любов до рідної землі, до свого роду і його коріння [167]. Їхній батько Едуард Йосипович

розвивав самотужки музичні навички, проте досить досконало володів грою на багатьох духових музичних інструментах та баяні. За оцінкою Владислава (ім'я Вадим – його сценічний псевдонім) та Євгена, він був кращим баяністом у селі Солобківці [33, с. 4].

Близнят Марія Петрівна народжувала важко, але й відчувала їх по-особливому, уміла безпомилково відрізнити: хто перший, а хто другий. Вирізнялася надзвичайною чесністю, винятковою працьовитістю, гостинністю та доброзичливістю, завжди привітною і життєвому мудрою. Як справжня українська жінка, уміла і любила вишивати, завдяки чому їхня оселя була наповнена створеними винятково ночами пречудовими вишивками гладдю. За наставництва чоловіка навчилася грати на домрі. Тому любов до музики і пісень передала синам-близнюкам, виховала в них любителів мистецтва в чарівному розмаїтті народної вишивки та співу [44; 275]. І, як не дивно, привчила синів до вишивання, вклавши у їхню свідомість розуміння прекрасного, розмаю української культурної традиції [386]. Саме мама дбайливими та невтомними руками оздоблювала концертні костюми улюблених синів. А ще брала участь у виставках народних умільців, бо мала достатньо матеріалу, щоб поділитися досвідом, провести, як тепер прийнято називати, «майстер-клас» [501, с. 82].

Важливо підкреслити, що в родинній долі Гжегожевських все вибудовувалося на глибоких, душевних, теплих взаєминах й тонкому взаємовідчутті між батьками і дітьми: настрою, почуттів, зрештою, цінностей самого життя. Любов до професії, виняткову працьовитість, природну наполегливість та усвідомлену старанність Едуард Йосипович та Марія Петрівна передали в спадок синам – старшому Віталію і молодшим Владиславу та Євгену, які продовжили сімейну трудову діяльність у царині освіти та культури. Діти відчували, що батькам важко, і не завдавали їм зайвих прикрощів. Близнята рано усвідомили власний обов'язок перед родиною. З дитинства допомагали по господарству, навіть самостійно садили картоплю. Після шостого класу вже виконували чимало різної домашньої роботи. Наприклад, разом із батьком змурували погріб. Коли мама, упавши з драбини, пошкодила собі хребець, Вадим і Євген власноручно побілили хату. Це тоді односелець щиро прорік їм з кабіни трактора: «Кланяйтеся, хлопці, в ноги матері, що такими вас виховала». Насправді, старші Гжегожевські мали від дітей те, що в них вклали [190]. А діти, з свого боку, завжди брали до серця кожную серйозну справу і прагнули їй прислужитися.

Чи не найважливішим було те, що Марія Петрівна і Едуард Йосипович зуміли на своєму рівні спрямувати та увиразнити професійний профіль, сфокусувати творчу оптику синів на служіння

українській справі. Водночас підтримка Едуарда Йосиповича та Марії Петрівни стала для їхньої творчості винятково важливим чинником. Протягом пів століття вони були надійною опорою та підтримкою творчої діяльності та найсुворішими її критиками [280].

Пов'язаність із музикою дідуся, батька, матері та брата сформувала у Вадима та Євгена бачення беззаперечності музики в їхньому житті. Музика стала їхньою душею та справою всього життя. З огляду на це можна стверджувати, що й по батьківській, і по материнській лінії Владиславу та Євгену генетично передались природний потужний талант і любов до музики та пісні, зрощені й виплекані копіткою працею та вихованням.

Можна сказати, що батьки фактично були активними культурно-просвітними діячами на селі. Тому й сформували такі духовно-моральні сімейні традиції та любов до прекрасного, до мистецтва, виробили в братів розуміння місця і ролі творчості, музики та прекрасного. А наповнена зарядом свободи любов до культурних надбань спричинила їхню сповнену успіхів і досягнень творчо-продуктивну діяльність. Тому, не дивно, що Владислав і Євген, починаючи з трирічного віку долучилися до гри на різних музичних інструментах. Основу для їхньої музичної освіти склали духові та народні інструменти [Див.: Додаток А 2]. Одним із перших для їхньої мистецької науки був баян Едуарда Йосиповича – «Кремінне» [344], виготовлений на баянній фабриці у м. Кремінна Луганської області.

Варто наголосити, що в складі населення с. Солобковець посідала чільне місце польська громада, а до Другої світової війни – ще й чимала єврейська спільнота. Добросусідство і мирне етноконфесійне співіснування представників різних народів села сформувало його автентичність та індивідуальність. Це, своєю чергою, стало винятково важливим чинником у національній самоідентифікації братів Вадима і Євгена Гжегожевських. Вони росли в сім'ї свідомими родинних і національних традицій та моральних цінностей. Проживаючи все життя в сільській місцевості, окрім років навчання в Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті, безперестанно слухали народні пісні, спостерігали й брали участь у барвистих народних обрядах-святкуваннях, брати тим самим торкалися чистого джерела прадавньої вікової культури й самі, того не помічаючи, вбирали найдавнішу правду, зивкали любити і шанувати предків. Тому їхня творчість, безумовно, українська за музикою, пісенною лексикою, світобаченням. Це – не теорія, а суть і справа їхнього життя. Вони не просто люблять Україну всім серцем, вони її виражають.

Для кращого розуміння сутності цієї праці, наголосимо на рівнозначності імен «Владислав» і «Вадим» Гжегожевський: перше ім'я – справжнє і достовірне, вписане в метричний документ, а друге – сценіч-

не. Показовим є те, що в мистецьких колах Владислав Гжегожевський – маловідомий, натомість широко відомим є його сценічне ім'я «Вадим».

Надарований винятковими здібностями до музичного мистецтва Е. Й. Гжегожевський певний час працював вчителем музики у Солобковецькій середній школі, навчаючи учнів основам музичної грамоти. Одночасно до виходу на заслужений відпочинок керував музичним оркестром села Солобківці [93, с. 3], який складався з народних і духових інструментів й спеціалізувався головним чином на виконанні різноманітних творів класичного та народного характеру, цим самим творив своє, справді принципово українське середовище.

Цікавим є те, що з утворенням оркестру, Едуард Йосипович включив до складу дружину, маму братів Гжегожевських Марію Петрівну, одну з найсвітліших особистостей у їхньому житті, яка помітно вивисувалася над сірим рівнем сільського буття. Унаслідок відвідин оркестру та багатьох репетицій, вона зуміла опанувати гру на відомому з часів Київської Русі українському народному струнно-щипковому інструменті – домрі [170; 533, с. 641]. Оркестр нажив слави осередку дозвілля і творчості мешканців Солобковець.

Маючи беззаперечні творчі заслуги і найкращі людські чесноти, батько подвижницькою працею передав синам нетипову позитивну націленість, силу позитивної енергії, неймовірну творчу самовідданість і самообілізацію. Якщо батько страждав від усякої фальшивої ноти, то мама надавала великого значення зовнішньому вигляду, охайності й красі. Загалом домівка була завжди наповнена музикою, піснею та вишиванкою. Таке мистецьке виховання дорослих згодом стане підґрунтям формування музичної освіти молодого покоління села.

Музичну освіту від батька отримав і старший на шість років брат Віталій [173, с. 8; Див.: Додаток А 5], який для менших завжди був прикладом і надійною підмогою. В. Гжегожевський після закінчення школи вступив на навчання в Чортківське музичне училище. У стінах закладу здобув середню спеціальну освіту та вдосконалив музичну майстерність. Завершивши навчання та отримавши диплом про середню спеціальну освіту, учителював у середній школі на Житомирщині [339]. Дійсну військову службу проходив баяністом військового ансамблю. Після її закінчення тривалий час працював у Хмельницькій обласній філармонії, зокрема в державному ансамблі пісні і танцю «Подільянка» (згодом – «Козаки Поділля») [43]. Пізніше викладав музику в Шарівській музичній школі, поширюючи серед молоді любов до музичного мистецтва та української пісні [344].

Першою наукою для Владислава та Євгена Гжегожевських була музика, а першим учителем – батько Едуард Йосипович. Власне, основу музичної грамоти і гри на різноманітних музичних інструментах

сини здобули саме від нього [Див.: Додаток А 3]. Брати доволі майстерно оволоділи технікою гри на альті, трубі і баяні. Не дивно, що Едуард Йосипович ще до шести років подарував Владиславу та Євгену їхні перші особисті музичні інструменти. Ними стали баяни і труби. Навіть на звітному концерті, присвяченому ювілею творчості, вони демонстрували вправну одночасну гру на баяні [164, с. 4].

При уважному ознайомленні із особистостями братів Гжегожевських, з дитячих років вже очевидна наявність акторського хисту, чи артистизму, які виявилися в тяжінні до сцени та в умінні комфортно відчувати себе в ролі виконавців перед великою кількістю глядачів. Окрім того, артистичні задатки вони втілювали в музичних творах. Тож, їхні природжені акторські здібності чітко виявилися в такій рисі, як «харизма», адже всі, хто їх бачив, чув, однозначно стверджують про могутню енергетику, що йде від братів, й заворює глядачів та слухачів. Тож є всі підстави для висновку про актуальність спадкового чинника їхнього таланту. Слід зазначити, що цю тезу однозначно підтверджує той факт, що практично в усіх близьких нащадків митців (синів, доньки та онуків) також виявилася музична обдарованість.

Тож саме Вадим і Євген стали центральними постатями третього покоління родинної династії по лінії Гжегожевських, які, мов дерево «садили, плекали, шанували... любов до слова, мови, музики і пісні. Звідси й плоди насіяного...» [173]. Системне формування їхніх мистецьких смаків і неповторного музичного стилю проходило в дитячі роки [370; Див. Додаток А 1]. Від батька вони, вслід за старшим братом Віталієм, успадкували музичні здібності: вони з раннього дитинства оволоділи музичною грамотою, були вправними баяністами, добре грали на кількох духових інструментах, мали гарний слух і голоси, успадкували від матері любов до української вишивки. Серед талантів, якими вона відзначалася, були: тонке відчуття красивого, уміння створити сімейний затишок і майстерно вишивати, життєва мудрість і гострота розуму, почуття гумору та здатність виконувати безліч видів сільської роботи. Мати навчила трепетно ставитися до пам'яті про минуле. Її символом і родинним раритетом була старовинна чотирьохсотлітня скриня [99].

Характерно, що як діячі музичного і пісенного мистецтва, Вадим і Євген з раннього дитинства оволоділи багатьма клавішними, духовими і струнними музичними інструментами, зокрема грали на баяні, трубі, кларнеті, альті та гармоніці [13] тощо. З часом вони опанували репертуар оркестру під пильним наглядом батька та односельчан, які добре знали на музиці та вправно володіли інструментами. Щоправда, у народі кажуть, що техніка – не просто людська справа, це дарована людям здатність розкривати найпотаємніше. Це свідчить

про їхні неабиякі музичні обдарування, тонке бачення ними прекрасного, особливе розуміння краси Подільського краю та нашої країни. І це закономірно, адже самобутні інструменти багаті на художні виражальні засоби. Брати стали по-особливому відчувати та розуміти музику, поступово навчилися майстерно виконувати різноманітні мелодії. Самі митці з душевною теплотою та вдячною усмішкою згадують, як вони ставили баян на табурет і удвох вчилися грати, один – на одній клавіатурі, а інший підігравав басами на іншій. Потім мінялися місцями [370]. До речі, віртуозну майстерність вони з теплотою і гумором неодноразово демонстрували на своїх ювілейних концертах. Братам належить вислів «спочатку ми грали на весіллях, а потім вже йшли до школи» [370]. Це дозволяє стверджувати про те, що безмежне захоплення музичним мистецтвом, бажання навчатися музики та розвивати музичні навички в братів було надзвичайно потужним. У таких умовах у них почали системно формуватися мистецькі смаки і неповторний музичний стиль, шліфувалася й розвивалася музична майстерність [284, с. 14]. Часто допомагали батькові грати на сільських святах і весіллях. Відтак із підліткового віку не лише розвивали навички, але і знайшли перші заробітки.

Ці перші зароблені гроші, як було прийнято в родині, віддавали батькам – Едуарду Йосиповичу та Марії Петрівні, які їх витрачали на музично обдарованих синів. Старший брат тоді вступив до Чортківського педагогічного училища, то йому допомагали матеріально [8]. Л. Шандровська вказувала: їхні «батьки, якщо купували баян, то обидвом, велосипед – знов обидвом...». У хаті не було килима, зате в дітей було аж шість баянів. Отож між ними практично не виникало конфліктів, і виросли вони схожими не лише зовні, а й характерами [370]. Це свідчить про те, у якому толерантному та гуманному середовищі виростили брати Гжегожевські, представники третього покоління родинної династії. Згодом перші навички і вміння стануть найміцнішим фундаментом музично-пісенної творчості. Усетаки найціннішим було те, що від батьків вони отримали духовне, справжнє, джерельно чисте, свідоме, як спадок поколінь [17].

У той час хореографічним гуртком Солобковецької школи керувала колишня артистка Харківського театру опери та балету, фахівець своєї справи, родом із міста Харкова, Г. Є. Тобух [386]. Саме вона помітила мистецькі здібності п'ятирічних Владислава та Євгена й запропонувала батькам, щоб близнюки опанували нові навички та знання – хореографію. Звісно, батьки без вагань погодилися. Тут слід сказати, що навіть у такій специфічній справі як хореографія теж був задіяний батько братів Едуард Йосипович із почесною роллю акомпаніатора хореографічного гуртка. Цікаво, що у такій відповідальній місії згодом батька замінив

старший син Віталій, який першим серед дітей оволодів основами музичного мистецтва.

Галина Євгенівна, як досвідчений хореограф і як самовідданий майстер своєї справи, навчила багатьох дітей с. Солобківці різним видам танців. Щодо Вадима і Євгена, то вона сформувала в них красиву поставу, правильні сценічні рухи. Ці вміння й навички проглядаються в братів протягом кількох десятиліть. Це досі спостерігається в зовнішньому вигляді Владислава та Євгена. Згодом вона залишила село, педагогічну діяльність і керівництво хореографічним гуртком. Родина Гжегожевських ще довго підтримувала з нею зв'язок через листування. Це пояснює прив'язаність братів Вадима і Євгена до Галини Євгенівни та її особливий внесок у формування оригінальних манер й особливого мистецького стилю братів. Характерно, що дитячий ансамбль, завдяки багаторічним тренуванням постави і рухів, був постійним учасником багатьох конкурсів та олімпіад не лише обласного, а й республіканського масштабів.

Звісно, усе робилося не без безпосередньої участі братів Гжегожевських. Брати та інші гуртківці брали участь у різноманітних конкурсах, оглядах, фестивалях та олімпіадах з художньої самодіяльності й районного, й обласного рівнів. До прикладу, у 1971 р. у приміщенні спортивного залу Ярмолинецької середньої школи № 2 відбувся районний конкурс на краще виконання бального танцю серед учнів 4–5 класів. Його метою було навчити учнів правильно і красиво танцювати, прищепити школярам культуру поведінки в колективі, любов до класичного та народного танцю. Високу майстерність продемонстрували юні танцюристи Солобковецької середньої школи, виконуючи танці «Фігурний вальс», «Весела хвилинка», «Гуцулка». Кращими серед учасників конкурсу були визнані п'ятикласники брати Євген і Вадим Гжегожевські та Оля Цсар і Люда Палахай. Пояснюється це тим, що в школі не лише приділяли належну увагу діяльності хореографічних гуртків, а й цілеспрямовано прищеплювали дітям любов до класичного і народного танцю, підкреслюючи, що правильно і красиво танцювати – одна з вимог гармонійного розвитку молоді [46].

Безперечно, у загальноосвітньому становленні особистостей братів В. і Є. Гжегожевських винятково важливу роль відіграла Солобковецька середня школа. На межі 1960–1970 рр. у ній навчалось понад 650 учнів, а освітній процес забезпечувало більше 40 вчителів. Вона вирізнялася не лише успіхами в навчанні і вихованні дітей, а й тим, що зусиллями учнівського колективу біля школи було закладено сад площею 1,5 гектара, учнівською виробничою бригадою оброблялося майже 40 га землі, де вирощували достатньо високі врожаї сільськогосподарської продукції та квіти різних сортів. Завдяки цьому школа була удостоєна участі у Всесоюзній сільськогосподарській виставці.

Учні створили агіткультбригаду, яка виступала на районних олімпіадах художньої самодіяльності [409, с. 668].

Не менш красномовним став інший факт. У середині грудня 1975 р. в Ярмолинецькому районному Будинку культури проходив огляд-конкурс Всесоюзного фестивалю самодіяльної художньої творчості трудящих. На ньому дуєтом виступили брати Вадим та Євген Гжегожевські з піснями під гітари і, як результат, відразу ж завоювали високу оцінку журі [377]. Особливим досягненням, на думку братів, був їхній виступ у місті Києві на республіканському огляді-конкурсі восени 1977 р., де вони здобули статус його дипломантів. Цікаво, що оцінюючи це досягнення талановитих юнаків, методистка районного будинку культури далекоглядно підкреслила, що в них попереду багато зустрічей із глядачами і щасливе творче майбутнє [Див.: Додаток А 4].

Варто зазначити, що тоді в Україні торувала собі дорогу установка на повноцінний розвиток задатків, здібностей і таланту учнів та молоді. В ухваленому в червні 1974 р. законі Української РСР «Про народну освіту» прямо акцентувалося на тому, що задля повноцінного розвитку задатків, здібностей і таланту учнів необхідно своєчасно виявляти їх; відповідно, навчально-виховний процес спрямовувати на формування вмінь і навичок самостійної роботи, активності, підвищення пізнавального інтересу до нових знань і праці; формувати людину мистецтва, активну в спорті, творчу. Процедурно це передбачало створення позашкільного розвивального освітнього середовища шляхом розширення мережі дозвіллевих центрів і позашкільних закладів, які повинні слугувати всебічному розвитку особистості [489, с. 85].

У 1972 р. в Солобківцях відкрили філію Ярмолинецької дитячої музичної школи, що стало справді визначною подією освітнього та культурного життя села. Зазначимо, що вона успішно функціонує й досі, виявляючи та виховуючи обдарованих і талановитих дітей [532, с. 7–16]. Її офіційне відкриття припало на час навчання братів у п'ятому класі Солобковецької середньої школи. Тому вони вже цілком усвідомлено подали документи, майже відразу пройшли успішно відбір і розпочали навчання у філіалі музичної школи по класу труби в досвідченого педагога Віталія Прокоповича Колодія [185].

Для В. і Є. Гжегожевських він став не лише авторитетним наставником, а й фундатором їхньої подальшої творчої діяльності. Більше того, слугував позитивним прикладом для наслідування [323], своєю відданістю справі та високопрофесійною майстерністю вчитель демонстрував учням, що фахівець має бути працьовитим, стараним і відповідальним. Також він помітив надзвичайні задатки та талант Владислава і Євгена до музики. Тому спеціально підбирав для новоствореного дуєту трубачів цікаві та зрозумілі мелодії. За період навчання в Солобковецькій філії брати В. і Є. Гжегожевські ще більше

розвинули творчий потенціал. Вище зазначене дозволяє стверджувати, що В. П. Колодій став однією з ключових постатей, яка професійно вплинула на формування свідомості юнаків, їхнє подальше навчання і творчість у царині музичного мистецтва. Для талановитих братів з порогу школи пролягла доріжка у великий світ мистецтва, музика стала сенсом їхнього життя [19]. З того часу вони були постійними учасниками та призерами різноманітних музичних і піснених конкурсів як вихованці Солобоковецької філії Ярмолинецької музичної школи і як вихованці оркестру Е. Й. Гжегожевського [495, с. 12].

Навчаючись у Солобоковецькій філії Ярмолинецької музичної школи, Вадим і Євген здобували належну початкову музичну освіту. Невдовзі вони сформували власний ансамбль «Юність», де навчали своїх друзів та всіх охочих гри на гітарі. Згодом Владислав та Євген Гжегожевські поширювали діяльність через культурно-масові заходи за участю учнівської самодіяльності. Їхню творчість оцінили, вони стали піонервожатами Шарівського піонерського табору «Юність», згодом працювали в Шарівській загальноосвітній середній школі на посадах лаборанта фізичного кабінету та бібліотекаря.

На той час головним соціальним інститутом культурно-просвітницької діяльності був клубний заклад, у якому культивувалися групові форми роботи, її ідеалом була проголошена праця радянської людини. Уся ж масова культурно-освітня робота підпорядковувалася утвердженню і прославленню трудових подвигів. Водночас стимулювався розвиток художньої самодіяльності. Виникли і фінансувалися державою чи підприємствами, на балансі яких перебували заклади культури, різноманітні творчі самодіяльні колективи, гуртки, ансамблі – хорові, театральні, танцювальні, музичні, циркові тощо. Проводились різноманітні конкурси, фестивалі, з'їзди, огляди, приурочені здебільшого до різних ювілейних і пам'ятних дат [435, с. 234].

Варто звернути увагу на той факт, що в 1970-х рр. «у зв'язку з актуалізацією тенденції, пов'язаної з посиленням уваги до автентичності фольклору та його виконання, поряд із діяльністю державних хорових колективів з'являються фольклорно-етнографічні ансамблі, самодіяльні та професійні. Перші за своїм походженням сільські хори-ланки, другі – нечисленні групи музикантів із професійною освітою, що об'єднувалися з метою дбайливого ідеального підходу до народних зразків та їх автентичного відтворення» [487, с. 454]. Характерною ознакою музичного життя України цих років було яскраве ствердження неповторного обличчя та своєрідних традицій окремих регіонів і міст, у яких активно розвивалися композиторські школи. Серед них помітно виділялися Львів, Одеса, Харків, Чернівці та інші міста, де цілеспрямовано творили й творять музичну культуру України.

До того ж, 70-ті рр. XX ст. виявились часом значної активізації педагогічної та просвітницької діяльності демократично налаштованої інтелігенції і започаткування нових течій у музичному мистецтві. Під впливом появи нових музичних інструментів з'являлося чимало музичних творів. Сформувалися популярні гурти, які стали далекими від напрямку так званого соціалістичного реалізму. Зразковими серед них стали ансамблі «Арніка», «Водограй», «Смерічка», «Червона рута», «Кобза», «Свितязь», «Тріо Мареничів», «Самоцвіти» та інші, що принесли нове музичне звучання та використання нестандартних музичних інструментів [505, с. 452].

Своєю музичною творчістю такі молодіжні естрадні колективи стали своєрідною опозицією до радянської влади доби брежнєвського застою. Брати теж бажали долучитися до цього пасивного опору радянській владі, тому в сільській кузні самі почали створювати новий музичний інструмент – електрогітари. Їх виготовляли за власними кресленнями і розробками Владислава та Євгена. У виробництві брати враховували деталі ударних інструментів. Мало того, вони навчали гри на новому музичному інструменті багатьох друзів та однолітків.

Хоча знання юнаків стосувалися переважно духових інструментів і баяну, вони самостійно опанували гру на гітарі, яку виготовили власноруч, що теж є знаковим і символічним. Це дало змогу Владиславу та Євгену створити у Солобоковецькій школі вокально-інструментальний ансамбль «Юність» [520, с. 279; Див.: Додаток А 4], який став регулярним учасником шкільних і позашкільних масових культурних заходів, різноманітних шкільних, сільських і районних конкурсів та оглядів художньої самодіяльності. Беручи в них участь, ансамбль часто ставав переможцем або призером. Зокрема, на районному фестивалі сільської художньої самодіяльності до 30-річчя Перемоги над гітлерівською Німеччиною, який проходив у січні 1975 р., палкими оплесками нагородили глядачі братів Євгена та Вадима Гжегожевських за виконання на трубах творів «Хор мисливців з опери «Чарівний стрілець» і пісню «Балада про матір» [140]. На огляді народних талантів, який відбувся 13–14 грудня 1975 р. в рамках всесоюзного фестивалю самодіяльної художньої творчості трудящих у районному Будинку культури, брати Вадим і Євген Гжегожевські за виконання пісень під акомпанемент гітар отримали високу оцінку з боку журі [377]. Такі ж результати брати мали за виконання пісень на фестивалі художньої самодіяльності сільських клубів і будинків культури Ярмолинецького району в 1976 р. Більше того, вони за рішенням журі здобули право виступати на обласному огляді [132; 161].

Доволі промовистим стало створення братами В. і Є. Гжегожевськими молодого вокально-інструментального ансамблю «Юність» при

Шарівському Будинку культури, виступаючи у ролі керівників і солістів. У концертних програмах колективу лунали патріотичні, сучасні, народні пісні, твори відомих українських композиторів. Така активна діяльність і дедалі більша популярність серед творчих колективів художньої самодіяльності стала підставою для отримання Владиславом та Євгеном нагороди – путівок до обласного піонерського табору «Подільська» [281]. Згодом керівництво табору вже само почало запрошувати братів на роботу, а ключовою умовою отримання путівником були музичні виступи братів Гжегожевських.

У 1975 р. Анатолій Іванович Степанишен, який обіймав посаду директора районного піонерського табору відпочинку «Юність» для оздоровлення дітей, що функціонував при Шарівській середній школі протягом червня – серпня, запропонував братам В. і Є. Гжегожевським стати його вожатими та музичними керівниками. У такий спосіб восьмикласники отримали першу роботу на посадах піонервожатих у період літніх шкільних канікул. У таборі разом зі старшою вожатою Й. Стецькою вони організували співочий і танцювальний гуртки, вокальну групу, виступали з концертами художньої самодіяльності [314]. Цим були закладені перші паростки спільної родинної освітньо-мистецької династії. На цих посадах брати успішно працювали і в наступні літні канікули.

У студентські роки братів із талановитим педагогом А. І. Степанишеним, який не лише заслужив високий авторитет як вчитель і директор школи, але й вправний музикант, організатор художньої самодіяльності та краєзнавчої роботи [360], пов'язала родинна історія. Вадим та Євген Гжегожевські покохали його доньок Тетяну і Валентину, у студентські роки створили з ними власні сім'ї. Знаковим у розвитку цих подій стало те, що організований табір мав таку ж назву, як і створений братами ансамбль «Юність».

У 1976 р., після закінчення школи, брати Гжегожевські отримали перше офіційне робоче місце в Шарівській середній школі. Не останню роль у цьому відіграв той факт, що талановиті близнюки взяли участь у Всесоюзному фестивалі самодіяльної творчості й були відзначені дипломами оргкомітету [Див.: Додаток А 6]. Анатолій Іванович Степанишин, який на той момент десятий рік поспіль працював директором [360], призначив Владислава шкільним бібліотекарем, Євгена – лаборантом фізичного кабінету [275]. Одночасно брати отримали можливість вести учнівські гуртки художньої самодіяльності. Ці робочі місця стали знаковими для обох братів. Подальша життєва доля показала, як музично-педагогічну діяльність вони пов'язали на все життя з с. Шарівкою, де незмінно проживають і до нині. Улітку 1977 р. вони знову працювали піонервожатими в таборі «Юність», за-

чаруючи майже 500 школярів своїми піснями та грою на музичних інструментах щоденно на вечірніх концертах.

Як свого часу директор Шарівської десятирічки О. А. Будник зумів побачити педагогічний талант в особистості Анатолія Івановича і переконав його вступати на навчання до Кам'янець-Подільського педінституту, так і А. І. Степанишен розгледів педагогічний і творчий потенціал юнаків і підштовхнув їх до вступу до рідного закладу вищої освіти [34; 314]. Та й самі брати були на той час досить підготовленими до того, щоб здобути вищу освіту. За плечами вже були музична школа та багаторічна участь у духовому оркестрі, організація вокально-інструментального ансамблю й робота в оздоровчому таборі. До того ж, трудову діяльність у Шарівській середній школі після отримання атестату зрілості Вадим і Євген Гжегожевські сповна використали для підготовки до вступних іспитів. Тут доречно наголосити про ще одне захоплення братів: обидва стали посилено читати українську художню літературу й дедалі більше захоплюватися лексичним багатством, гнучким синтаксичним ладом та неповторною ритмо-мелодикою рідної української мови. Це допомогло їм не тільки в пісенній творчості, а й у відмінному складанні вступних іспитів з української мови і літератури. У цьому неважко переконатися з текстів їхніх творів з української мови та літератури, які зберігаються в особових справах студентів у відомчому архіві Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка [4; 5].

Уже навчаючись у Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті, Владислав і Євген не стали порушувати усталену традицію й під час літніх канікул щороку працювали зі школярами в таборі «Юність». Багатом дуже подобалось організоване дозвілля, що вони нерідко залишалися відпочивати на другу і третю зміни, а також приїжджали в табір по три – п'ять і навіть вісім разів [308]. Характерним було й те, що брати в студентські роки продовжували координувати роботу гуртків художньої самодіяльності Шарівської школи.

Отже, Вадим і Євген Гжегожевські народились і зростали в чудовій подільській родині, у якій підтримували й розвивали національні традиції, панували українські духовність й морально-етичні цінності, де любили та цінували українську пісню, музику і вишиванку. Виховуючись у творчій мистецькій атмосфері, вони зуміли в ранньому дитинстві виявити дивовижні здібності: опанували перші музичні інструменти, почали танцювати й тоді розпочали пісенну кар'єру. Сім'я, виховання, природні задатки, шкільна та музична освіта сформували їхній світогляд, творчий потенціал і мотивацію до постійного й послідовного самовдосконалення, тим самим сформували в усіх братів українську національну і культурну ідентичність. Сім'я Гжегожевських і школа виховали в них добру одержимість до культурних цінностей, завдяки яким вони змогли проявляти творчу і неповторну індивідуальність.

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНЕ І МИСТЕЦЬКЕ УТВЕРДЖЕННЯ МОЛОДИХ МИТЦІВ

Хвала і слава Вам!
Хай стеляться
Пісенні рушники доріг, –
Душа повік не перемелеться,
Якщо її народ її зберіг
В. Олійник

Справжня професійна творчість більшості діячів культури та мистецтва, як правило, розпочалася в студентські роки. За спогадами самих В. і Є. Гжегожевських, здобути вищу освіту вони мріяли в столиці республіки, у Київському інституті культури. Свої задуми вони будували ще й на тому, що в районному відділі культури, знаючи про їхні мистецькі обдарування, твердо заявили про видачу кожному з них як активним учасникам багатьох заходів самодіяльної творчості Ярмолинеччини направлення саме в столичний заклад вищої освіти. Насправді склалось так, що районний відділ культури виділив їм лише одне направлення на двох. Тому юнаки не стали ризикувати, вирішили вступити на навчання до Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту. Тим більше, що від батьків і вчителів школи вони були достатньо поінформовані про функціонування там музично-педагогічного факультету. В ідеології мистецької і педагогічної освіти, громадській думці України впродовж другої половини ХХ ст. сформувався стійкий стереотип про те, що педагогів мистецьких спеціальностей для середньої освіти повинні були готувати в закладах вищої освіти педагогічного профілю. Натомість фахівці академії мистецтв часто вбачали свою місію «посвячених» у «вищі» завдання мистецтва і таємниці творчості та не мали опускатися до потреб шкільної мистецької освіти.

Однак улітку 1977 р., напередодні вступної кампанії, ситуація різко змінилася через закриття в Кам'янець-Подільському педагогічному інституті зазначеного підрозділу. І це при тому, що за роки існування факультет зажив доброї слави з підготовки вчителів музики не тіль-

ки для Хмельницької, а й для сусідніх областей [431, с. 277]. До того ж, тоді була сформована і функціонувала чітка триступенева система музичного виховання. Найнижчу її ланку складали дитячі музичні школи або ширші за профілем мистецькі школи, як, наприклад, у м. Хмельницькому, або окремі студії при rozmaїтих освітньо-виховних закладах, котрі давали й загальну музичну освіту аматорам і забезпечували початкове приготування майбутнім учасникам художньої самодіяльності, а також тим, хто мав намір стати музикантом-професіоналом і здобути спеціальну музичну освіту спершу в її середній ланці – музичному училищі, а згодом і у вищій – консерваторії (тепер музичній академії). «Виключно фахове навчання здійснюється в спеціальних музичних школах-інтернатах для винятково обдарованих дітей, які на перших порах функціонували при консерваторіях і за первісним задумом мали би спадкоємно сполучити всі три освітні ланки в єдиний безперервний процес, однак тепер виділилися в окремі, самостійні установи, які лише готують своїх учнів до вступу в музичні академії. Крім того, професійну музичну освіту можна здобути в навчальних закладах ще двох типів – музично-педагогічних і культосвітніх училищах (коледжах) та інститутах (університетах), які готували відповідно фахівців для загальноосвітніх шкіл і клубної роботи та окремих видів виконавства (наприклад, для т.зв. «народних хорів») [451, с. 113].

Щоправда, після закриття музично-педагогічного факультету на факультеті педагогіки і методики початкового навчання все ж таки продовжувало функціонувати музичне відділення, освітній процес на якому забезпечувала кафедра музики і співів [433, с. 278]. В інституті чудом вдалося зберегти унікальну комунікаційну систему мистецької освіти, що, за оцінкою О. Берегової, «синтезувала музично-теоретичну і власне творчу підготовку, була спрямована не лише на розвиток здібностей в окремому виді мистецтва, а й на виховання висококваліфікованої, ерудованої й багатогранної творчої особистості, здатної поєднати в собі таланти митця, науковця і громадського діяча» [392, с. 268–270]. Власне, попри різного рівня суперечності, колектив фахової кафедри, художні колективи, педагоги, науковці та солісти-виконавці своєю відданістю та наполегливою працею продовжували формувати традиції, створювали історію вітчизняної музично-педагогічної думки. Тому брати без вагань подали влітку документи, пройшли успішно вступні випробування й стали студентами першого курсу факультету педагогіки і методики початкового навчання. Згадуючи вступну кампанію, тодішній викладач інституту А. П. Гавришук писав, що «своїм прекрасним співом брати-близнюки з с. Солобківці, що на Ярмолинеччині, полонили кам'ячан ... у час вступних іспитів на педагогічний факультет...» [51].

Період адаптації до студентського життя в братів тривав недовго. По-перше, Вадим і Євген були достатньо підготовленими до підви-

щення свого освітньо-кваліфікаційного рівня, оскільки, крім середньої освіти, вони закінчили Солобковецький філіал Ярмолинецької музичної школи [113]. По-друге, вони включились в активну навчальну та творчу роботу. Напружену працю над вивченням навчальних дисциплін у читальних залах студенти органічно поєднували з роботою в музичних кабінетах і хоровому класі. Тож у колективі рідного факультету вони від першого дня навчання цілеспрямовано здобували ґрунтовну педагогічну підготовку, що поєднувалася з мистецьким компонентом. Упевнившись у силі творчості, В. і Є. Гжегожевські стали дедалі більше перейматися вірою в те, що зможуть успішно її реалізувати. Що ж до останньої, то вона головним чином вибудовувалася на базі кафедри музики і співів, де безпосередньо відбулося їхнє професійне утвердження й розвивалася внутрішня потреба в самовдосконаленні пісенної та музичної майстерності. Задля цього студенти заповздно працювали над собою, опановували нові інструменти, невтомно вдосконалювали сценічні навички та вміння. Наполегливість у навчанні, ретельність у роботі над собою, уміння ставити мету і досягати бажаного результату якось відразу виділили здібних студентів серед інших. Незабаром, помічені й підбадьорені викладачами, вони подвоїли своє творче самонавантаження й виокремилися як одні з найуспішніших студентів курсу та факультету. Тоді й почалася їхня справжня артистична діяльність, у якій виборювалися визнання і повага.

З цією роботою приходило дедалі більше усвідомлення не лише про необхідність високопрофесійного володіння музичними інструментами, а й про підбір репертуару, в якому чільне місце посіли пісні, котрі брали б за душу. Не останнє місце відігравало зростання кола митців, з якими знайомилися брати, з якими налагоджували творчу співпрацю і з яких брали приклад. А ще зміцніла віра в свої сили, що щедро живилися життєдайними соками обдарованої родини [378]. Відтак брати сформувалися як професійні педагоги, якнайкраще розкривши свої музичні обдарування та невичерпний творчий потенціал. Як уже було сказано, ще до початку навчання на факультеті брати неодноразово були учасниками й призерами на різноманітних оглядах, фестивалях та олімпіадах [4, арк. 1–29; 5, арк. 1–26].

Тим не менше, Владиславу та Євгену Гжегожевським насправді дуже поталанило, бо деканом факультету педагогіки і методики початкового навчання тоді був досвідчений і чуйний освітянин, кандидат педагогічних наук, доцент Анатолій Сергійович Хоптяр. Він, весь колектив кафедри музики і співів, викладачі інших кафедр інституту вклали у братів свої знання та навички.

Здобували вищу педагогічну освіту вони на кафедрі музики і співів, котру тоді очолював кандидат педагогічних наук Володимир Григорович Кузь, який у 1985 р. став деканом педагогічного факуль-

тету, а 1989 р., уже будучи доктором педагогічних наук, професором, згодом академіком Національної академії педагогічних наук України, був багаторічним ректором Уманського державного педагогічного інституту (університету імені Павла Тичини).

На кафедрі музики і співів тоді працювало вісім штатних викладачів, які забезпечували викладання таких мистецьких навчальних дисциплін: основи теорії музики і сольфеджіо, методика музичного виховання, хоровий клас і гра на музичних інструментах тощо. Ураховуючи мистецьку специфіку, викладачі готували специфічні навчально-методичні матеріали. Зокрема, викладачі З. П. Яропуд і А. В. Попович розробили нову програму «Музичний інструмент», схвалену Міністерством освіти України. З. П. Яропуд опублікував «Програму і методичний курс комплексного вивчення методики музичного виховання, основ теорії музики і сольфеджіо», а також методичні рекомендації з читання спецкурсу «Вивчення музичної літератури в школі» тощо [433, с. 278]. Усе це, безумовно, справляло позитивний вплив на якість підготовки майбутніх фахівців музично-педагогічного спрямування, виробляло в них необхідні теоретико-методичні засади вокально-звукової культури.

Завдяки творчому колективу кафедри, а особливо прекрасним педагогам і композиторам – заслуженому працівнику культури України Олексію Давидовичу Бецу та старійшині кафедри, відомому в Україні хормейстеру і диригенту інститутської народної хорової капели Борису Романовичу Ліпману цілеспрямовано впроваджувався особистісно-діяльнісний підхід, покликаний сформувати цілісний образ учителя музики. Тому студенти доволі швидко зріли у своїй мистецькій майстерності [478, с. 924]. Зокрема, творча дружба з викладачем, музикантом і самодіяльним композитором О. Д. Бецом, автором більше 100 пісень [146], у тому числі «Ой, сяду я край віконця», «У нас у горах», стала доброю школою творчого вдосконалення братів Гжегожевських [51].

Під час навчання братів на факультеті, на початку 1978 р., Чернівецька студія телебачення транслювала авторський концерт талановитого викладача [274]. По-справжньому епохальною стала участь оркестру під керівництвом О. Д. Беца і танцювального ансамблю «Горлиця» на чолі з В. М. С'єдиним у ХІ Всесвітньому фестивалі молоді і студентів у Гавані (Куба) за участю колективів художньої самодіяльності від 145 країн світу. За виступи кам'ячани отримали велику фестивальну золоту медаль й стали лауреатами, підтвердженими почесним дипломом [136]. Ось чому, за словами Ю. Хоптяра і А. Хоптяра, «брати Гжегожевські з приємністю згадують усіх своїх наставників, у першу чергу викладачів кафедри музики: самодіяльного композитора, заслуженого працівника культури України, члена Всеукраїнської музичної спілки Олексія Давидовича Беца, відомого в Україні хормейстера Бориса Романовича Ліпмана та інших» [505, с. 450].

Професорсько-викладацький склад кафедри музики, факультету педагогіки і методики початкового навчання та громадські організації, творчі колективи педагогічного інституту, однокурсники й шанувальники творчості братів Гжегожевських безкорисливо вкладали в них знання, багатий досвід і навички володіння багатьма музичними інструментами. Не останню роль у цьому відіграло культурне пожвавлення сценічної творчості в краї, зокрема таких митців, як М. Балема, М. Гнатюк, М. Одольська, М. Печенюк, Т. Плющ, П. Ситник, багатьох інших талановитих краян. Вони значною мірою допомогли братам усвідомити, як смисл музичних творів впливає на створення виконавської інтерпретації, особливо на формування особистісного смислу в такому виді діяльності, на зростання ціннісного ставлення до музичного виконавства та педагогіки.

Визнання Вадима і Євгена як співаків значно сприяла творча обстановка, яка панувала в одному з найстаріших педагогічних закладів освіти України [382]. Музично-педагогічне відділення Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту стало своєрідним культовим осередком збереження, розвитку та передачі особливої духовно-культурної аури, у якій майбутні фахівці мали можливість сповна задовольнити музичні інтереси та зацікавлення [503, с. 458], опановувати форми професіонального інструменталізму, освоювати методи художньої обробки фольклору, черпати в ньому натхнення і життєствердні радощі. Це згодом стало одним із чинників формування специфічних тем, висвітлених у піснях братів.

Серед викладачів особливо слід відзначити самодіяльного композитора, заслуженого працівника культури України, члена Всеукраїнської музичної спілки Олексія Давидовича Беца, відомого хормейстера і композитора Бориса Романовича Ліпмана та хорового диригента, баяніста і фольклориста Зиновія Петровича Яропуда [505, с. 450]. Вони підтримували всі творчі ідеї й починання братів, організовували різноманітні концерти та мистецькі заходи з їхньою участю.

Близьке знайомство з наставником відбулося на заняттях з музичних інструментів, де Олексій Давидович не обмежувався лише технікою володіння чи розучуванням музичних творів. Глибоко зацікавлений передати свої знання і вміння, він намагався сформулювати в студентів передусім їхню власну зацікавленість, щедро ділився ідеями, систематично проводив бесіди про різноманітні аспекти музичної науки, проблеми і напрямки розвитку музичної педагогіки та музичного шкільництва, сприймання й розуміння музики дітьми, виховання їх музикою, про те, що навчання дітей обов'язково повинно поєднуватись із вивченням історії української музики, творчості українців-композиторів і видатних музикантів.

Неоціненну підтримку молодим талановитим студентам надавав тодішній ректор педінституту, кандидат історичних наук, доцент

Анатолій Олексійович Копилов. Керівництво факультету, адміністрація, громадське самоуправління закладу завжди йшли на зустріч Владиславу та Євгену, створювали їм сприятливі умови, морально заохочували до участі в концертах, конкурсах і фестивалях. Відтак професійно й щасливо в братів переплелись музика, пісня і школа. Українська пісня стала вірним другом і постійним супутником на все життя. І лунала вона не лише в інституті, а й у місті та області [51].

У середовищі Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту невомні близнюки розпочали творити дивовижну і неповторну пісенну та музичну сагу, зіткану з віртуозних звуків струн гітар, баянів, чарівних голосів і в дуєті, і в хоровій капелі закладу, колектив якої систематично брав участь у всеукраїнських й всесоюзних фестивалях і конкурсах, неодноразово отримував дипломи лауреатів і мав почесне звання народного [229; 230].

У професійному становленні Вадима і Євгена Гжегожевських особливе місце посіла виробничо-педагогічна практика, яку вони проходили весною 1980 р. разом із В. Степанишеною в Кам'янець-Подільській міській загальноосвітній середній школі № 10, яка на чолі з директором В. О. Накап'юком зажила тоді заслуженого авторитету в місті та області своєю системою військово-патріотичного виховання і високими спортивними досягненнями. Педагогом-наставником у них була znana в місті та на Хмельниччині вчителька початкових класів З. Г. Федорчук, яка навчила правильно організовувати урок, бачити не весь клас, а кожного учня окремо. Зінаїда Григорівна відзначалася високим професіоналізмом, інтелігентністю, доброзичливістю та індивідуальним стилем взаємин із дітьми. Очевидно, саме цим можна було пояснити гармонійну психологічну сумісність вчительки і школярів. Брати Гжегожевські з висоти сьогодення днів згадують її глибокий, незмінно життєрадісний погляд, який випромінював внутрішнє світло та доброту. На їхнє переконання, це не приходить із навчанням чи багаторічним досвідом, з цим можна хіба що народитися. До впадоби практикантів припала кабінетна система навчання, яку вони згодом з успіхом реалізували в Шарівській середній школі [Див.: Додаток А 7].

У таких освітніх і соціально-психологічних умовах Вадим та Євген формували, наполегливо і послідовно утверджували власний музично-пісенний стиль. У колективі факультету їх відразу ж помітили, і тоді практично вся кафедра музики стала допомагати дуєту братів-близнюків набувати професійної педагогічної та досконалої виконавської майстерності [224].

Розташування педагогічного інституту та педагогічного факультету в Кам'янці-Подільському неабияк сприяло творчості братів. Тихоплинна річка Смотрич та Кам'янець-Подільська фортеця живили творчий всесвіт не лише музикантів, але й художників та інших мит-

ців. Зараз у головному парку міста розміщене велике панно з глибоким за суттю написом «Кам'янець може те, що можеш ти. Творити і надихати». За студентства Гжегожевських його не було, але такий дух серед мешканців із великою часткою молоді панував.

Творчість завжди будується на палкій любові до рідної землі. Саме Поділля поет Павло Гірник назвав «пелюсткою любові». Брати співали і співають пісні прекрасних подільських поетів. Більше того, з доброї руки народного артиста України, уродженця Ярмолинеччини Миколи Балеми, який, ознайомившись з їхнім аранжуванням, назвав їх «родзинками» репертуару і висловив палку підтримку [94], вони стали дедалі більше співати власних пісень.

Сил і завзяття цілеспрямованим студентам додавали численні пам'ятки історії та культури, Стара фортеця з її неповторною і благодатною архітектурою як вічний захисник і дозорець мешканців, гостей, туристів, а соковиті барви, виткані з казково багатой природи та каменю каньйону звивистої річки, що обперезала своїм намистом Старе місто, заряджали енергією, жили й наповнювати їхню глибоку творчу уяву.

Як відомо, природа завжди була невичерпним джерелом натхнення для митців. Її незвичайна краса, різноманітність і таємничість приваблювали тих, хто прагнув вловити у своїх роботах суть життя і швидкоплинність часу. Рослини, тварини та інші природні елементи стали символами більш глибоких, універсальних істин, які стосуються людського існування. Поліфонічний театр ландшафтів, розкішних парків, фарб, запахів, музики міста над Смотричем слугували братам-близнюкам справжніми генераторами творчих ідей, починань, планів, проєктів. Тому вони працювали над собою із завзяттям, виробляли витончену ліричність і манеру, розвивали культ високої майстерності, власні самобутні голоси й дивовижні усмішки [503, с. 459].

Тяжіння Вадима та Євгена Гжегожевських до прекрасного, своєрідне тонке та глибоке бачення музики підсилювалося молодечим творчим запалом, урівноваженістю і розважливістю. Вочевидь, багатогранна творчість робила свою справу: викристалізовувала й посилювала національну свідомість і дедалі більше розширювала горизонти тонкого ліричного бачення, музичного неспокою. Почалось усе з першого дня навчання, коли брати легко і невимушено влились в освітньо-музичне життя факультету і закладу вищої освіти, стали активними учасниками багатогранної культурно-масової роботи факультету, інституту: виступали практично на всіх факультетських, інститутських і міських концертах, різноманітних конкурсах, творчих вечорах, на яких демонстрували і вдосконалювали здібності й виконавську майстерність у вокалі, грі на баяні, гітарі [432, с. 127; 478, с. 924]. Навчаючись на першому курсі, вони засвідчили любов до пісні й стали учасниками вокально-інструментального ансамблю факуль-

тету педагогіки і методики початкового навчання [27]. Майбутні педагоги грали в духовому оркестрі інституту та оркестрі народних інструментів факультету, яким керував талановитий педагог і музикант В. Ф. Олійник [36]. Те, що на щорічному міжфакультетському огляді-конкурсі художньої самодіяльності інституту в травні 1978 р. перше місце посів факультет підготовки вчителів початкових класів, була немала заслуга і обдарованих студентів-близнят [249].

Склалась практика, коли ні один творчий вечір, концерт у стінах закладу не відбувся без їхньої участі [4, арк. 19; 5, арк. 18]. Тому незабаром майбутні педагоги, співаки і музиканти стали своєрідними рекордсменами за участю в різноманітних творчих колективах і культурно-мистецьких заходах. Саме тут вони знайшли ідеальне середовище для розвитку музичних інтересів, удосконалення майстерності та створення пісень, що згодом стали частиною української культурної спадщини. Ними захоплювалися, і вони на це заслуговували. Невипадково брати Гжегожевські вважають роки навчання в інституті «найпліднішими з точки зору успіху» [34].

Рівняючись на викладачів, які без музики і пісні не уявляли свого життя і праці [146], з осені 1977 р. брати-першокурсники почали співати в хоровій капелі, яка того ж року взяла участь у Першому всесоюзному фестивалі самодіяльної художньої творчості й за високу виконавську майстерність була нагороджена вимпелом, дипломом першого ступеня і здобула звання лауреата. Напередодні нового, 1978 р. постановою президії української ради профспілок хоровій капелі було присвоєно звання «народної» [230]. Тодішній творчий склад відомого хорового колективу становив цілий сонм першокласних виконавців, кожен з яких у своєму жанрі додавав допитливим юнакам нових знань і умінь.

Роки навчання в педагогічному інституті ознаменувалися для обдарованих юнаків істотним прирощенням професійних знань, нових музичних відкриттів, цінностей, умінь, досвіду, опануванням широким спектром високохудожніх творів музичного та пісенного жанрів. Зокрема, спів у хорі сприяв удосконаленню музичного слуху і вокальних здібностей, розвивав здатність тримати партію в складних поліфонічних творах, сприяв формуванню музично-хорової культури. Саме в хоровому колективі під керівництвом Бориса Романовича закладалася любов до спільного дійства, музичної творчості. На все життя вони залишилися вдячними видатному педагогу за любов до кожного співака, вміння його зрозуміти, підтримати, провести в доросле життя духовно і музично наповненим.

Небагатьом вдається здобутися на прихильну увагу мистецьких вельмож, які виконують роль своєрідних ракет-носіїв, котрі виносять таких талановитих, як Вадим і Євген Гжегожевські, на орбіту регіонального та національного мистецтва. Добре, коли маститі помічають, підтримують, підносять, спрямовують у необхідне творче русло тала-

новитих. Їх таки помічали, підтримували та підносили на належну висоту. Першорядну роль у професійному становленні братів Вадима і Євгена Гжегожевських як виконавців-піснярів відіграли талановиті викладачі Б. Р. Липман, О. Д. Бец, Г. Є. Кот, В. Ф. Олійник, М. А. Печенюк, Т. М. Плющ, З. П. Яропуд. Чільне місце в цьому відіграли Т. Д. Кидалова, М. І. Люба та А. Г. Філінюк, які опікувалися розвитком самобутньої інститутської художньої самодіяльності. Владислав та Євген не раз із пієтетом згадують наставників і рідний інститут: «там нас прийняли з розкритими обіймами, і викладачі, куди б не їздили на концерти, всюди брали нас із собою» [370]. Звичайно, більшість викладачів факультету не були їхніми вчителями в повному розумінні цього слова, однак поза сумнівом, допомагали порадами, по-дружньому підтримували і сприяли професійному та мистецькому зростанню. Більш «традиційним» наставником став Олексій Давидович Бец.

На факультеті студентам забезпечили успішне поєднання особистих захоплень з отриманням цікавої, перспективної творчої професії, допомагали установити корисні контакти, отримати яскраве коло нових друзів, стати учасниками різноманітних фестивалів і конкурсів, побувати в багатьох містах України і за кордоном. Життєві традиції, інноваційні творчі підходи до організації освітнього процесу, ексклюзивні авторські методики викладання загальних і спеціальних дисциплін, розроблені справді висококласними педагогами, дозволили створити педагогічні умови для творчої самореалізації майбутніх учителів музики й повною мірою проявити творчі задатки та природні здібності. Талановиті брати наполегливо відточували творчу майстерність і в стінах факультету, і на регіональних фестивалях і конкурсах (міські та обласні в Кам'янець-Подільському й Хмельницькому), особливо на курсах республіканського та всесоюзного рівнів [274, с. 139–140].

Набуті знання, мистецький досвід, який здобувався участю в музично-виконавських конкурсах і фестивалях, а також творчий доробок за часів студентства стали ґрунтовною серцевиною на шляху до гармонійного розвитку та вдосконалення.

В. і Є. Гжегожевські стали переможцями серед вокальних груп і дуетів у третьому турі конкурсу патріотичної і ліричної пісні «Юність – 78» «Нам пісня будувати і жити допомагає», який проходив у жовтні в Кам'янці-Подільському [249; 306]. Творчі дебюти дали їм базовий досвід і впевненість у силах і можливостях. Ключовою в цьому стала щира підтримка студентів, керівництва та викладачів Кам'янець-Подільського держаного педагогічного інституту.

Тож, зерна добрих справ, посіяних батьками, щедро проростали в благодатній духовно-культурній атмосфері при підтримці викладачів факультету. Вони надали синам путівку в освітянську галузь, забезпечивши ґрунтовну музично-педагогічну освіту та глибоке розуміння краси музики та мистецтва.

У творчому плані брати завжди були максималістами в точному значенні цього слова. Саме завдяки цьому на факультеті громадських професій вони здобули професію керівника хору. Набуті навички й уміння стали в пригоді майже відразу з прибуттям на роботу: і в загальноосвітній, і трохи згодом у музичній школах. Для них це було і залишається тоном душі та духу, а не заявкою на нього. По-друге, безперечні вимоги спрямовані насамперед на самих себе, а вже потім на брали запитального характеру до когось чи до чогось [361]. Творчих задумів ніколи не відкладали на потім. Тому цілком закономірно, що невдовзі Владислав та Євген створили власний студентський вокально-інструментальний ансамбль, навколо якого об'єдналося чимало представників культурно-освітнього студентського життя рідного педагогічного та сільськогосподарського інститутів [505, с. 450–451].

Водночас брати не поривали творчих зв'язків із рідною Ярмолинецьчиною. Зокрема, неодноразово виступали в трудових колективах як культармійці [37]. Приміром, проходячи виробничу педагогічну практику в Шарівській середній школі, заповзятливі студенти не лише демонстрували професійні знання, педагогічні вміння та навички, але і як залюблені в художню творчість [382]. Уже тоді зали, де співали брати, переповнювалися глядачами, бурхливими аплодисментами, майстерним виконанням. Там брати отримали перших шанувальників. Зокрема, конкурс «Нам пісня будувати і жити допомагає» показав не тільки чимало талантів міста над Смотричем, а й переконливо засвідчив, що Вадим і Євген Гжегожевські своєю співочою майстерністю здобули справжню славу в глядачів, які разом визначили майбутнім педагогам почесне третє місце [200]. На третьому турі міського конкурсу патріотичної, ліричної і комсомольської пісні серед студентської та учнівської молоді «Юність – 78» їм у Кам'янці-Подільському взагалі не було рівних [306].

Їм випала нагода бути сучасниками багатьох видатних особистостей, як кажуть, людей унікального калібру. Так, на фестивалі молодіжної пісні в Хмельницькому в червні 1979 р. членом журі був безмежно відданий українській культурі і мистецтву, незабутній композитор Володимир Івасюк. В. і Є. Гжегожевські з величезним захопленням згадують, як під час знайомства за лаштунками фестивалю з надзвичайно популярним в Україні композитором і співаком показали свій творчий доробок, а той, вражений талантом молодих виконавців, подарував їм свою пісню «У доли своя весна» [32]. Для Вадима і Євгена феноменом колоритної, багатовимірної постаті цього неперевершеного митця назавжди закарбувався в пам'яті як острівець, де українська культура, мова, мелос показували себе світу як націю з глибокими життєдайними традиціями. Секрет популярності кращих пісень В. Івасюка, за оцінкою українського музикознавця і педагога Л. Мазепи, полягає в їхній «інтонаційній

сфері: у привабливій, самотній, то близькій животворному джерелу народної пісні ... то деяким побутуючим тоді естрадним інтонаціям ... основою основ була цікава і співуча (у різних значеннях цього слова) мелодія з оригінальними, в глибинах оточуючими її гармонічними зворотами» [467, с. 48]. Словом, було на кого рівнятися й було в кого вчитися музичної і виконавської майстерності.

Творчість і природний мистецький потенціал братів не залишилися непоміченими. Саме в період студентства Вадим та Євген Гжегожевські почали здобувати одну за одною відзнаки та нагороди в різноманітних регіональних, республіканських і загальнодержавних пісенних конкурсах і фестивалях. Винятково плідним став 1979 р., адже тоді вони мали найбільші здобутки та досягнення. По-перше, протягом 18–24 квітня дуєт Вадима і Євгена Гжегожевських узяв участь у Республіканському конкурсі патріотичної і молодіжної пісні в Хмельницькому та Шепетівці, де своєю виконавською майстерністю здобули звання лауреатів, підтверджене дипломами третього ступеня [15; 42; 312; 362; 475, с. 17; Додаток Б 1]. Зробити це було дуже нелегко. Для участі в другому турі журі відібрало тільки 14 ансамблів і стільки ж солістів [161]. По-друге, виступали вони не лише серед уже знаменитих співаків Миколи Гнатюка, Василя Зінкевича, сестрами Ауріки й Лідії Ротару, популярних ансамблів «Смерічка», «Черемош», «Свитязь», і, що не менш важливо та хвилює, поряд зі своєю викладачкою, талановитою співачкою, лауреаткою багатьох міжнародних і всеукраїнських пісенних конкурсів Тамарою Плющ. По-третє, головою журі на фестивалі був заслужений діяч мистецтв України, секретар Спілки композиторів СРСР Мирослав Скорик, а членами журі – Ростислав Бабич, Олександр Зуєв, Григорій Шарварко та основоположник української естрадної пісні Володимир Івасюк. Тут слід особливо наголосити, що з того часу увагу обдарованих молодих митців привернула постать одного з провідних вітчизняних композиторів М. Скорика, передусім його музична мова, нетрадиційне мистецьке мислення, різножанровість, стильова багатоманітність, художня своєрідність інтонаційного багатства, органічне поєднання фольклорних елементів із модерним стилем письма й включення естрадних і джазових інтонацій. По-четверте, участь у конкурсі та спілкування з талановитими співаками підштовхнули братів-близнюків до усвідомлення того, що слова і виконання пісень мають ніби зливатися з музикою, залишаючись зарядженими високовольтною почуттєвою напругою, для цього слід завжди, подовгу і старанно працювати над архітектонікою образного задуму, над ліричним сюжетом, його реалізацією в кожному конкретному випадку. По-четверте, здобули звання його лауреатів, підтвердженням чого стали дипломи третього ступеня [15; 191].

Майже відразу дует Вадима і Євгена Гжегожевських побував на гастролях у м. Тамбові (РСФСР), виступав з піснями на багатьох сценах тоді області-побратима Хмельниччини. У творчому становленні митців особливо пам'ятною була участь у концертних програмах під час «Днів культури СРСР у Польщі». Вони з успіхом дарували пісні в неповторному виконанні в посольстві СРСР у Варшаві [205] та на концертних майданчиках перед мешканцями Остроленського і Чехановського воеводств. Про високий професіоналізм митців, їхню прекрасну підготовку із вдячністю писали в місцевій пресі [132; 173]. Ще більш насиченими та щедрими на успіхи були позначені літні місяці. У червні 1979 р. В. і Є. Гжегожевські взяли участь у VI Республіканському фестивалі-конкурсі патріотичної та молодіжної пісні мистецтва «Молоді голоси», виступили на заключному концерті в столичному Палаці культури «Україна» зі своїми авторськими піснями, зокрема пісню «Дорога до рідної домівки», отримали дипломи першого ступеня [161; 191; 205; Див.: Додаток Б 2] та здобули статус його лауреатів [252]. Пам'ятним і прикметним було те, що поміж солістів переможцями стали артист Київського мюзик-холу Микола Гнатюк, викладачка Кам'янець-Подільського педагогічного інституту Тамара Плющ [181]. За підсумками фестивалю молоді співаки одержали перші медалі республіканського гатунку, а вручення відбулося в будинку Верховної Ради України.

Наприкінці липня за багаторічну та плідну роботу з естетичного виховання учнів й у зв'язку з підготовкою і проведенням ювілейного концерту Вадима та Євгена Гжегожевських було нагороджено грамотами Міністерства освіти України та Українського комітету профспілки працівників вищої школи і наукових установ. Близкучий виступ на фестивалі-конкурсі став основою того, що першого серпня 1979 р. братам було присвоєно першу категорію професійних артистів [Див.: Додаток Б 3].

Ставши лауреатами, брати Гжегожевські неодноразово представляли Україну на різноманітних конкурсах і фестивалях [278]. Зокрема, вони з успіхом взяли участь у IV Всесоюзному фестивалі «Кримські зорі», що проходив у серпні 1979 р. на багатьох майданчиках міст і містечок Криму, зокрема в Ялті та Феодосії [211; 284, с. 14]. Репертуарний спектр музичних творів фестивалю відзначався широтою і різноплановістю. У ньому були гідно представлені класика, творчість композиторів багатьох країн. Вагомий внесок в успіх концертів внесли студенти Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту, молоді співаки-гітаристи, близьнюки Вадим і Євген Гжегожевські, за що були відзначені дипломами лауреатів [Див.: Додаток Б 4, 22]. М'яка, характерна братам манера виконання патріотичних і ліричних пісень під власний акомпонемент надавала виступам своєрідність й неповторну яскравість [204]. Коли великий ансамбль, маленька фальш не така помітна, а коли двоє, треба все чисто співати. Незвична для укра-

їнського традиційного музичного супроводу гітара і така популярна. «Не копіювати чиесь, знайти своє – і утверджуватись самотністю – їхнє кредо» [379].

Найбільш відповідальним та успішним став виступ у першому відділенні фестивалю з піснею «Іспанія» (сл. Н. Асеева, муз. А. Градського). Прикметним було те, що друкокурсники-педагоги виступали поряд зі знаменитим українським співаком, народним артистом СРСР М. Кондратюком, вокально-інструментальним ансамблем «Арніка» зі Львова, який на той час вже був лауреатом всесоюзних і республіканських конкурсів, заслуженими артистами України, лауреатами всесоюзних і республіканських конкурсів В. Зінкевичем із Луцька та С. Ротару з Чернівців, тріо Мареничів, солістами академічного театру опери і балету України, лауреатами міжнародних конкурсів, народними артистами України Т. Таякіною і В. Ковтуном, народним артистом СРСР А. Солов'яненком, та іншими талановитими виконавцями, які представляли на фестивалі Україну. Одержання іменних дипломів на цьому фоні і на такому рівні (вони були єдиними після «Арніки» самодіяльними співаками) [379; Див.: Додаток Б 1] було символічним, винятково важливим і почесним. Про них писали обласні, республіканські та всесоюзні газети і журнали. За результатами фестивалю В. і Є. Гжегожевські стали учасниками багатьох радіопрограм столичних і інших радіостанцій. Тоді ж пісні в їхньому виконанні часто транслювали на всеукраїнському першому телеканалі та центральному телебаченні «Останкіно». На фестивалі юнаки подружилися з В. Зінкевичем [51], творчість якого несе досі неповторний аромат і чар питомої української культури. Пам'ятною в тих кримських спілкуваннях із Василем Івановичем була його настанова обов'язково здобути якісну вищу освіту і працювати далі над собою.

Успішним для В. і Є. Гжегожевських став і жовтень 1979 р., коли майбутніх педагогів, було відзначено як лауреатів Конкурсу патріотичної та молодіжної пісні «Юність–79», який відбувся у Кам'янці-Подільському [215; 312].

1979 р. став для творчо обдарованих братів-близнюків знаменним і тим, що їм було присвоєно першу категорію професійних артистів, це давало можливість працювати в програмах «Союзконцерту» та істотно розширило сферу й горизонти реалізації власного таланту через участь у різноманітних професійних конкурсах і фестивалях, на яких виступали дуже популярні на той час музиканти та співаки. Серед них: Софія Ротару, Назарій Яремчук, Василь Зінкевич, Павло Дворський, Махмуд Есамбаєв, Володимир Винокур, Юрій Богатіков [121]. Самі брати зазначають, що відомі українські професійні артисти завжди виявляли прихильність і повагу до них і те, що на таких культурних заходах панувала атмосфера доброзичливості та співпраці між митцями.

Творчий дует братів Гжегожевських тепло зустрічали на багатьох мистецьких заходах і вечорах інтернаціональної дружби, як це було восени 1979 р. на вечорі інтернаціональної дружби з угорськими будівельниками газопроводу «Дружба» в головному корпусі інституту [142; 240].

Не полишали брати творчих зв'язків із Будинком культури рідних Солобоковець. Прикладом цього стала участь у фестивалі самодіяльного народного мистецтва, що став надзвичайно цікавою і радісною подією в культурному житті села. На районних фестивалях їх тепло приймали глядачі і, як наслідок, дарували високі оцінки [46]. Беручи участь у художній самодіяльності, брати при складанні репертуару уважно прислухалися до побажань трудівників місцевого колгоспу, багато пісень розучували на замовлення. Тому завжди були бажаними гостями, даруючи глядачам-слухачам радість і насолоду [37; 39]. Те ж саме стосувалося їхньої роботи під час літніх канікул у Шарівському піонерському таборі «Юність», де вони майже щовечора влаштовували концерти, чаруючи грою на народних інструментах [302; 318].

У творчому утвердженні В. і Є. Гжегожевських як талановитих митців досить пам'ятною була участь у днях культури Радянського Союзу в Польщі, що відбулися у 1979 р., у концертних програмах «Олімпіади-1980» в Києві [173]. Це був небачений мистецький злет. Вони стали лауреатами низки авторитетних творчих конкурсів, учасниками багатьох концертів періоду Олімпіади 1980 р. Особливою пам'ятною подією у творчому зростанні братів став перший творчий вечір у залі федерації ради профспілок Хмельницької області в грудні 1980 р. [503, с. 461], організований з ініціативи директора Будинку творчості профспілок Петра Вочишена [173]. Прикметно, що на творчому вечорі в їхньому виконанні, окрім власних музичних творів, звучали пісні таких подільських авторів, як Олексій Бец, Іван Пустовий, Микола Балема, Віталій Гжегожевський (брат Владислава та Євгена) [115; 505, с. 451]. Нагородою братам та високої майстерності були букети живих квітів і щирі оплески присутніх [362].

Черговий виступ братів Вадима і Євгена Гжегожевських став окрасою концерту на телевізійному турнірі самодіяльної творчості в Хмельницькому обласному музично-драматичному театрі [265]. Вони зачаровували глядачів на щорічному весняному конкурсі у квітні 1981 р. своєрідними, чудовими голосами та артистичним виконанням пісень «Зізнання в коханні» і «Журавлята» [217]. Загалом, пісні у їхньому виконанні звучали не лише в Кам'янці-Подільському, Хмельницькому і Шепетівці, а й у Києві, Чернівцях, Ялті, Тамбові, Польщі, де на конкурсах, фестивалях, або просто концертах, зокрема на заключному концерті фестивалю «Молоді голоси» в київському палаці «Україна» з піснею «Іспанія» чи фестивалі «Кримські зорі» [152; 185; 191].

Ось чому без перебільшення можна стверджувати, що саме в рідно-му інституті та місті студентської молоді Владислав і Євген здобули перші

серйозні призи, нагороди, культурно-мистецьке визнання. Тут яскраво засвітилися творчі зірки талановитих і самобутніх подолян. Свідченням цього стала участь у популярній тоді в Україні телепередачі «Сонячні кларнети» та концерті в обласному музично-драматичному театрі імені Г. І. Петровського (нині – Михайла Старицького) у березні 1981 р. [265].

Якщо працівник, зокрема й студент, відчуває, що його помічають, підтримують і цінують, він завжди зробить більше, ніж від нього очікують. Так було і з студентами-близнюками В. і Є. Гжегожевськими. Тим більше, що вони засвоїли просту істину: не повертаються ніколи три речі – час, слово і можливість. Вроджені музичні здібності і нахили студентів помітили та розвинули в колективі Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту. Їхні мистецькі обдарування потрапили в благодатний ґрунт, де навчали і виховували талановиті педагоги, знані майстри пісні та музики, пронизані великою сердечною любов'ю до духовних скарбів українського народу. Саме вони навчили Вадима і Євгена розуміти, відчувати професійно музику, розмовляти з нею. Тому цілком закономірно, що більш масштабно свої обдарованість і творчі здібності як виконавці та музиканти брати почали виявляти в Кам'янець-Подільському державному педінституті, а їхні виступи відзначалися дедалі більш досконалою технікою виконання та витонченим ліризмом, справляли блискуче враження на глядачів. До цього докладали значних зусиль на педагогічного факультеті, особливо в музичному відділенні, створюючи сприятливі умови для розквіту їхньої творчої майстерності.

Виконавсько-хорова культура, активна виконавська практика учасників хорового колективу, високий рівень професіоналізму та педагогічної майстерності професорсько-викладацького складу кафедри, жага до опанування високохудожнього складного репертуару сприяли досягненню позитивних результатів у диригентсько-хоровій освіті. Закономірним результатом самовідданої роботи і навчання на факультеті громадських професій був отриманий диплом вчителя та право згодом працювати диригентом хорового колективу і викладачем музичних дисциплін. Творчому зростанню братів сприяла сама аура міста, де кожний куточок надихав до цього. Це велична, незламна фортеця, прекрасний Смотрич, вулички міста давали змогу братам створити тут свої кращі шедеври [512].

Тож на благодатному ґрунті рідного інституту Вадим і Євген Гжегожевські не марнували часу. Роки навчання стали для них не лише періодом професійного і творчого самовдосконалення як майбутніх педагогів і співаків, а й часом стрімкого сходження щаблями всеукраїнського визнання. Вони зуміли органічно поєднати корисне навчання і приємну працю над собою. І чим більше цілеспрямованої праці вони приділяли освітньому та творчому вдосконаленню, тим більше пізнавали обрану професію, свій творчий потенціал і можли-

вості. Словом, стали фахівцями з різносторонніми інтересами і захопленнями. Можна цілком об'єктивно стверджувати, що брати належали до чільних провідників художньої самодіяльності серед академічної молоді не лише педагогічного інституту, а й усіх закладів вищої освіти Хмельниччини. Відтак не лише здобули омріяну вищу музично-педагогічну освіту, а й сповна пізнали та професійно засвоїли камертон витонченого естетизму, творчого неспокою, одержимості, життєствердного оптимізму і натхнення. У його стінах і винятково доброзичливій творчій атмосфері в них остаточно й назавжди утвердилося відчуття справжнього покликання, жага вдосконалювати пісенну та музичну майстерність. Вагомим здобутком у цьому плані стало присвоєння братам на третьому році навчання, у неповних 20 років, першої категорії професійних артистів.

Усе творче життя талановиті подоляни засвідчували, що, лише обстоюючи та утверджуючи власні культурні і духовні надбання, можна прокласти шлях у високоцивілізоване майбутнє для наступних поколінь українців. Завдяки підтримці й допомозі викладачів до братів прийшло усвідомлення, що пісня стала душевною потребою. Вони ґрунтовно засвоїли важливість особистих мистецьких спроможностей і змогли проявити себе як артисти та композитори в самобутній творчій гармонії з винятковим працелюбством.

Надзвичайно висока ерудиція, набуті інтелігентність, вишуканість і навіть шляхетність, відданість справі, чудова природна і вдосконалена музикальність, зацікавленість усім, що оточує людину, поважливе ставлення до колег і підопічних – це важливі, але далеко не всі особистісні риси, якими природа щедро наділила і які закріпили та ґрунтовно утвердили В. та Є. Гжегожевські своєю натхненною й послідовною працею в роки навчання в Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті (нині Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка).

МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНА Й МЕТОДИЧНА РОБОТА БРАТІВ-БЛИЗНЮКІВ

Ми обрали свої родини, свій край
та свою пісню

В. та Є. Гжегожевські

У червні 1981 р. Владислав і Вадим Гжегожевські успішно закінчили Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут. Це підтверджувалося не лише дипломами про вищу педагогічну освіту. Освіта «становить основу поширення демократичних цінностей рівності, свободи та гуманізму, не лише передає культурну спадщину, а й допомагає готувати молодь до адаптації до будь-яких змін у майбутньому» [396, с. 150].

Завдяки працьовитості, наполегливості і націленості, охоплені невиситимою жадобою пізнання, обидва брати вирости творчо на цілу голову. Тому відразу ж розпочали педагогічну діяльність за здобутою спеціальністю – учителя музики. Місце роботи стало для них на той час уже рідним. С. Шарівка – одне з кращих за інфраструктурою сіл Хмельниччини [525, с. 7]. У центрі були збудовані будинок культури, школа, два корпуси дитячого садка, торгівельний центр, ряд двохповерхових житлових будинків зі всіма зручностями для молодих спеціалістів, заасфальтовано сільські дороги [18]. Його назву дослідники пов'язують із величною шароподібною п'ятиярусною церквою-фортецею з дзвіницею XIV ст., що належить до унікальних пам'яток мурованої оборонної архітектури. На жаль, у радянські часи її перетворили на радгоспний склад, і лише на початку 90-х рр. минулого століття зусиллями всієї громади села храм вдалося відбудувати й повернути йому богослужбове призначення [374]. Більш ніж через 30 років, у вересні 2023 р. у Шарівці відбулась ще одна непересічна подія: на території старого польського цвинтаря було освячено відновлену статую місцевої Березині, яку називали Святою Анною, а пізніше Марією – Матір'ю Божою. Ні автора цієї витонченої скульптури на високому постаменті, ні точної дати її виготовлення і встановлення ніхто не знає, проте мешканці села переконані, що вона охороняє село та всю округу [119]. Припускаємо, що Свята Марія оберігає талановитих шарівчан.

К. Ушинський свого часу назвав педагогіку мистецтвом, найобширнішим, складним, найвищим і найнеобхіднішим з усіх мистецтв. Видатний педагог XIX ст. особливо наголошував, що «у кожного народу своя особлива національна система виховання; а тому запозичення одним народом у іншого виховних систем є неможливим» [393, с. 284–292]. Як мистецтво складне й обширне, воно спирається на безліч обширних і складних наук; як мистецтво ж, воно прагне до ідеалу, якого намагається досягти і який повністю ніколи не досяжний до ідеалу довершеної людини.

Музично-педагогічну кар'єру В. і Є. Гжегожевські почали за майже апокаліптичних умов, за яких національній культурі здавалося не залишалося жодних шансів для розвитку. Але вона вже вкотре виявила подиву гідну життєздатність [430, с. 222]. 1980-ті рр. були: по-перше, часом загального розчарування в соціалістичних ідеях і дискредитації офіційної ідеології та її наслідку – офіційної культури; по-друге, періодом поступового підвищення інтересу населення до нетрадиційної культури, релігії, ідеалістичних неомарксистських учень, західного способу життя і мислення; по-третє, вирізнялися тим, що в останній чверті XX ст. система мистецької освіти України була досить розвинутою, багаторівневою, широко розгалуженою за типами, видами мистецтв, доступною для населення, що виявилось у високому відсотку охоплення молоді шкільного віку, порівняно з іншими республіками СРСР (6 % дітей шкільного віку), та характеризувалася успішним викладанням спеціальних дисциплін і високим рівнем практичної підготовки [397, с. 64]; по-четверте, незважаючи на несприятливі умови розвитку, українська культура продовжувала розвиватися, оскільки саме тоді створювалися передумови для пробудження української національної самосвідомості, накопичення національно-культурного потенціалу, відновлення історичного методу при аналізі питань походження українського народу, його древніх коренів; по-п'яте, унаслідок цього стали дедалі більше проявлятися позитивні тенденції, які спричинили якісні трансформації в усьому спектрі соціально-культурних умов буття та української культури. І, нарешті, по-шосте, саме у 1980-х рр. ширшого розмаху набули фестивальні заходи, збільшилося число місцевих і водночас міцні позиції продовжували займати два всесоюзні фестивалі мистецтв, які проводилися в Києві [482, с. 462]. І це закономірно, адже головна мета конкурсно-фестивальної діяльності – це розвиток мотивації, творчих здібностей, індивідуальних якостей учнів [453, с. 134–135].

До того ж, молодим фахівцям пощастило працювати в школі з найкращим кадровим забезпеченням, у колі винятково авторитетного педагогічного колективу Шарівської середньої школи, де, без перебільшення, працювала більшість зіркових педагогів, із доволі розвинутою навчально-матеріальною базою з 18 обладнаних за допомогою місцевого радгоспу кабінетів, кімнат для учнів початкових класів, майстерень, корпусом профорієнтаційної роботи тощо. Для Вадима Едуардовича та Євгена Едуардовича це ста-

ло мовби ще одним вищим педагогічним навчальним закладам. І вони, як губки, жадібно вбирали в себе всі знання і досвід, котрими колектив просто заворожував і водночас спонукав молодих педагогів.

Шановний читачу, чи багато знайдеться в Хмельницькій області та й в Україні шкіл із такою концентрацією талановитих педагогів? Тим не менше, у Шарівській середній школі справжніми майстрами педагогічної справи на той час були вчителі К. М. Бойко, В. С. Войцеховська, С. О. Грибовська, Г. К. Мельник, О. Л. Сікорська, П. М. Стародуб, Л. І. Яковчук. Кожен п'ятий член педагогічного колективу нагороджений орденами і медалями, третина – нагрудним знаком «Відмінник освіти України», понад 46,7 % [383]. Згодом за підсумками атестації звання «Відмінник освіти України» отримала вчителька української мови і літератури О. Л. Гуменюк. У грудні 1992 р., уже працюючи в Шарівській музичній школі, когорту відмінників освіти України поповнили і В. та Є. Гжегожевські [178; Див.: Додаток Б 17].

У 1974 р. за сумлінну працю, наполегливість, далекоглядність, життєву мудрість та організаторські досягнення директор школи Анатолій Іванович Степанишен був нагороджений орденом «Знак пошани», у 1978 р. отримав найвищу державну нагороду – орден Леніна. До того ж, у різні роки він був відзначений низкою медалей, нагрудним знаком «Відмінник освіти України» та численними грамотами. Знаного педагога удостоїли можливості представляти Хмельниччину і Україну на IV Всесоюзному учительському з'їзді та Всесоюзній конференції передових директорів шкіл в Алма-Аті [135]. Його неодноразово обирали депутатом районної і сільської рад.

Поза сумнівом, А. І. Степанишен, Учитель з великої літери, що присвятив педагогічній справі понад 40 років трудової діяльності, став одним із ключових представників другого покоління родинної династії, яка дала близько трьох десятків педагогів. Його дитинство припало на страшні 1930–1940-ві рр. Дванадцятирічним він розпочав трудову діяльність, щоденно по бездоріжжю і в спекотну, у дуже холодну пору впродовж трьох років війни доставляв на підводі кіньми вугілля із залізничної станції на завод, який функціонував на батьківщині матері в с. Тхорівка на Київщині [18; 135]. З поверненням родини в с. Шарівку відновив навчання й закінчив місцеву середню школу. Оскільки спорт із дитинства був його захопленням, вступив на факультет фізичного виховання Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту, який закінчив у 1956 р., отримавши диплом вчителя фізичного виховання з правом викладання анатомії і фізіології людини [2, арк. 35]. Уже працюючи в 1956–1959 рр. у Шарівській середній школі, паралельно здобув фах біолога у Кременецькому педагогічному інституті, що на Тернопільщині [360]. З 1959 по 1967 р. працював директором Лисівської восьмиріч-

ної школи, а впродовж 1967–1997 рр. – директором Шарівської середньої школи, з якою зріднився на цілі десятиліття.

Власне на цих посадах повною мірою розкрились непересічні організаторські здібності, педагогічні таланти й уміння А. І. Степанишена, своєчасно визначилися стратегічні напрямки та пріоритети своєї і колективної діяльності. Його зусиллями було сформовано потужний, злагоджений, працьовитий педагогічний колектив, де панував робочий і творчий мікроклімат, побудовано дві нові школи, обладнано 18 навчальних кабінетів і майстерні з обробки металів для трудового виховання, а для старшокласників створили умови для поглибленого трудового навчання – кабінети тракторної справи і сільськогосподарських машин, монтажно-демонтажну майстерню. Домігшись передачі радгоспом 2 тракторів, комбайна, автомобіля та іншої сільськогосподарської техніки, запровадив у школі вивчення тракторної справи з правом видачі професійних документів. Школа набула слави на всю країну оригінальною системою трудового виховання, учнівською виробничою бригадою, пов'язаною з організацією суспільно корисної праці та опорою на тісну співпрацю з місцевим радгоспом. Згадана учнівська виробнича бригада була одна з перших в Україні, яка посідала перші місця і в області, і в республіці. Кілька її членів були навіть нагороджені медалями держави. У школі з'явилися перший на Ярмолинеччині комп'ютерний клас, телевізійна і радіостудія, інші важливі технічні засоби навчання та унаочнення [18].

Вправно володіючи з дитинства грою на гармошці та баяні, водночас із виконанням нелегких обов'язків директора і вчителя-предметника, А. І. Степанишен створив шкільний хор і багато років незмінно йому акомпанував. Одночасно підтримував ініціативу дружини Євгенії Аркадіївни, що добре зналася на хореографії, щодо створення танцювального гуртка. Зрештою, колектив школи став першим у районі з питань удосконалення освітнього процесу. На її базі систематично проводилися обласні семінари-практикуми, районні семінари для директорів, заступників і творчих вчителів. Для оздоровлення дітей при школі понад 20 років влітку під керівництвом Анатолія Івановича функціонував створений районний піонерський табір «Юність» [501, с. 83].

Тут відзначимо чільну членкиню другого покоління династії Гжегожевських-Степанишених, дружину Анатолія Івановича і матір доньок Валентини та Тетяни Євгенію Аркадіївну Степанишену, яка присвятила педагогічній праці близько 45 років. Коли на початку Другої світової війни батька відправили на фронт, вона в шестирічному віці була евакуйована з мамою в далекі степи, пережила там холод і голод воєнного лихоліття. З переїздом родини в м. Кам'янець-Подільський, закінчила міську школу № 5 і вступила на історико-філологічний факультет педінституту [1, арк. 5]. Успішне навчання всі роки поєднувала із заняттями в художній самодіяльності та участю в громадському житті, навіть входила до п'ятірки кращих спортсменів-легкоатлетів міста. На репетиції танцю-

вального гуртка в 1954 р. познайомилась з Анатолієм Степанишеним, з яким у лютому 1956 р. створили сім'ю [1, арк. 16], з'єднавши життєві стежки в одну тривалість понад 50 років [501, с. 84].

Як вчителя історії Євгену Аркадіївну вирізняли досконале знання предмета та майстерне володіння методикою навчання. І в Лисківській, і в Шарівській школах вона вводила учнів у цікавий світ минулого на уроках історії, що мали дослідницький характер [13]. Педагогиня вміла натхненно та переконливо передати історичні знання, щоб учні формувалися знаючими, мислячими, самостійними. Як справжній професіонал і сумлінна наставниця, неодноразово говорила, що їй не потрібні бездумний послух, мовчазна згода і примирення з будь-якими обставинами, прихованість у собі. Наголошувала на необхідності боротися за принципи, ідеали, утверджувати їх у житті. Треба лише наполегливо, не шкодуючи себе працювати з кожним окремо й разом, і тоді можна одержати прекрасні плоди невтомної діяльності [4]. За багаторічну діяльність вона удостоєна грамоти Президії Верховної Ради УРСР, медалей «За трудову доблесть», «Ветеран праці» й багатьма грамотами.

Присвятивши трудове життя школі, Анатолій Іванович і Євгенія Аркадіївна не лише закладали молодому поколінню міцний фундамент для дорослого життя, а й передали величезний досвід своїм донькам Валентині та Тетянні, які вийшли заміж відповідно за Євгена та Вадима Гжегожевських, а далі – внукам Руслану, Богдану і Артуру, котрі поповнили родину своїми дружинами, теж педагогами Анною, Антоніною та Наталією. До речі, в сім'ї А. І. та Є. А. Степанишених сприйняли обох зятів як рідних синів. Звісно, тепло, зворушливе ставлення накладало на них додаткову відповідальність перед такими батьками. Тільки в їхній родині, серед домашніх рідних – 12 учителів, а загалом у родинній династії Гжегожевських-Степанишених тільки серед найближчих родичів налічується майже 30 педагогів різних фахів, але високої кваліфікації. До речі, типажем для створення пісні про вчителів для В. і Є. Гжегожевських послужили саме приклади та образи відданих професійній справі Анатолія Івановича та Євгенії Аркадіївни [135].

Родинні взаємини Євгена та Вадима в подружньому житті з Валентиною та Тетяною від самого початку будуються на взаємному коханні, що утворює єдине ціле, і на прикладі сімейних відносин їхніх батьків Едуарда Йосиповича, Марії Петрівни Гжегожевських та батьків дружин Анатолія Івановича та Євгенії Аркадіївни Степанишених. Від батьків брати та їхні дружини отримали найвеличніший і безцінний дар – життя. Вони завжди були взірцевими прикладами для сімей братів та їхніх дітей, які успадкували і розвивають батьківську справу великої мистецько-педагогічної родини. Едуард Йосипович був прикладом у збереженні та продовженні музичних традицій, які поколін-

нями Гжегожевських використовуються в спадку. Анатолій Іванович слугував прикладом відповідальності, колективного управління, яке в функціонуванні родини зіграє велику роль. Ось чому в народі кажуть, що не потрібно іншого прикладу, якщо в очах приклад батька.

Продовжуючи вчительську лінію батьків, спочатку донька Тетяна закінчила школу на відмінно, у 1974 р. вступила на факультет фізичного виховання Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту. З характеристики стає очевидним, що за роки навчання не тільки успішно навчалася, а й добросовісно ставилась до виконання обов'язків і громадських доручень. Маючи врівноважений характер, проявила себе як дисциплінована, скромна і спокійна. Виконала норматив першого розряду з волейболу. Відтак, 25 червня 1978 р. отримала диплом вчителя фізичного виховання середньої школи й повернулася на роботу в рідну школу [3, арк. 12, 19, 20, 25].

Приклад старшої сестри наслідувала Валентина. Щоправда, закінчивши на відмінно Шарівську школу, вступила в 1977 р. на факультет педагогіки і методики початкового навчання і здобувала вищу освіту в тій самій групі, що й брати Гжегожевські. Знову ж таки, успішне навчання вміло поєднувала з громадською роботою. Проявила себе ініціативною, гарною організаторкою. Усі роки була старостою академічної групи, активно займалася науково-дослідною роботою. Навіть виступала з доповіддю на республіканській науково-практичній конференції в м. Запоріжжі. Грала в інститутській збірній з волейболу. Як результат, не тільки в 1981 р. здобула фах учителя початкових класів, а й у листопаді 1979 р. вийшла заміж за Євгена Гжегожевського та народила старшого сина Богдана [6, арк. 7, 13, 17, 20]. Автор цих рядків в ті роки займався в спортивній секції з волейболу і часто перетинався й зі старшою, і молодшою сестрами. Тому мав нагоду спостерігати радуватися їхніми навчальними і громадськими успіхами, спостерігати за зародженням кохання сестер-красунь із братами-близнюками. Ці приятельські, ніжні, чуйні взаємини вдалось пронести через довгі десятиліття.

Тому й у родині ведеться традиція Анатолія Івановича, одного з кращих директорів школи Хмельниччини. Євген Гжегожевський став першим директором Шарівської дитячої музичної школи, пізніше Богдан, син Євгена, обіймав цю посаду, і Артур, син Вадима, 14 років був директором цієї ж школи, який передав кермо управління знову її першому директору Євгену Едуардовичу. Певний час заступником директора з виховної роботи Шарівської середньої школи, пізніше директором – редактором Ярмолинецького телепресцентру працював Вадим Едуардович. Його син Руслан був заступником директора Деражнянської музичної школи, після – заступником з виховної роботи директора Хмельницького ліцею № 10.

Усе життя пліч-о-пліч із братами йде їхня пісня – пісня життя. Першими слухачами новонароджених творів спочатку були їхні бать-

ки, а понад сорок років подружнього життя – дружини, рідні сестри Тетяна та Валентина, яким Євген і Вадим присвятили одну з найпопулярніших пісень «Сестро моя». Валентина Анатоліївна і Тетяна Анатоліївна з кінця 1970-х рр. є першими рецензентами та критиками пісень своїх чоловіків, підтримуючи їхній творчий шлях і щоразу ретельно готуючи їм сценічні костюми та з нетерпінням чекаючи з новими успіхами і досягненнями із далеких доріг. Вони є вірними порадицями й у творчості, і в житті.

СЕСТРО МОЯ

Музика Євгена та Вадима Гжегожевських
слова Надії Пукас

Помірно

Em

Am Be - чір спус - ка - єть - ся на се - ло, спа - ти і - де до
рі - чень - ки. Ти мо - є дру - ге міц - не кри - ло,
сест - ро мо - я, сест - ри - чень - ко. Ра - дість під - ні - меть - ся
до не - бес. го - ре нав - піл роз - кра - єть - ся.
H7 Як я люб - лю, як люб - лю я те - бе, сест - ро мо - я, по -
рад - ни - це. Інстр. супровід 3 Em
H7 ...сест - ро, Інстр. супр.
...сест - ро, I.s. E7 Am
...сест - ро мо - я, по - рад - ни - це. Сест - ро мо - я
H7 сест - ро. Сест - ро мо - я, сест - ро...
Інструментальний супровід

Приділяючи велику увагу глибокому вивченню та продовженню родоvodu, Вадим та Євген Гжегожевські вирішили мати його герб. Ідею створення герба Гжегожевських у 2014 р. реалізував викладач Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, відомий в Україні геральдист і художник Валентин Ільїнський, зобразивши на червоному полі два золоті серця, з'єднані накладенням правого на ліве; за ними – покладені навхрест три срібні труби, середня з яких більша; над ними обабіч – летять два золоті птахи. Щит увінчано лицарським шоломом із золотою просвітницькою короною, укритим червоним наметом, підбитим справа сріблом, зліва – золотом. Щит тримають два ангели в срібному одязі й зі срібними крилами. Під щитом на червоній стрічці зроблено напис: Талант поділений на двох. За всіма канонами герб зареєстрований в Українському геральдичному товаристві під номером 539.

Герб родинної династії Гжегожевських

Молодим педагогам імпонували не лише глибокі знання і багатий учительський досвід директора, а й розважливість, упевненість, націленість на перспективу, передбачуваність у взаєминах, уважність, турбота про молодих вчителів і життєві проблеми колег. Для молодих учителів це стало своєрідною духовною точкою опори. Головне, що вони були готовими й до музично-педагогічної роботи, і до популяризації музичного, хореографічного та образотворчого мистецтва в учнівському середовищі, естетичного залучення творчо обдарованих дітей і молоді до національних й світових духовно-культурних цінностей; виявлення молодих талантів, здатних продовжити навчання для можли-

вого проведення концертно-виконавської, музично-просвітницької та художньо-творчої діяльності на високому професійному рівні. Добре знали брати, що музиканти, співаки і поети народжуються в провінції, більше того в селі з його національними духовно-культурними скарбами. До цього спонукала багата на позитивні почуття, спокійну, але надзвичайно потужну внутрішню силу та інтелектуальну творчу енергію родина. Те, на чому вони виростали, не могло не дати про себе знати. Цим пояснюється той факт, що в їхніх піснях упізнається залюбленість у світ своєї родини як першопочатку всієї України, що живить донині їхню музичну творчість. Вони навіть весілля відгуляли в один день, правда, з різницею в один рік.

Три покоління династії Гжегожевських

Свого часу видатний український, канадський, швейцарський економіст, учений, громадський діяч, меценат, багаторічний керівник Міжнародного інституту менеджменту Женеви, один із засновників «Римського клубу» Богдан Гаврилишин писав, що освіта – дуже важлива частина процесу формування еліти, що вона повинна брати на

себе відповідальність перед людьми, а не перерозподіляти багатства нації і боротися за привілеї.

Саме таку сільську еліту й представляли Владислав і Євген Гжегожевські. Від початку учительської кар'єри вони не просто викладали музику та співи. Наснажені позитивними прикладами і вагомою підтримкою з боку А. і Є. Степанишених, усього педагогічного колективу школи, Вадим Едуардович і Євген Едуардович виявляли виняткову готовність і до музично-педагогічної роботи, і до популяризації музичного, хореографічного та пісенного мистецтва серед школярів й односельчан, до естетичного залучення творчо обдарованих дітей і молоді до національних духовно-культурних цінностей; виявлення молодих талантів, здатних продовжити навчання для ймовірного проведення на високому професійному рівні концертно-виконавської, музично-просвітницької та художньо-творчої діяльності. Тому майже відразу творчо змобілізовані педагоги взялися за розбудову повноцінної музичної освіти та культури в Шарівській і навколишніх загальноосвітніх школах, при цьому не полишаючи своєї музично-пісенної діяльності та участі в мистецькому житті села, району, Хмельниччини.

Славетний Євген Маланюк, що увійшов в історію та культуру України як видатний український письменник, поет-воїн, мистецтвознавець та Одисей національної літератури, у «Нарисах з історії нашої культури» писав: «Може найважливіше з наших завдань, як національної спільноти, було є і буде пізнати себе» та що «немає культури (чи, як хто воліє, «цивілізації») без коріння, без генетичної лінії і без обличчя, звичайно, національного...» [452, с. 5, 8]. Для вимогливих до себе молодих педагогів ці слова стали лейтмотивом. Ще братам імпонувала настанова американського письменника, відомого біографічними романами про видатних історичних особистостей Ірвінга Стоуна в його книзі «Джек Лондон. Моряк у сідлі» про те, що людина, яка мріє оволодіти майстерністю, але очікує, що її талант має відшліфувати хтось інший, не більша за посередність. Якщо ж вона збирається виконати задум із гідністю, то повинна вдосконалювати себе сама. Дуже корисним було засвоєння кількох правил: плідне життя починається всередині кожного з нас, не допускати думки, що людина обмежена якимось зовнішніми обставинами, слід щоденно прислухатися до творчого духу, що живе всередині кожного з нас і керуватися м'якими підказками власної внутрішньої мудрості.

Так склалося, що в 1981 р. стала обов'язковою для загальноосвітніх шкіл розроблена під керівництвом композитора, педагога і громадського діяча Д. Кабалецького «Програма з музики для загальноосвітньої школи 1–3 класи», яка з 1977 р. використовувалася як експериментальна й була апробована групою вчителів і науковців в Україні. Цей організаційно-навчально-методичний документ спрямовувалася на те, щоб

уроки музики вводили учнів у світ музичного мистецтва, розуміння музики в усьому багатстві форм і жанрів. Наступного року була видана «Програма з музики (з поурочними методичними розробками) для 4–7-х класів». Програма з музики для середніх загальноосвітніх шкіл України від 1986 р. була орієнтована на те, щоб музичне виховання реалізовувалося в тісному взаємозв'язку уроків музики та позакласної роботи, які мали на меті навчити учнів різних видів музичної діяльності, виховати інтерес до музики, потребу в спілкуванні з нею, навички власного музикування; розвивати творчі здібності, сприймання, співацький голос, мислення, музичний слух тощо.

Молоді педагоги виявилися людьми, які сміливо взяли за викладацьку справу, не скаржились на труднощі і перешкоди, а, як кажуть у народі, тримали ніс за вітром. Вадим Едуардович і Євген Едуардович неодмінно дотримувалися правила: завжди потрібно починати з себе – бути фахівцями своєї справи, працьовитими, чесними, справедливими й порядними. Намагалися робити все вчасно та якісно. У всьому, за що вони бралися, відчувалися руки справжніх майстрів, вкладені креативність, обдарованість і досвід неординарних особистостей.

Це допомагало їм вирішувати найскладніші завдання, долати численні перешкоди і труднощі. Та й музична творчість, за оцінкою Л. Корній і Б. Сюті, починаючи з другої половини 1980-х рр., уже фактично відповідала мистецьким критеріям, що висувалися вільним демократичним суспільством [441, с. 683]. Водночас брати продовжували утверджувати самоцінність сценічної діяльності та виявляли глибоку обізнаність в музиці та виконавстві. Своєрідним каталізатором культурного відродження та мистецького оновлення в музиці стали трагічні події Чорнобильської катастрофи 1986 р., які відгукнулися боєм у серцях мільйонів українців і сконсолідували національні духовні та творчі сили.

Бажання систематично самовдосконалюватися, підвищувати власну музично-педагогічну майстерність і виконавську досконалість обумовили рішення братів-педагогів на подальшу роботу над особистим загальнокультурним й професійним рівнем. Для цього довелося заглибитися в минувшину і з'ясувати про накопичення досвіду навчання музикантів у музичних цехах нашого краю, починаючи з часу активного введення магдебурзького права в XIV ст. У репертуарі цехових музикантів, який залежав від численних чинників, передусім регіональних особливостей і принципу функціонування (наприклад, від обрядового дійства), були цілі пласти традиційного інструментального матеріалу (весільні марші, вітальні мелодії, народні танці – гопак, метелиця, горлиця, козачок, коломийка), а також супровід народнопісенного матеріалу тощо. Для засвоєння цього духовно-культурного багатства довелося звертатися до спеціальної літератури. Спочатку в пригоді стали книги А. Гуменюка «Українські народні музичні інструменти» [404], П. Іванова

«Оркестр українських народних інструментів» [425], Л. Ковалю «Виховання почуття прекрасного» [436] і «Музично-естетичне виховання підлітків» [437], Г. Падалки «Учитель – музика – діти» [465], а трохи пізніше – А. Іваницького «Українська народна музична творчість» [421] і «Українська музична фольклористика (методологія і методика)» [422], М. Лисенка «Характеристика музичних особливостей українських дум і пісень, виконуваних кобзарем Вересаєм» [450]. Ознайомлення з цими та іншими працями привело до розуміння того, що це знайшло відображення і раціонально вмотивоване підкріплення і в історії інструментальної практики української традиції, і в загальному топісі вітчизняної культури. З іншого боку, глибше зацікавлення цими та іншими працями позитивно вплинуло на забезпечення ними належної якості змісту навчання і музично-естетичного виховання дітей.

Уже в 1982 р., молоді педагоги для проведення уроків музики і співів обладнали музичну студію, яка в 1986 р. стала базою для перетворення звичайної загальноосвітньої школи в школу з поглибленим вивченням музики (1–9 класи). У 1990 р. брати створили спеціалізований класний кабінет музики і співів у формі амфітеатру. Його обладнали піаніно, баянами, музичною ігровою дошкою, музичною дошкою, а на кожному учнівському місці – металофонами, розграфленими лініями для музичних диктантів на столах, телевізором, кіноапаратом, плакатницею і, звісно, пультом управління для вчителя. Крім того, клас прикрасили портретами багатьох композиторів, співаків і стендами. Задні ряди обладнали з підвищенням, як на сцені [286]. На це педагоги не жаліли витрачати власну зарплату і зароблені на концертах кошти.

Студія, а згодом кабінет музики слугували першими експериментальними майданчиками, де молоді педагоги проводили систематичну роботу над виробленням власного стилю, органічно поєднуючи та доповнюючи один одного. Один мислив яскравими словесними образами, інший – тонкими музичними виразами. Водночас, володіючи розвинутою технікою, драматичним експресивним і витонченим ліричним даром, обоє наполегливо й послідовно вели невпинний пошук нових піснених і музичних форм, віртуозної техніки та досконалої авторської майстерності, а відтак здатність через музику і пісню розкривати глибину людської душі і всього неозорого світу. Тут талановиті та патріотичні В. і Є. Гжегожевські з надзвичайною майстерністю та педагогічною послідовністю, із великою любов'ю до дітей проводили уроки поглибленого вивчення музики, заняття гуртків, репетиції оркестру, хору, інших творчих учнівських колективів, організовували різноманітні культурно-мистецькі заходи [164]. Вони розглядали учнів як головних суб'єктів освітнього середовища й докладали великих зусиль, щоб обдаровані школярі формували повноцінну

суб'єктність у процесі взаємодії з усіма підструктурами, елементами та суб'єктами навчально-музичного простору, про необхідність якого доводить О. Демченко [408, с. 80-85].

Тож невдовзі В. і Є. Гжегожевські перетворились на помітні фігури в педагогічному колективі школи та освітнього простору Ярмолинеччини. Шарівська середня школа була єдиною в Ярмолинечському районі і однією з небагатьох в області з поглибленим вивченням музики. Таку малу кількість вони пояснювали тодішнім скептицизмом, зокрема й серед керівників освітньої сфери. Перед тим, як допомогти фінансово в обладнанні естетичних музичних класів, вони довго розмірковували, чи знайдеться достатньо талантів на селі. Практика показала, що й талантів у Шарівці вистачало, і було кому їх відкривати та розвивати. Опановуючи котрийсь із музичних інструментів, діти набували духовного багатства, що вело до гармонії в їхньому розвитку [90].

Організуючи музичне навчання, В. і Є. Гжегожевські виходили з того, що воно покликане забезпечити оволодіння вихованцями такими знаннями, уміннями й навичками практичної музично-естетичної діяльності, які відповідали б певному рівню музичної освіти, а музичне виховання, що в загальнопедагогічному контексті належить до системи обов'язкової виховної роботи загальноосвітньої школи, є процесом передачі та засвоєння музичних знань, умінь і навичок, спрямованих на розвиток і формування музичних нахилів, здібностей, смаку, ідеалів, котрі надихають особистість на практичну музично-естетичну діяльність. Запроваджуючи інноваційні напрямки освітнього розвитку, вони націлили колег на модернізацію освітнього процесу, усіляко заохочуючи їх до застосування на практиці передових методик навчання, активнішого використання комп'ютерних технологій.

Зосереджуючи зусилля на формуванні в дітей підвищеного інтересу до українських народних інструментів, національної культури, розвитку особистої зацікавленості музичною народною творчістю та її виконавцями, у колективі школи опиралися на поради Л. Коваль щодо емоційного та інтелектуального розвитку. Передусім це стосувалося виховання в учнів стійкого інтересу до музичного мистецтва як засобу сприйняття і пізнання навколишнього світу; по-друге, персонального набуття музичноестетичного досвіду шляхом збагачення музичними та загально-естетичними знаннями та позитивними емоційними враженнями; по-третє, ознайомлення з елементами музичної мови із подальшим використанням цих завдань у сприйманні й оцінюванні музичних творів; по-четверте, сприяння творчому виявленню в різних формах музично-естетичної діяльності. Ці завдання не просто стосуються дітей, вони ще й безпосередньо стосувалися їхніх вікових особливостей, вимог і завдань школи, відображених у навчальних програмах [436–437].

У накопиченні досвіду та зростанні авторитету педагогів неабияку роль відіграли багатолітні товариські взаємини й творча співпраця з наставником, старшим викладачем педінституту, самодіяльним композитором О. Д. Бецом, стиль роботи і яскраві вияви творчості якого викликали справжнє захоплення. Обоюначі кумири, В. і Є. Гжегожевські започаткували традицію: на кожному концерті обов'язково виконувати пісні славетного подільського композитора. Систематичне спілкування та співпраця з митцями стимулювали братів до вивчення народних пісень і музики, утвердили віру в невичерпні виражальні можливості та раціональність творчого пошуку. Тож у широкому діапазоні мистецьких зацікавлень під їхнім керівництвом особливу увагу стали приділяти збиранню місцевого фольклору, записуючи від людей старшого покоління щедрівки, веснянки, гаївки й прищеплюючи молодому поколінню любов до музики [137]. Ця праця тісно перепліталася з послідовною музикознавчою сферою. Педагогічній практиці з багатим співочим досвідом у роботі демонстрували учням те, як потрібно домагатися правильної манери співу, високої позиції звука, округлого звучання, рівного по всьому діапазону. У процесі навчання послідовно та наполегливо застосовували індивідуальний підхід до кожного вихованця, розвивали позитивні якості і природні дані, працювали над виявленням недоліків.

Вияткову цінність мало те, що педагоги були душею товариства, цікавими співрозмовниками і дорадниками. Завжди вміли підібрати влучні і дотепні вислови, знаходили слова підтримки та похвали, повсякчас виявляли витримку, делікатність, толерантність і доброзичливість. Тому їхня копітка й цілеспрямована праця була помічена не лише педагогічною громадськістю, а й відзначена на районному та обласному рівнях: у 1989 р. В. і Є. Гжегожевських атестували на вищу категорію вчителів та присвоїли звання вчителів-методистів [532, с. 27].

Зупинятися на досягнутому невгамовним натурам і допитливим митцям, які були завжди у творчому пошуку, вони наміру не мали. Та й позитивні приклади в організації музичної освіти на теренах Хмельниччини підштовхували до пошуку нового. Зокрема, ще з студентської лави Вадима і Євгена приваблював факт функціонування фольклорно-етнографічного оркестру учителів із с. Лісоводи Городоцького району Івана і Надії Шмигелів та їхніх дітей: старшого сина-студента Володимира, доньки Оксани і сина Віктора, які навчалися в школі [302]. Подібно до них майже три десятиліття славилася в області Волочиська дитяча школа мистецтв, одним із засновників і директорів якої був відомий братам В. і Є. Гжегожевським музичний педагог, автор більше ста вокально-хорових творів, аранжувань, обробок, перекладів для вокально-хорових, інструментальних та окремих

інструментів Ц. Зюлковський, за участю та перемогами його вихованців на багатьох престижних конкурсах й фестивалях [420, с. 49; 445].

Розмірковуючи над питанням: як витворити життєспроможні співочі організми, сучасні українські дослідники С. Бень і Н. Пом'яновська наголошують на необхідності створення таких мікроклімату, способу та форм функціонування, у яких кожному і всім разом було б цікаво співати та відпочивати; підкреслюють, що вирішити це питання покликані хорові клуби дорослих і дітей. На їхнє переконання, поняття «клуб» повинне відображатися не лише в назві, а й у формі. По-перше, він повинен мати окрему кімнату-приміщення, тепле, затишне з усією матеріальною базою, як-от: інструменти (фортепіано, баян), апаратуру для слухання звукозаписів. По-друге, приміщення має бути естетично оформлене в певному стилі: середньовічному, українському, мисливському тощо. Це поле для фантазії, з огляду на назву і уявлення. По-третє, добре, якби такий хор-клуб мав би свій герб, прапор, гімн [391, с. 105].

Подібний підхід реалізували Вадим і Євген Гжегожевські в Шарівській загальноосвітній середній школі, створивши за власним проєктом і своїми силами в 1982 р. кабінет естетичного виховання. Це стало помітною подією і одним із показників самовідданої педагогічної діяльності молодих педагогів. Прикметно, що невдовзі його було визнано одним із трьох найкращих кабінетів України. Його авторитету, як і самим Гжегожевським, додала їхня персональна участь у звіті майстрів мистецтв і творчих колективів Хмельницької області в Київському національному палаці культури «Україна» (1982 р.) та республіканському телевізійному фестивалі «Сонячні кларнети» (1983 р.), де вони стали лауреатами [203, с. 3].

Якісно нового рівня музична освіта набула у вересні 1983 р., коли В. і Є. Гжегожевські на базі Шарівської середньої школи організували дитячу музичну студію, яка згодом переросла в повноцінний навчальний заклад із поглибленим вивченням музики, а далі – у сільську дитячу музичну школу для навчання учнів від першого по дев'ятий класи [17]. Особливо цікавим було те, що Віталій Гжегожевський, працюючи музичним керівником дитячого садка, фактично навчав дітей музичної грамоти і тим самим готував їх до поглибленого музичного навчання в загальноосвітній середній школі. Окрім навчання гри на різноманітних музичних інструментах, діти мали змогу освоїти ще й основи хореографії [51]. Воістину: не занеси доля братів Гжегожевських у Шарівку – не було б поглибленого вивчення музики в тамтешній загальноосвітній школі. Поставлене поглиблене вивчення музики, потяг дітей до музичних інструментів, творів, спричинили потребу відкрити спеціальну школу [374].

Як тут не згадати учителя співів у сільських школах, хорового диригента й керівника аматорських хорів, збирача музичного фольклору кінця XIX – початку 20-х рр. XX ст., уродженця Східного Поділля, геніального українського композитора Миколу Леонтовича, чий талант яскраво проявився в блискучому знанні національної хорової куль-

тури, композитора, який підняв обробку народних пісень і релігійних кантів на рівень світових музичних взірців. Його знамениту хорову обробку колядки «Щедрик» співає весь світ, а такі твори, як «Дударик», «Козаки несуть», «Із-за гори сніжок летить», «Ой з-за гори кам'яної», кант «Почаївська Мати Божа» та інші, стали справжніми шедеврами хорової музики [429, с. 253]. На той момент ім'я М. Леонтовича ще було для українців маловідомим. Тим не менше, його творчість інноваційно «синтезувала поетику українського фольклору з фаховими принципами музичного розвитку й формотворення, поглибивши зв'язок музичних композицій з генетичним корінням національної культури» [535, с. 80].

Повернули в Україну ім'я М. Леонтовича, знову ж таки, за участю та зусиллями колективу Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, в якому підготували та провели декілька представницьких всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференцій, пов'язаних з його видатною та багатогранною творчою діяльністю. На той час ще не було ще створено сучасних вітчизняних навчально-методичних посібників. Вони з'явилися лише в 1990 – на початку 2000-х рр. за авторства відомого українського етномузиколога й мистецтвознавця, професора А. Іваницького [421; 422]. Варто сказати, що в розпорядженні педагогів була одна з небагатьох фундаментальних праць із українського інструментознавства А. І. Гуменюка «Українські народні музичні інструменти», що побачила світ у 1967 р. [404], її автор детально описав історію походження, технічні особливості українських народних музичних інструментів, їхні різновиди та майстерність, розповів про музичні інструменти українського народу, виникнення та вдосконалення талановитими майстрами, подав вичерпну характеристику кожного інструмента й охарактеризував їхні технічні та художньо-виражальні можливості та прийоми гри на кожному з них.

Звісно, на той час були опубліковані фольклорознавчі праці американського вченого Т. Меттла «Теорія та метод в етномузикології» [521] й польської дослідниці А. Чекановської «Музична етнографія» [511], але вони залишалися недоступними в Україні до часів державної незалежності. Тому роботу з вивчення фольклорного багатства краю, зокрема народної музики, утвореної з пісень, інструментальної музики та пісенно-танцювальних форм [422, с. 68], братам Вадиму і Євгену Гжегожевським та їхнім вихованцям доводилося проводити, спираючись на отримані в інституті знання, з огляду на своє розуміння та накопичений досвід. Тим більше, що «з часу набуття Україною державної незалежності, у фольклористиці почав формуватися напрям, що спирається на досягнення світової науки, враховує праці українських істориків-класиків та сучасників. Історичні пісні як втілення актуальних суспільних тем, безпосередніх політичних настроїв мас здобувають шанс на повніше осмислення» [413, с. 146].

Своєю наполегливою працею і потужним учительським талантом Владислав Едуардович та Євген Едуардович у травні 1991 р. підтвердили вищу категорію і звання «вчитель-методист». Далі більше, у травні наступного року їхні портрети були занесені на районну дошку пошани «Працею звеличені» [105, с. 5]. Майже одночасно В. і Є. Гжегожевські перемогли в районному конкурсі «Учитель року» і не лише гідно представили Ярмолинецький район на обласному етапі конкурсу в м. Хмельницькому, а й стали його призерами.

Досвідом навчальної та виховної роботи авторитетні педагоги систематично ділилися на методичних семінарах, які проходили на базі Шарівської середньої школи [293]. Вони не тільки виносили на обговорення злободенні питання музичної освіти в загальноосвітніх школах, але й плідно працювали над вирішенням. Яскравим прикладом цього став проведений семінар у квітні 1999 р., на якому В. і Є. Гжегожевські демонстрували комплексний підхід, практичні напрямки освітньої діяльності, а головне – творчий підхід до навчання і виховання безпосередньо на уроках й у виступі-звіті членів клубу обдарованих дітей «Розмай» тощо [210].

Останнім часом стало дуже модним вживати поняття «майстер-клас». У 1990-х рр. воно ще тільки входило у вжиток. Тим не менше, майстер-класи стали майже буденним явищем освітньо-мистецького життя спочатку Шарівської середньої, а потім Шарівської дитячої музичної школи й перетворились в одну з сучасних поширених форм навчання, завдяки яким можна було ознайомитись із концептуально новими ідеями, нестандартними підходами до вирішення музично-педагогічних завдань, авторськими методиками та прийомами роботи. Вони посіли особливе місце, тому що у виконавському мистецтві велике значення має сама постать митця, який досконало володіє словесно-інформаційними, словесно-наочними, словесно-практичними методами та сучасними інтерактивними музично-педагогічними технологіями. Довершена виконавська музично-пісенна майстерність педагогів, їхня активна композиторська практика, високий рівень професіоналізму, вчительська майстерність і жага до опанування складним високохудожнім репертуаром сприяли досягненню позитивних результатів у музичній освіті. Тому можливість ознайомлення з власним досвідом майстра – досвідченого викладача та співака – практично завжди викликала інтерес і в учнів, і в колі професіоналів. Вочевидь, що від учителів музики, керівників мистецьких колективів очікували не тільки професійних знань і музичної майстерності, а й уміння використовувати психологічні чинники впливу, стимулювати захоплення і зацікавленість дітей підвищувати виконавську майстерність на музичних інструментах, розвивати природні пісенні чи хореографічні обдарування.

Творчий набуток учителів музики та образотворчого мистецтва Євгена і Владислава Гжегожевських з Шарівської загальноосвітньої школи під назвою «Система роботи по створенню умов для духовного відродження національної культури» узагальнили й зробили доступним для широкого педагогічного загалу завдяки опублікованому оригінальному навчальному посібнику «Творчі знахідки педагогів» [322]. Професійний шлях братів Гжегожевських та методика їхнього навчання стали основою для створення студією УкрНаукФільм спеціального документального фільму «Уроки музики в Шарівській середній школі» [325; 167]. Завдяки накопиченому багатому досвіду, школа перетворилась у потужний центр відродження подільського фольклору в Ярмолинецькому районі. У ній успішно функціонував фольклорний ансамбль народної музики, сопілкарів, і троїстої музики. У музичній школі, крім навчання гри на різноманітних інструментах, діти мали змогу займатися хореографією. Також діяв духовий оркестр [61]. Сама школа була визначена базовою для проведення педагогічної практики слухачів курсів підвищення кваліфікації [297].

Працюючи самовіддано на педагогічній ниві, В. та Є. Гжегожевські в той період стали лідерами районних методичних об'єднань серед учителів естетики. Як талановиті учителі, справжні «дидакти і методисти», вони любили не лише спілкуватись із молоддю, а й щедро передавали знання та творчу енергію задля виховання майбутніх носіїв культури. Власним прикладом збуджували у вихованців любов до української пісні, а через неї і до української культури взагалі. З іншого боку, їхня музично-педагогічна та творча діяльність живили педагогічні ідеї, створювали їм плідне підґрунтя. Відтак педагогічні новинки та активні методи роботи, упроваджені братами, увійшли до збірки досягнень учителів України. Одним із них став навчально-методичний посібник «Дзвінки голоси» [242]. На базі Шарівської загальноосвітньої школи вони проводили всеукраїнські методичні семінари з обміну досвідом, показовим для якого був створений кабінет естетичного виховання. Цим самим педагоги демонстрували, що є кращими представниками освітньої і культурної еліти, здібними та вдумливими педагогами, талановитими музикантами, які гідно утверджують професіоналізм, духовність в освіті та музичному мистецтві.

У цьому зв'язку варто відзначити, що, працюючи вчителями естетичного виховання в Шарівській загальноосвітній школі I–III ступенів, В. і Є. Гжегожевські разом із колегами організовували зустрічі-концерти з багатьма авторами музики та пісень, які відвідувало мало не все село. На їхнє запрошення в школі побували поети Микола Федунець, Василь Кравчук, Анатолій Ненцінський і Анатолій Фіглюк, композитори Микола Балема та Олексій Бец. Найприємнішим було те, що колектив школи, яка для братів-близнюків стала рідною до-

мівкою, продовжив цю славу традицію. Як і раніше, такі заходи проводили в місцевій бібліотеці чи сільському Будинку культури або в затишній кімнаті-музеї, зібрано чимало історичних матеріалів про життєдіяльність Шарівки. На початку 2000-х рр. до школи завітали її випускники Микола Коваль, Володимир Олійник, Людмила Савчук і багато інших [87].

У щоденній напруженій роботі визріла та зусиллями молодих і невтомних педагогів невдовзі зреалізована оригінальна ідея створення в Шарівській загальноосвітній школі музичної студії. Це істотно поліпшило можливості для збагачення емоційно-естетичного досвіду учнів і сприяння розвитку образного мислення, уяви, загальних й музичних здібностей учнів; формування в них здатності до різних видів активної музично-творчої діяльності та виховання ціннісного ставлення до музичного мистецтва. До цієї студії сходилися учні не тільки з села, а й з навколишніх сіл, які хотіли опанувати нові вміння музичного мистецтва. Вихованці навчилися грати на різноманітних музичних інструментах, поглиблено вивчали музичні дисципліни, що базувалися на авторській програмі. Вони містили дані про український народний фольклор як унікальний ретранслятор культурно-історичних традицій [493, с. 2] і творчість різноманітних подільських співаків, митців й композиторів [281].

Шарівська школа на початку 1990-х рр., як уже було сказано, була єдиною в Ярмолинецькому районі і однією з небагатьох на Хмельниччині, де діти мали можливість поглиблено вивчати музику [90]. Складаючи навчальну програму з поглибленого вивчення музики, а це було вперше для сільських шкіл області, брати виклопотали підтримку та дозвіл обласного управління освіти на вивчення тем місцевого фольклору, творчості і пісенного матеріалу композиторів і поетів Хмельниччини [87]. Роль і значення такого підходу реально вбачаються на фоні руйнації інфраструктури української культури й сумний стан її фінансування.

Між тим, проголошення державної незалежності України та розгортання державотворення відкрило нові можливості для національної культури і визначило її нову роль у суспільстві. Відтак, підкреслимо, що національна система освіти формувалася в 1990-х рр. у новій соціокультурній реальності державної незалежності України, що викликала до життя значні зміни в духовному просторі суспільства, у контексті загальноцивілізаційних трансформацій, зумовлених розгортанням нових освітніх технологій, розширенням можливостей і потреб в індивідуальному, особистісному розвитку людини. «Реформи були зорієнтовані на створення нової системи освіти в Україні, збереження й примноження здобутого в радянські часи досвіду та одночас-

но внесення суттєвих коректив у цілі, завдання і зміст освітянського процесу» [407, с. 194].

Життєвий шлях, осяяний з дитинства музикою та устелений поклонанням, щедрим талантом, примножувався невтомною працею братів-педагогів. Із проголошенням державної незалежності України в серпні 1991 р. брати з новими силами беруться за реалізацію грандіозного проекту – розбудову в с. Шарівці музичної школи й тим самим у музично-педагогічній діяльності виходять на новий якісний рівень функціонування.

Як результат, надзвичайно важливою для с. Шарівки Ярмолинецького району та всієї Хмельницької області і знаковою подією української культури загалом стало відкриття 15 жовтня 1992 р. братами дитячої музичної школи – першого новоствореного мистецького освітнього закладу на Хмельниччині в період незалежності України. Цим було відкрито чергову сторінку історії одного з кращих за інфраструктурою сільських населених пунктів області [125].

Для цього вони отримали спеціальний дозвіл від Міністерства культури України. Заклад став справжнім дітищем братів Гжегожевських за підтримки директора Шарівської середньої школи А. І. Степанишена, голови села М. Ф. Мазур, завідувачів районних відділів освіти Ярмолинецького району В. М. Коломійця і культури О. Д. Сусляка, першого заступника представника президента України в Ярмолинецькому районі В. С. Волощука, заступника представника Президента України в Хмельницькій області М. М. Дарманського та начальника обласного управління культури П. Я. Слободянюка [373].

Шарівська дитяча музична школа почала поступ у час, коли мало хто був здатен уявити, що на тлі тодішніх матеріальних і фінансово-економічних негараздів в Україні можна успішно розпочинати нові й перспективні освітньо-мистецькі проекти. Не було приміщення, майна, інструментів, жодних фінансових ресурсів. Проте це не злякало і не зупинило самовідданих, цілеспрямованих й енергійних педагогів. Для цього брати добре попрацювали з будівельниками над реконструкцією спорудженого ще в 1882 р. приміщення для однокласного училища під класи для групового та індивідуального навчання. За 110 років існування там згодом розміщувалася трикласна церковно-парафіальна школа; у радянські часи було організовано початкову школу. Далі тут поселились класи трудового навчання, музей історії села, бібліотека середньої школи [125]. Для створення матеріальної бази В. і Є. Гжегожевські не переставали особисто звертатись до керівників різних рівнів і до господарників по допомозі, які сприймали ініціативу й здебільшого позитивно відгукувалися на прохання. Чималу допомогу надавали батьки. Щоправда, розвитком навчально-матеріальної бази педагоги не припиняли займатися в усі наступні роки.

Уявлення про ідеальну музичну школу педагоги намагалися реалізувати в стосунках із учнями. Для переконливості в роз'яснювальній роботі серед дітей і особливо батьків доводилось використати досвід талановитого педагога та музиканта Т. Ганицького, який у 1903 р. організував й став керівником музичної школи м. Кам'янці-Подільському [424, с. 16]. Хоча шлях до її відкриття, становлення і визнання виявився нелегким, він мріяв про створення таких шкіл по всій губернії. Урешті-решт, умови для повноцінного функціонування музичного навчального закладу були створені. Ще за приклад вищої творчої досконалості слугував керівник хореографічного ансамблю України П. Вірський, який зумів створити неперевершений колектив із людей, які навіть не підозрювали про потужний потенціал, закладений їм природою. Винятково важливим було те, що в особі талановитого керівника Євген Едуардович і Владислав Едуардович вбачали видатного організатора і натхненника танцівників, який глибоко знав свою справу, володів неординарним умінням віднайти справжніх виконавців, мав великий педагогічний хист переконувати їх, що вони мусять зробити те, про що навіть не думали й не здогадувалися, бо не були впевненими у своїх великих можливостях.

Першим директором школи районне керівництво визнало за доцільне призначити Євгена Едуардовича Гжегожевського. Тим часом Вадим Едуардович став заступником директора Шарівської загальноосвітньої школи і вчителем музичної школи [55; 525, с. 8, 9]. Після переходу Є. Гжегожевського на посаду начальника відділу культури Ярмолинецької райдержадміністрації в 1999 р. школу очолила Т. Гринюк. Згодом її директорами були Б. Гжегожевський, Д. Гриськов, а потім тривалий час – А. Гжегожевський [55].

Першими вчителями стали всі три брати Гжегожевські і випускники Хмельницького музичного училища. Спочатку організували класи фортепіано, баяна і акордеона, духових інструментів й образотворчого мистецтва. Загалом у школі стали навчатися школярі дванадцяти сіл – Шарівки, Антоновець, Боднарівки, Буйволовець, Вербки, Вербки Муровані, Жилинець, Пасічної, Перегінки, Правдівки і Скаржинець, частина з яких здобувала ази музичної освіти в райцентрівській дитячій музичній школі [532, с. 7]. Брати-педагоги запровадили навчання за власною програмою музики [55; 532, с. 8, 9]. Про це варто особливо наголосити, оскільки в той час в області функціонувало лише 57 шкіл естетичного виховання, з них 26 музичних шкіл і тільки 16 – у сільській місцевості на 1457 населених пунктів Хмельниччини [485, с. 189]. Тут доречно підкреслити, що в тому ж таки 1992 р. було створено хорову школу в м. Кам'янці-Подільському [484, с. 119, 120, 208].

Специфіка функціонування музичної школи полягала в тому, що перші кроки педагоги робили ще до ухвалення законів України «Про

позашкільну освіту» і «Про культуру». Тим не менше, організатори і педагоги розглядали її як профільний позашкільний навчальний заклад, де своїми силами створили всі необхідні умови для творчого, інтелектуального і духовного розвитку вихованців. З іншого боку, школа належала й належить до системи мистецької освіти. Тому на її діяльність поширюються норми закону України «Про культуру» як на складник базової мережі закладів культури, покликану відігравати роль початкового етапу виявлення та розвитку в учнів їхньої обдарованості до музичного мистецтва. Іншими словами, школа від самого початку виконує подвійну функцію: залучає до навчання яскраво обдарованих до мистецтва дітей і поряд із культурно-мистецькою освітою та загальноестетичним вихованням формує своєрідний базис для обрання ними професії в мистецькій царині. Основою організації та змісту освітнього процесу в музичній школі стали типові навчальні плани та програми, затверджені Міністерством культури України. Щоправда, педагогічний колектив мав право самостійно розробляти навчальні плани і програми з урахуванням регіональних особливостей. Цим повною мірою скористалися Вадим Едуардович та Євген Едуардович.

В організації освітнього процесу музичної школи В. і Є. Гжегожевські особливу увагу приділяли й змістовому і методичному забезпеченню. Цілком закономірно, що нестандартно мислячі педагоги з перших днів учительської кар'єри стали експериментувати з уроками, студією, кабінетом і, зрештою, зі школою. Власне, за понад десять років педагогічної діяльності загальноосвітня школа привчила їх до залізної дисципліни – вони щоденно проводили за розкладом уроки. В умовах складних викликів, пов'язаних із кадровим забезпеченням, матеріальною базою, зокрема пристосованим приміщенням і придбанням музичних інструментів тощо, колектив музичної школи професійно організував освітній процес, спираючись на започатковані раніше традиції й повноцінну навчальну, навчально-методичну і мистецьку діяльність. Педагогіч-практики з достатньо багатим музичним і співочим досвідом у навчальній роботі користувалися власною демонстрацією учням того, як необхідно домагатися правильної манери співу, високої позиції звука, округлого звучання, рівного по всьому діапазону. У процес навчання послідовно впроваджували індивідуальний підхід до кожного вихованця, розвивали в них позитивні якості, працювали над виявленням й усуненням недоліків, розвили природні дані. Особливого значення надавали тому, щоб усі вокально-технічні і виразні прийоми учні виконували свідомо та активно. Запроваджена ними методика долучення дітей до мистецтва була визнана однією з кращих в Україні [172].

Брати-педагоги запровадили навчання за власною програмою музики [532, с. 8, 9], роблячи акцент на формах і стилях як найважливіших у музичному мистецтві, зокрема змістовності музичної мови, національній специфіці та народності мистецтва.

Певним моральним стимулом у цій винятково важливій сфері діяльності стало підписання в листопаді 1992 р. главою Хмельницької обласної державної адміністрації Є. Гусельниковим розпорядження про встановлення семи обласних премій з метою заохочення роботи з духовного, національно-культурного відродження, збереження навколишнього середовища. А в середині грудня того ж року надійшло повідомлення про удостоєння В. і Є. Гжегожевських звання лауреатів премії імені Мелетія Смотрицького [501, с.89]. Згідно з положенням про цю премію, така нагорода вручається за значимий вклад науковців, краєзнавців, освітян, публіцистів і бібліотечних працівників у відродження духовності. Відтак їхні імена були занесені одними з перших до «Книги лауреатів». До того ж, творчі педагоги отримали право на першочергове видання своїх книг, збірок та інших публікацій у видавництвах і друкарнях Хмельниччини [14]. Відтак, до заслужених високих відзнак учителів-музикантів із Шарівки додалася ще одна почесна нагорода.

Здобувши високе професійне та моральне визнання, музично обдаровані педагоги з притаманним завзяттям продовжили активне освітнє й музичне життя Шарівської школи, самого села, Ярмолинецького району і Хмельниччини загалом. Але звичайних класних умов для включення учнів у світ добра й краси, відображений у музичних творах і піснях, засвоєння ними початкових знань про особливості художньо-образної мови мистецтва, розвиток чуттєво-емоційного сприйняття навколишнього світу крізь призму музичного мистецтва не вистачало.

Вочевидь, у Шарівській музичній школі все дихало творчо-пісенним духом її фундаторів. Бути з ними поряд і не закохатися в музику вдавалося далеко не кожному [244]. Відтоді Шарівська музична школа постійно задає тон і робить помітний внесок у розвиток культури і мистецтва с. Шарівки, Ярмолиниччини, Хмельниччини та України загалом [65]. Тому цілком закономірною подією в житті Владислава і Євгена Гжегожевських стало відзначення 17 грудня 1992 р. їхньої наполегливої та самовідданої праці нагрудними знаками «Відмінник освіти України» [Див.: Додаток Б 17]. Зауважимо, що тоді талановитим педагогам ледь виповнилося по 33 роки. До таких нагород інші освітяни йшли десятиліттями.

Невтомні музичні педагоги приділяли особливу увагу мотивації успішного навчання в педагогів, дітей, їхніх батьків. Оскільки такими мотивами є матеріальні, соціальні та морально-психологічні, брати домагалися, щоб діти навчалися в школі безкоштовно (при галопуючій інфляції це була доволі велика допомога й для батьків, і дітей – примітка А.Ф.), прагнули, щоб учні ставали більш освіченими музично, створюю-

вали умови для максимального розкриття їхніх природних обдарувань і талантів, отримання задоволення від музичного навчання та професійної музично-естетичної діяльності і досягнень на звітних концертах, урочистостях, конкурсах і фестивалях [40; 41; 42; 55; 67; 81].

Якість підготовки нового покоління музикантів і виконавців у сфері культури і мистецтва підтверджено численними концертними заходами, виставками, творчими презентаціями [18; 23]. Наслідком упровадження творчих ідей і виконавських технологій цієї авторської школи стали високі показники музичної майстерності вихованців В. і Є. Гжегожевських, що виявилось: у здобутті численної кількості лауреатських звань на регіональних, всеукраїнських і міжнародних конкурсах, активній концертній діяльності, підготовці великої кількості різноманітних концертних програм на основі кращих зразків сучасного репертуару. Не останню роль у цьому відігравали активна соціальна позиція Вадима і Євгена Гжегожевських, стиль керівництва, покликані спонукати членів колективу на досягнення поставлених цілей. Їхні слова і поведінка стали взірцевими для вчителів, учнів, батьків, для кожного українця. Їхній почерк пізнається майже відразу, адже родзинкою є сила голосу та текстів численних пісень. Мова творів, що акумулює історію краю, увічніює визначні події і пам'ять по батьків, родину, видатних людей, відображає грані різних подій, релігій і культур, багата, виразна, яскрава, самобутня, а вдале поєднання слів надає їм свіжості звучання і цікавості. Як музичні педагоги і митці Владислав Едуардович і Євген Едуардович власним досвідом учать не бути байдужими до себе, своєї родини, краю, країни. Обраний стиль керівництва – це не лише певна стратегія управління персоналом, яка може сприяти досягненню цілей. Він формує в трудовому колективі атмосферу, що підвищує продуктивність праці. У сучасній літературі зазначається, що становленню бажаної корпоративної культури сприяють такі складники, як-от: місія і принципи роботи, корпоративний кодекс або інший аналогічний документ, стандарти роботи, корпоративна газета, музей історії закладу і позаробочі заходи згуртування колективу тощо [517, с. 38, 39].

Глибоко усвідомлюючи важливість оркестрового виконавства як однієї з найдосконаліших і найбільш ефективних форм репродукції творів музичного мистецтва, учителі-ентузіасти впродовж 1992–1993 рр. організували дитячий духовий оркестр. Його першими учасниками стали учні, які вже навчались гри в Ярмолинецькій дитячій музичній школі, та кращі учні класу духових інструментів самої Шарівської музичної школи.

У складі духового оркестру учні грали на різноманітних музичних інструментах. Серед юних аматорів свої солісти, вокальні групи, хор [228]. Його характерними рисами від самого початку були спільна мета опанування навичок майстерного володіння різними інструментами в процесі

виконання оркестрових й ансамблевих творів; спільна навчальна і концертно-виконавська діяльність, спрямована на досягнення визначеної мети; формування власного стилю та високої музично-естетичної культури творчого колективу [374]. Відтак успіх не став довго чекати. За участю оркестру Є. і В. Гжегожевські намагалися якомога частіше влаштовувати концерти. Тому вже наступного року багато хто знав і шанував духовий оркестр, ансамбль народної музики і пісні «Веселинку» [235].

У перші ж роки існування колективу кількість його учасників поступово збільшувалась, а зростаючий рівень підготовки юних оркестрантів давав можливість супроводжувати своєю грою урочисті частини на районних (у попередні роки), а сьогодні організованих селищною радою територіальної громади заходах брати участь у концертних програмах, присвячених державним та календарним святкам. Оркестр, у якому основним учасникам ледь сягало по 11–13 років, доволі швидко завоював неабияку популярність на Ярмолинеччині. Його колектив і солістів стали запрошувати до участі в концертних програмах і урочистостях у навколишніх селах і районному центрі. Він брав участь у зйомках телевізійної програми ХОДТРК «Поділля центр», у місцевій військовій частині тощо.

Створений і виплеканий В. і Є. Гжегожевськими дитячий духовий оркестр, по суті, став постійним учасником різноманітних масових заходах району, регіональних і всеукраїнських конкурсів [344]. Цілком закономірно, що у вересні 1994 р. з-поміж кращих учасників художньої самодіяльності Ярмолинеччини для виступу в найвідомішому телевізійному фестивалі художньої творчості «Подільське намисто» на Хмельницькому телебаченні обрали не тільки лауреатів різноманітних конкурсів і фестивалів братів Євгена та Вадима Гжегожевських, а і їхнє дітище – духовий оркестр Шарівської музичної школи [137; Див.: Додаток А 23 25, 26]. 7 листопада по УТ-1 трансливалась майже годинна передача «Рід співучий і музичний – Гжегожевські» [255].

Із поверненням Владислава Едуардовича Гжегожевського на посаду керівника колективу, викладача класу духових і ударних інструментів та Євгена Едуардовича Гжегожевського – на посаду директора Шарівської дитячої музичної школи, духовий оркестр вступив в активну фазу діяльності, істотно оновивши репертуар. В основі репертуару оркестру твори українських композиторів, обробки народних мелодій, патріотичні та сучасні музичні твори, популярні мелодії зарубіжних авторів та власні твори братів Гжегожевських. Концертні програми оркестру неодмінно супроводжуються виступами солістів-інструменталістів, дуєтів, тріо, ансамблів.

У різні роки кращі учасники оркестру неодноразово ставали лауреатами та дипломантами конкурсів серед початкових спеціалізованих мистецьких закладів області. Як наслідок, у 2016 р. творчий колек-

тив стартував в обласному огляді-конкурсі духових оркестрів та ансамблів духових інструментів початкових спеціалізованих мистецьких закладів, за що був нагороджений дипломом і взяв участь у зйомках Хмельницької обласної державної телерадіокомпанії «Поділля Центр», з цієї події. Учасники оркестру виступили з концертною програмою в урочистостях у день 26-річниці незалежності України, що проходили на Майдані Незалежності обласного центру.

У вересні 2017 р. духовий оркестр Шарівської музичної школи на чолі з Вадимом Гжегожевським здобув звання зразкового аматорсько-колективу [71].

Керівник школи Євген Гжегожевський і керівник оркестру теперішнього складу Вадим Гжегожевський гордяться солістами різних років й сьогоднішніми випускниками та оркестрантами теперішнього складу Т. Безвухом, Б. Сиротенком, Ю. Артьомовою, Д. Пилип'юк, В. Іванюком, А. Гжегожевською, К. Гжегожевською, А. Сковерко, А. Гуменюк, І. Штогрин, К. Дяченко та К. Наум. У шкільну скарбничку перемог, кожен вклав свої дипломи лауреатів і дипломантів на Міжнародному конкурсі «VIN VENTI», Всеукраїнських конкурсах-фестивалях «Різдвяна Україна», «Дивограй», «Планета мрій», регіональних та обласних «Сурми над Бугом», «Поділля Brass Fest», «Кришталева зірка», «Віват Поділля», «Музичний калейдоскоп», «Подільський дивоцвіт». До цих нагород додані диплом і статуетка за активну участь у районному фестивалі сільських духових оркестрів «Мелодії фанфар», який організовували й проводили Євген та Вадим Гжегожевські в селах району, фестивалі духових оркестрів «Brass Fest Podillya» у м. Кам'янець-Подільському, ГРАН-ПРІ та дипломи перших премій на міжнародних мистецьких конкурсах-фестивалях у м. Києві тощо.

Чимало випускників школи, здобувши вищу музичну та педагогічну освіту, стали працювати в закладах освіти, грати в професійних оркестрах, прославляючи своїми здобутками рідний мистецький заклад [172; 280].

Говорячи про взаємодію загальноосвітньої школи та музичної школи, слід відзначити, що остання стала важливою ланкою для поглиблення кожним учнем, який цього бажав, здобутого на уроках мистецтва в загальноосвітній школі. Говорячи словами О. Комаровської, у ній, поперше, способи освоєння мистецтва відповідають потребам, уподобанням, здібностям учнів; по-друге, тут створено умови для самопізнання й саморозвитку дитини в мистецькій сфері на міцному концептуальному й методичному базисі, що дозволяє випускнику інтегруватися в професійний культурно-мистецький процес [439, с. 8].

Органічними ланками, які з'єднували Шарівську загальноосвітню та Шарівську музичну школи, слугували дружини Вадима і Євгена – Тетяна та Валентина Степанишені (Гжегожевські), які зі створенням сімей поповнили третє покоління родинної династії. Новаторський підхід до педагогічної діяльності протягом 1981–2025 рр. демонструва-

ла вчителька початкових класів Шарівської середньої школи, дружина Євгена Едуардовича, Валентина Анатоліївна [338] та її рідна сестра – дружина Владислава Едуардовича, учителька фізичного виховання Тетяна Анатоліївна, яка працювала в цій же школі з 1978 р. Обидві досягли найвищого статусу: стали вчителями вищої категорії та отримали звання вчителів-методистів. Завдяки особистісно зорієнтованому, індивідуальному підходу в роботі з учнями початкових класів відмінника освіти України В. А. Гжегожевської діти успішно засвоювали навчальний матеріал, формуючи тим самим надійний фундамент для подальшого навчання в середніх і старших класах. Хорошу роботу в школі з фізичної підготовки неодноразово відзначали на районному та обласному рівнях [310; 320; 325]. Диференційований підхід Т. А. Гжегожевської до школярів різних класів і спеціально розроблена нею система гімнастичних вправ слугує багато років дієвим чинником не тільки фізичного, а й морального, духовного та естетичного розвитку учнів [260]. Передовий досвід педагогів репрезентувався в газеті «Майбуття» за березень 2002 р. [59]. Авторитетні педагоги були не раз переможцями обласних виставок педагогічних ідей у номінації «Педагогіка: сучасні освітні технології» [114; 199; 257]. Учні школи, зі всого боку, неодноразово відзначали їх як найкращих вчителів й вручали їм символічні ордени, завжди щиро вітали зі святами, дякували за турботу, терпіння та любов, яку вони дарували впродовж всього шкільного життя [225]. Валентина Анатоліївна і Тетяна Анатоліївна були своєрідними ланками взаємодії й співпраці загальноосвітньої та музичної школи.

Усі педагогічно-трудові роки Валентина та Тетяна віддали Шарівській загальноосвітній школі, де раніше працювали разом з Євгеном та Вадимом. Слід відзначити високий педагогічний рівень Валентини і Тетяни, учителів вищої категорії, нагороджених грамотами Міністерства освіти України, які продовжили досвід старшого вчителя, учителя-методиста, їхньої матері Євгенії Аркадіївни. Валентина – відмінник освіти України, учитель-методист. Тетяна – старший-вчитель, нагороджена грамотою Хмельницької обласної ради як кращий тренер з волейболу серед шкіл області.

У житті, як на довгій ниві. Бувало по-різному, бо ж через безперевні виступи, концерти, участь у конкурсах і фестивалях весь тягар сімейних клопотів, турбота про дітей лягала на плечі дружин. Але, перефразовуючи слова Т. Драйзера, сильна любов згладжувала дрібні непорозуміння, які виникали в спільному житті. До того ж, Тетяна Анатоліївна і Валентина Анатоліївна засвоїли з юнацьких років кілька правил: по-перше, головний смисл і мета сімейного життя полягають у вихованні дітей; по-друге, головна школа виховання дітей – це взаємини чоловіка і жінки, батька і матері; по-третє, у сімейному житті необхідно рахуватися з думками, переконаннями, почуттями, прагненнями коханого чоловіка, оберігаючи свою гідність, слід уміти уступати одне одно-

му; по-четверте, якщо жінка не веде чоловіка вперед, вона неодмінно штовхає його назад. Любов й пристрасну, всепереможну віру в силу та значення пісні і музики вони по-справжньому розділяють зі своїми чоловіками, дітьми та онуками.

За оцінкою Н. Кирилюк, важливими були не лише професійно-педагогічні, а й життєві уроки, родинні стосунки сім'ї братів Гжегожевських, одні з небагатьох на Хмельниччині сімей, занесені в Книгу шанованих сімей України. Поріднені дружинами – рідними сестрами, їхні сім'ї становлять «отакій собі кластер (дуже модне, сучасне визначення подібного явища)» [173]. Воістину, якщо з'єднуються любов і професійна майстерність, це дає унікальні результати.

Вони багаті гарними, доброзичливими сімейними стосунками, коли брат брату допомагає будувати дім; ділять одну на двох машину, як кажуть, шмат хліба – і той навпіл. Коли ростуть такі прекрасні, майже ровесники, діти: Богдан і Руслан в основному складі ансамблю, від'їжджають на навчання – їх заміняє Артур, і навіть для маленької першокласниці Лесі вже пишуть пісні. Коли з плином часу не в'яне, не вмирає почуття закоханості в стосунках дружина – чоловік. Водночас дружини виконують функції домашньої цензури: першими прослуховують щойно народжене музичне творіння і прискіпливо оцінюють... «Найбільше вражає сам факт існування у цьому, по вінця забрудненому прагматизмом, невдячністю, жорстокістю, житейському морі, отакого чистого взірця людських стосунків з глибокою сутністю та змістом, що чітко відслідковується і у всій творчості братів Гжегожевських: їхніх піснях, музиці, вподобаннях і надбаннях, їхніх здобутках з часу визнання – 1979-го року, численних перемогах і десятиліттях існування родинного ансамблю, яке відзначатимуть незабаром...» [172].

Говорячи про це, слід відзначити, що музична школа стала важливим інструментом поглиблення кожним вихованцем, який цього бажав, здобутих на уроках мистецтва в загальноосвітній школі знань, умінь і навичок. Правдиве пісенне мистецтво мешканців Подільського краю, рідного українського народу насамперед нерозривно пов'язане з багатющим національним ґрунтом, на якому воно виникло, зростало і продовжує жити й розвиватись. Завдяки тому, що в закладі добре продумувалися освітні та виховні заходи, де систематично звучить українська народна пісня, у школярів формується повага до мистецтва і загальна естетична культура. Саме через образи українських пісень відбувається вплив на духовний світ школярів, через них учні вводяться у світ добра і краси, відкривається животворне джерело людських почуттів і переживань.

Усю повноту ролі музики для навчання та виховання дітей важко оцінити і врахувати, оскільки вона має колосальні можливості емоційного, морального, оздоровчого і функціонального впливу, духовного збагачення учнів.

У цьому плані Владислав Едуардович і Євген Едуардович вміло використовували метод показу, як потрібно виконувати ті чи інші вправи та рухи в роботі з інструментами. Дотримувались вимоги славетного Леся Курбаса про націленість індивідуального навчання з тим, щоб «наблизити той час, коли індивідуальність зможе вільно проявити себе, без чужої помочі, коли зуміє втілити те, що почуває, наскільки можливо без решти, і поспорити з автором і з режисером в ім'я своєї індивідуальності» [448, с. 218].

За цими подіями, як сценічними лаштунками, невидимою залишається величезна індивідуальна та колективна праця, значення якої важко переоцінити. У багатьох населених пунктах, культурно-освітніх установах і колективах через скорочення, або й припинення фінансування, а головне – відсутність розуміння важливості ролі та значення культурної сфери, стали дедалі рідшими звуки духових оркестрів. Тож створення нового дитячого духового оркестру стало своєрідним актом відродження. Для цього братам Гжегожевським довелося проводити велику роз'яснювальну роботу, оскільки і діти, і батьки не завжди погоджувалися на окремі духові музичні інструменти. Вадим Едуардович пізніше згадував, що чи не найважче було переконати дітей і батьків, що в оркестрі важливі всі інструменти і кожен із них відіграє винятково важливу роль [344].

Своєрідними віхами вдосконалення освітнього процесу в музичній школі і творчого зростання її вихованців ставали майстер-класи та творчі звіти, звітні концерти, особливо приурочені ювілейним датам. Наприклад, у Шарівській музичній школі і на Ярмолинеччині велику увагу приділяли мистецтву духової музики. Її учні неодноразово брали участь у майстер-класах, отримуючи цінну практичну та методичну допомогу з боку Кам'янець-Подільського коледжу культури і Хмельницького музичного училища ім. В. І. Заремби за участю студентів [22].

У 2012 р. при музичній школі створили музей духових оркестрів регіону [281; 301, с. 12]. Його відкриття приурочили до 20-річчя музичної школи, а саму ідею про нього підказала практика вивчення надбань народного фольклору. Основу музею склали зібрані, відремонтовані або реставровані експонати XIX–XX ст. Чільне місце також посіли інструменти, самотужки виготовлені майстром В. Жуковським із с. Томашівки, що на Ярмолинеччині. На святковому концерті таланти демонстрували чарівними звуками фортепіано вихованці І. Величко і Д. Гриськова, юні співаки А. Гжегожевського, ансамбль сопілкарів О. Лужняка, баяністи та гітаристи В. Гжегожевського та О. Каліновського і, звісно, самих засновників школи В. і Є. Гжегожевських. Заключним акордом концерту став виступ ансамблю викладачів і учнів «Мелодія» [276].

З нагоди цього шкільного ювілею дитячий духовий оркестр – постійний учасник районних урочистостей і репрезентант концертних програм – був нагороджений дипломом Хмельницької обласної телерадіомовної компанії «Поділля Центр» за участь у програмі «Подільське намисто» [362]. Справжньою мистецькою подією колективу стала орга-

нізація в 2013 р. під керівництвом викладача Дмитра Гриськова ансамблем викладачів і учнів «Мелодія» [55] і дзвінкоголосого хорового колективу під керівництвом Ірини Величко [199]. Треба сказати, що справи в щойно створеного колективу відразу ж пішли на лад. У його репертуарі українські народні пісні та пісні сучасних українських композиторів.

У травні 2018 р. музична школа відзначила 25-літній ювілей, що став знаковою подією в її житті [70]. На урочистості з цієї нагоди в Будинку культури зібралися жителі сіл Шарівки, Правдівки, Пасічної, Скаржинець, Перегінки, Вербки та Вербки Мурованої, діти яких навчалися музики. Урочисте дійство розпочав духовий оркестр із виконання в оригінальному аранжуванні братів Гжегожевських відомих мелодій під назвою «Неррі – День народження, школо!». Далі звучали гімн України та численні мелодії, перемішані врученням грамот, подяк, свідоцтв про здобуття початкової музичної освіти випускникам і вітаннями директора школи Артура Владиславовича Гжегожевського, заступника голови Ярмолинецької районної ради Бориса Лиса, начальника відділу культури райдержадміністрації, інших посадовців [280]. У ювілейній концертній програмі були представлені вокально-хоровий ансамбль школи «Струмочок» із композицією «Україно – матусе моя», лауреатка обласного конкурсу «Подільський дивосвіт» Дарія Галаш, яка разом зі викладачем Владиславом Гжегожевським виконала композицію «Бель», композиція сопілкарів «Сліди небачених звірів» із мультфільму «Маша і ведмідь», найменші учениці, сестрички Аріка та Каріна зі своїм наставником – дідусем Вадимом Гжегожевським заграли українську народну пісню «Ой, джигуне, джигуне», інші виконавці, що залишили глядачам позитивні емоції та гарний настрій [168].

Справжнє свято духової музики «Мелодії фанфар», присвячене 25-річчю з дня створення духового оркестру музичної школи, відбулося в жовтні 2018 р. в приміщенні Шарівського будинку культури [171]. З цієї нагоди свято відвідав начальник відділу культури Ярмолинецької райдержадміністрації Євген Гжегожевський. По-перше, оркестр був організований за його безпосередньою участю як тодішнього директора музичної школи; по-друге, у вересні 2017 р. духовий оркестр Шарівської дитячої музичної школи під керівництвом Владислава Гжегожевського отримав звання «Зразкового аматорського колективу» [282]. Він привітав присутніх із святом і вручив грамоти відділу лауреатам і переможцям різних конкурсів і фестивалів Тарасу Безвуху, Дарії Галаш, Юлії Артьомовій, Олександру Ліщинському, Богдану Сиротенку та керівнику оркестру, який привів його до звання «Зразковий аматорський колектив України», Владиславу Гжегожевському. Гарну концертну програму за участю вихованців класу духових інструментів школи доповнив духовий оркестр Хмельницького музичного коледжу під керівництвом О. Гуцала. Директор музичної школи Артур Гжегожевський, зі свого боку, вручив

Олександр Гуцалу подяку і висловив вдячність гостям і своїм вихованцям за гарну роботу, котра увінчалася численними перемогами [171].

Особливою подією на шляху визнання педагогічного таланту братів Гжегожевських стала поява в 1998 р. їхнього оригінального навчального посібника «Творчі знахідки педагогів» [322], чільне місце в якому посів матеріал про систему роботи зі створення умов для відродження національної культури учителів музики та образотворчого мистецтва в Шарівській загальноосвітній школі. У ньому червоною ниткою проходить теза про те, що школа стала центром відродження подільського фольклору. Тут успішно функціонують фольклорний ансамбль народної музики і троїстої музики. У цій роботі педагоги виходили з того, що дитячий фольклор має специфіку: відповідає віковим особливостям дітей у виборі тем, образів, ідей, характеризується об'єднанням словесного матеріалу з елементами гри, супровідними рухами. У багатьох творах виразно й чітко виявляється яскраво виражене виховне значення. Основу репертуару обох творчих колективів складали подільські пісні, ігри, танці. Вихованці постійно пропагували місцевий фольклор, записували на фонограми обряди, звичаї, щедрівки, колядки, котрі широко використовувалися на навчальних заняттях. Пропагуючи народну пісню і фольклор, учителі регулярно виступали по радіо, телебаченню, на професійних концертах і фестивалях. Характерним є і те, що школа була визначена базовою для проведення педагогічної практики слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників [297]. Їхня творча репетиційна робота та самі концертні виступи неодмінно відзначаються належною сконцентрованістю, заздалегідь ґрунтовним відпрацюванням і продуманістю. Природне уміння «триматися» на сцені, психологічний спокій і професійна бравість під час концертних виступів завжди приваблювала поціновувачів музично-пісенного мистецтва, мала великий виховний і просвітницький потенціал.

Поеднуючи глибокі професійні знання, диригентську практику та творчий запал, талановиті педагоги не лише виступили організаторами й керівниками дитячих духового оркестру та хору, у репертуарах яких добирали здебільшого твори українських композиторів та оригінальні обробки народних пісень, а й вивели творчі колективи на нові обрії. Зокрема, керований Владиславом (Вадимом) Гжегожевським духовий оркестр за кілька років не тільки став постійним учасником районних культурних заходів і різних свят, а й з успіхом виступив на обласному телевізійному фестивалі «Подільське саяво» [344]. На районному етапі конкурсу учнівської естради на початку 1995 р. дев'ятикласник Руслан Гжегожевський отримав найвищу оцінку журі і глядачів й тим самим здобув право брати участь у конкурсі на обласному рівні [187]. Більше того, оркестр виборів почесне звання «Зразковий аматорський колектив». Чимало випускників школи, здобувши вищу музичну та педагогіч-

ну освіти, працюють у закладах освіти, грають у професійних оркестрах, прославляючи своїми здобутками рідний мистецький заклад [172; 280].

Незважаючи на досить короткий період часу, створена їхніми зусиллями музична школа буквально за одне десятиліття органічно вписалася в культурний простір Шарівки та Ярмолинеччини, заслужила визнання і пошану виступами духового оркестру, ансамблю народної музики й пісні на Хмельниччині. Завдяки концертам, які стали справжнім випробуванням для вихованців, за оцінками викладачів і глядачів, творчо зросли Леся Олійник, Лариса та Оксана Дяк, Богдан і Руслан Гжегожевські й інші [183]. Це помітно спричинилося до піднесення музичного життя в районі.

У діяльності школи брати Гжегожевські разом з викладачами звернулися до жанру національного танцю. Вони створили й розвинули роботу танцювальної студії, наповнюючи її різноманітними музичними композиціями, істотно збагачуючи і підсилюючи їх засобами виразності в частині гармонійної мелодики. Гордістю трьох братів став створений дитячий ансамбль пісні і танцю «Квіти Поділля» [374], учасники якого виступали на різних сценах і концертах, практично щоразу посідаючи призові місця на районних та обласних конкурсах оглядах шкільної художньої творчості [277].

Ось чому наприкінці 1998 р. на студії Укрнаукфільм було створено фільм «Уроки музики братів Гжегожевських», а їхня методика навчання в цьому виді мистецтва визнана однією з кращих програм в Україні. До того ж, родина була занесена в Книгу шанованих сімей України [173]. Щось подібне відбулося свого часу в творчості видатного українського композитора, хорового диригента і громадського діяча Кирила Стеценка в найбільш плідний період його творчості, коли, працюючи вчителем співів у бурсі в Тиврові на Поділлі (1910–1911 рр.), він створив Другу літургію Св. Іоана Золотоустого, драматичну сцену «Іфігенія в Тавриді», дитячі опери «Івасик Телесик» і «Лисичка, Котик і Півник», а також хорові кантати «Єднаймося» на слова І. Франка, «Шевченкові» на слова К. Малицької, понад 50 солоспівів, колядок і щедрівок тощо [480, с. 101].

У часі це збіглося з тим, що на межі тисячоліть Україна поступово перетворилася на один із провідних центрів музичної культури світового масштабу. У цьому була немала заслуга таких мистецьких навчальних закладів, як Шарівська музична школа. Очевидно, саме тому Хмельницьке обласне відділення Всеукраїнської музичної спілки підготувало телевізійні фільми для місцевого телебачення про сімейний вокальний дует братів-близнюків Вадима і Євгена Гжегожевських та викладача по класу фортепіано Артура Антонова, котрі зростили чимало лауреатів республіканських і міжнародних конкурсів [45]. Серед молоденьких, але виплекааних і вишколених талановитих виконавців, були діти та внуки педагогів.

Якщо до приходу на роботу в багату на досвід навчання і виховання учнів Шарівську середню школу вивчення музики і співів посідало велими скромне місце, то педагоги В. і Є. Гжегожевські, завдяки ревному служінню музичній освіті й невтомності у виконанні обов'язків, забезпечили їм гідне місце в освітньому процесі. У загальноосвітній і особливо музичній школі висока якість підготовки нового покоління музикантів і виконавців у сфері культури і мистецтва щороку підтверджувалась численними концертними заходами, виставками, творчими презентаціями. Результатом упровадження творчих ідей і виконавських технологій створеної і виплеканої авторської школи стали високі показники майстерності вихованців, що виявилось в активній концертній діяльності, підготовці численних концертних програм на основі кращих зразків сучасного репертуару та здобутті численних лауреатських звань на регіональних, всеукраїнських і міжнародних виконавських конкурсах. Брати подвижницькою діяльністю неухильно і послідовно роблять особистий внесок у збереження високих українських культурних надбань від знецінення й тим самим сприяють збереженню та посиленню духовного суверенітету нашого народу, дають величезний поштовх для подальшого розвитку української культури як винятково важливої духовної підвалини в розбудову незалежності України.

Зусиллями Вадима і Євгена Гжегожевських Шарівська музична школа перетворилась на потужний освітній і культурний осередок Шарівки, Ярмолинецького району і Хмельницької області загалом.

СЦЕНІЧНО-ЕСТРАДНА ТА КОМПОЗИТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОДІЛЬСЬКИХ МИТЦІВ

Хай кожний,
використовуючи свій талант,
віддає його людям, адже такий край,
така земля гідні свого самовираження

Ференц Ліст

Наведені вище слова найвидатнішого угорського композитора, піаніста-віртуоза і педагога ХІХ ст. повністю співзвучні з багатогранною культурно-просвітницькою діяльністю Вадима і Євгена Гжегожевських. Поєднання музично-педагогічної, сценічно-естрадної, композиторської діяльності та адміністрування культурно-мистецьких контактів було притаманне для них у наступні десятиліття.

Після закінчення навчання в Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті В. та Є. Гжегожевські стали вчителями музичного мистецтва в школах сіл Шарівка, Правдівка та Пасічна, що на Ярмолинеччині, де від самого початку зарекомендували себе як здібні педагоги-професіонали, сформовані на національно-виховних і духовно-творчих засадах. Вони навчали дітей нотної грамоти, гри на музичних інструментах і виконавського мистецтва.

Розпочинати новий етап у пісенній життєтворчості довелось у непростий час. На Хмельниччині, як і в усій Україні, упродовж 1970-х – 2025-го рр. відбулися значні політичні та соціальні події. З іншого боку, І. Сікорська і О. Шевчук відзначають, що в 1980-х рр. ширшого розмаху стали набувати фестивальні заходи, збільшувалося число місцевих – в обласних центрах. Водночас міцні позиції продовжували займати два всесоюзні фестивалі мистецтв, що проводилися в Києві [482, с. 462].

Ці й інші тенденції та зміни закономірно викликали істотні трансформації всього суспільного розвитку і справили істотний вплив на освітньо-культурну сферу, характер і специфіку творчої діяльності митців України. Можна виділити кілька таких періодів. Перший із них охоплював кінець 1970 – першу половину 1980-х рр. і характеризувався ціл-

ковитим контролем з боку компартійного режиму за діяльністю освіти та культури, глибоким застоєм і тотальним зросійщенням. Наступний період припав на другу половину 1980-х – початок 1990-х рр., коли в умовах оголошеної правлячою комуністичною партією перебудови розпочалися демократичні процеси. Одним із ключових питань у цей час став захист національної культури, що мобілізувало українське суспільство. Третій період розпочався з проголошенням державної незалежності України і тривав до захоплення й анексії Росією Криму та розв'язання путінським режимом російсько-української війни на Донбасі. Початок четвертого періоду зумовлений розгортанням повномасштабної російсько-української війни, яка триває близько чотирьох років. Кожен із цих періодів як формотворчих чинників так чи інакше наклав відбиток на музично-педагогічну та творчу діяльність В. і Є Гжегожевських.

Активної творчої, виконавської та музичної діяльності братів могло й не статися. Уже восени 1981 р. Ярмолинецький військкомат неодноразово викликав Вадима та Євгена на медичні комісії з наміром відправити їх на строкову військову службу до лав тоді ще радянської армії. Наголошуючи на роботі в сільській школі і власних мистецьких інтересах, брати сподівалися, що їх направлять служити у військовий вокально-інструментальний ансамбль. У відповідь із уст військкоматівського чиновника прозвучало: «В радіорубці на атомному човні співатимеш!». Але все-таки, розуміючи, що талант братів під час військової служби може просто згаснути, військовик порадив зазначити в анкеті про їхнє бажання навчатися у військовому закладі вищої освіти. Через це їх відпустили і більше не турбували [370].

У напруженому розкладі уроків і лабіринті щоденної шкільної рутини педагоги В. і Є. Гжегожевські все-таки знаходили час для власної творчості, наповнюючи його милозвучними піснями та додаючи в музичну культуру свіжі, яскраві етичні й естетичні реєстри. Це випливало з того, що незаперечним чинником розвитку українського суспільства було зростання ролі культури у формуванні національної свідомості і патріотизму. Цілком закономірно, що багатогранна мистецька діяльність актуалізувала створення сучасної системи культурних і духовних цінностей.

Попри щоденну педагогічну завантаженість, вони активно й наполегливо займалися удосконаленням пісенної майстерності, у кожную хвилину багато грали, творили нові пісні і музику до них. Словом, брати жили шаленим творчим ритмом, домежно самовіддані улюбленій справі. Так під їхніми ногами слухняно та впевнено стелився шлях до визнання. Пісенні витоки композитори осмислювали у двох напрямках. В одному – митці, вилучивши наспів із природного середовища, розривають зв'язки з соціально-побутовим контекстом і перетворюють його на матеріал для розвитку – музичну тему. Ця тема має особливості на-

родного музичного мислення, але «живе» всередині вже нового музичного організму і підпорядковується його законам. Інший результат виникає тоді, коли композитор орієнтується на різноманітний життєвий контекст традиційного співу. Ідучи шляхом реконструкції зруйнованих первинних зв'язків, митець творить нову цілісність, споріднену першій, але вільно інтерпретовану. Основою тут слугує автентичний текст, який вирізняється низкою таких істотних рис, як традиційність, варіативність, колективність, анонімність, усне вираження тощо [523, с. 8]. «Збираючи» в єдине ціле розосереджені фольклорні одиниці, необхідні для подальшої реконструкції, композитор досягає високої концентрації ідеї твору. У результаті утворюється копія, яка іноді сприймається значно яскравіше, ніж першоджерело.

Часто поруч з нами працюють талановиті люди, ми до цього звикаємо й частини навіть не задумуємося над їхньою роллю і значимістю. Про це свідчать творчі досягнення та мистецькі висоти Вадима і Євгена Гжегожевських. Ми вже писали, що брати ще в шкільні, особливо студентські роки були учасниками багатьох пісенних фестивалів і конкурсів регіонального, всеукраїнського та міжнародного масштабів, які завжди ставали знаковими подіями культурного життя і мали широкий резонанс у суспільстві. Для них характерними були, з одного боку, поступове зростання поваги в Україні до національних традицій і народного мистецтва; з іншого, на фестивалях розвивалися в тісному взаємозв'язку професійне музичне та народне мистецтво. Конкурси та фестивалі продукували сприятливу атмосферу, у якій жило та розвивалося музичне і пісенне виконавство. Вони засвідчували, що в нашій країні з повагою ставилися до національних традицій і народного мистецтва. Більше того, представники професійного музичного мистецтва стали дедалі більше розглядати народне мистецтво як джерело розвитку культурних надбань. З часом залучення народної музики різних жанрів до мистецтва професійного почало проходити дуже інтенсивно. Конкурс довів, що атмосфера, у якій живе і розвивається мистецтво виконавства на народних інструментах, сприятлива. Уже тоді брати започатковували перші музичні твори, які палко підтримували й глядачі, і професійні журі. За таку натхненну та результативну творчу діяльність у 1981 р. вони були нагороджені грамотою Укрсовпрофу [Див.: Додаток Б 6].

На новому етапі трудової діяльності їхня творчість набула розквіту та всенародного визнання. Цьому сприяло створення акомпануючого складу ансамблю пісні і танцю «Квіти Поділля». Першою знаковою подією обох молодих педагогів став жовтень 1983 р., коли Владислав та Євген Гжегожевські блискуче виступили на республіканському телевізійному фестивалі «Сонячні кларнети», що відбувався в м. Києві. За його результатами братів удостоїли звання лауреатів [25; 227]. Пісню «Мамі» в їхньому виконанні, що допомогла здобути цю пе-

ремогу, написав земляк братів, нині відомий український поет-пісняр Анатолій Фіглюк [355].

Восени 1983 р. брати успішно дебютували у святковій молодіжній передачі Центрального телебачення «Ширше коло», яку вели О. Зарубіна, Т. Ковальова, О. Серов і Ю. Охочинський. Прикметно, що це відбулось на фоні того, що в тій передачі виступала вже тоді знаменита солістка Львівського вокально-інструментального ансамблю «Ватра» Оксана Білозір. Звісно, це було не перше випробування телебаченням [226], але особливо почесним і пам'ятним [Див.: Додаток А 10].

У 1984 р. талановиті виконавці взяли участь у Республіканському конкурсі патріотичної і комсомольської пісні, були удостоєні звання його лауреатів [165]. Своїми виступами в переповнених залах вони завжди викликали овації публіки та захопливі відгуки преси, а головне – підвищували національну свідомість і культуру глядачів.

В умовах посиленого ідеологічного тиску, спрямованого на лжеінтернаціоналізацію і зросійщення, покликані нівелювати українську традиційну культуру й тим самим спричинити її деформацію та руйнування, це мало особливо важливе значення. Ще більш значна подія відбулася в травні 1985 р. Тоді брати Гжегожевські взяли участь у Всесоюзному огляді художньої самодіяльності, присвяченому 40-річчю Перемоги у Другій світовій війні, за високомайстерне виконання пісні були відзначені дипломом і званням лауреатів (медаль). Тоді ж Владислав та Євген отримали нову високу відзнаку – диплом Союзу композиторів СРСР [Див.: Додаток Б 7]. Це свідчило про те, що пісенну та музичну творчість братів визнали авторитетні в країні композитори Поділля та всієї України. Це свідчило про зростаючу популярність братів, адже на центральне телебачення було дуже важко потрапити [525, с. 40].

Улітку-восени 1987 р. В. і Є. Гжегожевські взяли активну участь в другому турі II Всеукраїнського фестивалю народної творчості [184]. Їхні пісні з великим захопленням сприймали в Кам'янці-Подільському в концертній програмі «Дружбою ми здружені» на «Подільських вечорницях» [246]. У серпні 1987 р. вони мали честь представляти Хмельниччину на Виставці досягнень народного господарства, за що отримали часті відзнаки, грамоти та нагороди [Див.: Додатки А. 11 і Б 8].

Важливо наголосити на тому, що Владислав та Євген уміло поєднували педагогічну, виконавську і композиторську роботу з активною громадською діяльністю. Вони розуміли, що їхня пісня є запорукою підтримки українському народу у важких життєвих обставинах. Такою страшною подією для України 26 квітня 1986 р. стала аварія на Чорнобильській атомній електростанції. Тому цілком закономірно, що брати Гжегожевські поширювали свою творчість серед ліквідаторів аварії на Чорнобильській атомній електростанції і серед військовослужбовців Одеського військового округу вже у 1987 р. [28]. Там, за

словами братів, вони отримали радіаційне ураження, яке призвело до часткового облісіння.

За таку діяльність та перманентну участь у концертних програмах для ліквідаторів Чорнобильської атомної електростанції, що відбулося у військовій частині № 44316, у серпні 1987 р. В. і Є. Гжегожевські отримали грамоту від її командування. Тоді ж Владислава та Євгена нагородили почесними грамотами На столичній Виставці досягнень народного господарства України. Вересень того ж року теж приніс братам відзнаки: вони були нагороджені Почесними грамотами ЦК ЛКСМУ [28; Див.: Додаток Б 9].

Тут слід наголосити, що вслід за стихійним піднесенням національного опору, який охопив 1956–1987 рр., в Україні розпочалося помітне національно-духовне оновлення. Цілком природно, що це позначилося й на музично-пісенній творчості братів Гжегожевських. Як перший сигнал цього, свою зрослу виконавську майстерність брати репрезентували на обласному конкурсі подільської пісні весною 1987 р. й стали його переможцями [220]. У листопаді 1987 р. Владислав та Євген Гжегожевські завоювали особливі глядацькі симпатії й були нагороджені дипломом та званням лауреатів (медаль) на II Всесоюзному фестивалі народної творчості [275; 507].

Ми вже підкреслювали про польське походження В. і Є. Гжегожевських. Тому, коли в 1988 р. було оголошено проведення Республіканського конкурсу виконавців польської пісні, який відбувся влітку в місті Суми, то брати Гжегожевські не лише взяли в ньому участь, а й завдяки майстерному виконанню пісень стали його лауреатами, що підтверджено отриманим диплом [Див.: Додаток Б 10]. Цікавим було й те, що чимало глядачів були переконані: співаки приїхали не з Поділля, а з братньої Польщі. Тоді ж і в цьому ж місті брати Гжегожевські стали дипломантами Зонального (Україна та Молдавія) конкурсу виконавців польської пісні [173, с. 8; 233].

Пам'ятним у їхній життєтворчості став травень 1988 р., коли за досягнення в розвитку самодіяльного мистецтва брати отримали дипломи лауреатів Всесоюзного фестивалю народної творчості [218]. Узимку того ж року брати-близнюки Євген та Вадим Гжегожевські взяли участь у концертній програмі українського телебачення – 1 «Таланти твої, Україно!», де познайомились із вокальним дуєтом – братами-близнюками, пізніше заслуженими артистами України Андрієм і Василем Томіленками з Черкащини [445, с. 6; Див.: Додаток А 9], творча дружба і співпраця з якими продовжується донині.

Тим самим, можна стверджувати, що горизонт творчості братів Гжегожевських поширився не лише на територію Поділля, але й знайшов свого слухача на всеукраїнському та міжнародному рівнях.

Одним з важливих складників загального культурного процесу в Україні 90-х рр. XX ст. став фестивальний рух, що становив актуальну

форму соціально-культурної діяльності. Він виявився абсолютно новим явищем, своєрідним масовим святом, яке презентувало різноманітні досягнення в царині музики, кіно, театру, народної творчості. До фестивалів долучалися люди без вікових обмежень, виявляючи свій творчий потенціал. В. Тормахова стверджує, що злиття фольклору з різновидами естрадної музики стало найбільш цікавим явищем останньої третини ХХ ст. [494, с. 4].

Прикметною ластівкою у фестивальному русі став «Київ Музик Фест», який народився напередодні здобуття Україною державної незалежності. Це був перший український міжнародний фестиваль академічної музики, що «ознаменував собою новий етап розвитку вітчизняної музичної культури». Він уперше репрезентував українську музику як цілком самостійне й особі явище, вільне від «керівних і спрямовуючих» тодішніх панівних ідеологічних настанов. Його концепцією стала презентація української музики у світовому контексті, усвідомлення вітчизняними митцями себе і своєї самобутньої культури в контексті загальних світових процесів». Відтак, Київ перестав бути «музичною провінцією імперії», а перетворився на самодостатній культурний центр із високим, конкурентоспроможним у світі рівнем композиторської творчості і виконавства, здатний стати в один ряд зі світовими музичними столицями, як, наприклад, «Варшавська осінь» чи «Паризька весна». Зі всього боку, поява в 1990 р. на українських теренах цього фестивалю «засвідчила знесення культурної «залізної завіси», яка протягом десятиліть відмежовувала Україну від навколишнього світу [499, с. 146–147, 150].

У травні 1991 р. брати отримали диплом Всесоюзного музичного товариства, тим самим здобули ще одне важливе визнання своїх мистецьких досягнень. Липень для Владислава та Євгена Гжегожевських став знаменним ще тим, що їм присвоїли статус «вчителів-методистів». Не менш важливим був той факт, що в 1991 р. пісенний дует братів переріс у родинний ансамбль Гжегожевських, до складу якого входили батько Едуард Йосипович, брати та їхні діти. З цієї нагоди в Шарівці приймали гостей – співаків та родинні ансамблі з Криму, Прибалтики і Кавказу. Цю зустріч брати вважають своєрідним родинним хрещенням [166]. У світ музики «привели свіжі пагони своєї родини: ще вчилися, але вже навчилися багато чого їх діти Руслан, Богдан, Вадим» [364]. Це був справжній фестиваль родинної творчості. Чудові спогади залишив про себе квартет викладачів музичної школи з Риги (Латвія) Байби Клеперес, Антонія Клепереса та їхніх дітей – студентки музичного училища Інґріди і Гундара, який грає на фортепіано, ударних інструментах і займається композицією. Незабутні враження залишили в Шарівці дитячий танцювальний колектив із Грузії, найвеселіший колектив «Лада» з Джанкою (Автономна Республіка Крим) у складі батьків Валентини і Сергія Гаркавих і їхніх дітей Жені, Гриші, Шури, Валентина та Кості, квартет братів-туркменів Реджепмурада, Джаммурада, Чаримурада та Гельдимурада Каледових, а також маленьких казахів [368]. Спонсором свята стала дирекція місцевого радгоспу [364].

Період, відлік якому дало проголошення 24 серпня 1991 р. державної незалежності України, став одним із найбільш змістовних та успішних у творчій діяльності Вадима та Євгена Гжегожевських як музичних митців. Зокрема, у 1995 р. талановиті композитори видали авторський збірник пісень «Ми родом із пісні». У березні 1996 р. вони стали переможцями радіоконкурсу «Пісня року–96», організованого Всеукраїнським радіо в місті Києві, з напрямку «Композитори та виконавці» [512; Див.: Додаток Б 11]. Особливо знаменним стало те, що пісня «Дорога додому», автором слів якої був Анатолій Фіглюк, а музику написали брати Гжегожевські, була визнана журі в числі кращих [352]. Це був ще один злет у творчій діяльності, бо ж їхні пісні почали співати в кожному куточку Української держави. Беззаперечно, вони стали символом української пісні періоду 1990-х рр. [324].

31 жовтня 1996 р. Владислав та Євген стали солістами Хмельницької державної телерадіомовної компанії «Поділля-Центр». Уже в 1997 р. вони провели перший великий авторський творчий вечір «Ми родом із пісні», що транслювався по телебаченню на каналі «Поділля-Центр». Це сприяло ще більшій популярності талановитих митців на теренах краю. У січні 1997 р. Хмельницька обласна державна адміністрація відзначила активну творчу та музичну діяльність братів Гжегожевськими почесними грамотами. Те, що вони робили для розвитку пісенної творчості краю, в обласній пресі справедливо назвали подвижництвом. Лише за 1997 р. вони об'їздили з благодійними концертами багато сіл Городоцького, Хмельницького та Ярмолинського районів. 23 січня 1998 р., з нагоди 20-ліття творчої діяльності, подільські композитори і співаки виступили з авторською програмою «Ми родом з пісні» в концертному залі Хмельницької телерадіокомпанії [156].

24 серпня 1998 р., в день незалежності України, В. і Є. Гжегожевські взяли участь в урочистому відкритті в Хмельницькому на вулиці Проскурівській пам'ятника жертвам репресій «Ангел скорботи» – символу вшанування світлої пам'яті всіх наших земляків, котрі були закатовані в чорні дні тоталітаризму. Його виготовили з ініціативи і на кошти міста та залучених благодійних внесків від усіх, кому не байдужа ця благородна справа. Там брати виконали створену в 1992 р. пісню «Помінальна дума» на слова хмельницького журналіста та поета А. Ненцінського і музику самих В. і Є. Гжегожевських. Це було символічно, адже їхнього діда Йосипа було в 1938 р. репресовано й розстріляно в Кам'янець-Подільській тюрмі. Її останнім акордом були слова:

Хай наш край осіяють вгорі рушники веселкові,
Хай над квіткою джміль празниково і вільно літа.
Наверни, правий Боже, усіх нас до миру й любові,
Та забудь, не дай, Боже, ті чорні криваві літа.
Повторить не дай, Боже, ті чорні криваві літа [85, с. 19].

ПОМИНАЛЬНА ДУМА

Музика Вадима та Євгена Гжегожевських
слова Анатолія Ненцінського

Помірно **Em**

Для жи - вих бі - лий світ день за днем із смер - ка роз - вид -
ня - єть - ся. Віс - ті зда - ле ку й зблись - ка не - се крізь ро - ки чор - ний птах. Та ні
ко - ли ні в ко - го ні син ні о - нук не - ді - зна - єть - ся. де шу -
кать сво - го бать - ка і ді - да по - глум - ле - ний прах. Роз - тер -
за - ли вов - ки бі - ле ті - ло в Гу - ла - зі про - кла - тім, чи за -
брав світ - лу ду - шу під - вал Ге - Пе - У Ве - Че - Ка чор - ний
во - рон не ска - же, і звіст - ки про ді - да і та - та. Вже ні
звід - ки ні син, а - ні внук не че - ка, не че - ка. Хлі - бо// щай.

ПОМИНАЛЬНА ДУМА

Музика Вадима та Євгена Гжегожевських
Слова Анатолія Ненцінського

Для живих білий світ день за днем із смерка розвидняється
Вісті здалеку й зблизка несе крізь роки чорний птах.
Та ніколи ні в кого ні син, ані внук не дізнається,
Де шукать свого батька і діда поглумлений прах.

Розтерзали вовки біле тіло в Гулазі проклятім.
Чи забрав світлу душу підвал ГеПеУ ВеЧеКа-
Чорний ворон не скаже, і звістки про діда і тата
Вже ні звідки ні син, ані внук
Не чека,
Не чека.

Хлібодари твої, наша рідна подільська стороно.
Йшли у безвість під гул ненаситних кремлівських потвор.
Їх літа обривались в катівнях червоного мороку.
Їх із волі вождів обезкровлював голодомор.

Убієнних синів поминай, наша мамо-Вкраїно.
Хай мільйони їх душ осява непогасна свіча.
А вождям і катам, що вбивали тебе і труїли.
Ти ніколи в житті не прощай,
Не прощай,
Не прощай.

Хай наш край осіяють вгорі рушники веселкові.
Хай над квіткою джміль празникові і вільно літа.
Наверни, правий Боже, усіх нас до миру й любові,
Та забудь не дай, Боже, ті чорні криваві літа.

Повторить не дай, Боже, ті чорні криваві літа.

(Останній рядок тексту виконується речитативом).

20 листопада 1998 р. у творчості Владислава та Євгена Гжегожевських сталася ще одна важлива подія – їх обрали членами Національної музичної спілки України. У грудні брати отримали статус позаштатних працівників управління Державної автомобільної інспекції Міністерства внутрішніх справ України, що накладало на них відповідальність незмінно подавати особистий приклад неухильного дотримання правил дорожнього руху [507].

Утім, пріоритетною у їхній діяльності, як і раніше, залишалася мистецька сфера. Навесні 1999 р. невтомні митці-педагоги організували та провели на базі Шарівської музичної школи фестиваль народної творчості. Захід розпочали під мелодію пісні «Степом, степом» у виконанні шкільного духового оркестру, до підніжжя пам'ятника загиблим воїнам було покладено вінки та квіти. Чародійні мелодії присутнім на святі подарували квартет баяністів під керівництвом Вадима Гжегожевського та ансамбль трубачів з музичної школи. Кращі з учасників, зокрема Олена Каліновська та Артур Гжегожевський, який разом із братами Русланом і Богданом, батьком і дядьком Гжегожевськими подарували глядачам п'ять чудових музичних творів, зокрема й уперше виконану власну пісню «Обеліски», тим самим вибороли право на участь в обласній телепередачі «Аріель». Три хореографічні постановки виконав новостворе-

ний дитячий танцювальний колектив [186]. У вересні того ж року брати Гжегожевські були відзначені почесними грамотами управління культури Хмельницької обласної державної адміністрації [282].

Владислав та Євген брали також участь у різноманітних звітних творчих концертах Хмельницької області та в київському Паладі культури «Україна». Так, у жовтні 1999 р. в числі трьох родинних колективів із Хмельниччини ансамбль Ярмолинецького районного будинку культури братів Гжегожевських та їхніх синів Руслана і Богдана взяв участь у Всеукраїнському фестивалі родинної творчості «Мотив для двох сердець», який проходив у київському Паладі культури під патронатом Президента України [144]. Журі в складі народних артистів України Віталія і Світлани Білоножків, поета-пісняра, заслуженого діяча мистецтв України Степана Галябарди, народної артистки України Надії Шестак, заслужених артистів України Анатолія Матвійчука та Степана Савки високо оцінили професійну майстерність і нагородили дипломами першого ступеня [248]. Ця заслужена нагорода розширила географію творчості подільських близьнюків. Плідним для братів став і листопад 1999 р., коли вони стали дипломантами Всеукраїнського огляду народної творчості, що відбувся в Хмельницькому [Див.: Додаток Б 12].

Тут доречно наголосити, що в 1999 р. у трудовій біографії В. та Є. Гжегожевських розпочалася нова сторінка: вони поміняли музично-педагогічну роботу на управлінську діяльність, зосередившись на державній службі в Ярмолинецькій районній державній адміністрації. У цьому їм допоміг набутий досвід адміністративно-управлінської та організаційно-громадської діяльності, керівні здібності, які вони накопили й уже встигли проявити від початку професійної кар'єри. Євгена Едуардовича призначили 22 червня завідувачем відділу культури, а Вадим Едуардович 7 липня очолив відділ внутрішньої політики. З цього часу в одного з них на першому місці стало опікування сферою культури району та організаційне забезпечення діяльності численних культурно-мистецьких колективів, в іншого за прямими обов'язками виявилася робота з осередками політичних партій, місцевими товариствами сприяння обороні України, ветеранськими організаціями й всіма іншими громадськими об'єднаннями громадян району [130]. Зокрема, завдяки зусиллям братів В. і Є. Гжегожевських у районі з'явилося чимало масштабних культурно-мистецьких заходів, важливих і корисних справ, зокрема запровадження мистецьких фестивалів [358].

У народі кажуть, що людину визначають три речі: праця, досягнення і честь. У 2000 р. Вадим і Євген Гжегожевські, завдяки дивовижній працездатності та блискучим творчим здібностям, підготували й видали друком другу авторську збірку пісень «Мелодії родоцвіту» [213], яка засвідчила значне розширення творчого потенціалу. По-перше, у

збірці було вміщено 64 пісні, об'єднані в три рубрики: «Стежками доли», «Від серця до серця» і «Стежками дитинства». По-друге, тексти пісень, крім самих братів, написали 22 поети. Це було щось значно більше, аніж результат творчої співпраці талановитих братів та їхньої духовної суголосності з українськими поетами. Не секрет, що вони завжди брали до серця кожную серйозну справу і прагнули сповна їй прислужитися. Уміщені в збірці пісні як краплинки з калейдоскопа життя. Там багато тепла, любові, рідного дому, рідного села, Поділля, України. Вони ніби висотуються з їхньої дитячої пам'яті із виразними барвами, деталями, звуками, запахами й водночас вирізняються високими естетичними, композиційними та формотворчими ознаками і рисами. Не менш важливо, що кожна пісня митців наповнена особливим лірично-романтичним подихом. У них відлунюються не вигадані, а живі, справжні образи нашого буття. Більше того, у них розкривається цілісний світ людської душі – неповторної, небуденної, щемливо правдивої. Разом усі пісні захоплюють справжньою органікою мелодій і цілковитою натуральністю, вияскавляючи змальовану виразними, емоційно-енергійними мазками неповторну й самотутню життєву картину.

Особливе місце в збірці посідає пісня «Ти моя ненько – Україно» на слова Володимира Олійника та музику братів:

Україно, моя рідна земле, моя колискова,
Ти мені, як матуся, що в світі єдина – одна,
Ти дала мені мову, і пісня моя барвінкова,
Наче рветься до тебе із мого серденька вона [31].

Пам'ятною і продуктивною у творчому плані стала зустріч у Ярмолинцях із поетом-академіком, заслуженим діячем мистецтв України, головним редактором журналу «Дніпро» Миколою Луківим, під час якої брати В. і Є. Гжегожевські поклали два його вірші на музику. Так народилися дві пісні. Одну з них – «Мелодія для коханої» – співаки-композитори вперше виконали на святковому концерті, приуроченому 56-й річниці визволення України від гітлерівських окупантів [295].

Невтомні та ініціативні брати виявили себе ще й чудовими організаторами багатьох фестивалів і свят. Тому цілком закономірно, що митці стали засновниками та фундаторами щорічного регіонального, а згодом міжрегіонального фестивалю «Співочі дзеркала», на якому зі своїми номерами виступали десятки пар творчих близнюків. До його проведення підштовхнули більш як двадцятилітні спогади, коли під час зйомок у популярній музичній програмі «Сяйво», будучи першокурсниками Кам'янець-Подільського педінституту, вони познайомились із режисером Чернівецького телебачення Василем Стріховичем. Саме він висловив ідею створення музичного фільму про талановитих близнюків під враженням оригінального виступу та захопленням їхніми творчістю й умінням пропонувати глядачам свої здібності на професійному рівні [445, с. 6].

Обійнявши посади начальника відділу культури і відділу внутрішньої політики в Ярмолинецькій державній адміністрації, Євген і Вадим Гжегожевські відразу ж стали розмірковувати над питанням активізації культурно-масового життя району. У полі зору перебували питання відновлення багатьох художніх колективів у поєднанні із запровадженням нового, передового, перспективного. Робили все з повною віддачею сил і енергії. Усвідомлювали, що культура, щира пісня, пристрасний народний танець чи мелодія духового оркестру та подільського давнього піснеспіву з їхнім потужним енергетичним кодом не дають замовкнути людському в людях. Згадавши ідею про творчих близнюків, брати-композитори загорілися ідеєю провести в Ярмолинцях фестиваль співаючих близнюків «Співучі дзеркала». Не маючи сумніву, що цей унікальний творчий проект можна з успіхом втілити в життя [300], вони запропонували голові райдержадміністрації В. Волощуку провести під час районного свята Дня Ярмолинець фестиваль творчих близнюків. І ця ініціатива була прийнята та схвалена керівництвом. Самому фестивалю передувала велика організаційна робота. В. і Є. Гжегожевські згадують, як важко було організувати перший фестиваль, адже інтернету та мобільного зв'язку в них ще не було. Доводилось телефонувати в усі обласні управління культури, спілкувались із працівниками районних відділів культури, переконували колег допомогти втілити цікавий проект [70; 75]. Відтак, у відповідь почали надходити пропозиції для участі у фестивалі. Задум братів підтримали їхні друзі, лауреати багатьох мистецьких конкурсів і фестивалів Василь та Андрій Томіленки з Черкащини, які на той час мали досвід співу під оркестр українського радіо і телебачення. На участь у фестивалі зголосилися буковинчанки – домристки, сестри Олена і Раїса Горченко, які після Чернівецького музичного училища закінчили Львівську консерваторію й працювали викладачами Кам'янець-Подільської дитячої музичної школи і на домрах співзвучно відтворювали сучасні класичні твори під акомпанемент оркестру. Третіми стали студенти педагогічного факультету Кам'янець-Подільського державного університету, лауреати пісенних конкурсів і фестивалів, вокалістки-бандуристки, викладачі школи мистецтв Ірина та Марина Стасюк [104]. Брати В. і Є. Гжегожевські теж мали досвід виступів на великій сцені, беручи участь у концертах, організованих «Союзконцертом», представляючи Україну разом з народними артистами України Василем Зінкевичем, Софією Ротару, Миколою Гнатюком, Мареничами, «Кобзою», «Смерічкою», «Черемошем». До того ж, певними творчими періодами працювали солістами-вокалістами з присвоєнням вищої категорії професійного артиста в Хмельницькій обласній філармонії. То ж усі учасники «Співучих дзеркал» мали чималий досвід участі в різних конкурсах та фестивалях [74].

Як результат, у липні 2000 р. за підтримки Хмельницького обласного управління культури та місцевої влади в Ярмолинцях, під час святкування 600-річчя писемної згадки, стартував Перший регіональний фестиваль творчих близнюків «Співучі дзеркала – 2000».

У грудні 2000 р. надзвичайно приємне моральне задоволення принесла знакова для музично-пісенної творчості Вадима та Євгена Гжегожевських подія. Їхній аматорський колектив – «Родинний концертний гурт братів Гжегожевських» за участю Євгена і Вадима, їхніх синів Руслана, Богдана, Артура (музикантів, вокалістів, аранжувальників) та доньки Євгена Лесі з партнером Олексієм Мусатовим – як переможці міжнародних і всеукраїнських конкурсів отримав почесне звання народного від Міністерства культури і мистецтв України [Див.: Додаток Б 13]. Тоді ж, за досягнення такого високого рівня виконавської майстерності В. та Є. Гжегожевські були відзначені почесною грамотою Управління культури та управління у справах сім'ї та молоді Хмельницької обласної державної адміністрації [301, с. 12].

Майже водночас, у січні 2001 р. їм вручили дипломи Управління у справах сім'ї та молоді Хмельницької обласної державної адміністрації. Ще одним виявом визнання вагомих результатів діяльності братів стало створення Хмельницькою обласною телерадіокомпанією документального фільму «Рід музичний та співучий: Гжегожевські».

Услід за цим, у серпні 2001 р., Вадим та Євген Гжегожевські організували Другий регіональний фестиваль творчості мистецьких близнюків «Співучі дзеркала – 2001» і за його підсумками отримали відповідні нагороди – дипломи лауреатів. Тоді ж братам вручили диплом від Хмельницького обласного учбово-методичного центру культури Поділля.

Чи не найбільш професійним і пам'ятним для творчих братів виявився творчий звіт майстрів мистецтв і художніх колективів Хмельницької області київському Національному палаці мистецтв «Україна» 11 травня 2001 р., що проходив у рамках Всеукраїнського фестивалю майстрів мистецтва та народної творчості до 10-ої річниці державної незалежності України. Вагомий внесок в успіх концерту внесли й улюбленці подільської публіки брати Євген і Вадим Гжегожевські [233] новою піснею «Обеліски» на слова подільського поета Володимира Олійника [95].

Доволі насиченим на культурні події, у яких брали участь талановиті брати, виявився і 2002 р. Передусім В. і Є. Гжегожевські зуміли підготувати й провести Третій регіональний фестиваль творчості мистецьких близнюків «Співучі дзеркала – 2002». Продовжуючи вивчати власне польське національне коріння та віддаючи належне поширенню польської пісні, у грудні 2002 р. народний «Концертний гурт братів Гжегожевських» узяв участь у Четвертому фестивалі родинної творчості, присвяченому 10-річчю Федерації польських організацій в Україні у м. Києві. За чудові пісенні виступи на ньому родинний гурт отримав заслужену відзнаку – дипломантів фестивалю [Див.: Додаток Б 14].

У червні 2003 р. Вадим та Євген отримали диплом IV обласної молодіжної акції «Подільський оскар – 2003» у номінації «Молодіжний проєкт». Фестиваль творчості мистецьких близнюків «Співучі дзеркала» відбувся в м. Хмельницькому. У серпні 2003 р. брати Гжегожевські організували і провели вже четвертий регіональний фестиваль творчості мистецьких близнюків «Співучі дзеркала – 2003» [508].

У травні 2004 р. брати Гжегожевські з родинним творчим колективом стали учасниками V регіонального фестивалю творчості «Родинні скарби України», який відбувся у м. Києві. І цього разу були відзначені дипломами. У червні 2004 р. Владислав та Євген були вдруге нагороджені дипломами V обласної молодіжної акції «Подільський Оскар – 2004» в номінації «Молодіжний проєкт» фестиваль творчості мистецьких близнюків «Співучі дзеркала» [363]. Цим самим було стверджено, що ініційований ними фестиваль мав велике мистецьке значення для культурного життя Хмельниччини і всієї України. Серпень 2004 р. приніс братам Гжегожевським ще одну відзнаку – іменні дипломи за проведення та участь у V регіональному фестивалі творчості мистецьких близнюків «Співучі дзеркала – 2004» [26].

Проте на цьому відтинку в житті В. і Є. Гжегожевських були і нелегкі часи. 11 квітня 2005 р. їх було звільнено з посад у Ярмолинецькій районній державній адміністрації [381]. Усе сталося після майже шести років їхньої управлінської діяльності на посадах керівників відділів внутрішньої політики та культури. До уваги не бралися факти, коли їхніми зусиллями культурне життя району стало насиченим, наповнилося численними концертами, театралізованими естафетами пам'яті, діяльністю муніципального оркестру, районними фестивалями «Ярмолинецькі самоцвіти», регіональними (всеукраїнськими) фестивалями «Співучі дзеркала», коли вдалося подолати залишковий принцип фінансування культурної галузі, завдяки чому відремонтували районний Будинок культури та повернули працівникам галузі повні ставки. У «чорні списки» їх внесли за виступ на концерті в Ярмолинцях перед мешканцями шести районів області, котрих зібрали на зустріч із кандидатом у Президенти України, тодішнім Прем'єр-міністром України В. Януковичем, який був опонентом В. Ющенка. Про це детально писала кореспондентка газети «Голос України» В. Шпильова в статті «Як пісня стала заручницею політичних баталій» [380]. Помінялася влада, їм наполегливо порадили написати заяви за власним бажанням.

Безробіття, цькування, погрози батькам... 80-літній мамі утовмачували, що її діти – погані люди. Незатишно було й батькові. Як ми вже повідомляли, його тата в період масового терору розстріляли енкаведисти як ворога народу в числі 54 солобківчан, хоча він був мирним, добрим чоловіком. Лиш тим і вирізнявся, що в жилах текла польська кров, а серце кохалося в музиці. Йосип Гжегожевський був брига-

диром шевської артілі, яка забезпечувала округу добрими чобітьми, а ще служив регентом у Солобоковецькому римо-католицькому костьолі. Оце й стало причиною для репресій і розстрілу.

Коли в країні всіх втягують у політику, чи не найтяжче – культурі, якою маніпулюють політичні ділки, щоб виставити себе якнайкраще. Це робить талант заручником чиїхось амбіцій, хай вони будуть і правильно-го кольору. Коли політик дорветься до влади, чи згадає, чим зобов'язаний культурі? У газеті «Подільський кур'єр» Ю. Ростоцька це назвала «по-маранчевими чистками» [272]. Керівництво Хмельницької обласної держадміністрації пояснювало їхню незайнятість звільненням за власним бажанням, хоча насправді брати-близнюки були звільнені «за згодою сторін» при формуванні нової команди. І шлях на сцену поки що для них виявився закритим [380]. Навздогін, щоб якось виправдати розправу, районні чиновники стали критикувати їх за недбале ставлення до своїх обов'язків, за те, що Є. Гжегожевський, мовляв, нічого не робив, аби підняти культуру району, що нібито з його вини розпалося багато гарних хорових і танцювальних колективів [381]. Проте вини Гжегожевських за становище, у якому перебувала сфера культури Ярмолинеччини, не було. Насправді те, що гальмувало культуру в районі, відбулося рік перед тим. І це були головним чином об'єктивні причини [358].

Поряд із цим, у районі почали залякувати працівників культури, збирали підписи проти братів. Склалося так, що з майже 170 працівників новоявленим чиновникам вдалося «схилити» на свій бік трохи більше двадцяти. Згодом більшість із них просили в братів Гжегожевських пробачення, пояснюючи своє ставлення до них примусом зверху і боязню втратити місце роботи. Реально висловлювати їм недовіру не було жодних підстав. Скажімо, за шість років керівництва відділом культури в районі було перекрито дах районного Будинку культури, поліпшено оплату праці працівників галузі, створено муніципальний духовий оркестр (який майже відразу розпався після кадрових чисток), запрацювала Ярмолинецька студія Хмельницького танцювального центру «Фламінго» (з цих же причин майже припинив своє функціонування), три самодіяльні колективи дістали звання народних, ще три стали зразковими, було відновлено функціонування ветеранського хору. З ініціативи Є. Гжегожевського в районі з'явився багатожанровий фестиваль «Ярмолинецькі самодівіти», п'ять років поспіль в райцентрі відбувався міжрегіональний фестиваль «Співучі дзеркала», набувши статусу загальноукраїнського рівня (їх також перестали проводити). Список корисних справ можна продовжувати [128].

Тож причини для звільнення явно були іншими. Не дивно, що на захист митців-управлінців виступили журналісти, правозахисники [365] і навіть представники деяких політичних сил [261].

Щоправда, сильних не можна прогнути, нав'язати чужорідне проти їхнього бажання і волі. У сильних міцне коріння, яке не можна вирвати або зруйнувати, як не можна зруйнувати залізні принципи, почуття власної гідності і віру в самих себе. Тому цей шлейф негативу не залякав людей честі, якими завжди були В. та Є. Гжегожевські. У цьому протистоянні і тимчасових труднощах лише відточувався їхній характер, міцніла їхня воля. Зрештою, з'явився час, щоб спокійно озирнутися, роздивитися і зважити, що було не так, розмірковувати про життєві обставини. Власне, вдалося вловити важливий штрих у розумінні конкретних земляків, зокрема колег по цеху культури. Звісно, довелося дещо пригальмувати темпи і масштаби діяльності, але це аж ніяк не спричинило явного застою у творчості, хоча активність на певний час була меншою.

Як кажуть у народі, немає поганого без добра. Так збіглося, що в день, коли Вадим та Євген стали безробітними, вийшли у світ їхні CD і аудіокасети з промовистою назвою – «Долі мить жадана...», згодом поширені у 25 країнах світу [225]. Характерно, що випуск перших касет і компакт-дисків був здійснений в Останкіно, що було беззаперечним успіхом у тогочасних мистецьких реаліях [380]. Вочевидь, приемним і абсолютно заслуженим для В. і Є. Гжегожевських стало відзначення дипломами Управління культури Хмельницької обласної державної адміністрації.

Успішний виступ братів В. та Є. Гжегожевських на Всеукраїнському фестивалі сімейної творчості «Родині скарби України», що відбувся в травні 2005 р. в столиці, увінчався відзначенням дипломами Міністерства у справах молоді та сім'ї України. Отримання таких високих нагород було цілком заслуженим, адже Вадим та Євген своєю творчістю зробили вагомий внесок у поширення і популяризацію родинної музики та пісні на всеукраїнському рівні.

Пам'ятним стало й те, що в тому ж 2005 р. фільм «Мелодії родоцвіту» Хмельницької обласної державної телерадіокомпанії «Поділля центр» (режисер О. Павлюк) про творчість братів Гжегожевських здобув перше місце на всеукраїнському конкурсі в Миколаєві [213].

У вересні Вадим і Євген Гжегожевські за рекомендацією депутатів і особисто тодішнього голови обласної ради А. Овчарука були призначені солістами-вокалістами естрадного жанру Хмельницької обласної філармонії. Завдяки цьому брати стали регулярними учасниками багатьох концертів, котрі проходилися в її залах, у всій Хмельницькій області та за її межами. Як солісти Хмельницької обласної філармонії та Хмельницької обласної державної телерадіокомпанії «Поділля Центр», брати на запрошення Міністерства культури і туризму України й за підтримки заступників голови Хмельницької обласної державної адміністрації С. Мельника і В. Кирилюка організували й провели в травні

2006 р. в рамках Дня Європи VI Всеукраїнський фестиваль творчості мистецьких близнюків «Співочі дзеркала» в Національному музеї архітектури та побуту України НАН України (у м. Києві, у Пирогове) [268; 366]. Це було пов'язано з тим, що нове керівництво Ярмолинецького району відмовилось від його проведення, мотивуючи це нібито непатріотизмом В. і Є. Гжегожевських до рідної землі і долі земляків. Хоча цим питанням вони присвятили майже 200 пісень [176]. На фестивалі близнюки всієї України мали можливість продемонструвати творчий талант у мистецтві вокального співу, естрадних, сучасних, народних і класичних творів, порадувати професійною грою на різних музичних інструментах, виконати естрадні, спортивні, бальні та народні танці, брейк-данс [309].

Зауважимо, що музичне оформлення всіх без винятку фестивалів творчих близнюків забезпечували випускники педагогічного факультету Кам'янець-Подільського державного університету сини Вадима та Євгена – Руслан, Богдан і студент другого курсу Артур [316]. Цілком закономірно, що й на цей раз братів відзначили відповідними дипломами. Тоді ж вони стали учасниками й були удостоєні диплому VI Всеукраїнської виставки-ярмарку сільського зеленого туризму, проведеної Державною службою туризму і курортів у місті Києві [208]. Важливим стало й те, що силами журналістів Хмельницької обласної державної телерадіокомпанії в Шарівці та Солобківцях було знято документальний фільм «Рід музичний і співучий: Гжегожевські», у якому розповідається про творчий шлях братів [212].

Протягом 18–19 травня 2007 р. Владислав та Євген Гжегожевські організували в м. Кам'янець-Подільський, місті, яке називають непереможним форпостом і колискою семи культур, VII Всеукраїнський фестиваль мистецьких близнюків «Співучі дзеркала», який на цей раз приурочили Дню науки та Дню міста. У ньому взяв участь 31 учасник: творчі близнюки зі всієї області, серед них дев'ять пар із Кам'янця-Подільського та п'ять пар з Хмельницького [319], відомі виконавці, оперні співаки з Києва, Львова, Черкас, Тернопільщини. Серед учасників фестивалю були випускники Національної академії прикордонних військ України Дмитро і Микола Особанські, відзначені медаллю «За мужність» при охороні кордону України на косі Тузла в 2003 р., хмельничанки, чемпіонки України з аеробіки Олена та Наталя Гук, бандуристи Мирослав, Ярослав і Святослав Шпаки та інші [238; 340; 504–505]. Під час фестивалю «Співучі дзеркала» в Кам'янці-Подільському братам В. Є. Гжегожевським вдалось уперше реалізувати мрію про дитячий фестиваль творчих близнюків під назвою «Дві крапельки» [176]. Тут виконували мистецькі твори маленькі близнюки і близнючки.

Глядачі захоплено вітали наймолодших учасників – гітаристів Володимира і Юрія Яцюків, які до того ж продемонстрували свої

рукодільні твори з бісеру; Михайло та Андрій Аксани, Анна і Марія Івасюк, Галина й Катерина Березовські та інші учасники [104]. Звісно, на цьому фестивалі творчі брати стали його дипломантами. У листопаді 2007 р. провели авторський творчий вечір «Мелодії родоцвіту», названий на честь першої збірки пісень. Захід відбувся в приміщенні Хмельницької обласної телерадіокомпанії «Поділля-Центр». Того ж місяця за активну творчу діяльність братів Гжегожевських відзначили Почесними грамотами Хмельницької обласної державної адміністрації та Хмельницької обласної ради профспілок [284, с. 14].

Рівно через рік, 22–23 травня 2008 р., брати провели в рамках тижневого відзначення Дня міста в Кам'янці-Подільському VIII Всеукраїнський фестиваль мистецьких близнюків «Співучі дзеркала» [Див.: Додаток А 13]. Він відбувся у міському Будинку культури під патронатом управління культури, туризму і курортів Хмельницької обласної державної адміністрації та відділу культури міської ради. Традиційно відкривали і вели унікальне мистецько-музичне свято фундатори фестивалю. Їхня нова пісня «Український коровай» викликала захоплення в глядачів, а виступи інших талановитих близнюків доповнили й збагатили урочистості. Як і на попередніх фестивалях, виступали не тільки близнюки, що брали в них участь неодноразово, а й з'явилися нові, здебільшого дитячі пари [253].

УКРАЇНСЬКИЙ КОРОВАЙ

Музика Євгена та Вадима Гжегожевських
слова Миколи Коваля

Святково, звеличено
Em Am H7

Ро-ди-ну ма-ю, піс-ню спі-ва-ю. Жит-тя не мис-лю без ко-ро-ва-ю. Пше-ни-цю сі-ю, ко-лос пле-ка-ю. Хай бу-де піс-ня ще й зко-ро-ва-єм. Ко-ли вко-мо-ру зер-но зби-ра-ю - то чу-ю за-пах від ко-ро-ва-ю. А на ве-сіл-ля гос-тей скли-ка-ю. Я - ке ж ве-сіл-ля без ко-ро-ва-ю. Ди-тя ро-ківсь-ка - це ж Ук-ра-ї-на!

УКРАЇНСЬКИЙ КОРОВАЙ

*Музика Євгена та Вадима Гжегожевських
Слова Миколи Коваля*

Родину маю, пісню співаю, життя не мислю без короваю.
Пшеницю сію, колос плекаю, хай буде пісня, ще й з короваєм.
Коли в комору зерно збираю, то чую запах від короваю.
А на весілля людей скликаю, яке ж весілля без короваю.
Дитя родилось – в небі літаю, стіл короваєм свій прикрашаю.
Одна хлібина всіх об'єднає. Вся суть родинна у короваї.
З днем довголіття батька вітаєм. Підносить мати всім короваю.
Бо всі секрети випічки знає - весь смак в підосві у короваї.
Лише вдихніть – немає раю. Всі земні барви у короваї.
Нічого більше в житті не треба, у нього запах синього неба.
В нім сили наші, завзяття хвацьке і Отче наші, і шлях чумацький.
Наш хліб всевишній – цїни не має. Не відрікайтесь від короваю.
Без одєжини можна прожити, а хліб насущний вічно любити.
Селянські руки його плекали. В нього всю мудрість віків вкладали.
У короваю є Батьківщина – земля батьківська – то Україна.
У короваю є Батьківщина – земля батьківська – це Україна.

На початку березня 2009 р. талановиті В. і Є. Гжегожевські дали великий колоритний концерт в актовій залі Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, який вони закінчили, коли той мав ще статус педінституту. Концертну програму випускники приурочили 30-річчю творчої діяльності, адже в студентську пору, в 1979 р. Хмельницьке обласне управління культури їм присвоїло першу категорію професійних артистів. Зворушливим було виконання творів: «Солов'ї», подарованого співакам їхнім викладачем, заслуженим працівником культури України, доцентом О. Д. Бецом, яке відбулось під акомпанемент гітар і пісень; «День першого снігу» та «Доля» на слова доцента університету З. Є. Запорожан [247]. Вони також стали дипломантами Всеукраїнського огляду народної творчості на Хмельниччині, що проходив в обласному центрі в листопаді 2009 р.

Справжнім культурно-мистецьким святом обласного масштабу став концерт В. і Є. Гжегожевських до 30-річчя їхньої сценічної діяльності під назвою «Мелодії родоцвіту» в концертній залі ТРК «Поділля-Центр» [Див.: Додаток А 12]. Він складався з кількох органічно взаємопов'язаних частин. Перша називалася «Поділля моє золоте». Її брати-близнюки відкрили однойменною піснею на слова А. Гриба. Далі вони заспівали глибоку за змістом і достатньо популярну пісню «Коровай» на слова М. Коваля, що стала візитівкою подолян. Патріотичну тематику артисти продовжили піснею «Обеліски», на-

писану спільно з В. Олійником як посвяту полеглим у Другій світовій війні і тим, хто здобував незалежність України. Зворушливою виявилася пісня композиторів «Рани Афгану», до створення якої долучився Б. Фурман. Знаючи про Чорнобильську трагедію 1986 р. не за чутками, а через те, що одними з перших побували у зоні лиха й виступали перед ліквідаторами, митці виконали пісню «Чорнобильські передзвони» на слова В. Шевчука. Пам'яті жертв Голодомору та політичних репресій вони з поетом А. Ненцінським присвятили «Поминальну думу», написану в 1989 р. під враженням від інформації про репресованого сталінським режимом й розстріляного у 1938 р. їхнього діда, який, як уже згадувалося, теж був музикантом і грав на органі в Солобокевецькому костелі. Незабутні емоції в присутніх викликали пісні талановитих братів «Від дзвінка до дзвінка», «Лікарю мій», «Міліція Поділля» на слова І. Байдака. Пісні на родинну тематику як посвяту найріднішим людям (а на концерті побували батьки, дружини, діти і внуки композиторів), які ділили і ділять зі співаками всі творчі стежки протягом життя, зокрема «Дорога додому» на вірш А. Фіглюка, «Дружина» на вірш Л. Татаренка, «Іменини донечки», «Весілля сина» і особливо знана всіма «Сестро моя...» на слова Н. Пукаса стали творчою презентацією безмежної вдячності найріднішим людям. У виконанні братів прозвучали пісні «Україно моя» В. Олійника. Фінальним акордом концерту стали пісні «І все таки вальс» і «Великому Кобзареві» в супроводі духового оркестру Красилівського будинку культури під керівництвом А. Слюсаря [52]. Під незабутнім враженням творчої атмосфери поет В. Олійник написав вірш до славного ювілею «Рідня по пісні. Дорогим братам Гжегожевським» з такими рядками:

Співати вам – неначе дихати,
А пісня ваша – як озон!
У залі святочно і тихо так –
Сердець вібрує камертон.
Брати на сцені, рідні братики.
Обранці долі і мети...
А шанувальників – багато так:
І всі мов сестри і брати.
Рідня по Пісні, її святості:
По рідній, нашій, дорогій...
Дай Бог довіку вам крилатості
Душа між вічних берегів...
Хвала і слава вам! Хай стеляться
Пісенні рушники доріг, –
Душа повік не перемелеться,
Якщо народ її зберіг! [35].

ПОДІЛЛЯ МОЄ ВЕЛИЧАВЕ

Музика Євгена та Вадима Гжегожевських
слова Антона Гриба

Велично Em F# H7

Ві - та - ю те-бе рід-ний кра-ю. Те - бе по си-нівсь-ки ко-ха - ю. Ши-

ро - кі ла-ни тво-ї до-ли, ме - ні не-за-бу-ти ні-ко - ли. По -

Am Em E

діл - ля мо - є ве-ли-ча - ве, По - діл - ля мо - є зо-ло-те. На

H7 Em E

ло - ні Вкраї - ни у сла - ві чо - ло тво-є пиш-но цві-те. По -

Am Em E

діл - ля мо - є ве-ли-ча - ве, По - діл - ля мо - є зо-ло-те. На

1. H7 Em H7 Em

ло - ні Вкраї - ни у сла - ві чо - ло тво-є пиш-но цві-те. Зе//

2. H7 Em H7 Em

ло - ні Вкраї - ни у сла - ві чо - ло тво-є пиш-но цві-те.

ПОДІЛЛЯ МОЄ ЗОЛОТЕ

Музика Євгена та Вадима Гжегожевських
Слова Антона Гриба

Вітаю тебе, рідний краю,
Тебе по-синівськи кохаю.
Широкі лани, твої доли
Мені позабути ніколи.

Приспів:

Поділля моє величає.
Поділля моє золоте.
На лоні України у славі
Чоло твоє пишно цвіте.

Зелені гаї, кучеряві,
Округлі горби і галяви.
Твої повноводнії ріки
Мені полюбилися на віки.

Приспів:

Сади і хатини біленькі,
Дівчата стрункі молоденькі.
Прості наші люди і гідні.
З дитинства близькі нам і рідні.

Нам треба тебе шанувати.
Та волю твою не здолати.
Ти впевнено йдеш у майбутнє.
Ходу твою чую могутню.

Приспів.

Загалом той рік виявився для Вадима і Євгена Гжегожевських доволі багатим на почесні грамоти Міністерства культури і туризму України, Хмельницької обласної державної адміністрації, Хмельницької обласної ради ветеранів України, президії Федерації профспілок Хмельницької області та Управління внутрішніх справ України в Хмельницькій області.

У червні 2010 р. в трудовій діяльності В. і Є. Гжегожевських стала чергова зміна: розпорядженням голови райдержадміністрації Євгена Едуардовича було вдруге призначено завідувачем відділу культури та туризму Ярмолинецької райдержадміністрації, а Владислава Едуардовича – директором комунального підприємства «Ярмолинецький районний телепресцентр» [139]. На цих посадах брати-близнюки, виявляючи глибоку обізнаність у справі та професіоналізм, володіючи масштабним мисленням і надзвичайними комунікативними здібностями й новаторським підходом, з новими силами взялися за подальшу розбудову культурного життя та демократизацію в районі.

Результати не змусили довго чекати. Нового піднесення сфера культури в Ярмолинеччині стала набувати, починаючи з літа 2010 р. Цим самим можемо стверджувати, що тоді розпочався новий етап у творчості братів Вадима та Євгена Гжегожевських. Уже в липні 2010 р. братам Гжегожевським вдалося повернути після перерви й провести у Ярмолинцях IX Всеукраїнський фестиваль мистецьких близнюків

«Співучі дзеркала» у рамках заходів, присвячених 610-й річниці заснування населеного пункту. Його учасники привезли прекрасні номери та незабутні враження. Зокрема, неодноразові учасниці «Співочих дзеркал» сестри Олена і Раїса Горченко представили не лише нові композиції «Карпатський нарис» і «Політ гірської птахи», а й своїх учнів, також згадуваних по Кам'янцю-Подільському близнюків Володимира та Юрія Яцюків, які виконали на гітарах чудові твори «Іспанський танець» і «Мила моя». Восьмикласниці з Кам'янця-Подільського Аліна і Каріна Ящук розвеселили публіку запальними піснями «Діти-зірки» та «Журавлі». Дивовижною майстерною грою на фортепіано здивували глядачів брати Андрій і Аркадій Герасим'юки, виконавши дві композиції – танго «Компарсіто» та «Лібертанго». Усі учасники фестивалю отримали відзнаки-дипломи і сувеніри [124; 313].

У грудні 2011 р. брати отримали дипломи і третю премію Регіонального українського телефестивалю «Сузір'я Надгориння» за фільм «Співучі дзеркала братів Гжегожевських», головними акторами якого стали Вадим та Євген [363].

Такі різновекторні відзнаки свідчать про багатогранну творчість братів. Їхні пісні стосувалися різноманітних установ та проблем Подільського краю.

Вище зазначене свідчить про активну громадську та творчу діяльність Владислава та Євгена. Їхню значимість і визнання щоразу підтверджували високі нагороди та відзнаки. Можна беззаперечно стверджувати, що брати Гжегожевські стали музичним символом не лише Ярмолинеччини чи Хмельниччини, а й всієї Української держави.

Культурно-просвітницькій діяльності дипломованих вчителів Вадима і Євгена Гжегожевських найбільше підходять поетичні рядки Максима Рильського, присвячені народній пісні:

З народного напившись джерела,
Як із Дніпра бере веселка воду,
О рідна пісне, знову ти прийшла
До матері й до батька – до народу.

Утім, брати не полишали можливості виступити зі своїми піснями на обласному радіо та телебаченні [93].

Невдовзі на обласному рівні було створено телевізійний фільм для місцевого телебачення про сімейний вокальний дует братів-близнюків Вадима і Євгена Гжегожевських [47]. Аналіз навчально-методичних і музично-мистецьких праць педагогів і композиторів переконливо доводить про незгасаючий інтерес до національної духовності й українського пісенно-сценічного мистецтва. Блискуча музично-пісенна спадщина та різнобарвна палітра творчості В. і Є. Гжегожевських цінні не тільки як дзеркало їхніх художніх поглядів і смаків митців, але і як вияв високого професіоналізму та патріотизму. Як відомо, діяльність вчителя ви-

являється в його учнях, прикладом педагогічної діяльності Владислава та Євгена є досягнення їхніх вихованців, які виступали в ансамблях пісні і танцю «Квіти Поділля», троїстої музики «Веселинка», сопілкарів, вокально-інструментальному і дитячому оркестрах [284, с. 14].

23 серпня 2011 р. з ініціативи братів Є і В. Гжегожевських, яку підтримали райдержадміністрація і районна рада [194], та їхніми зусиллями під час святкування Дня Незалежності України в Ярмолинцях було урочисто відкрито комунальне підприємство «Ярмолинецький телепресцентр» [256], що стало ще одним цікавим проектом, який вдалося реалізувати до ювілею держави, покликаним знімати якісний телепродукт на потреби рідного селища та району. Як ми вже зазначали, його очолив Владислав Гжегожевський [526, с. 39–40]. Телепресцентр з першого дня став випускати потрібну і цінну для регіону продукцію. Відтоді мешканці Хмельниччини отримали можливість дізнаватися більше про життєдіяльність Ярмолинецького району за допомогою теле-, радіорепортажів, документальних стрічок і фотовиставок [194]. Його телевізійники стали незмінними учасниками всіх важливих заходів. Без них не обходилося ні відкриття відремонтованого дитсадка в райцентрі, ні символічне запалення газу в найвіддаленіших селах, що символізувало системне забезпечення природним газом мешканців. Найбільш значимі події почали висвітлювати у «Новинах» і в «Подільській панорамі» Хмельницької обласної телерадіокомпанії «Поділля Центр». На рахунку Ярмолинецького телепресцентру з'явилось чимало фільмів про роботу трудових колективів і цілих галузей виробництва та розвитку соціально-культурної сфери району [150]. Одним із них став випуск творчою групою телепресцентру короткометражного фільму «Співучі дзеркала братів Гжегожевських». Співавтором відеосюжетів став завідувач відділу пресцентру А. Заянчуковський. Ця стрічка швидко привернула увагу широкої творчої і культурно-освітньої спільноти. Як результат, на другому Регіональному телефестивалі «Сузір'я Надгориння» фільм був відзначений бронзовою нагородою. За високоякісну роботу телепресцентру та результативну управлінську діяльність Вадим і Євген Гжегожевські отримали відзнаки від обласних і районних адміністрацій. Так, у липні 2012 р. Євген Гжегожевський отримав грамоту від Хмельницького обласного науково-методичного центру культури і мистецтва, а в листопаді 2012 р. почесну грамоту отримав Владислав Гжегожевський від Хмельницької обласної державної адміністрації. У 2013 р. Ярмолинецький телепресцентр став бронзовим призером у загальноукраїнському Рейтингу в м. Києві й здобув почесний статус «Комунальне підприємство року 2013» [285]. Водночас творча успішна робота братів у телепресцентрі дозволила їм вступити до Національної спілки журналістів України.

Винятково важливою подією для Ярмолинець і Ярмолинеччини стало проведення братами Гжегожевськими 14 липня 2012 р. ювілейного, Х Всеукраїнського фестивалю творчих близнюків «Співучі дзеркала». До того, як ми зазначали, такі фестивалі чотири рази поспіль доводилося проводити в Києві, Кам'янці-Подільському і Хмельницькому [221]. Засновники та організатори заходу зуміли представити унікальне дійство, створене самою природою – талант помножений на два в дзеркальному відображенні. Свято зібрало гостей зі столиці: вокалістів, солістів Національної опери України, заслужених артистів України Павла та Петра Приймаків і сестер-близнючок Одарку та Катерину Руголі; заслужених артистів України Андрія і Василя Томіленків із Черкас [151].

Свої таланти мали можливість продемонструвати на фестивалі трійнята Мирослав, Святослав і Ярослав Шпаки з міста над Смотричем, обдаровані художниці близнюки Каріна та Аліна Гаєві з Дніпропетровська, що писали в день фестивалю одна правою, а інша лівою руками «з натури» площу 600-річчя Ярмолинець і презентували незвичайну роботу селищу, та інші [149; 363]. На сцені виступали люди, як дві краплі води, схожі між собою, – неймовірно талановиті співаки, музиканти та художники з різних куточків України [254]. Серед учасників найвідданішими ідеї творчих близнюків без перебільшення, були сестри Олена і Раїса Горченко з Кам'янця-Подільського, які не пропустили жодного фестивалю, щоразу віртуозно граючи на домрах [120].

У липні 2012 р. брати Вадим і Євген Гжегожевські не тільки підготували та успішно провели Х Всеукраїнський фестиваль мистецьких близнюків «Співучі дзеркала – 2012» [Див.: Додаток А 16], а й виборили на ньому чергові дипломи лауреатів. Згодом за вагомий внесок у розвиток культури в Ярмолинецькому районі отримали почесні грамоти Хмельницької обласної ради і Хмельницької обласної державної адміністрації, грамоти Хмельницького обласного науково-методичного центру культури і мистецтва.

У 2013 р. Євген Гжегожевський доклав зусиль до того, щоб відродити повноцінне функціонування фольклорно-етнографічного ансамблю «Кудрявчик», що діяв десятиліттями при районному Будинку культури [76; Див.: Додаток А 27].

24 вересня 2014 р. брати Гжегожевські провели авторський творчий вечір «Поділля моє величає. Поділля моє золоте...» присвячений 35-річчю мистецької діяльності, який відбувся в Хмельницькому міському будинку культури [Див.: Додаток А 17]. Відлік цієї дати взятий з часу одержання диплома, першої премії та присвоєння звання лауреатів республіканського конкурсу [334]. Це був велелюдний захід, у репертуарі якого було відбито й весь творчий шлях братів, і представлено нові музичні твори та композиції. Восени 2014 р. брати отримали подяки від Хмельницької міської ради та виконавчого комітету

[398, с. 243]. Тоді ж Владислава та Євгена Гжегожевських нагородили ювілейними медалями за заслуги перед Ярмолинеччиною до 90-річчя Ярмолинського району. Ця відзнака була цілком заслуженою, адже завдяки їхній музично-пісенній творчості в країні постійно звучала мова про Поділля, Ярмолинеччину і село Шарівку. Тоді ювіляри отримали нагороди та відзнаки (статуетку «Ніка») від Хмельницької обласної профспілки працівників соціальної сфери, а їхні сини Артур, Богдан і Руслан отримали посвідчення членів асоціації естрадного мистецтва Національної музичної спілки України. Мабуть, найбільшою нагородою для Вадима і Євгена, усієї великої родини Гжегожевських була присутність на творчому вечорі батька Едуарда Йосиповича і матері Марії Петрівни [334; Див.: Додаток А 18].

У вересні брати отримали грамоту Хмельницького обласного науково-методичного центру культури і мистецтва та почесні грамоти Хмельницької обласної профспілки працівників культури. У жовтні 2014 р. їм вручили подяки Хмельницької обласної організації УТОС [282].

Творчість братів Гжегожевських не оминули стороною події 2014 р., пов'язані з російською анексією Криму, утворенням самопроголошених псевдореспублік ДНР і ЛНР, проведенням Антитерористичної операції задля захисту державності та територіальної цілісності України. Вони стали ще більш активними волонтерами, часто їздили з концертами на Схід України в зони бойових дій, щоб підтримати бойовий дух наших захисників. Вони неодноразово бували в Донецькій і Луганській областях [279]. Відчули на собі бойову напруженість у регіоні, тамтешні розбиті дороги [Див.: Додаток А 19]. Досить сказати, що відстань від Харкова до Луганська трохи більше 100 кілометрів понищеною снарядами і розірваною танками дорогою долали аж вісім годин. З поваги до захисників України кілька разів відвідували прикордонну заставу в Донецьку. Співали для бійців буквально в бойовій обстановці – на БТРах, танках, у землянках [197]. Справді пам'ятними для В. і Є. Гжегожевських стали творчі зустрічі з особовим складом Донецького прикордонного загону, із захисниками безпосередньо на бойових позиціях «Сектору – М» та участь у святкуванні, присвяченому Дню прикордонника [Див.: Додаток А 21, 23]. Великим святковим авторським концертом був увінчаний День прикордонника в Палаці культури «Чайка».

Митці неодноразово їздили на «передок» разом з іншими волонтерами, доставляючи захисникам України найнеобхідніше. Скажімо, напередодні Дня Збройних Сил України 2017 р. в далеку дорогу, що складала понад 3 тисячі кілометрів, вони відправилися втретє двома ущерть навантаженими бусами з гуманітарною допомогою. Того разу побували в бійців зі станції Ярмолинець в Краматорську, у військовиків із Кам'янця-Подільського в Бахмуті, Соledарі, Старобільську; мали зустрічі з добробатівцями – мешканцями Ярмолинеччини під

Волновахою [Див.: Додаток А 20]. Репертуар братів, як і власне і сутність, проникнуті патріотизмом, синівською любов'ю до України, Поділля. Виступати вони звикли, бо за плечима десятки тисяч концертів, серед них більше тисячі благодійних у Чорнобильській зоні, реабілітаційних центрах, шпиталях, військових частинах, на морській прикордонній заставі у День Військово-Морських Сил України на березі Чорного моря в м. Одесі, а також у більш як 500 школах області. Знову ж таки, співали в наметах, у казармах, на бойовій техніці, несучи домашнє тепло та навіюючи теплі спогади, почуття потреби і любові до Батьківщини [107; 133; 279].

За поїздки на передову, доставку вкрай необхідної матеріальної допомоги, фінансові донати і особливо концерти перед захисниками Вадим та Євген Гжегожевські мали визнання у вигляді подяк і нагород. До прикладу, наприкінці травня 2015 р. їм вручили подяки від Державної прикордонної служби України, Східного регіонального управління [35]. Їхні патріотичні пісні на підтримку бойового духу армійців систематично звучать у військовій частині, що дислокується на території Ярмолинецької громади [197].

У вересні 2015 р. Вадим та Євген Гжегожевські отримали відзнаки – медалі «Захисник Вітчизни» на обласному форумі лідерів за волонтерську діяльність у зоні АТО (Сектор – М), який відбувся у місті Маріуполь, розташованому в зоні тодішніх бойових дій [Див.: Додаток А 22]. У квітні 2016 р. вони отримали грамоту від командування 8-го окремого полку спеціального призначення За волонтерську допомогу та творчі зустрічі з особовим складом у зоні АТО в 4252 ОТУ Луганській, місті Старобільську. У грудні 2016 р. Вадим та Євген Гжегожевські отримали грамоту від командування восьмого окремого полку спеціального призначення за волонтерську допомогу та творчі зустрічі з особовим складом у зоні АТО в 4252 ОТУ «Луганській» та участь у концертній програмі, присвяченій Дню захисника України в Луганському національному університеті імені Т. Г. Шевченка [Див.: Додаток А 32]. У грудні 2016 р. брати Гжегожевські отримали в м. Кам'янці-Подільському ордени «Честь та Пошана», ініційовані ВГО «Союз Чорнобиль Україна» [Див.: Додаток Б 20, 21].

Після чотирирічної перерви, незважаючи на війнні дії на сході України, братам вдалося провести 12 липня 2016 р. в рамках відзначення Дня районного центру ХІ регіональний фестиваль творчих близнюків «Співучі дзеркала». Цього разу до Ярмолинець завітали гості зі столиці – відомі співаки та композитори, письменники та книговидавці, громадські діячі брати Дмитро і Віталій Капранови зі своїми дружинами, сестрами-близнючками Інною та Світлоною [131]. Вони грали на кобзі і гармошці, презентуючи цікаві мистецькі композиції, авторами і виконавцями яких вони були самі. Прозвучали композиції на вірші «Думи» Тараса Шевченка, пісня про рідне м. Очаків під назвою «Гарем» і відо-

ма народна пісня «Чорні очі» в стилі боса-нова. Учасникам і глядачам фестивалю брати Гжегожевські дарували власні твори «Без дзеркал», «Я без тебе», про наш Подільський край. Завершили свято гімном селища, який виконували з авторами музики на вірш О. Снігура всі учасники дійства [123; 356].

БЕЗ ДЗЕРКАЛ

Музика і слова Вадима та Євгена Гжегожевських

Диско, наспівно

На-ро - ди - ла нас ма - ту - ся у та - кий щас-ли-вий день, як в са-
ду дос-тиг-ла гру-ша і спі - ва-ло-ся пі-сень. У не - ділю ра-но вранці, як по-
ба-чи-ли ми світ. З то-го ча-су до сьо-год-ні про-май - ну-ло літ та літ. Без дзер-
кал, без дзер-кал я на те - бдив-люсь. І за до-лю твою не - у-
днем, день за днем вік не впин-но ле - тить, на-всти - га - є - моми цей по-
сні по-мо-люсь. Ко-ли ра-дість чи біль ми все ді - лим на двох. Бог та
літ зу-пи-нить. Вже на скро - ні у нас нас-ту - па си-ви - на. та, як
лан-том од-ним на-ді - лив нас о-бох. День за// до - ля од-на Ми рос-
піс - ня на двох - у нас

БЕЗ ДЗЕРКАЛ

Музика і слова Вадима та Євгена Гжегожевських

Народила нас матуся у такий щасливий день,
Як в саду достигла груша і співалося пісень.
У неділю рано-вранці, як побачили ми світ,
З того часу до сьогодні промайнуло літ та літ.

Приспів:

Без дзеркал, без дзеркал я на тебе дивлюсь
Та за долю твою не у сні помолюсь.

Коли радість чи біль, ми все ділим на двох.
Бог талантом одним наділив нас обох.

Ми росли. Батьки раділи нашій долі день у день.
І тепер, як у дитинстві, нам наспівують пісень.
Вже рідненькі посивіли, ждуть хвилин тих зустрічних,
Як приїдемо на свято чи на будні ми до них.

Ми йдемо не поодинці, а з сім'єю кожен раз.
Щирість, радість і гостинці вже чекають там на нас.
І онуки, що так схожі на бабусю й дідуся,
Хай же заздять нам сусіди, що в батьків родина вся.

Приспів:

День за днем, день за днем вік невинно летить.
Не встигаємо ми цей політ зупинить.
Вже на скроні у нас наступа сивина
Та, як пісня на двох, – у нас доля одна.
Без дзеркал, без дзеркал я на тебе дивлюсь
Та за долю твою не у сні помолюсь.
Коли радість чи біль, ми все ділим на двох.
Бог талантом одним наділив нас обох.

Повторення приспіву потрібно лише після третього куплету, для завершення теми.

За роки проведення фестивалю «Співучі дзеркала» Владислав та Євген вітали талановитих виконавців із Кам'янця-Подільського, Хмельницького, Дніпропетровська, Львова та Києва [Див.: Додаток А 13, 16]. До фестивалю вони долучили численних митців: вокалістів класичного, народного та естрадного жанрів, артистів народного, спортивного і естрадного танцю, гітаристів, акордеоністів, домристів, піаністів і бандуристів з Києва, Хмельницької, Дніпропетровської, Львівської, Одеської, Рівненської, Тернопільської, Черкаської і Чернівецької областей. Знаковою стала участь у фестивалі митців із польського м. Турін [505, с. 453].

У жовтні 2016 р. брати В. і Є. Гжегожевські долучилися до другого на Хмельниччині Всеукраїнського літературно-мистецького фестивалю «Зернослово». Його перша частина відбулась на базі Хмельницького обласного літературного музею, а друга – у Ярмолинцях. Ярмолинеччина мала честь приймати гостей із Хмельницького, Вінниці, Житомира, Львова та Тернополя. Вона містила зустрічі поетів і прозаїків з учнями та вчителями загальноосвітніх закладів, технологічного і професійного ліцеїв районного центру, працівниками бібліотек і небайдужими земляками, які вміло користуються словом. У приміщенні Ярмолинецької районної бібліотеки відбулося справжнє поетично-музичне свято з вітальними словами начальника відділу культури

райдержадміністрації Євгена Гжегожевського та керуючого справами районної ради Анатолія Лиса, запашним короваем під супровід пісні «Український коровай», написаної братами В. і Є. Гжегожевськими на слова М. Коваля, родом із Бондарівки. Далі фестиваль продовжили в с. Михайлівка (колишній Михампіль), де свого часу навчався в земському училищі автор реалістичних повістей і романів, лауреат премії ім. Т. Г. Шевченка Кость Гордієнко, на його малій Батьківщині в с. Микитинці, у с. Загінці Деражнянського району, у якому малолітнім хлопчиком наймитував митець. Наступного дня учасники фестивалю ще мали зустрічі з учнями Правдівки та Сутковець [195].

2017 р. року, глибоко усвідомлюючи роль фольклору як художнього відображення дійсності в словесно-музично-хореографічних і драматичних формах колективної народної творчості, нерозривно пов'язаної з життям та побутом, у якій відбито світоглядні, етичні й естетичні погляди народу» [527, с. 5], брати В. і Є. Гжегожевські спільно з центром культури та дозвілля, клубних працівників і спонсорів району всіляко сприяли успішному проведенню в с. Правдівка районного фольклорно-етнографічного фестивалю «Подільська вишивка» [350].

У грудні 2017 р. Владислава та Євгена Гжегожевських було прийнято до Хмельницького осередку Всеукраїнської творчої спілки «Конгрес літераторів України». Тоді ж братів було обрано співголовами музичного відділення Хмельницького обласного осередку Всеукраїнської творчої спілки «Конгрес літераторів України» [28].

Традицією стало проведення Центром культури та дозвілля фестивалів і конкурсів народної творчості на базі сільських клубних закладів. Одним із них став фольклорний огляд-конкурс народних звичаїв та обрядів «Ой, котився обруч», проведений у червні 2018 р. на базі Соколівського будинку культури. Його оцінювало компетентне журі під головуванням начальника відділу культури райдержадміністрації Є. Гжегожевського [169].

Пам'ятним у творчій діяльності Вадима і Євгена Гжегожевських та всієї династії стало проведення з їх ініціативи районного свята творчих родин «Родинне мистецьке намисто» в с. Шарівка у день народження села – 19 серпня 2018 р. У ньому взяли участь найкращі колективи Ярмолинецького району. Зачарували грою на сопілках під акомпанемент дідуса Вадима Гжегожевського його внучки, сестрички Аріна та Каріна Гжегожевські. Сольним співом порадувала глядачів внучка Євгена Гжегожевського Тетянка. На захід завітав уродженець села, відомий поет-пісняр Анатолій Фіглюк, який привітав земляків і прочитав їм свої вірші [269].

Брати Гжегожевські як своєрідні рекордсмени за участю в різноманітних культурно-мистецьких заходах завжди з розумінням

сприймали нові віяння української попкультури. Тому відгукнулися на запрошення й стали учасниками молодіжного музичного фестивалю «RespublicaFest», який проходив на березі р. Південний Буг у Хмельницькому з 31 серпня по 2 вересня 2018 р., зібравши понад 40 відомих гуртів і виконавців з різних країн. Як виявилось, молоді зайшла творчість Вадима та Євгена [29]. Свідченням цього стали винятково позитивний настрій і шквальні оплески, з якими сприйняли презентацію десятка пісень з репертуару братів, який давно сягнув двох тисяч [222].

У день великого релігійного свята Успіння Пресвятої Богородиці, що збіглося з районним святом короваю, у Михайлівці, вони взяли участь у відзначенні дня села та вразили жителів виконанням у дуеті пісні «Храми Поділля» на вірш М. Дорожка [49].

Чільне місце посіло відзначення Дня працівників культури на початку листопада 2018 р., де, як і належить, вони виступали з своїми чудовими піснями та музичними творами [291]. Услід за цим Є. Гжегожевський виступив справжнім генератором конкурсу патріотичної пісні, проведеного в День української писемності [181].

Не залишилася непоміченою активна громадська та політична діяльність братів, спричинивши нове визнання. Відомих співаків і композиторів прийняли у вересні 2018 р. в ряди Національної спілки журналістів України [258]. Майже одночасно Владислав та Євген отримали відзнаки у вигляді орденів Покрови Пресвятої Богородиці Українського козацтва, почесні грамоти Хмельницької обласної організації ветеранів України, почесні грамоти від Хмельницької обласної організації профспілки ветеранів [168].

Винятково важливою стала участь В. і Є. Гжегожевських у Міжнародному конкурсі-фестивалі «Чорнобильські мотиви», присвяченому Дню вшанування учасників ліквідації наслідків на ЧАЕС, який проходив із 6 по 10 грудня 2018 р. в приміщенні Дніпровської академії музики в м. Дніпрі. Там мірялись творчими силами 44 колективи з 17 областей України та інших країн, котрі присвятили творчість Чорнобильській тематиці. Журі очолювала оперна співачка, народна артистка України Валентина Степова, а одним із його членів був відомий шоумен, народний артист України Анатолій Гнатюк. У напруженій творчій конкуренції серед виконавців брати вибороли заслужене перше місце. Ця перемога для них була не лише високою, а ще й символічною: по-перше, це був їхній 20-й міжнародний фестиваль; по-друге, це була 20-та перемога такого рівня. Відтак вони не тільки стали лауреатами першої премії Міжнародного конкурсу «Чорнобильські мотиви», а й отримали спеціальні нагороди від Всеукраїнської громадської організації «Союз Чорнобиль України».

Цю перемогу брати назвали однією із найзнаковіших у їхній мистецькій кар'єрі [285].

З цього приводу кореспондент Л. Садомська взяла інтерв'ю у братів, у якому вони описали ейфорію від перемоги фразою: «Як у юності, тьохнуло у грудях» [283]. Представлена на конкурсі пісня «Чорнобильські передзвони» знайшла найбільший відгук у журі, адже вона найглибше розкрила зміст однієї із трагедій українства в другій половині ХХ ст.

Рядки пісні звучать так:

Сльозами рясними спливли в Україні,
вже стільки опалених літ.
І вчора, і нині моїй Україні у горі вклоняється світ...
В Чорнобильську зону нема переходу,
кружляють на ріднім крилі,
Забувши про втому, до рідного дому
Вертаються знов журавлі [30].

6 вересня 2019 р. відбувся Творчий вечір « $(40+60) \cdot 2 = 200$ », присвячений 40-річчю професійної творчої діяльності та 60-річчю від дня народження, який відбувся в місті Хмельницькому, в обласному драматичному театрі імені Михайла Старицького [386].

Вересень 2019 р. для Владислава та Євгена Гжегожевських став часом нагородження почесними грамотами Хмельницької обласної державної адміністрації і грамотами Українського фонду культури.

За активне сприяння розвитку Чорнобильського руху та поширення пам'яті про героїчну боротьбу тисяч українців з наслідками аварії на Чорнобильській атомній станції В. і Є. Гжегожевським було вручено нагрудні знаки «Чорнобиль 1986–2018» від ВГО «Союз Чорнобиль України» [Див.: Додаток Б 19].

Ці звитяги та творча діяльність братів, які пісенними шедеврами більше 40 років звеличують людей праці, рідне Поділля, Україну [276], не оминули увагу вищого керівництва нашої держави. Однією з ключових нагород і відзнак за багаторічну творчість Владислава та Євгена Гжегожевських став указ Президента України № 834/2019 від 9 листопада 2019 р. «Про відзначення державними нагородами України з нагоди Всеукраїнського дня працівників культури та майстрів народного мистецтва», яким талановитим братам у числі 67 українських діячів культури – акторів, викладачів, очільників мистецьких закладів, народних майстрів, режисерів, художників, письменників – було присвоєно почесні звання «Заслужені артисти України» [12; Див.: Додаток Б 16]. Такою високою державною нагородою та почесним званням, які з 2001 р. присвоюються режисерам, артистам, диригентам оркестрів, композиторам, музикантам, дикторам телебачення і радіомовлення за вагомий особистий внесок у розви-

ток культури, високу майстерність і значні творчі досягнення, було підтверджено, що музичне мистецтво братів нарешті зуміли помітити та осягнути в середовищі вищих українських чинів. Таке високе звання співучі брати отримали водночас із артисткою балету державного підприємства «Національний академічний театр опери та балету України імені Т. Г. Шевченка» в м. Києві Оленою Горшуновою, артистом оркестру державного підприємства «Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка» в м. Києві Олександром Міцкевичем, артистом балету Національного заслуженого академічного ансамблю танцю України імені Павла Вірського в м. Києві Костянтином Фроловим, артистами драми Волинського академічного обласного українського музично-драматичного театру імені Т. Г. Шевченка Людмилою Натанчук, Вінницького обласного українського академічного музично-драматичного театру імені М. К. Садовського Оленою Пархоменко, артистом академічного козацького ансамблю пісні і танцю «Запорозжці» комунального закладу «Запорізька обласна філармонія» Олегом Кутаєвським та іншими [335]. Офіційне урочисте вручення цієї високої державної нагороди відбулося в залі засідань Хмельницької обласної ради. З цієї нагоди В. і Є. Гжегожевські звернулися з музичною подякою. Сподіваємося, що це не останнє почесне звання для братів, попереду їх чекає звання народних артистів України [Див.: Додаток А 24].

Отримання звання заслужених артистів України Вадиму та Євгену Гжегожевським додало творчого запалу. Таку відзнаку вони розглядали не лише як заслужене визнання, але як ще один потужний стимул у їхній багатогранній творчій діяльності. Більше того, талановиті митці стали ще більш бажаними на різноманітних масових заходах і святкуваннях. Прикладом цього може послужити щорічна участь у святкових заходах на р. Дністер поблизу історичної Бакоти, де Гжегожевські організували і провели перший мистецький фестиваль «Дністер». Доброю традицією стала участь братів Вадима та Євгена Гжегожевських у святкових дійствах Ярмолинець і Ярмолинеччини [385], на яких неодмінно звучить гімн «Ярмолинці», текст якого написав О. Снігур, а музику – Є. та В. Гжегожевські [387].

Символічною і справді значимою для ювілярів стало присвоєння їм 28 листопада 2019 р. звання «Почесні громадяни Ярмолинеччини» [Див.: Додаток Б 18].

Творчий доробок братів В. і Є. Гжегожевських представлений численними піснями, якими не лише прославили українську подільську пісню на загальноукраїнському рівні, а й проклали глибокий слід у царині музичного мистецтва, підняли її на новий, якісно вищий рівень. Тематика творчості братів відображає глибину світогля-

ду та здатність виражати високе і сакральне через доступні слова і виразові засоби. Талант завжди багатогранний. Митці віртуозно володіють створенням колориту твору, який завжди підкреслює основну ідею композиції.

Безперечно істина, що для успіху музичних творів ледве чи не найважливіше і найнеобхідніше за все глибоко знати народ, його дух і характер, щоб з такою експресією, коротко, просто і доступно висловлювати й доносити його духовні скарби. Вочевидь, кожна пісня – це вкладена обдарованість, креативність і багатуший досвід неординарних особистостей, це частинка їх самих. Композиторська спадщина митців охоплює найважливіші для українського мистецтва теми, образи, жанри та форми, продовжуючи насамперед здобутки подільської композиторської школи. У їхніх піснях розкривається краса Подільського регіону, родинна тематика, значимість професій і проблеми розбудови високоцивілізованої української державності.

Зокрема, пісня авторства та виконання братів «Ярмолинецький вальс» на вірш Ж. Олійник справила і справляє важливу роль для їхньої малої Батьківщини і всього Поділля [512]. Його слова звучать так:

Містечко чарівне і рідне до болю,
Пишатимусь завжди я, місто, тобою,
Яке ти красиве – хоч взимку, хоч влітку –
І схоже на ніжну трояндову квітку...
І тут довелося й мені народитись,
Набратися сил і наснаги напитись.
І манить усіх нас стежина знайома,
З тобою, як з матір'ю, завжди ми вдома.
Ярмолинецький вальс,
Ярмолинецький вальс,
Сьогодні звучить для вас.
На Ярмолинецький вальс,
На Ярмолинецький вальс,
Ми запрошуємо Вас [387].

Пісня свідчить про те, з якою любов'ю Вадим та Євген Гжегожевські оспівують свою батьківщину.

Пісня «Бакота», слова якої на замовлення колишніх жителів одного з найстаріших подільських поселень – с. Бакоти біля річки «Дністер» – написала Ю. Гапоненко, а музику В. та Є. Гжегожевські, увійшла до другого аудіоальбому Гжегожевських «Україно моя чарівна», який з'явився у 2022 р. [92]. У ній із боєм та занепокоєнням оспівано історію та значення затопленого під час спорудження Дністровської ГАЕС села на Поділлі:

У водах затока як срібне люстерце,
Мала Батьківщина, куточок у серці,
Вдивляюся небо, і скеля, і ліс,
По вінця затоплене річкою сліз,

Минуле мені непорушне, мов камінь,
Невинно розп'яте людськими руками,
Швидке, як вода над колишнім життям,
Земля, до якої нема вороття
Бакота, село під водою... [30].

Духовна тематика стала невід'ємною частиною творчості Вадима і Євгена Гжегожевських, як і багатьох українських композиторів України. Вона «відтворює душу та духовність українського народу, передає його спадщину та історію, відображає віру та емоції через мову музики, що є всесвітньою» [40, с. 79]. Зокрема, цієї теми вони торкнулися в пісні «Храми Поділля» (сл. М. Дорожка, муз. В. та Є. Гжегожевських), яка також увійшла до альбому «Україно моя чарівна» [92].

Якщо втрачаємо мрії і надії,
Коли життя гірке як той полин,
Ідемо до Храму... Помолитись.
О, Господи благаємо, не покинь.

У кожному краю є свої храми,
Їх куполи до неба підняли.
Подільські ж храми разом з нами,
У радощі, надії, доброти.

Храми Поділля, до Вас вся надія,
Низько вклоняємось Вам до колін.... [30].

Вадим та Євген Гжегожевські, як звичайні люди, педагоги і композитори, завжди віддають належне різним професіям. Тому їхні пісні присвячені багатьом із них: учителям, лікарям, лісникам, прикордонникам, хліборобам тощо. Не забувають брати про рідну Солобковецьку загальноосвітню школу. На слова О. Червонюк вони створили зворушливу пісню «Рідна школа». З ніжністю і теплом вона розповідає:

Там, де мальвів пісні зачаровано сяють навколо,
Де калина шумить і всміхається горобина,
Там наснилась мені знову й знову моя рідна школа,
І зіграла на мить незабута у серці струна.

У дитинство моє пригорне мене мить загадкова.
Із шкільного вікна чую голос своїх вчителів,
Наче сонце, встає над літами моя рідна школа,
Скільки літ, як вона проводить своїх журавлів.
Школа, рідна школа – учні, вчителі,
Школа, рідна школа – святиня на рідній землі...

РІДНА ШКОЛА

(Вступі)

Музика Євгена та Вадима Гжегожевських
слова Ольги Червонюк та братів Гжегожевських

Помірно

Там де маль-вів піс-ні за-ча-ро ва-но ся-ють нав- ко - ло. Де ка-
ли-на шу-мить і всмі-ха єть-ся го-ро-би на. Там нас-ни-лась ме-ні зно-в у й
зно-ву мо-я рід-на шко-ла. І зіг-рі-ла на мить, не за-бу та у сер-ці стру-
на. У дм// лів. Шко-ла, рід-на шко-ла.
Уч-ні, вчи-те-лі. Шко-ла, рід-на шко-ла - свя-
ти-ня на рід-ній зем-лі. (Перехід на Приспів:)

Ще однією важливою піснею у творчому доробку братів Гжегожевських є пісня «Лікарю мій» на їхні слова та музику, котра увійшла до аудіоальбому «Дорога додому» [88]:

Багато є професій на землі,
Та ти не вибирав ніколи,
Лиш ту, що у далекому селі,
Коли ще юнаком ходив до школи.

Ти мріяв людям радість принести
І за чуже життя боротись,

Щоб з честю своє ім'я пронести,
Ніколи не цурався ти роботи.

Приспів:

Лікарю мій, хай у твій дім
Щастя завжди заходить.
Ну а лиха кривда й біда
Завжди тебе обходить.

Професія твоя із нелегких,
Хоч завжди в білому халаті.
Як на тебе із надією завжди
Чекають хворі люди у палаті... [85, с. 40–41].

Духом патріотизму та мужності віє від пісні «Про прикордонників» (сл. М. Дорожка, муз. В. та Є. Гжегожевських)

На кордон ми прийшли, щоб не було війни,
Щоби вільно жили в Україні,
Твій святий цей наказ
В кожному серці у нас,
Бо для нас ти навіки єдина.
Служба в нас нелегка,

Наша доля така –
День і ніч на кордоні стояти.
України сини святу клятву дали,
Чесць і волю її захищати [386].

«Гімн лісників Хмельниччини» (сл. та муз. В. та Є. Гжегожевських) розкриває проблеми буденності нашої держави, від того вони стають ріднішими слухачеві.

Пісень птахів багато в лісі знаю,
Їх впізнаю, їх чую іздала,
З Поділля я, із отчого я краю,
Тут рідний дім, свята моя земля.

Був дід лісник, і батько мій лісничий,
І з ними змалку в лісі виріс я,
Як свято, їм вбрання зелене личить,
І з гордістю його вже ношу я.

Професія почесна і велична,
Добро дарує людям і серцям,
Для нас усіх вона така незвична,
Життя моє, професія моя [30].

Справді хітовою стала пісня Вадима та Євгена Гжегожевських «Сестро моя, сестро», присвячена чарівним і люблячим дружинам Валентині та Тетяні (сл. Надії Пукас, муз. Вадима та Євгена Гжегожевських).

Вечір спускається на село,
Спати іде до річеньки,
Ти моє друге міцне крило,
Сестро моя, сестриченько
Радість підніметься до небес,
Горе навпіл розкрається.
Як люблю, я люблю тебе,
Сестро моя, порадице [386].

Висвітлені вище окремі пісенні твори Вадима та Євгена Гжегожевських дозволяють стверджувати, вони оспівують такі питання, проблеми та людей, які не часто розкриваються у творчості українських і подільських співаків. Ці пісні знайомі та рідні кожному подільчанину, тому творчість братів залишається популярною і сьогодні.

Головним завданням брати вважають виховання молодого покоління на кращих традиціях пісенної культури Поділля й всієї України. У мистецькому продовженні братів в онуках є їхні перемоги на всеукраїнських та міжнародних конкурсах. Онучка Євгена Тетяна працює артисткою Хмельницького академічного муніципального камерного хору, а його онук Арсен – учень Хмельницької школи мистецтв, онуки Вадима Аріна, Каріна і Владислав (молодший) є лауреатами всеукраїнських і міжнародних конкурсів. Старший онук Вадима Ростислав після закінчення Деражнянської музичної школи по класу скрипки закінчив Київський університет культури. Онук Євгена Тимур навчається гри на саксофоні в Хмельницькій дитячій школі мистецтв «Озерна».

Таким чином, творчий шлях братів Гжегожевських у період із 1981 по 2019 р. був позначений і злетами та славою педагогів-новаторів з особливою музичною педагогікою, спрямованою на виховання дітей музикою, авторитетних організаторів музичного життя, і незадоволеною критикою та звільненнями.

Окрім творчої діяльності, В. та Є. Гжегожевські вдало проявили себе як талановиті й високоавторитетні педагоги та управлінці. За період активної педагогічної діяльності брати піднесли рівень естетичного виховання та викладання музичного мистецтва до нових висот. Як управлінці на посадах керівників відділів культури та телепресцентру, вони зробили все можливе для розвитку культури на Ярмолинеччині.

Вадим та Євген проявили себе як педагоги. Зокрема, у Шарівській середній школі вони запровадили поглиблене вивчення музики, створили для цього спочатку студію, а згодом кабінет естетичного виховання, визнаний одним із кращих в Україні. Найважливішим досягненням у музично-педагогічній царині стало створення і забезпечення успішного функціонування Шарівської дитячої музичної школи – потужного осередка самобутньої української національної духовності.

Талановиті та невтомні музичні педагоги В. і Є. Гжегожевські стали прикладом для вчителів не лише Подільського регіону, а й усієї України. Свідченням цього стала перемога в районному конкурсі «Учитель року» та призове місце на обласному етапі конкурсу. Також заслугою братів є отримання обласної премії для педагогічних працівників імені Мелетія Смотрицького.

Очолюючи в 1999–2005 рр. відділ культури і відділ внутрішньої політики в Ярмолинецькій районній державній адміністрації, Євген та Вадим Гжегожевські доклали значних зусиль для піднесення культурного життя рідного району й на фоні Хмельницької області, і всієї України. Згодом Євген, повернувшись на посаду начальника відділу культури, а Вадим, очоливши місцевий телепресцентр, ще з більшою силою та натхненням проявляли організаторські здібності й унікальний мистецький талант.

В. І Є. ГЖЕГОЖЕВСЬКІ – ПОСЛИ ДОБРОЇ ПІСНІ І ДОБРОЇ ВОЛІ – ГОРДИСТЬ ПОДІЛЛЯ ТА УКРАЇНИ

У братів Гжегожевських
унікальна творчість родинна...
апологети родинної музики і пісні...!

П. Я. Слободянюк

Передусім тут слід зауважити, що «вагомим інноваційним концептуальним модусом сучасної української вокальної естради є актуалізація духовного досвіду нації. Уведення в контекст вокальної естради раніше не була апробованого у змістових параметрах естради поетичного спадку XIX–XX ст. відбиває ідею відродження значущості національного духовного досвіду та інтенсифікації його буття в контексті сучасності, наповнює українську вокальну естраду тематикою як утвердження імперативності та первинності зв'язку людини із нацією, так і духовного зубожіння людства й особистості, нерозривного ціннісного зв'язку часів і просторів культури. Закарбування історичного шляху нації, як інноваційний концептуальний вектор української вокальної естради, репрезентується крізь призму відродження фольклорної традиції в різноманітні її етнічних вимірів та у синтезі з академічною традицією та стає основою тематики історичної трагедії етносів, протесту проти етноциду». На переконання М. Чеботаря, концептуальне оновлення сучасної української вокальної естради засвідчує набуття нею значущої соціальної місії, статус сфери вираження і вічних, і гостро актуальних проблем буття людини та людства, зокрема в національному забарвленні [509, с. 337].

Осмислюючи теоретичні аспекти сучасної української музики та розкриваючи композиторську творчість у сучасному музично-стилістичному вимірі, В. Дорофєєва звертає особливу увагу на формування в Україні сучасного музичного стильового простору, сучасні тенденції розвитку музики для дітей і специфіку сучасної української композиторської школи як нової музики [416, с.153-171]. Велика творчість – це дар природи, помножений на титанічну працю і волю та поєднаний із благотворними соціально-культурними умовами діяльності. Іншою

характерною рисою, що об'єднує великих творців, є надзвичайне прагнення до творчості, яке в них більш розвинене, ніж у пересічних людей, а інтенсивність цього прагнення набагато перевищує жагу до творчості, притаманну пересічним людям.

Хмельниччина багата на таких талановитих діячів культури – музикантів, естрадних виконавців, композиторів, артистів, поетів, письменників, художників. Свого часу край прославили Т. Ганицький, М. Завадський, В. Заремба, М. Леонтович, В. Плінський, В. Атаман, О. Бец, В. Гуцал, В. Зарецький, Б. Ліпман, М. Люшня, І. Пустовий, В. Смотров, особливо художні керівники ансамблю «Козаки Поділля» композитор, народний артист України М. Балема і диригент-хормейстер В. Ярецький, багато інших митців. Саме тому їхні концерти завжди відзначаються масштабністю, колоритом і художньою довершеністю, ущерть заповненими залами.

До цієї славної когорти останні чотири з половиною десятиліття належать брати Вадим і Євген Гжегожевські. Ми вже зазначали, що яскравим свідченням цього стала перша книжка братів «Ми родом із пісні», котра побачила світ у Ярмолинецькій районній друкарні в 1995 р. [214] до 20-річчя творчої діяльності. В оригінальній збірці чи не найяскравіше висвітлені грані творчої майстерності братів. До неї увійшло сімнадцять задушевних, різнопланового характеру пісень як результат співпраці з подільськими поетами. Серед них – уроженець с. Шарівки Анатолій Фіглюк, колишній мешканець району Володимир Шевчук, ярмолинчанин Михайло Цимбалюк. Як справедливо зазначив у передмові заступник голови Хмельницького обласного відділення Всеукраїнської музичної спілки М. Люшня, тексти для пісень молоді композитори-піснярі підбирають такі, що пронизують душу любов'ю до рідного краю, прозорим чистим коханням. Так, із душі підібрані звуки в складанні мелодії пісень «Калина» на вірші О. Ванжули, «Величнії слова» на слова М. Цимбалюка, «Вересневий романс» на вірші М. Федунця. Біль за колишнє минуле – репресії і голодомор – відтворено в пісні на слова А. Ненцінського «Поминальна душа». Найбільше поезій у збірці покладено на музику з творчого доробку А. Фіглюка. Це такі пісні: «Дорога до села», «Дощі», «Колискова коханій», «Польова царівна» [275].

Ще більш потужним виявився другий випуск «Ми родом із пісні», який вийшов у 2000 р. під назвою «Мелодії родоцвіту» [85]. Тут не можна не підкреслити того, що головні навчально-методичні надбання митців спираються на засади і закономірності загальної та музично-мистецької педагогіки, палку любов до української музики, пісенного і хореографічного мистецтва. Надзвичайні обдарування, багатогранність таланту дозволили Вадиму і Євгену Гжегожевським здобути визнання і на теренах Ярмолинеччини і Хмельниччини, і всі-

єї України. Діяльність талановитих братів на ниві музичної освіти та культури можна розцінювати як цілу епоху в історії становлення і розвитку, по-справжньому визначним культурно-освітнім й мистецьким явищем с. Шарівки, Ярмолинеччини та Хмельниччини.

Напрямки музично-пісенної діяльності Вадима та Євгена Гжегожевських можемо розглядати в контексті творчості, виконавської, громадської, освітньої та волонтерської діяльності. Талановиті митці з Ярмолинеччини докладали неймовірно багато зусиль для поширення української пісні, культури нашого народу, надання допомоги українським захисникам, а головне – навчання та виховання молодого покоління. При цьому особливу увагу приділяли музичній естетиці, розглядаючи музику «як одну з можливих мов спілкування, а звідси – як «мовний голос» культури» [534, с. 34].

Полишивши роботу в Ярмолинецькій районній державній адміністрації у 2016 р., брати знову опинилися в рідній стихії, зосередившись на педагогічній і творчій ділянках роботи. Євген Гжегожевський очолив ансамбль української народної пісні «Кудрявчик», а Вадим продовжив викладацьку діяльність у Шарівській дитячій музичній школі, де далі працює зі зразковим духовим оркестром, створеним ними ще на початку 1990-х рр. [530, с. 41].

У середині листопада 2017 р. В. і Є. Гжегожевські були співведучими традиційного творчого вечора голови обласної організації «Просвіта», відомого хмельницького поета Віталія Міхалевського «Присмак божоле», що пройшов у приміщенні Хмельницького монотеатру «Кут». Учасники не лише переконалися, що вірші митця з піднесенням читаються, легко сприймаються, а й майстерно та вишукано співаються [331].

У серпні 2021 р. брати Гжегожевські провели авторський творчий вечір «Поділля моє величаве», присвячений тридцятиріччю Незалежності України. Місцем проведення ювілейного концерту став Хмельницький обласний науково-методичний центр культури і мистецтва [101].

В творчому доробку В. і Є. Гжегожевські відзначились успіхами. У числі найбільш значимих варто виділити такі. У грудні 2019 р. вони отримали відзнаки у вигляді медалей від Асоціації ветеранів МВС України «За заслуги». У серпні 2021 р. їх нагородили грамотами Хмельницького обласного науково-методичного центру культури і мистецтва; у серпні 2021 р. – пам'ятними статуетками «НІКА» з нагоди 30-річчя Незалежності України від Хмельницької обласної організації профспілки працівників соціальної сфери [29]; майже одночасно митці були удостоєні грамоти Всеукраїнської музичної спілки, приуроченої до 100-річчя з часу її створення [Див.: Додаток Б 15]; у вересні 2022 р. – пам'ятними статуетками «НІКА» кращим мистецьким волонтерам, учасникам благодійних концертів «Повернись живим» від Хмельницької обласної організації профспілки працівників соціальної сфери [29].

Поряд із вагомими здобутками на педагогічній і сценічно-естрадній ниві, щедрим ужинокм зарядив їхній творчий доробок. У грудні 2021 р. В. та Є. Гжегожевські видали авторський збірник для дитячого духового оркестру «Мелодії фанфар» [89]. Протягом 2022 р. створили два нові аудіоальбоми на власні пісні: «Україно моя чарівна» [92] та «Дорога додому» [88]. До першого з них увійшло 22, а в до другого – 21 пісня. Характерно, що під такою назвою відбулася організована Хмельницьким обласним науково-методичним центром культури і мистецтва культурно-мистецька акція, приурочена до Дня Конституції України. На ній презентували три нові видання митців, які вже знайшли гідне місце в бібліотеках області, у закладах культури, мистецьких школах і творчих музичних колективах. Своєрідним підсумком плідної багаторічної праці братів Вадима та Євгена Гжегожевських стала збірка творів для дитячого духового оркестру «Мелодія фанфар» [89]. У ній зібрані 19 партитур для духового оркестру й ансамблю духових інструментів в аранжуванні авторів, а також вправи для розігрування оркестру. На заході талановиті земляки представили фільм про творчість духового оркестру, створеного при Шарівській музичній школі, а також подарували присутнім кілька пісень у їхньому виконанні [518].

Низка пісень В. та Є. Гжегожевських, серед них: «Над Бугом сонечко встає», «Є у світі край чарівний» і «Сон на полі бою» – увійшла до розділу «Збірники творів для дитячого співу. Шкільні хори. Пісні для дітей» видання Книжкової палати «Літопис нот», яка побачила світ у Києві в 2023 р. [531, с. 45]. 3 червня і 21 серпня 2024 р. в читальних залах відповідно Хмельницької обласної бібліотеки для юнацтва та Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки була організована презентація поетично-пісенної антології «Наше слово – зброя», до якої увійшли поетичні і пісенні твори 61 поета і пісняря Хмельниччини, об'єднані спільною патріотичною темою. У ній вміщено також патріотичні пісні братів Вадима та Євгена Гжегожевських. 13 листопада 2024 р. така ж презентація антології відбулась у переповненій актовій залі Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, на якій виступили не тільки автори та укладачі, а й прозвучали їхні проникливі музичні твори, котрі торкнулися струн сердець кожного [474].

За активною участю братів проходять велелюдні святкові та благодійні концерти, кошти від яких направляються землякам-захисникам України [Див.: Додаток: А 29]. До прикладу, розпочинали концертну програму багатожанрового фестивалю-конкурсу «Світ» (Свобода, Воля і Талант) у Ярмолинецькому будинку культури, що зібрав й об'єднав у травні 2024 р. талановитих земляків, щоб гідно представити громаду, вихованці Шарівської дитячої музичної школи. Зразковий аматорський духовий оркестр (керівник Вадим Гжегожевський, диригент Артур Гжегожевський) виступив із творами «Біля топо-

лі» та «Цей сон». Сімейне тріо з Шарівки в складі Аріни, Каріни та Артура Гжегожевських презентували пісню «Ліхтарики». Для жінок, які захищають Україну на фронті, підтримують армію в тилу, прозвучав твір-подяка від гурту «Ярмолинчани» під керівництвом Євгена Гжегожевського [100]. Невдовзі, 1 червня 2024 р., концерт до Міжнародного дня захисту дітей у Ярмолинцях розпочав зразковий аматорський духовий оркестр Шарівської дитячої музичної школи двома музичними композиціями, задавши йому святкову тональність. Порадував присутніх гарним співом дует сестричок Аріни і Каріни Гжегожевських композицією «Небо хилиться» [109].

Напередодні 65-річного ювілею від дня народження і 45-річчя творчої діяльності брати продовжили творити українську пісню [101].

Варто наголосити, що в одній зі статей К. Івахова справедливо назвала братів Євгена і Вадима Гжегожевських апологетами родинної ліричної пісні, зазначивши їх авторство і виконавство більше 100 пісень на родинну тематику й наголосивши, що вони виступили засновниками музичної школи та музею духових оркестрів у с. Шарівка на Ярмолинеччині, обласного пісенного фестивалю близнюків «Співучі дзеркала» [426, с. 50], а разом із П. Слободянюком у книзі про творчу діяльність 50 композиторів-піснярів Хмельниччини «Вокально-хорова творчість композиторів Хмельниччини (соціально-психологічний концепт)» назвали братів Євгена і Вадима Гжегожевських «апологетами родинної та патріотичної пісні», чий творчий доробок сягає понад 250 ліричних пісень [486, с. 139–141; 516, с. 182].

Створені та презентовані митцями Вадимом і Євгеном Гжегожевськими музичні твори вирізняються не лише різними стилями і жанрами, а і яскравою виконавською інтерпретацією в оригінальному авторському аранжуванні. Це засвідчує, що автори – блискучі майстри, високопрофесійні знавці музичного і пісенного мистецтва, люди великого та тонкого смутку. Усе це не тільки адекватно виражає емоційно-образний зміст талановитих і досвідчених братів, але й віддзеркалює багатство засобів концертно-естрадної виконавської виразності.

Ще з часу роботи на посадах учителів естетичного виховання в Шарівській загальноосвітній школі вони тісно співпрацюють із багатьма творчими знаменитостями Хмельниччини та України – поетами, композиторами, музикантами. Разом із ними часто організовували зустрічі-концерти, на які збиралося чи не все село. У гостях у митців в різні роки побували поети Микола Федунець, Василь Кравчук, Анатолій Ненцінський, Анатолій Фіглюк, композитори Микола Балема та Олексій Бец зі своїми творчими колективами, знаменитий подільський хореограф, заслужений працівник культури України, керівник народного ансамблю танцю «Горлиця» В. С'єдін і багато інших [87]. Тут доречно зазначити, що протягом багатьох років сумлінної праці

Олексій Бец зумів створити високопрофесійний пласт піснених шедеврів і стати поряд зі своїми видатними земляками: В. Зарембою, В. Гуцалом, М. Балею, В. Зарецьким, В. Атаманом та іншими відомими діячами музичного мистецтва Південно-Західного Поділля. Характерно, що, починаючи з початку 60-х рр. ХХ ст., ні один концерт у Кам'янці-Подільському не обходився без його нових оркеструвань для народно-інструментальних колективів, танцювальних супроводів, духових оркестрів, аранжувань для хорових, вокальних та вокально-інструментальних колективів.

Останнім часом на Хмельниччині плідно працюють більше півсотні талановитих композиторів, серед яких: народні артисти М. Балема і В. Смотритель, заслужені діячі мистецтв О. Дудар та І. Цмур, заслужені артисти В. і Є. Гжегожевські, заслужені працівники культури України М. Мельник, Ц. Зюлковський, І. Гринькевич, М. Смагитель, В. Общанський, а також інші талановиті творці музики. Брати Гжегожевські посіли чільне місце в розвитку подільської вокально-хорової Шевченкіани [427, с. 104–105].

Тут доречно згадати, що з випускником Хмельницького музичного училища, відомим композитором, народним артистом України, уродженцем с. Жилинці Миколою Балею брати знайомі з початку 1970-х рр. Так склалося, що брати разом з батьком у складі Солобокецького духового оркестру, який вважався одним із кращих у районі, грали на його весіллі. Їхнє творче життя не раз перепліталось приємними враженнями. Зокрема, замовлена наприкінці 1980-х рр. Вадимом і Євгеном керівнику тодішнього ансамблю пісні і танцю обласної філармонії «Подільська» на слова А. Ненцінського «Пісня про сонячну сторону» разом із піснею «Ой, там на тім вигоні» (слова М. Ваньо, музика М. Балеми) стали окрасою їхньої чергової концертної програми під назвою «Єднає нас пісня». Схваливши їхнє оранжування, авторитетний діяч порадив цим не обмежуватися, а творити свої пісні, радувати ними глядачів і слухачів [38].

Здавна В. і Є. Гжегожевські дружать із Павлом Дворським, спілкуються майже щотижня. Якщо потрібна його допомога і його пісня, то співак завжди разом із ними [183; Див.: Додаток А 32].

Тісними є багаторічні творчі стосунки братів В. і Є. Гжегожевських із подільським композитором, поетом, завідувачем музичною частиною Хмельницького обласного академічного лялькового театру Іваном Пустовим, який став першовідкривачем співочих талантів: Олександра Пономарьова, Марини Одольської, Юрка Юрченка, Броніслави Совтисик, Наталії Валецької та багатьох інших співаків. Будь-якому жанру: чи то пісні, пісенному супроводу, чи то музиці до дитячої вистави (а його музика звучити у більш як сорока виставах) – віддає серце, душу, безсонні ночі.

Останньої суботи листопада щороку українці зі скорботою згадують жертв Голодомору. Цій трагічній події Вадим і Євген Гжегожевські

присвятили «Поминальну думу» на слова подільського поета А. Ненцінського. У ній відображено «червоний морок» сталінських політичних репресій:

Убієних синів поминай, наша мамо-Вкраїно.
Хай мільйони їх душ осява непогасна свіча.
А вождям і катам, що вбивали тебе і труїли,
Ти ніколи в житті не прощай. Не прощай! Не прощай! [29].

Брати продовжують творчу діяльність. На початку вересня 2024 р. Вадим і Євген Гжегожевські відзначили 65-річчя [144], а 10 жовтня – 45-річчя творчої діяльності. Знаковим було те, що концерт під назвою «Пісня скликає друзів» відбувся в Концертному залі Будинку профспілок у місті Хмельницькому, тобто залі, з якого вони починали творчу діяльність. Назва концерту була обрана не випадково, адже розділити цей урочисто-святковий день із Євгеном та Вадимом Гжегожевськими прийшли рідні, близькі, палкі прихильники їхньої творчості, усі, хто підтримував протягом довгого, але такого яскравого професійного шляху [Див.: Додаток: А 31].

За словами Євгена Гжегожевського, готуватися до концерту вони почали «практично одразу ж після попереднього, який проходив 5 років тому, в 2019 р., в залі Академічного драматичного театру імені Михайла Старицького. Оновили нашу програму, пошили нові костюми, підготували сучасний репертуар, до якого увійшли пісні, які вперше пролунали під час творчого вечора».

Уперше (сподіваємося, що й востаннє) творчий ювілей артисти відзначали в період великої російсько-української війни, а тому патріотизм і підтримка сучасним захисникам і захисницям стали лейтмотивом заходу. Урочиста частина концерту розпочалася із хвилини мовчання, якою присутні вшанували пам'ять усіх земляків, які віддали життя в боротьбі із ворогом, мирного населення, яке загинуло унаслідок атак із боку рф. Щоб підтримати тих, хто сьогодні захищає Україну на передовій, артисти організували збір коштів на потреби Збройних Сил України. Перший внесок у скриньку для донатів символічно зробили самі винуватці свята, до цієї акції протягом заходу долучалися й гості.

Вів захід давній друг артистів, співавтор пісень, автор тексту знаменитої пісні народного артиста України Степана Гіги «Цей сон» Анатолій Фіглюк, розпочавши декламуванням авторського твору «Пісня життя», присвяченого братам Гжегожевським і нещодавно покладеного на ноти.

Не зайвим буде зазначити, що на всі творчі авторські ювілейні концерти Гжегожевські запрошували ведучими друзів – знаменитих постатей у мистецтві. Самі вели лише першу творчу зустріч «Єднає нас пісня». Далі такі ювілейні зустрічі відбувалися в Гжегожевських через кожних п'ять років. То ж у концертах «Ми родом із пісні» та «Мелодії

родоцвіту» була ведучою заслужена артистка України Олена Павлюк, ведучим наступних ювілеїв «Поділля моє величаве» та «60+40*2=200» був шоумен, учасник Вінницького КВНу «Вінницькі перці» та «Кварталу 95» Василь Гуменюк. Концерт, присвячений 30-річчю Дня Незалежності, провів вихованець братів Гжегожевських, ведучий програм українського телебачення, шоумен Андрій Романіді (Романішин).

З допомогою А. Фіглюка для присутніх сторінка за сторінкою майстерно відкривалася неймовірна історія життя співаків та композиторів, яких музика супроводжувала із раннього дитинства. Любов до неї прищеплював батько, завдяки урокам якого ще в 3-річному віці брати навчилися гри на баяні, яку продемонстрували і під час концерту. Далі – навчання в музичній школі, гра в духовому оркестрі, створення вокально-інструментального ансамблю «Юність» у Солобківцях. Паралельно з цим юні артисти активно виступали на весіллях із татом, серед присутніх у залі були ті, кого на щасливе сімейне життя музично благословили Вадим та Євген Едуардовичі.

Потім було навчання в Кам'янець-Подільському педагогічному інституті, робота піонервожатами в Шарівському таборі, педагогічна діяльність, створення дитячої музичної школи в с. Шарівці та насичене сценічне життя – концерти, фестивалі, конкурси... Усіма перемогами Євген та Вадим Гжегожевські завдячують найріднішим на землі людям – матері Марії Петрівні та батькові Едуарду Йосиповичу, які вперше не були присутні на ювілейному творчому концерті. Саме тому програму артисти розпочали із виконання композиції «Мамі», присвяченої світлій пам'яті батьків. Зворушливим стало те, що сотні слухачів увімкнули в цю мить на смартфонах ліхтарики, таким чином вшановуючи тих, хто подарував життя талановитим співакам і композиторам.

Брати Гжегожевські активно співпрацюють і перебувають у тісних особистісних творчих стосунках із багатьма подільськими поетами та видатними діячами культури України. Зокрема, наступна пісня, яка прозвучала в рамках заходу, була написана подільським поетом Миколою Федунцем – «Поклич мене». Музичний твір «Кімната в серці моєму», прем'єра якого відбулася на попередньому ювілейному концерті, регулярно збирає перегляди в мережі, тож для всіх брати Гжегожевські подарували живе виконання твору. Запальну пісню «Дощі», написану на вірш Анатолія Фіглюка, співаки виконували вперше, яка одразу припала до душі поціновувачам творчості артистів. Родзинкою виступу Євгена та Вадима Едуардовичів стала композиція «Бакота», адже, як розповідають співаки, саме її найчастіше подояни чекають на концертах.

Митців завжди, особливо на сучасному етапі, приваблюють вольові, мужні характери, що розкриваються в ставленні до своїх обов'язків, у конкретних вчинках. Спеціально до свята музиканти підготували для всіх музичний дарунок – твір «Краплини щастя», слова

до якого написав близький друг артистів Микола Дорожко, з яким брати Вадим і Євген Гжегожевські на початку повномасштабного вторгнення заснували волонтерську групу «Мистецький волонтер». Поет подарував ювілярам у своєму виконанні твір «Половинка», а вокалістки колективу Оксана Малінковська та Валентина Українка заспівали пісню про рідне місто – «Мій Хмельницький». Пісню «Моє кохання на відстані війни» виконала молода талановита співачка Марія Голюк, у якій поділилася особистою історією: її хлопець сьогодні захищає нашу країну на фронті. Солістка обласного академічного музично-драматичного театру імені Михайла Старицького Ірина Федоровська презентувала патріотичну композицію. Ця сторінка в концерті була дарунком від спільного проекту «Мистецький волонтер».

Із власною програмою на урочистому ювілейному заході виступили учасники Хмельницького академічного муніципального камерного хору, художнім керівником та диригентом якого є заслужений діяч мистецтв України, голова обласного осередку Національної всеукраїнської музичної спілки, членами якої є брати, Ігор Цмур, а однією із солісток – Тетяна Гжегожевська, внучка Євгена Гжегожевського. Участь у концерті взяв і творчий гурт «Art Band», у складі якого виступають Артур і Богдан Гжегожевські, Ігор Тебенюк, Костянтин Гонтарук та Ліана Войтович. На святі виступив із творами «Кленова балада» (в обробці Анатолія Матвійчука) та «Ой у полі стоїть верба» народний ансамбль української пісні «Кудрявчик», яким керує Євген Гжегожевський. У виконанні Шарівського зразкового дитячого духового оркестру під керівництвом Вадима Гжегожевського прозвучали музичні композиції «Біла тополі» і «Цей сон». Фінальним акордом програми стало спільне виконання всіма учасниками концерту твору «Пісня друзів» на вірші поета-пісняря Миколи Дорожка [102].

Мирослав Дочинець пише, що «поки ти йдеш, ти в дорозі. Навіть тоді, коли достеменно не знаєш, куди йдеш. Бо се твоя дорога. Дорожи дорогою. Бо тільки вона може вивести на Путь» [417, с. 250]. Брати Гжегожевські продовжують йти своєю дорогою – творити українську пісню, як їм свого часу радив на одному з фестивалів неперевершений співак Василь Зінкевич, родом із с. Васьківці, з-під Ізяслава. Вони тим самим тримають оборону української духовності від «російського світу». Творчість В. і Є. Гжегожевських відзначається винятковою жанровою різноманітністю, де кожна пісня, кожен музичний твір мають відмінності різних музичних стилів. Особливості авторського стилю композиторів-співаків виражаються помітним переходом від одноголосся до дво- або трьохголосся, що виявляється в піснях: «Доля», «День першого снігу» (сл. З. Запорожан), «Подільський край» (сл. В. Назаркевича), «Пісня життя» (сл. А. Фіглюка), «Посадіть калину коло хати» (сл. І. Валь). Представлений братами новий мистець-

кий продукт – винятково актуальний у сучасних умовах, адже посправжньому якісна та глибоко українська пісня завжди знаходить відгомін у серці кожного українця. Про це можна судити з багатьох мистецьких творів братів, зокрема пісень «Поклич мене» на слова Миколи Федунця, «Доц» на слова Анатолія Фіглюка та «Краплини щастя» під авторством Вадима і Євгена [29].

Майже завжди пріоритетним напрямком творчості братів є організаційно-культурницька діяльність. Так, Євген Гжегожевський є керівником ансамблю народної пісні «Кудрявчик». Доречно зазначити, що саме за керівництва Євгена Едуардовича ансамбль «Кудрявчик» продовжував поширювати українську пісню в середовищі української спільноти. Окрім цього, Євген Гжегожевський додав до репертуару «Кудрявчика» чимало авторських пісень. До них увійшли пісні «Козаки» на слова Миколи Дорожка і музику В. та Є. Гжегожевських, пісня «Україна у нас одна» на слова Ірини Валь та музику братів Гжегожевських, «Гімн Ярмолинець» на слова Олександра Снігура, «Зузультя» на вірш Ярослави Слободян. Він розширив потенціал ансамблю, долучивши до його складу керівників районних будинків культури [100]. Оркестровою групою ансамблю є викладачі Шарівської музичної школи. Зазначимо, що всі аранжування репертуару, вокалу та інструментарій створені братами Гжегожевськими.

Основним спектром творчої діяльності Вадима і Євгена Гжегожевських є поширення любові до музики, відчуття ритму та української пісні серед молодого покоління як викладачів Шарівської дитячої музичної школи та вчителів Шарівської загальноосвітньої школи. Творчість братів і надалі утворює красу рідного краю, її природи, визначних місць, рідного дому, сім'ї, історії, української державності та церкви. Проблем, піднятих у творчості братів, безліч, кожна із яких є актуальною та потрібною в умовах сучасності.

Усе це на часі, адже характерною ознакою останніх десятиліть ХХ і початку ХХІ ст. є те, що з'являється все більше ансамблів і сольних виконавців у різних стильових напрямках музичної культури. Доказом перспективності роботи служить також велика затребуваність цієї музики: популярність концертів і виступів, тиражі аудіопродукції, високий рейтинг у хіт-парадах, згадування в засобах масової інформації [493, с. 4].

Показовими в цьому плані стали гостини відомих співаків, музикантів і композиторів В. і Є. Гжегожевських у Національній академії прикордонних військ України ім. Б. Хмельницького в м. Хмельницькому. На початку зустрічі з прикордонниками презентували власну пісню на слова М. Дорожка «Прикордонні війська», що викликала захоплення в колективу військового закладу вищої освіти. Зрештою, дійшло до того, що талановитих братів на відзначення Дня прикордонника запросили на схід країни. Відтак, В. і Є. Гжегожевські 28 травня 2015 р. з успіхом виступили із концертом у Палаці культури

м. Маріуполь, а після цього впродовж чотирьох днів демонстрували на прикордонній заставі на узбережжі Азовського моря. Зустрічі в бойових умовах завершилися, але знайшли продовження в частому спілкуванні з прикордонниками по телефону [35].

Потрібно підкреслити, що українська пісня, зокрема естрадна, є складним, багатоаспектним та унікальним за функціями феноменом. На переконання Н. Овсянникової, її джерела «сягають стародавніх форм народної творчості, які супроводжувалися інструментально-вокальними діями» [459, с. 171]. Це найбільш поширений і популярний жанр музичного мистецтва, наділений особливою силою емоційно-психологічного впливу [395, с. 45]. До того ж, естрадна пісня протягом останнього століття помітно еволюціонувала, «перейшовши з розряду культурних маргіналій до домінуючих форм музично-виконавської творчості» [464, с. 147]. Більше того, це не лише слова та музика, це душа українського народу, його зброя проти ворогів. Поширення української пісні є одним із ключових чинників в активізації культуротворчих сил українського народу та засобом трансляції культурної ідентичності, загалом запорукою збереження української ідентичності.

Важливо зазначити, що творчий доробок братів Гжегожевських, незважаючи на історичні періоди чи політичні обставини, завжди був україномовним. Водночас вони завжди слідували правилу, що музика має відповідати поетичного твору, як точному малюнку відповідає яскравість фарб. Як зауважував німецький композитор, диригент і піаніст К. Вебер, музика воістину – загальнолюдська мова, натомість австрійський композитор Й. Гайдн вважав, що вся чарівність музики – у мелодії. Цим можуть похвалитися не так багато українських співаків.

Як тут не зупинитись на зовнішності творчих братів-близнюків? Їх вирізняє чоловіча вродливість, урівноваженість, красиві одухотворені очі, доброта, екстравагантність, неповторна артистична зовнішність, гарна постава і по-справжньому чарівні голоси. Вони ніколи не шукали легких шляхів, пам'ятаючи притчу: якщо Бог хоче зробити людину щасливою, то він веде її найважчою дорогою. Можливо, цим можна пояснити невтомність і непосидючість митців. Легких шляхів до щастя не буває! Вадим і Євген як досвідчені педагоги поєднують любов до справи всього життя, виявляючи особливу симпатію й батьківське ставлення до своїх вихованців.

Родинні, освітні та мистецькі традиції В. і Є. Гжегожевських продовжують сини Богдан, Руслан та Артур, які належать до четвертого покоління родинної династії, також закінчили Кам'янець-Подільський педагогічний університет (з 2008 р. – Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка). Богдан Євгенович і Руслан Владиславович Гжегожевські закінчили Шарівську середню школу із золотими медалями

й продовжили естафету батьків на педагогічному факультеті. Подібно до батьків, уміло поєднували навчання з активною участю в художній самодіяльності та громадському житті, виявляючи і вдосконалюючи природні мистецькі задатки та гарні організаційні здібності [7, арк. 4–25; 8, арк. 4–21]. Будучи студентом, Богдан поповнив династію Гжегожевських-Степанишених, одружившись на однокурсниці Антоніні Борисівні Фартушняк [51], яка роком пізніше від нього здобула на цьому ж факультеті фах педагога образотворчого мистецтва [9, арк. 4–26]. Майже одночасно дружиною Руслана Гжегожевського стала Анна Володимирівна Сунік, яка закінчила у 2004 р. університет за фахом вчителя початкових класів і біології [10, арк. 2–21]. Що ж до Артура Гжегожевського, то диплом бакалавра педагогічної освіти та вчителя музики основної школи він здобув у 2004–2008 рр. на педагогічному факультеті вже класичного університету. Під час навчання він, крім іншого, відзначився активною участю в джазових концертах [11, арк. 4–23]. Найпізніше династію поповнила випускниця Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, учителька початкових класів та іноземної мови Наталія Валеріївна, вийшовши заміж за Артура. Особливо слід підкреслити, представники четвертого покоління династії Гжегожевських-Степанишених, з шкільних років брали участь у родинному ансамблі й здобували колективні перемоги в багатьох конкурсах і фестивалях районного, обласного та всеукраїнського масштабів.

Відзначимо, що діти братів Артур і Богдан Гжегожевські створили творчий гурт «ArtBand». «Брати Гжегожевські «Молодші», як і батьки, поширюють українське звучання за допомогою труби, тромбона, саксофона, сопілки, синтезатора, акордеона, барабана та бас-гітари [101].

Варто окремо сказати й про доньку Євгена Лесю, яка тривалий час була учасницею родинного ансамблю. Підвищувала професійний рівень у Хмельницькому клубі спортивного бального танцю «Фламінго». Прикметно, що талановита дівчина в парі зі своїм партнером Олексієм Мусатовим здобула 30 медалей всеукраїнського і міжнародного рівнів [532, с. 38].

На мистецькій діяльності Вадима та Євгена творча традиція родини Гжегожевських не припиняється. У ній, як завжди, панують тепло і любов. У народі кажуть: Бог створив чоловіка і жінку, щоб вони доповнювали одне одного. Жінки є відображенням своїх чоловіків. Вони – прекрасні, якщо їхні чоловіки прекрасні в ставленні до них. Хочеш зрозуміти хто ти, подивись на свою жінку. Естафету родинної династії успішно продовжують представники п'ятого покоління, внуки Вадима Едуардовича і Тетяни Анатоліївни Владислав, Ростислав, Матвій, Аріна та Каріна, внуки Євгена Едуардовича і Валентини Анатоліївни – Тетяна, Тимур та Арсен. Зокрема, сестрички Аріна і Каріна Гжегожевські під акомпанемент дідуса Вадима Едуардовича не раз чарували глядачів своєю грою на саксофоні та трубі, а сольним співом – Тетяна Гжегожевська, улюблена внучка Євгена Едуардовича [170].

Отже, те, що доробок композиторів Хмельниччини засвідчує цілковиту зрілість, яскраво-індивідуальний характер, багатогранність художніх прийомів, цілком сформований феномен власного композиторського стилю і виконавського почерку, повною мірою стосується подільських митців Вадима та Євгена Гжегожевських, які, поряд із невтомною музично-педагогічною діяльністю, продукуванням художньо-естетичної інформації, невтомно розвивають українську музику, пишуть пісні, створюють аранжування, організовують музично-виконавські конкурси і фестивалі, влаштовують концерти, активно займаються волонтерством. Їх вирізняють багаторічна плідна праця, висока порядність і чесність, вагомі творчі досягнення. Легендарні брати є уособленням людей, котрі завжди ставлять перед собою високі стандарти трудової діяльності і всього їхнього життя, музично-педагогічної і мистецької творчості. Це свідчить, з одного боку, про високу естетику їхніх музичних творів; з іншого – про феноменальний творчий талант і бажання корифеїв сучасної української музики до подальшої творчої діяльності.

СУЧАСНІ ГРАНІ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ БРАТІВ У МУЗИЧНОМУ ПРОСТОРІ ПОДІЛЛЯ ТА УКРАЇНИ

При майстрах якось легше.
Вони як Атланти,
Держать небо на плечах.
Тому і є висота.

Ліна Костенко

Свого часу світлої пам'яті блаженніший Любомир Гузар говорив, що «інтелігенція – люди, які вміють жертвовно працювати і прагнуть добра. Тільки такі люди зможуть оздоровити націю і закласти надійну основу для прийдешніх поколінь» [434]. Поділля має потужне гроно творчої інтелігенції, невтомних митців, які жертвовно працюють і прагнуть добра, які прославляють і звеличують свій край. Не байдужі до долі Української держави Вадим та Євген Гжегожевські належать до тієї справжньої частини інтелігенції, що не лише самовіддано та безкорисливо працює задля примноження духовного багатства народу, безперестанно проповідуює високі моральні цінності української нації, а й глибоко переймається суспільними проблемами сучасного державотворення, фіксує потреби українського суспільства і прагне донести їх до влади, докладає зусиль до консолідації в складному суперечливому світі. Вони як педагоги, виконавці, композитори та автори численних українських патріотичних музичних творів, щодня поширюють їх серед співвітчизників, тим самим утверджують українську ідентичність у сучасному суспільстві.

Вадим і Євген Гжегожевські – своєрідні рекордсмени за участю в різноманітних культурно-мистецьких заходах Ярмолинеччини, Хмельниччини та України. Їхні виступи та виступи їхніх творчих колективів справляють блискуче враження і щоразу мають гучний успіх серед глядачів і слухачів. Саме та щира, рідна українська мова, яка лине через пісні братів, розвиває в народі любов та повагу до неї [438, с. 111].

О. Берегова справедливо підкреслює, що науково-освітня діяльність XX і XXI ст. «орієнтується на креативну парадигму, яка найбільше відповідає динамізму й мінливості сучасного суспільства та є здатною сформува-

ти людину нової культури і нового типу мислення, спроможну органічно сприймати інноваційні зміни соціуму, успішно жити й творити в ньому». Дослідниця особливо наголошує, що найбільш переконливо і природно парадигма креативності виявляється в мистецькій сфері, зокрема музичній освіті, «специфіка якої полягає в тому, що лише їй притаманна функція духовного виховання індивіда через розвиток його художньо-творчих здібностей та творчу практику» [522, с. 6]. На її переконання, реалізація цієї функції відбувається через унікальну синтетичну освітньо-комунікаційну модель, котра, сполучаючи основні види людської активності, зокрема перетворювальну, пізнавальну, ціннісно-орієнтаційну, спілкування і власне художню творчість, поєднується з теоретико-практичними механізмами їх освоєння. У контексті мистецької освіти дискурс креативності як здатність індивіда до творчого переосмислення явищ дійсності, імпровізування, створення нових художніх образів тощо завжди орієнтований на ідеальний результат – повну самореалізацію творчої особистості [521, с. 6]. З іншого боку, недостатньо того, щоб була обдарованість; потрібно також, щоб громадська думка сучасників вказала для творчих зусиль справді прекрасне. Ось чому однією із найважливіших функцій школи є розвиток особистісного світу дитини шляхом опанування нею духовно-практичного досвіду і культури людства, виховання людини культури, громадянина, здатного до самовизначення і продуктивної діяльності для створення культурного середовища [389, с. 243].

За спостереженням сучасних педагогів Т. Грінченко, Т. Зузяк та І. Сидорової, у період повномасштабного вторгнення відбувається значна активізація творчості митців, художніх колективів, солістів, основною метою яких поряд із допомогою Збройним Силам України є збереження і примноження культурного надбання нашого народу, виховання дітей і молоді на основі українських традицій, передача наступним поколінням пам'яті про події кожного дня російсько-української війни, відображених у нашій новій музиці, літературі, поезії, образотворчому мистецтві тощо [401, с. 163].

Т. Грінченко, Т. Белінська та І. Вонсович переконані: зважаючи на те, що соціальна функція музичної педагогіки відповідає за формування особистості учня на засадах активізації його пізнання музичного мистецтва, під час війни необхідно «більше звертатися до музики України та рідного краю: співу народних пісень, виконання творів українських композиторів, які піднімають бойовий дух українців, навчають любити красу, доводять незламність духу нашої нації. Роль музики у буремні часи, які ми переживаємо нині, є беззаперечно важливою. Соціальна функція музичної педагогіки виявляється у підготовці маленьких українців до теперішньої/майбутньої боротьби з ворогом та у формуванні їхнього характеру» [400, с. 7]. Заняття музикою виховують в учнів дисципліну і волю – цьому сприяє регулярність, завзятість; заняття музикою розвивають у дитини математичні

здібності, просторове мислення. Діти-музиканти краще розмовляють і пишуть, легше запам'ятовують іноземні слова, швидше опановують граматику [399, с. 8].

Що ж до композиторської діяльності українських митців, то вона в наш час є безцінним скарбом, який необхідно підтримувати та розвивати і в Україні, і за її межами [402, с. 179].

Такі підходи повністю корелюються з особистостями братів В. і Є. Гжегожевських. Талановиті подільські митці продовжують виступати як вокалісти, інструменталісти та ансамблісти, зберігаючи при цьому традиції української музики й власний мистецький стиль. Очевидно, саме тому К. Івахова нарахувала більше ста їхніх пісень на родинну тематику, назвала композиторів апологетами родинної ліричної пісні [426, с. 50]. Аналіз їхньої пісенної лірики вказує на розширенні інтересів у жанровій сфері, включаючи стильову інтеграцію. Прагнення віднайти власну музично-поетичну мову, індивідуальний стиль письма та авторські засоби відображаються в різноманітності тем і еволюції жанрів у їхній творчості. Щодо тематики їхніх пісень, П. Слободянюк виділяє шість основних тем, котрі об'єднує в дві групи – інтимні та громадські. Інтимна пісенна лірика охоплює широкий спектр тем, включаючи кохання, творчість, душевні хвилювання, філософські роздуми, природу.

До першої тематичної групи патріотичних пісень про Україну дослідник зараховує такі: «Україно моя» (сл. В. Олійника), «Україна в нас одна» (сл. І. Валь), «України сини» (сл. М. Дорожка), «Козаки» (сл. М. Дорожка), «Калина» (сл. О. Ванжули), «Бакота» (сл. Ю. Гапоненко), «Поминальна дума» (сл. А. Ненцінського), «Озався ранами Афган» (сл. Б. Фурмана), «Чорнобильські передзвони» (сл. В. Шевчука). В окрему групу історик і музикознавець виділяє пісні про Поділля: «Поділля, моє золоте», «Подільський край» (сл. В. Назаркевича), «Дорога додому» (сл. А. Фіглюка), «Селище життя мого» (сл. Ж. Олійник). Третю тематичну групу складають твори, у яких оспівуються різні професії: «Від дзвінка до дзвінка» (сл. В. Шевчука), «Лікарю мій» (сл. В. і Є. Гжегожевських), «Лісівники Поділля» (сл. В. і Є. Гжегожевських), «Ярмолинецький професійний ліцей» (сл. В. і Є. Гжегожевських), «Квіти вчительці» (сл. Д. Брилінського і В. та Є. Гжегожевських), «України сини» (сл. М. Дорожка). Четверта група творів родинної тематики, про яку змістовно та професійно пишуть П. Слободянюк і К. Івахова [486], охоплює такі твори: «Український коровай» (сл. М. Ковалія), «Дружина» (сл. Л. Татаренка), «Іменини дочечки» (сл. Н. Пукас), «Батьки хрещені» (сл. Н. Пукас), «Весілля сина» (сл. Н. Пукас), «Весілля доньки» (сл. Ж. Олійник), «Сестро моя» (Н. Пукас). До п'ятої групи належать пісні для дітей: «Моє Поділячко» (сл. Н. Пукас), «Хто копав криницю» (сл. Н. Левчун), «Шофер» (сл. А. Мігалья), «Море, море, море» (сл. А. Мігалья), «Дзвіночки шкільні» (сл. З. Запорожан). Шосту групу представляють пісні про кохан-

ня: «Кімната в серці моєму» (сл. А. Пасічника), «Польова царівна» (сл. А. Фіглюка), «Дощі, дощі» (сл. А. Фіглюка), «Колискова коханій» (сл. А. Фіглюка), «День першого снігу» (сл. З. Запорожан), «Долі мить жадана» (сл. Т. Лободи), «Картина кохання» (сл. В. Олійника), «Краплини щастя» (сл. М. Дорожка).

УКРАЇНИ СИНИ

Музика Євгена та Вадима Гжегожевських

слова Миколи Дорожка

Урочисто

На кор - дон ми прийш - ли, щоб не бу - ло вій - ни. що - би віль - но - жи - ли в 'Ук - ра
ї - ні. Твій свя - тий цей на - каз, в' кож - ній сер - ці у нас - Бо для нас ти на - ві - ки є
Приспів: ди - на. Служ - ба в' нас не лег - ка, на - ша до - ля та - ка. День і ніч на кор - до - ні сто
я - ти. Ук - ра - ї - ни си - ни, свя - ту клят - ву да - ли. Честь і во - лю ї - ї за - хи
ща - ти. Служ - ба/ во - лю ї - ї за - хи - ща - ти. 2. Не від -

УКРАЇНИ СИНИ

Музика Євгена та Вадима Гжегожевських

Слова Миколи Дорожка

На кордон ми прийшли, щоб не було війни,
Щоби вільно жили в Україні.
Твій святий цей наказ, в кожнім серці у нас –
Бо для нас ти навіки єдина.

Приспів:

Служба в нас не легка. Наша доля така –
День і ніч на кордоні стояти.
України сини святу клятву дали –
Честь і волю її захищати.

Не відступимо ми, коли ворог іде,
Хоч не рівні бувають в нас сили.
Нас навчили діди, нас навчили батьки,
Щоб країну свою боронили.

Приспів.

За роки творчої діяльності, спрямованої на вдосконалення музичного матеріалу й у гармонічній, і темпоритмічній сферах, парадигма лірики Вадима і Євгена Гжегожевських зазнала еволюції. Разом із професіоналізмом митців істотно зріс музичний досвід і композиторська майстерність. У ранніх творах відзначалося використання простих музичних побудов і гармонізації. До прикладу, у пісні «Чебреці» використана куплетна форма та секвенційний, не ускладнений гармонічно рух мелодії. У більш пізніх творах композиторів-піснярів спостерігається перехід до більш складних музичних конструкцій, поліфонії і розширеного арсеналу виразових засобів. Проте незмінною залишається позиція митців, згідно з якою музика, як і література, народжується з глибини народної душі, а постійна, наполеглива праця, без якої не буває істинно великого, є необхідною умовою їхньої багатогранної творчості. Вадим і Євген Гжегожевські живуть кожноденним прагненням осягнути таємниці і закони виконавської та композиторської майстерності, котрі йдуть пліч-о-пліч з такою ж невоситимою жадобою осягнути й художньо відтворити швидкоплинну течію життя з його простотою і вишуканістю, зробити невмирущим день, зафіксувати при цьому недріб'язкову особливу буденність.

Підсумовуючи, зауважимо, що в гармонічній сфері творів талановитих братів-близнюків відзначається вплив різних музичних напрямків, як-от: класицизм, романтизм, імпресіонізм, а також використання ладів народної музики та «базових» естрадних гармоній в авторському виконанні. Тож вони не тільки об'єднують різні музичні стилі, але й обирають саме ті елементи, які в найкращий спосіб підкреслюють характер і драматургію кожного твору, відображаючи справді індивідуальний авторський стиль.

Концерти братів охоплюють широкий спектр жанрів, від народної до естрадної музики, що робить їх ближчими до різних вікових груп [188, с. 3]. У їхніх творах національна музична традиція постає органічно та художньо довершеною. Водночас вона абсолютно співзвучна із сучасними національними і європейськими художніми тенденціями. Можна з упевненістю сказати, що музика братів Вадима і Євгена Гжегожевських завдяки особливому стилю, багатій оркестровій різноманітності, органічній єдності зі словами пісень і костюмами, виявляє первинний синкретизм української культури, розкриває її змістову сутність. Мова може бути живою, коли її поширюють, тому роль братів в цьому є беззаперечною. Ознайомившись із репертуаром Вадима та Євгена Гжегожевських, який налічує більше двохсот п'ятдесяти пісень, переконалися в тому, що серед них немає жодної, написаної російською мовою.

М. Чеботарь зазначає: якщо до 1991 р. національне вокальне мистецтво естради відігравало «роль компенсації пригніченого комплексу етнічної недооціненності», то з набуттям Україною незалежності естрада «стає самостійним культурним феноменом» [509, с. 336]. Водночас у літературі останнього часу наголошується, що сучасні напрями розвитку

національного вокального мистецтва естради пов'язані й із загальними процесами суб'єктивізації творчих орієнтирів виконавців, синтезу академічного, народного та естрадного вокалу та стилізових спрямувань, і з потужною тенденцією оновлення концептуальних вимірів. Значущим інноваційним концептуальним модусом сучасної української вокальної естради є актуалізація духовного досвіду нації, що раніше не була апробована в змістових параметрах естрадного мистецтва. До того ж, у нинішньому просторі музичної культури України набуває значущості концептуальний напрям, пов'язаний із відбиттям історичного досвіду нації та героїко-патріотичної тематики крізь призму відродження фольклорної традиції в різноманітні її етнічних вимірів [444, с. 65–66].

Музично-пісенна спадщина В. і Є. Гжегожевських давно має самостійне життя й посідає цільне місце в музично-пісенному просторі Поділля та України. До неї звертаються вчителі музики, працівники закладів культури, виконавці і музикознавці, а також звичайні краєни. Десятки років лунає їхня пісня «Сестро моя, порадице» на слова подільської поетеси Надії Пукас. В. Ісаченкова розповідає, що під впливом почуття цієї пісні одна вольовита жінка через багато років визнала свою провину перед старшою сестрою й зважилася попросити пробачення. Після цього вона передала митцям слова вдячності за пісню, яка допомогла примиритися з найіріднішою людиною, що замінила свого часу матір. Так було в брата і сестри, котрі через дрібниці посварилися й не розмовляли майже десять років. Ще двадцять бентежних і щирх пісень отримали можливість почути мешканці 136 країн світу завдяки студії Українського телебачення і радіо, що сприяла створенню їхнього компакт-диска «Долі мить жадана» [162].

Презентовані Вадимом і Євгеном Гжегожевськими твори відзначаються не лише різними стилями і жанрами, а і яскравою виконавською інтерпретацією в оригінальному авторському аранжуванні. Усе це не тільки адекватно виражає емоційно-образний зміст талановитих і досвідчених митців, але й засвідчує багатство засобів їхньої концертно-естрадної виконавської виразності. Тим самим пісні справляють істотний вплив на сучасну вітчизняну культуру в усьому світі.

У багатьох може скластися враження, що мистецтво життя братів Вадима і Євгена Гжегожевських становить щодільне свято з квітами та аплодисментами. Насправді ж «за кадром» залишаються дні, вечори і навіть ночі невинної творчої праці, яка викристалізовується лише наповнелістю й любов'ю. У відповідь на питання, чому вони не обрали для себе велику сцену, брати відповідають, що «обрали свої родини, свій край та свою пісню». Такому вибору Вадим і Євген не зраджують і нині: щасливі в сім'ях, де в любові та злагоді втішаються дітьми й онуками, а їхня пісня розливається щедро подільськими просторами, даруючи радість краєнам. Свідченням цього став факт того, що весною 2024 р. народний аматорський колектив української пісні «Кудрявчик» (керівник – заслужений артист України Євген Гжегожевський) вкотре підтвердив право носити звання «народний». Колектив вразив атестаційну комісію своїм репертуаром і

душевною манерою виконання пісенних творів. Репертуар був повністю оновлений зусиллями керівника. До програми були вміщені 15 пісень – маловідомі українські народні пісні, а також пісня на слова та музику поетів і композиторів Євгена і Вадима Гжегожевських, Олександра Снігура, Ірини Валь, Миколи Дорожка. Цим самим «Кудрявич» надав нового звучання. Першою піснею на концерті стала написана братами Гжегожевськими на вірш Миколи Дорожка «Козаки», а завершальною пісня «Україна в нас одна», яку вони створили спільно з Іриною Валь [127].

КОЗАКИ

Музика Євгена та Вадима Гжегожевських
слова Миколи Дорожка

Урочисто

Хочем всім, хто за-був на-га-да-ти. Вжи-лах
на-ших ко-заць-ка б'є кров. У-кра-ї-ну не слід плюн-дру-
ва-ти, в У-кра-ї-ни ко-заць-кий пок-ров. Ко-за-
ки, ко-за-ки, ко-за-ки. Сур-ми кли-чуть в до-ро-гу пол-
ки. Во-лю ми йде-мо бо-ро-ни-ти, щоб на
ві-ки віль-ни-ми жи-ти. Ко-за-ки, ко-за-ки, ко-за-
ки. Ось ши-ку-ють-ся на-ші пол-ки. Ва-ша
сла-ва здо-бу-та в бо-ях, вже ні-ко-ли не згас-не-ні-
як. По-ки// як.

КОЗАКИ, КОЗАКИ

*Музика Євгена та Вадима Гжегожевських
Слова Миколи Дорожко*

Хочем всім, хто забув нагадати,
В жилах наших козацька б'є кров.
Україну не слід плюндрувати,
В України козацький покров.

Приспів:

Козаки, козаки, козаки.
Сурми кличуть в дорогу полки.
Волю ми йдемо боронити,
Щоб навіки вільними жити.
Козаки, козаки, козаки.
Ось шикуються наші полки.
Ваша слава, здобута в боях,
Вже ніколи не згасне ніяк.

Поки серце у грудях ще б'ється,
Поки шабля в руках не тремтить,
То на милість козак не здається.
І хай ворог щосили летить.

Приспів.

Проаналізовані пісні у виконанні Вадима та Євгена Гжегожевських дозволяють стверджувати, що в переважній кількості авторами музики є брати, авторських пісень у них теж багато. Кожний новий пісенний твір братів В. і Є. Гжегожевських має соціальну потребу чи політичну обумовленість. Їхні музичні композиції наповнені мелодійністю, яка поєднується з глибоким змістом, часто натхненним українською культурою та традиціями Подільського регіону [454, с. 126].

Практично немає жодного важливого масового культурно-мистецького заходу на Хмельниччині, у якому не брали б участь і де не демонстрували б мистецького таланту брати Вадим і Євген Гжегожевські. Вони продовжують влаштовувати концерти, творчі вечори. Якразвим прикладом цього стала участь у традиційному відзначенні в Ярмолинцях Дня вишиванки у третій четвер травня 2023 р., на якому після молитви благочинного Ярмолинецького округу Православної церкви України отця Миколая (Ковалика) вони виконали пісню «Храми Поділля» [16]. Музичний подарунок митці представили учасникам урочистостей до Дня Конституції України біля пам'ятника Тарасу Шевченку в Ярмолинцях 28 червня 2023 р. [182]. Свято до 623-ої річниці Ярмолинець, яке традиційно проводиться в день Петра і Павла 12 липня 2023 р., брати розпочали піснею «Ой, Ярмолинці, рідне міс-

течко», слова до якої написав журналіст, володар «Золотого пера, краєзнавець і почесний житель Ярмолинець Олександр Снігур, а музику – В. і Є. Гжегожевські [115]. Цікавинкою свята став флешмоб «Ой, у лузі червона калина», ініціатором якого вони виступили.

Новий час породив чимало цікавих сюжетів, які вимагали нових підходів до творчості. Євген та Вадим Гжегожевські зуміли вловити це та започаткували в 2000 р. й провели фестиваль творчих близнюків «Співучі дзеркала» у Ярмолинцях одинадцять разів, двічі – в Кам'янці-Подільському і один раз – у Києві. Його учасниками стали десятки талановитих осіб із різних куточків України. Цей фестиваль став транзитним фестивалем для дітей «Дві крапельки». Проведення фестивалів засвідчує про авторитет братів Гжегожевських серед української культурної спільноти [202; 308].

Вадим та Євген тісно співпрацюють із багатьма подільськими авторами: Миколою Балевою, Олексієм Бецом, Михайлом Люшню, Миколою Дорожком, Миколою Ковалем, Анатолієм Пасічником, Іваном Пустовим, Надією Пукас, Анатолієм Фіглюком та іншими. З кожним із авторів брати розвивають дружні, теплі відносини [102]. Це свідчить не лише про мистецький талант братів, але й про їхню людяність і вдячність.

Слова пісень ніби змикаються з музикою, залишаючись піснями, зарядженими високовольтною почуттєвою напругою. Записи, обробка та виконання україномовних пісень братами Гжегожевськими є важливими складниками для збереження музичної культури українського народу. Недарма прихильники братів є у більшості міст України, їх слухають і за кордоном.

Найкраща репрезентація творчості будь-яких митців – це кількість та якість його прихильників. Наповненість концертних залів, постійна зацікавленість музично-пісенною творчістю братів, коментарі під відеозаписами пісень, дозволяє стверджувати, що творчість братів є справді потрібною українському соціуму [84, с. 4; 100; 121; 241; 284].

Подвижницька творча праця В. і Є. Гжегожевських яскраво засвідчує про те, скільки можуть зробити конкретні люди для загальної справи утвердження Української держави, якщо вони перейняті безмірною любов'ю до рідного краю та України. Музично-пісенні виступи братів вирізняються щирістю, емоційністю та професіоналізмом. Їх обоє люблять публіка. Ось чому розміщену в Інтернеті програму «Мелодії родоцвіту» за одинадцять років переглянуло понад 6,6 тис. разів [212], а ювілейний концерт до 60-річчя від дня народження і 40-річчя концертної діяльності за п'ять років переглянули більше 88 тис. разів [386]. Брати Гжегожевські справді надаровані незбагненим хистом прозирати в суть речей і відчувати сховану далеко від поверхнево-буденного погляду таїну. У них всього – інтелекту, ерудиції, таланту і безоглядної самопосвяти – так багато, що їх вистачило б на цілий легіон служите-

лів муз. Тому-то все, що народжується їхнім розумом і талантом, їхня музика торкається струн душі кожного слухача, тим самим створюючи зв'язок із аудиторією. Вони виступають не лише як виконавці, але й цілеспрямовано та натхненно несуть культурний меседж. Ба більше: їхня творчість має неповторний аромат і час питомої української національної культури.

Використання Вадимом та Євгеном народних мотивів подільської музики у творчій діяльності сприяє збереженню та поширенню традиційної подільської музики за межами регіону. Брати Гжегожевські є одним із чинників, які формують позитивний імідж Поділля як самобутнього і музичного регіону нашої держави.

Вадим та Євген Гжегожевські продовжують активно займатися волонтерською діяльністю. З початком повномасштабної російсько-української війни брати разом із Миколою Дорожком заснували волонтерську організацію під назвою «Мистецький волонтер» [102], у рамках якої вони організовують благодійні концерти, кошти з яких спрямовуються на потреби Збройних Сил України. Зокрема, часто бувають у військовослужбовців 3-ої окремої танкової Залізної бригади в Ярмолинцях, даруючи чудові українські патріотичні пісні, написані спеціально для таких мистецько-патріотичних акцій [119].

Знаковим для волонтерської діяльності братів стало проведення ювілейного концерту як благодійного. Кошти, зібрані на ньому, артисти передали на потреби шостого окремого штурмового полку.

У цьому зв'язку слід підкреслити, що вже коли книга була майже зверстана, Вадиму і Євгену Гжегожевським були урочисто вручені посвідчення волонтерів Ярмолинеччини.

Освітня та просвітницька діяльність були і залишаються ключовими в діяльності братів. Вони поширювали українську пісню та навички гри на тубі, трубі, тромбоні, баяні та інших музичних інструментах серед молодого покоління регіону. Саме тому за досвідом у Шарівку приїздили й учителі і заступники директорів середніх навчальних закладів, і педагоги шкіл Хмельниччини та Житомирщини, що підвищували кваліфікацію в обласному інституті удосконалення вчителів (нині – Інститут післядипломної педагогічної освіти). Гості знайомилися з досвідом естетичного виховання дітей на уроках музики та системою підготовки і проведення шкільних олімпіад з музики, під час яких школярі мірялись силами з теорії музики та у виконанні словесно-музичних народних українських творів [292]. Їхні заслуги не залишилися непоміченими, про що свідчать численні нагороди Вадима та Євгена [411, с. 72].

Відкриття братами першої в Хмельницькій області в добу незалежності України сільської дитячої музичної школи, яка успішно функціонує в с. Шарівці, сприяло поширенню музичної освіти в регіоні. За понад третину століття в школі сформована власна корпоративна культура,

що становить сукупність цінностей, норм і традицій, які поділяються всіма членами колективу і всіма причетними до її діяльності. Її цінності та усталені норми є основою взаємин між учасниками освітнього процесу: між педагогами, учителями, учнями, викладачами та адміністрацією. Нині в колективі школи ведеться активна робота з освоєння нових зразків корпоративної культури у двох траєкторіях: внутрішній – підтримці та розвитку зразків професійної діяльності, котрі покликані згуртовувати колектив на вдосконалення й збагачення гуманістичних цінностей; і зовнішній – публічного успіху, презентабельності, показників успішності діяльності. Завдяки цьому заклади вищої освіти Хмельниччини: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, Кам'янець-Подільський фаховий коледж культури і мистецтв, Хмельницький фаховий музичний коледж імені В. І. Заремби, а з осені 2022 р. і Бахмутський фаховий коледж культури і мистецтв імені Івана Карабиця, що релокувався через повномасштабну російсько-українську війну до Кам'янець-Подільського, стали регулярно поповнюватися її випускниками, котрі здобувають освіту з музичних спеціальностей.

Для В. та Є. Гжегожевських як педагогів-практиків із багатим музично-пісенним досвідом ключовими були й залишаються навчання та підтримка молодих талантів. У цій частині діяльності вони виходять з тієї прописної істини, що ціннісне значення вокальної музики полягає не лише в тому, що містить ментальність індивіда, етносу, народу в усій множинності музичних стилів і жанрів, а й відкривати сучасній людині уявлення про сенс життя, сприяти її максимальному самовдосконаленню [465, с. 18]. До того ж, як досвідчені педагоги і музиканти, брати самі свято вірять у те, чого навчають дітей, вників та учнів. Вони невтомно працюють із подільськими музикантами, передаючи їм знання, уміння та навички, є учасниками масових культурних заходів, проєктів, концертів, пишуть нові пісні та музику до пісень, тим самим стимулюють розвиток нового покоління митців.

У повсякденній практиці Вадим Едуардович і Євген Едуардович цілеспрямовано застосовують власну методику і демонстрацію того, як потрібно домагатися правильної манери співу, високої позиції звука, округлого звучання, рівного по всьому діапазону. Вони активно впроваджують в освітній процес індивідуальний підхід до кожного вихованця, розвивають позитивні якості. Приділяють систематичну увагу тому, щоб усі вокально-технічні та виразні прийоми виконували учні свідомо й активно. Саме контроль є запорукою правильного співу. Досвідчені педагоги також працюють над виявленням недоліків, цілеспрямовано розвивають природні здібності дітей. Водночас на порядку денному дедалі більш активне використання мультимедійних технологій на уроках музики в загальноосвітній школі має

цілу низку переваг. О. І. Пометун і Л. В. Пироженко розглядають інтерактивне навчання як спеціальну форму організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність [470, с. 7]. Передусім високий рівень наочності, ілюстративне багатство, реалізація інтерактивних методик значно підвищують рівень засвоєння матеріалу учнями. Зі свого боку, це вимагає від педагогів більш ґрунтовної підготовленості до роботи з комп'ютерними технологіями. Слід зазначити, що їхні твори входять до різноманітних шкільних хороших збірників, аудіоальбомів, а також до мистецьких антологій, що істотно полегшує запровадження таких інновацій.

Діяльність Вадима та Євгена на керівних посадах у Ярмолинецькій районній державній адміністрації дало змогу сформувати нову культурну галузь регіону – телебачення. Телепресцентр став справді революційним явищем у районі, який випускав потрібний та якісний продукт. За роки діяльності братів рівень поширення культури в суспільстві збільшився, як і збільшилася кількість культурних заходів, фестивалів, концертів [34].

Родина В. і Є. Гжегожевських багата на позитивні почуття, на спокійну, але потужну внутрішню силу, інтелектуальну творчу енергію. Вона нагадує будинок, заведений на багато років. Композиторська спадщина митців охоплює найважливіші для українського мистецтва теми, образи, жанри та форми, продовжуючи насамперед здобутки подільської композиторської школи. Кожна з композицій відзначається не тільки власною музичною формою, елементи стилістики якої підпорядковані розкриттю поетично-образного змісту слова, але й власний музичний універсум сфокусований передусім у тематизмі, його емоційно-інтонаційному узагальненні та розвитку в кореляції зі структурними координатами.

Своєю творчістю Вадим та Євген Гжегожевські сформували новий етап у культурному житті Подільського регіону і всієї України. Їхні злети – це результат високої працездатності, наполегливості, жаги до нових знань, натхненні нестримним бажанням прислужитися рідному народові, українській культурі. Вони започаткували різноманітні мистецькі фестивалі, поширювали українську мову, пісню та музичну традицію Поділля. Вони інтегрували подільську пісню і культурний процес усієї України.

Дослідниця О. Гуркова справедливо наголошує, що остання третина ХХ – початок ХХІ ст. відзначається стильовим новаторством, входженням у художню свідомість низки стильових напрямків, якот: постмодернізм, полістилістика, мінімалізм. За її спостереженням, композитори активно використовують нові тембри, технічні засоби, експериментують з інструментальними складами, звертаються до різноманітних сучасних технік композиції тощо [403, с. 28].

Узагальнюючи, можемо стверджувати, що у творчості В. і Є. Гжегожевських, як композиторів і співаків, органічно поєднуються устале-

ність традицій і смілива загостреність сучасних новацій. Про це ми неодноразово наголошували в попередніх розділах. Їхня композиторська спадщина охоплює найважливіші для українського мистецтва теми, образи, жанри та форми, тим самим продовжує вагомі здобутки подільської композиторської школи. Як люди високої культури і культові педагоги, композитори та співаки гідно утверджують професіоналізм і духовність в освіті та мистецтві сучасної України. Саме брати Гжегожевські невтомною діяльністю доводять, що культура є обличчям і головною силою кожної нації. Зважаючи на те, як цінують, розвивають, примножують духовну спадщину, можемо судити про наш культурний рівень [69]. Зі свого боку додамо, що за це талановиті митці заслуговують на особливе пошанування як яскраві представники освітньо-культурної еліти Хмельниччини, котрі гідно виявляють себе не лише на материнській території, а й в усій Україні і за її межами. Самобутністю відзначається творча співпраця з народним артистом України із Буковини Павлом Дворським [Див.: Додаток А 30].

Як одні з основоположників фахової музичної освіти в деяких селах Ярмолинецького району та місцевого телебачення, Вадим та Євген Гжегожевські продовжують працювати у викладацькому, мистецькому, композиторському та волонтерському напрямках. Говорячи словами Євгена Гуцало, «і в години найсуворіших випробувань їхньою незрадливою посестрою завжди виступає пісня, даруючи цілющу снагу й запаси нев'янучого історичного оптимізму» [406, с.19]. Вони, як і в юності, виявляють творчий потенціал, який є прикладом багатогранного внеску в розвиток музичної культури Подільського регіону та всієї України.

Творча робота братів Гжегожевських охоплює проблеми збереження і популяризації української пісні, розвиток культурного життя Подільського регіону. О. Шевченко справедливо зауважує, що «сьогодні як ніколи, соціально-культурні та політичні зміни в усьому світі, і, особливо в Україні, диктують переосмислення українського фольклору, а саме усвідомлення трансформації традиційних українських народних пісень (переспіви давніх родинно-побутових пісень, календарно-обрядових та інше, що містять етно-тенденції, які чітко виокремили та намітили подальший розвиток таких жанрів, як джаз та рок-музика в Україні. В мистецтвознавстві останнього десятиліття характерна посилена увага до вивчення не лише академічних сталих й традиційних напрямків музичної культури, а й до вивчення музичної мови картин світу через призму сучасних методів та форм, зокрема до дослідження» [514, с. 93].

Видатний польський філософ, журналіст і революціонер Едвард Дембовський наголошував, що творчість – безпосередня єдність думки і справи, реалізується тільки в неперервній творчості і що без творення немає творчості. Нині Вадим та Євген Гжегожевські продовжують створювати пісні та поширювати українську пісню серед широких

верств українців: Євген на посаді керівника ансамблю «Кудрявчик», а Вадим – викладача і керівника духового оркестру Шарівської дитячої музичної школи, якому у вересні 2017 р. присвоєно звання зразковий аматорський колектив. З того часу колектив, очолюваний Владиславом Гжегожевським, двічі підтверджував це високе звання. У цій царині талановиті педагоги і митці виходять з того, що гастрольна діяльність мистецьких колективів, музичних колективів зокрема – завжди прецедент виходу за межі власного досвіду в міжкультурний простір. Вивчення цієї ланки мистецької діяльності є актуальним завданням у контексті проблеми діалогу культур [515, с. 272]. Тому завдяки братам у молодого покоління не лише поширюється українська пісня, але й розвивається культурна свідомість.

Свого часу А. Муха підкреслював, що «багатогранність і своєрідність реальної особистості композитора, його місце й роль у певному середовищі, безумовно, відбиваються на реальному творчому процесі, а отже і на його кінцевому результаті – музичному творі» [458, с. 62]. Безмежно віддані українській культурі і мистецтву В. і Є. Гжегожевські живуть і працюють подовгу й старанно над архітектонікою кожного образного задуму, над кожним ліричним сюжетом та його реалізацією в кожному конкретному випадку, але неодмінно з унікальною вірою у місійність музики та пісні. У їхніх піснях, музичних творах звучать не тільки окремі красиві слова чи цілі тексти, а й особливі психологічні деталі, кольори, відтінки, аромати, подробиці з біографій. Щоб творити красу, треба бути самим чистим душею. Митці наділені вишуканим мистецьким смаком, неповторною артистичною зовнішністю, завжди елегантно одягнені. Тому під час виступів і концертів вони творять особливий настрій, вибухають несподіваними образними поворотами думки.

Волонтерська діяльність теж стала органічним складником їхньої діяльності, адже концерти та виступи практично завжди були й залишаються безкоштовними для глядачів. З початку російсько-української війни волонтерство набуло іншого рівня. Брати стали ініціювати під час проведення збір грошей для потреб військових частин, котрі захищали і захищають Україну на фронті. З цією метою спільно з поетом і успішним підприємцем Миколою Дорошком створили благодійну організацію. За час повномасштабної війни, за оцінкою Вадима і Євгена Гжегожевських, на потреби захисників України під час численних благодійних концертів зібрано й передано зароблені кошти.

Задушевною, ліричною, патріотичною піснею, дотепними жартами, якими пересипані виступи дуету, співаки неодноразово підтримували наших воїнів, виїжджаючи на схід, у зону бойових дій. Невипадково ще в ХІХ ст. французький композитор Гектор Берліоз говорив, що музика подвоює, потроює армію. Одним із таких сильних чинників музики її щирість, бо ж музика втілює думки. Під час численних гастролей талановиті

брати намагаються охопити якомога більше місць дислокації. Вони розповідають, як захисники підганяють БТР – і сцена готова. «Якось, перебуваючи за 30 метрів від замінованого кордону, виступали під акомпанемент із мобілки, щоб гучністю не видати місце розташування підрозділу. А іноді нас везли у прямому сенсі невідомо куди – у засекречені частини, про призначення яких ми нічого не відали. Для нас головне – підтримати хлопців, розрадити, покращити настрій. Вдома виступаємо у центрах реабілітації фронтовиків, маємо для них цілу програму, присвячену воїнам духу, створену з власних пісень. Почуваємося безмежно щасливими, коли вдається хоча б частково відвернути увагу Захисників від важких думок про втрату побратимів і від болю після поранень» [209].

У пресі їх неодноразово називають легендарними братами, справжніми подільськими самородками, зірками першої величини, які все життя активно працюють і пропагують пісенні та музичні надбання [134].

Значення творчості В. і Є. Гжегожевських для музичної культури Поділля насправді є неоціненним. Вражають і відданість музичній освіті та мистецтву, і енергія, розмах, масштаб винятково плідної музично-педагогічної, популяризаторської та волонтерської діяльності. Як справжні інтелігенти, митці є носіями духовності й гуманізму, надійно стоять на захисті національної свідомості народу, самовіддано та безкорисливо слугують провідниками консолідації української нації. Їхня безмежна захопленість мистецтвом і творча оптика завжди були сфокусовані на українській пісні, а створені численні музичні твори наповнені духом і світлом української національної ідеї. Очевидно, такі люди, закохані в красу пісні і музики, потрапляють на Землю з певною метою – приносити добро в наш надзвичайно складний і суперечливий світ, віддаючи все тепло і любов.

Основою їхньої творчої діяльності, яку можна без перебільшення кваліфікувати виявом самовідданості музичній освіті і мистецтву, є музичний талент індивідуального, «родинного стилю», що вже є особливим для української музичної культури. Він розвиває, наповнює, дає сили, здоров'я, життєстійкість їхній творчості. Їхня діяльність оспівує історію, природу, красу та дух рідного краю. Брати сприяли та послідовно й натхненно сприяють формуванню позитивного образу Поділля як самобутнього мистецького регіону, інтегрували його в національний культурний простір.

Сенсом життя Вадима і Євгена Гжегожевських була і є її величність Музика. До музики в легендарних братів своє ставлення: вони її розглядають як мову душі, царину відчуттів і настроїв, бо ж, на їхнє переконання, у звуках виражене життя душі. Відчути, зрозуміти, досягнути таку високу красу можна лише серцем – відкритим, сповненим любові до людей, до високого мистецтва; прагненням поділитися його часткою з усіма. В. та Є. Гжегожевські – це особливий тип митців музичної освіти та

культури, які все життя присвячують наполегливій творчій праці на користь музичної освіти, мистецтва та українського народу. Можна з усією об'єктивністю стверджувати, що брати, за виразом Т. Совгири, є унікальними виробниками сучасної мистецької продукції України [490, с. 141]. Їм вдалося не лише розвинути пісню Хмельниччини, але й вплинути на культурний розвиток всієї України. З огляду на це, можна сказати словами Євгена Гжегожевського: «Щедрою стежиною передається у спадок покоління любов до мистецтва династіями» [82].

Про їхнє життя і творчість, досягнення та професійні надбання можна писати романи, знімати повнометражні науково-популярні та художні кінострічки. Вони є героями сотень матеріалів у різноманітних газетах і журналах, на місцевих і всеукраїнських телеканалах, інтернет-публікаціях [144]. В. і Є. Гжегожевські беруть участь у наукових форумах. Прикладом цього стала II Всеукраїнська науково-практична конференція «Історія міст і сіл Хмельниччини», що відбулась у Ярмолинцях 27 червня 2025 р. [Див.: Додаток: А 33].

Тут доречними є слова українського композитора, музичного критика, педагога і диригента Василя Барвінського про те, що «хоч ми тепер на полі музичного розвою не дорівнюємо іншим культурним народам, хоч наша, інколи така світла, музична традиція, що своїми соками довго насичувала чужі культури, рвалася часто й без нашої вини, – все ж таки ті світлі моменти з нашої історії музики, як і теперішній її розвій, рають нам надію, що і в тому напрямі наздоженемо колись інші, щасливіші від нас народи й що, може, нам ще належатиме колись визнана роль у розвої музичного мистецтва» [536, с. 648].

Тому є всі підстави для сподівання про те, що життєтворчість талановитих братів Вадима і Євгена Гжегожевських, їхня далекоглядність і спрямованість у перспективу буде й далі слугувати справі оборони й розвитку української матеріальної і духовної культури.

ВИСНОВКИ

Дослідження пісенної життєтворчості братів Вадима і Євгена Гжегожевських у музичному просторі Хмельниччини та України в 1979–2025 рр. є винятково актуальним, теоретично та практично важливим для освіти, культури, усього українського народу. Воно засвідчує, що музично-педагогічна, пісенна, композиторська, організаторська та волонтерська діяльність талановитих педагогів і митців стала органічною частиною культурно-історичного ландшафту Хмельниччини і України.

Музичні твори талановитих композиторів привертають дедалі більшу увагу вітчизняних музикознавців, мистецтвознавців й істориків, стають безпосереднім матеріалом наукових досліджень (фрагментів дисертацій і монографій, наукових статей, магістерських робіт тощо).

Незважаючи на наявність окремих праць, присвячених цьому періоду, більшість із них лише частково висвітлюють обрану тему дослідження, але й вони надто віддалені від читача, оскільки мають суто академічно-наукове спрямування, майже не доступні широкому загалу шанувальників української музики. Це, з одного боку, актуалізує появу узагальненої праці; з іншого, створює певні труднощі в її створенні, зумовлені масштабами музично-педагогічної, композиторської, виконавської та волонтерської діяльності талановитих вчителів і митців.

Зібраний, систематизований, опрацьований нами джерельний комплекс відзначається достатньою репрезентативністю. Джерельна база дослідження представлена широким комплексом архівних та опублікованих документів і матеріалів, інтернет-ресурсами, особливо кореспонденціями в місцевих, регіональних і всеукраїнських періодичних виданнях. Важливе місце серед них посідають збірники пісень і музичні альбоми, що відображають професійний рівень і мистецький стиль талановитих братів. Інтерес мають також інтерв'ю з В. і Є. Гжегожевськими, розпорядження Президента України про призначення їм почесного звання «Заслужені артисти України», численні дипломи, грамоти, посвідчення й медалі, що засвідчують про їхні неабиякі досягнення в царині й музичної освіти, і музичного мистецтва та композиторської діяльності. Опрацювання та осмислення значної кількості архівних документів і матеріалів, цілого масиву кореспонденцій у періодичних виданнях, більшість яких уперше введено в науковий обіг, дозволило змістовно наповнити текст у просторово-часовому вимірі,

грунтовно розкрити суть, зміст, характер та особистісні особливості музичних педагогів і творчих діячів впродовж більш як 45 років.

Для досягнення мети й реалізації дослідницьких завдань була застосована сучасна методологія, що базується на принципах історизму, об'єктивності та системності. У монографії використана низка загальнонаукових, міждисциплінарних і конкретно-історичних методів, чільне місце серед яких посіли історико-генетичний, історико-критичний, історико-порівняльний, історико-хронологічний, історико-типологічний, історико-системний, історико-біографічний та інші методи. Ці методи застосовані для вивчення широкого комплексу текстів у періодичних виданнях працівників культури та освіти, управлінців, поетичних і музичних митців, кореспондентів і науковців, котрі відобразили свої уявлення про місце і роль пісенної життєтворчості братів-близнюків у музичному просторі Хмельниччини та України.

Владислав та Євген Гжегожевські народилися і виховувалися в сім'ї з багатими музичними традиціями. Їхній батько, Едуард Йосипович, який самотужки здобув музичну освіту, керував оркестром та навчав гри на духових інструментах, а мати, Марія Петрівна, через мистецтво вишивки розвивала в синів почуття краси. Тому можна стверджувати, що В. і Є. Гжегожевські зростали в атмосфері різносторонніх духовних інтересів. Музичний талант у родині передавався з покоління в покоління, закладаючи міцний фундамент для їхнього майбутнього. Першою наукою братів була музика, а першим учителем – батько. Брати через усе життя проносять любов до батьків і роду як найважливішого і найнадійнішого обереха, любов до Подільського краю, до рідної мови, української пісні та музики.

З дитячих років була очевидною наявність у близнюків акторської хисту, чи артистизму, який виявився в їхньому тяжінні до сцени та вмінні зручно почуватися в ролі виконавців перед великою кількістю слухачів. Від природи мистецьки обдаровані, допитливі та наполегливі, вони під мудрим керівництвом батька освоїли його музичні інструменти – труби та баян. У Солобковецькій загальноосвітній школі виявляли схильність не лише до музики, але й до хореографії. З 1972 р. в Солобковецькій філії Ярмолинецької музичної школи опанували музичну грамоту та поглибили техніку гри. Виступили ініціаторами і співзасновниками учнівського ансамблю «Юність», за самотужки виготовлених гітарах виступали на учнівських і сільських масових культурних заходах. Їхню творчість помітили й запросили спочатку попрацювати піонервожатими оздоровчого табору з однойменною назвою, а після здобуття середньої освіти – надали перші робочі місця в Шарівській загальноосвітній школі.

Ключовим у професійному та творчому становленні Вадима і Євгена Гжегожевських стало навчання в Кам'янець-Подільському державно-

му педагогічному інституті (нині національний університет імені Івана Огієнка), де були створені сприятливі умови і творча атмосфера для підготовки до майбутньої музично-педагогічної роботи та розвитку їхнього таланту, де вони завдяки винятковій наполегливості, працьовитості і цілеспрямованості виростили не лише як професійні музичні педагоги, а й повноцінні співаки та музиканти. Студії на факультеті підготовки вчителів початкових класів, зокрема на відділенні музики, допомогли братам досягти перших професійних успіхів і сценічних вершин, здобути широке визнання й стати невід'ємною та повноцінною частиною культурно-мистецького ландшафту Подільського краю та України. Їхні виступи на численних концертах, участь у пісенних конкурсах і фестивалях щоразу завершувалася тріумфом музично-пісенного мистецтва.

Кам'янець-Подільський з його величною твердиною-фортецею, неповторним мальовничим Смотричем і надзвичайно багатою громадянською історією, полінаціональним контрастом архітектури та духовно-культурною спадщиною надихав братів на створення музичних шедеврів. Викладачі інституту не лише навчали майбутньої педагогічної професії, а й всіляко сприяючи й підтримуючи їхню пісенну творчість, допомагаючи розкрити обдарування та здібності до сценічної і композиторської діяльності.

Успадкувавши та продовживши справу свого батька, Вадим і Євген Гжегожевські здібності до музики виявили з раннього дитинства, а дивовижний талант розкрився завдяки батьковій науці, навчанню у філіалі музичної школи, у педагогічному інституті, невтомній і наполегливій праці над удосконаленням музичної та пісенної майстерності, участі у величезній кількості творчих конкурсів і фестивалів.

Багаторічна професійна та творча діяльність братів Гжегожевських відзначається володінням усіма тонкощами методики мистецької освіти, вражаючою масштабністю і багатовекторністю трудової діяльності. Упродовж більш як 45 років в ній органічно поєднано п'ять основних напрямів: музично-педагогічного, музичної творчості (пісенної, виконавської та композиторської), організаційно-мистецької, просвітницько-громадської та волонтерської практики.

Здобувши вищу педагогічну освіту в Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті, Владислав та Євген Гжегожевські розпочали активну музично-педагогічну роботу як учителі музики в селах Шарівка, Пасічна та Правдівка, органічно поєднуючи її з надзвичайно динамічною сценічно-естрадною і композиторською діяльністю. Важливим складником діяльності братів є розвиток музичної освіти, адже за їхньої ініціативи та їхніми зусиллями в селі Шарівці створена перша в Хмельницькій області в добу державної незалежності України музична школа, яка неабиякою активністю перетворилась на головний осередок творчої інтелігенції. Будучи відданими творчій

царині, брати творили музику й писали нові пісні в тісній співпраці з подільськими митцями, поетами, композиторами й музикантами. Зважаючи на це, найвизначнішою і найбільш повнокровоною та яскравою впродовж усіх років трудової діяльності є кількатисячні концерти, перемоги, лауреатство в численних міжнародних та всеукраїнських конкурсах і фестивалях.

Події Помаранчевої революції спричинили потрапляння пісенної творчості братів у політичний контекст. Це призвело до тимчасового сповільнення творчої активності. Однак вони не спасували перед труднощами, а з новими силами стали творити, випускати нові композиції та досягати нових успіхів у популяризації української музики та культури.

Як музичні педагоги, В. та Є. Гжегожевські зробили вагомий внесок у розвиток музичної освіти Подільського регіону. У творчому доробку налічується більше 250 авторських пісень, які є продовженням мистецької життєвої стежинки у творчій родині. Вони впровадили поглиблене вивчення музики, обладнали й систематично оновлюють кабінет естетичного виховання, домоглися відкриття і повноцінного функціонування Шарівської дитячої музичної школи. Справжнім явищем культурного життя школи, села і Ярмолинецьчини загалом стало створення братами музею духового оркестру. Їхній професіоналізм підтверджений перемогою в районному конкурсі «Учитель року» та високими навчально-методичними досягненнями на обласному рівні. За заслуги на педагогічній ниві, брати відзначені обласною премією імені Мелетія Смотрицького.

Звичайна любов до людей і незвичайна до музично обдарованих і здібних школярів зігривала й зігриває прагнення братів на шляху високого мистецтва особистим прикладом ставлення до справи та непокритою, неодмінно доброю, теплою усмішкою.

Починаючи з 1999 р., вони двічі працювали на управлінських посадах у Ярмолинецькій районній державній адміністрації. На першому етапі Євген очолював відділ культури, а Вадим – відділ внутрішньої політики в адміністрації. На другому етапі Є. Гжегожевський знову обіймав посаду начальника відділу культури, натомість В. Гжегожевський сприяв популяризації інформації про культурно-освітнє життя, координував роботу телепресцентру Ярмолинецького району.

Після присвоєння звання Заслужених артистів України Вадим та Євген Гжегожевські продовжують активну багатогранну діяльність у музично-педагогічній, мистецькій, композиторській і вокально-хоровій царині. Творчий шлях братів залишається прикладом відданості музичній культурі Подільського регіону, демонструючи неабиякий талант і прагнення до збереження української пісенної традиції.

Характерними ознаками творчості творчих братів-близнюків є дедалі більша інтенсивність і масштабність. Завдяки чудовим організа-торським здібностям і невтомному ентузіазму вони ініціювали, органі-

зували та провели 12 регіональних, міжрегіональних і всеукраїнських фестивалів «Співучі дзеркала», дитячого фестивалю творчих близнюків під назвою «Дві крапельки», інші видовищні мистецькі заходи, що набули серійного характеру, завдяки яким на просторах Поділля були продемонстровані багатопланові види мистецтва десятків талановитих близнюків.

Основні напрямки діяльності охоплюють популяризацію української пісні, наповнення ними культурного простору регіону, виховання молодих талантів та підтримку українських захисників. У багатому та насиченому творчому доробку Вадима та Євгена більше 250 пісень, авторами яких є самі брати чи подільські поети, кожна з яких залишає глибокий відбиток у серцях подолян. Їхні композиції стали частиною хороших збірок для школи, аудіоальбомів і навіть політичних антологій.

Нині Євген Едуардович очолює ансамбль народної творчості «Кудрявич» у Ярмолинцях, водночас Вадим Едуардович займається активною викладацькою діяльністю в Шарівській дитячій музичній школі. Їхня діяльність сприяє не лише поширенню української пісні та музики, але й формуванню національної культурної свідомості нового покоління українців.

Виятково важливим напрямком життєдіяльності Вадима та Євгена залишається активна подвижницька волонтерська діяльність. Брати є співзасновниками волонтерської організації «Мистецький волонтер», що вирізняється масштабною фінансово-матеріальною і моральною підтримкою захисників України у російсько-українській війні. І сьогодні брати організовують благодійні концерти, кошти з яких спрямовуються на потреби Збройних Сил України.

Загалом творчість В. та Є. Гжегожевських є невід'ємною частиною духовно-культурного надбання Подільського краю. Їм вдалося докласти зусиль до формування позитивного образу Хмельниччини і Поділля як унікального мистецького регіону, інтегруючи його в український національний культурний простір. Присвятивши життя українській пісні, брати сформували творчий доробок, який став невід'ємною частиною культурної спадщини регіону. Глибокий емоційний стиль наблизив їхні пісні до найширших кіл глядачів і слухачів.

Вадим і Євген Гжегожевські – тонкі знавці української музики та одні з найяскравіших репрезентантів української пісні. Потужний творчий доробок охоплює широку траєкторію музичних жанрів від народної до естрадної музики, що дозволяє їм знаходити слухачів, прихильників і поціновувачів серед багатьох поколінь українців.

Їхня діяльність є взірцем подвижництва та високої громадянської позиції, прикладом відданості та патріотизму українському народу. Як керівники відділів культури та внутрішньої політики, брати змогли створити телепресцентр, який став новаторським у регіоні. Беззаперечно, можна сказати, що саме творчість братів Гжегожевських сприяла підвищенню рівня культурного життя на Хмельниччині.

Музично-композиторська творчість легендарних братів – це не лише музика та слова численних пісень, це потужний культурний меседж, що об'єднує людей, зберігає українську ідентичність, сприяє поширенню національної духовності за межами регіону. Їхня освітня та мистецька діяльність варта поціновування за духовне та естетичне багатство їхньої творчої спадщини. Найбільше тішить і водночас є головним пріоритетом у діяльності талановитих митців виховання молодого покоління на кращих традиціях музично-пісенної культури Поділля й усієї України. Біографічна, династична лінія музичних педагогів органічно вплетена в історію трудових колективів, громадських організацій та органів влади. На Хмельниччині, далеко за межами краю відомий їхній родинний ансамбль, де співають і грають на різних музичних інструментах не лише вони, а й діти та внуки, а в репертуарі переважають їхні пісні, котрі возвеличують і збагачують багатющу українську культуру, великий, незламний український народ. Результатом упровадження оригінальних творчих ідей і виконавських технологій стали високі показники майстерності багатьох вихованців, які проявилися в здобутті лауреатських звань на міжнародних, всеукраїнських і регіональних виконавських конкурсах, активній концертній діяльності на сценах різних населених пунктів Ярмолинеччини та Хмельницької області, підготовці великої кількості різноманітних програм на основі кращих зразків сучасного музичного мистецтва.

Вадим і Євген Гжегожевські, їхня надивовижу плідна й багатогранна освітньо-педагогічна та мистецька родинна династія перебувають у розквіті творчих сил. У талановитих легендарних братів безліч нових планів, задумів, ідей. Є цілком об'єктивна підстава сподіватися, що вони неодмінно здійсняться, і митці порадують ще не одним новим відкриттям та досягненням у пісенно-мистецькій царині. У зв'язку з цим, предметом подальших наукових студій може стати про-світницько-педагогічна діяльність братів В. і Є. Гжегожевських та родинної династії педагогів, митців і діячів освітньо-культурної сфери Хмельниччини на початку ХХІ ст., спрямована на захист і розвиток національних традицій в освіті та культурі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Неопубліковані джерела

1. Відомчий архів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф. 302. Кам'янець-Подільський державний педагогічний. Оп. 7. Спр. 393. Справа студента: Горбачевська Євгенія Аркадіївна. 1952–1956 рр. 37 арк.
2. Відомчий архів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф. 302. Кам'янець-Подільський державний педагогічний. Оп. 7. Спр. 1780. Справа студента: Степанишен Анатолій Іванович. 1952–1956 рр. 32 арк.
3. Відомчий архів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф. 302. Кам'янець-Подільський державний педагогічний. Оп. 12. Спр. 8820. Справа студента: Степанишина Тетяна Анатоліївна. 1974–1978 рр. 25 арк.
4. Відомчий архів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф. 302. Кам'янець-Подільський державний педагогічний. Оп. 12 а. Спр. 7821. Справа студента: Гжегожевський Владислав Едуардович. 1977–1981 рр. 29 арк.
5. Відомчий архів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф. 302. Кам'янець-Подільський державний педагогічний. Оп. 12 а. Спр. 7822. Справа студента: Гжегожевський Євген Едуардович. 1977–1981 рр. 26 арк.
6. Відомчий архів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф. 302. Кам'янець-Подільський державний педагогічний. Оп. 12 а. Спр. 7883. Справа студента: Степанишина Валентина Анатоліївна. 1977–1981 рр. 27 арк.
7. Відомчий архів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф. 10. Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет. Оп. 30. Спр. 864. Справа студента: Гжегожевський Богдан Євгенович. 1997–2002. 26 арк.
8. Відомчий архів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф. 10. Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет. Оп. 30. Спр. 865. Справа студента: Гжегожевський Руслан Владиславович. 1997–2002 рр. 27 арк.
9. Відомчий архів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф. 10. Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет. Оп. 30. Спр. 1461. Справа студента: Гжегожевська (Фартушняк) Антоніна Борисівна. 1998–2003 рр. 26 арк.

10. Відомчий архів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф. 10. Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет. Оп. 30. Спр. 1814. Справа студента: Сунік Анна Володимирівна. 1999–2004 рр. 22 арк.
11. Відомчий архів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф. 10. Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет. Оп. 30. Спр. 5387. Справа студента: Гжегожевський Артур Владиславович. 2004–2008 рр. 23 арк.

Опубліковані джерела

12. Указ Президента України № 834/2019. *Вперед*. 2019. 14 листопада.

Періодична преса

13. Байдюк Г. Прилучення до джерел історії. *Вперед*. 1987. 24 листопада.
14. Балюк М. Відзнака нового ступеня. *Вперед*. 1993. 18 грудня.
15. Барась М. Пісня, що кличе на подвиг. *Молодь України*. 1979. 26 квітня.
16. Басун О. Вишиванка єднає українців. *Вперед*. 2023. 25 травня.
17. Батьківщина – спадщина від батьків. *Вперед*. 2016. 29 грудня.
18. Бачинська Л. У борні досягається мета. *Шкільний світ*. 2012. Вересень.
19. Березд В. Вічно живе мистецтво. *Вперед*. 2002. 28 вересня.
20. Бірюкова М. Родинні скарби України. *Проскурів*. 2004. 10 червня.
21. Боднар Х. Хмельницькі музиканти брати Гжегожевські стали заслуженими артистами України. *Всім.юа Хмельницький*. 2019. 9 листопада
22. Бойко І. Зазвучали сурми на Ярмолинеччині. *Вперед*. 2017. 1 червня.
23. Борович В. На сцені – школярі. *Вперед*. 1997. 12 квітня.
24. Бохонський В. На двох мовах. *Вперед*. 1989. 4 листопада.
25. Брати Гжегожевські. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Брати_Гжегожевські.
26. Браво, брати. *Вперед*. 1998. 7 лютого.
27. Брати Вадим і Євген Гжегожевські. *Радянський студент*. 1978. 12 січня.
28. Брати Гжегожевські вибороли першість у міжнародному конкурсі-фестивалі «Чорнобильські мотиви». *Вперед*. 2018. 27 грудня.
29. Брати Гжегожевські запрошують на ювілейний концерт. Вадим та Євген Гжегожевські. 30 вересня 2024. *TB7+Телеканал Хмельниччини. YouTube*. URL: <https://tv7plus.com/pryami-efiri/braty-gzhegozhevski-zaproshuyut-na-yuvileijnj-konzert/> (дата звернення 23.11.2025).
30. Брати Гжегожевські. Творчий десант. Вип. 10. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=GstCNTb3TuI>
31. Брати Гжегожевські. Ти моя ненько Україно. *Ярмолинецькі самоцвіти*. Ярмолинці. 2001.
32. Брати Гжегожевські – У долі своя весна. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=mLlsRA2U0Rg> (дата звернення: 25.11.2025).
33. Брязгунов Ю. Подвижники співочої культури Поділля. *Молодь України*. 2019. 4 липня.
34. Брязгунов Ю. Родинна філософія братів Гжегожевських. *Молодь України*. 2000. 17 лютого.
35. В гостях у прикордонників. *Вперед*. 2025. 11 червня.

36. Виступає оркестр народних інструментів. *Радянський студент*. 1978. 18 травня.
37. Виступають культармійці. *Вперед*. 1978. 26 вересня.
38. Від широкого серця. *Вперед*. 2018. 26 квітня.
39. Вітаємо. *Радянський студент*. 1979. 12 травня.
40. Вітаємо з досягненнями в 2004 році. *Шкільний світ*. 2005. Січень.
41. Вітаємо з досягненнями в 2005 році. *Шкільний світ*. 2006. Січень.
42. Вітаємо із званням лауреата республіканського фестивалю. *Радянський студент*. 1978. 15 лютого.
43. Віталій закінчив Чортківське музичне училище. *Радянське Поділля*. 1982. 16 липня.
44. Вклонімося невтомній трудівниці. *Народовладдя*. 2002. 27 березня.
45. Вісті з областей. *Українська музична газета*. 1994. Липень-вересень. № 3.
46. Вовненко В. Конкурс бальних танців. *Вперед*. 1971.
47. Войцехівський В С. Шарівській школі – 125! *Шкільний світ*. 2007. Листопад.
48. Володимиров З. Переможемо разом – виграє кожен. *Подільські вісті*. 1999. 8 жовтня.
49. Волошина Н. Святкувала Михайлівка. *Вперед*. 2018. 13 вересня.
50. Волошина Т. Простота і щирість виконання. *Вперед*. 1984. 1 січня.
51. Гавришук А. Нев'янучий спів династії. *Кам'янець-Подільський вісник*. 2000. 8 грудня.
52. Гадзира А. Яскравіють барви «Мелодій родоцвіту». *Вперед*. 2010. 5 березня.
53. Галицький І. У ногу з життям. *Вперед*. 1985. 8 березня.
54. Гжегожевський А. І концерт, і зустріч. *Вперед*. 2014. 6 червня.
55. Гжегожевський А. Кузня музики. *Вперед*. 2013. 24 травня.
56. Гжегожевський А. Пам'яті Героїв Небесної Сотні. *Вперед*. 2014. 11 грудня.
57. Гжегожевський А. Перед ювілеєм – творчий звіт. *Вперед*. 2011. 1 липня.
58. Гжегожевський А. Творчий звіт перед ювілеєм. *Шкільний світ*. 2011. Липень.
59. Гжегожевська В. Додавати, віднімати – неодмінну суму мати. *Майбуття*. 2002. Березень.
60. Гжегожевський В. За покликом серця. *Вперед*. 2001. 14 квітня.
61. Гжегожевський В. Заходи різні – мета одна. *Вперед*. 1993. 16 січня.
62. Гжегожевський В. Найпрекрасніше в картинах. *Подільські вісті*. 2013. 29 січня.
63. Гжегожевський В. Налагоджуємо зв'язки. *Вперед*. 1999. 25 вересня.
64. Гжегожевський В. Присвятили Великому Кобзарю. *Подільські вісті*. 2014. 18 лютого.
65. Гжегожевський В. Ювілею приурочили. *Вперед*. 2001. 14 липня.
66. Гжегожевський Є. А Музика вічна. *Вперед*. 1999. 2 жовтня.
67. Гжегожевський Є. Бібліотека і влада. *Вперед*. 2003. 7 червня.
68. Гжегожевський Є. Висока оцінка за аматорство. *Вперед*. 2002. 19 січня.
69. Гжегожевський Є. Відлуння «Різдвяних зустрічей»: [виставка художньої вишивки в РБ]. *Шкіл. світ*. 2013. № 5. (берез.)
70. Гжегожевський Є. Живе народ, поки мистецтво. *Вперед*. 2000. 26 серпня.
71. Гжегожевський Є. За творчим мистецьким календарем 2018 року. *Вперед*. 2018. 29 березня.
72. Гжегожевський Є. Зустріч із знаменитою землячкою [Л. Савчук]. *Шкільний світ*. 2013. № 3. (лют.)

73. Гжегожевський Є. Звітуватиме творча Ярмолинеччина. *Вперед*. 2001. 24 лютого.
74. Гжегожевський Є. Зустрічаємо «Співучі дзеркала». *Вперед*. 2003. 5 липня.
75. Гжегожевський Є. І забринить душа співучого народу. *Вперед*. 2000. 1 квітня.
76. Гжегожевський Є. Молоде відродження «Кудрявчика». *Шкільний світ*. 2013. Лютий.
77. Гжегожевський Є. Примножуємо духовну спадщину: [історичні цінності]. *Вперед*. 2013. 17 трав.
78. Гжегожевський Є. Серце землі – мистецтво. *Вперед*. 2002. 22 березня.
79. Гжегожевський Є. Славний подвиг Героя в серцях земляків: [захід в б/ф]. *Подільські вісті*. 2013. 19 лютого.
80. Гжегожевський Є. Славні традиції сільської школи: [спільна робота школи і бібліотеки]. *Подільські вісті*. 2013. 26 лютого.
81. Гжегожевський Є. Танцювальне літо – 2002. *Вперед*. 2002. 7 вересня.
82. Гжегожевський Є. Творчі культурної спадщини. *Вперед*. 2016. 3 листопада.
83. Гжегожевський Є. У Жилинцях вшанували пам'ять Героя Радянського Союзу. *Шкільний світ*. 2013. № 3.
84. Гжегожевські В. і Є. Зустріч із знаменитою землячкою. *Шкільний світ*. 2013. Лютий.
85. Гжегожевські В., Гжегожевський Є. Мелодії родоцвіту: збірник пісень. Хмельницький, 2000. 112 с.
86. Гжегожевські В. та Є. Ми родом із пісні: збірник пісень. Ярмолинці, 1995. 48 с.
87. Гжегожевські В. і Є. Славні традиції сільської школи. *Подільські вісті*. 2013. 5 березня.
88. Гжегожевський Є., Гжегожевський В. Дорога додому (Альбом). Ярмолинці, 2022. URL: <https://open.spotify.com/artist/2sL0qlunHdCBYlCqGR3YR5/discography/album>.
89. Гжегожевський Є., Гжегожевський В. Мелодії фанфар. Репертуарний збірник для духового оркестру. Хмельницький, 2021. 36 с.
90. Гжегожевський Є., Гжегожевський В. Муза любові до матері. *Вперед*. 1991. 8 березня.
91. Гжегожевський Є., Гжегожевський В. Регіональний фестиваль мистецьких близнюків «Співучі дзеркала». *Музичний альманах Октава*. Канів: Вид-во «Склянка Часу Zeitglas», 2016. Вип. 3. С. 6–13.
92. Гжегожевський Є., Гжегожевський В. Україна моя чарівна (Альбом). Ярмолинці, 2022. URL: <https://open.spotify.com/artist/2sL0qlunHdCBYlCqGR3YR5/discography/album>.
93. Гжегожевський Є., Крочак К. Шановні працівники культури... *Вперед*. 2005. 25 березня.
94. Гжегожевські: «Пісню і наші родинні корені не можна розлучити...». *Колос*. 1999. 9 жовтня.
95. Гжегожевські порадували. *Вперед*. 2001. 23 червня.
96. Глінська М. Привітаємо підшефних чорноморців. *Подільські вісті*. 1999. 29 липня.
97. Говорить Хмельницький. *Радянське Поділля*. 1981. 17 липня.
98. Гомонійко А. З творчим доробком. *Вперед*. 1987. 18 серпня.
99. Гостинна Д. Родинна скриня братів Гжегожевських. *Подільські вісті*. 2006. 16 травня.

100. Граб А. Багатий світ талантів Ярмолинеччини. *Вперед*. 2024. 30 травня.
101. Граб А. 45 років з українською піснею. URL: <https://vpered-yar.com.ua/povnyu/45-rokiv-z-ukrayinskoju-pisneyu>.
102. Граб А. 45 років з українською піснею. Заслужені артисти Вадим та Євген Гжегожевські відзначили свій ювілей. *Вперед*. 2023. 16 жовтня.
103. Грабович І., Колесниченко Т. Кришталевий передзвін сердець слухав сам святий Валентин. *Проскурів*. 1999. 17 лютого.
104. Григорович В. Здружили «Співучі дзеркала». *Проскурів*. 2007. 21 червня.
105. Грошко В. Мистецтво, помножене на два. *Подільські вісті*. 2018. 18 січня.
106. Гуменна А. В. Свято хліборобів. *Шкільний світ*. 2006. Грудень.
107. Гуменюк А. Від Старобільська – до Волновахи. *Вперед*. 2016. 8 грудня.
108. Гуменюк А. Вчора – учні, сьогодні – громадяни України *Вперед*. 2019. 31 січня.
109. Гуменюк А. Дитинство не можна поставити на паузу. *Вперед*. 2024. 6 червня.
110. Гуменюк А. З весною пісня побралась. *Вперед*. 2004. 27 березня.
111. Гуменюк А. І до бібліотеки прийшов ювілей. *Вперед*. 2003. 11 жовтня.
112. Гуменюк А. Ліцеїсти склали іспит... на сцені. *Вперед*. 2004. 24 квітня.
113. Гуменюк А. Музики вічна таїна. *Вперед*. 2011. 1 січня.
114. Гуменюк А. Не замулюються джерела культури. *Вперед*. 2004. 28 лютого.
115. Гуменюк А. «Поділля маківка ясна...». *Вперед*. 2023. 20 липня.
116. Гуменюк А. Ріка ентузіазму не міліє. *Вперед*. 2004. 20 березня.
117. Гуменюк А. Роки летять, а школа не старіє: Шарівському освітньому закладу – 125. *Вперед*. 2007. 9 листопада.
118. Гуменюк А. В. Свято хліборобів. *Шкільний світ*. 2006. Грудень.
119. Гуменюк А. Склали молитву та подяку. *Вперед*. 2023. 14 вересня.
120. Гуменюк А. Співучі дзеркала зібрали зірок. *Вперед*. 2012. 19 липня.
121. Гуменюк А. Сто на двох: [50-літ. ювілей відсвяткували брати Гжегожевські]. *Вперед*. 2009. 4 вересня.
122. Гуменюк А. Успішне літо Шарівської дитячої музичної школи. *Вперед*. 2023. 31 серпня.
123. Гуменюк А. У саяві урочистостей. *Вперед*. 2016. 14 липня.
124. Гуменюк А. Ярмолинці: у саяві ювілейних салютів. *Вперед*. 2010. 16 липня.
125. 20-річчю Шарівської дитячої музичної школи приурочено. *Шкільний світ*. 2013. Травень.
126. Дейнега Т. «Грайлик-читайлик» у Шарівці. *Вперед*. 1999. 27 березня.
127. Дембіцька Л. Почесне звання підтверджено. *Вперед*. 2024. 9 травня.
128. Демків В. За що постраждали брати Гжегожевські? *Проскурів*. 2005. 9 червня.
129. Дитинство не можна поставити на паузу. *Вперед*. 2024. 6 червня.
130. Діють місцеві об'єднання громадян. *Вперед*. 2002. 2 березня.
131. Дмитрик В. В гостях у Гжегожевських брати Капранови. *Подільські вісті*. 2016. 21 липня.
132. Добренко М. Гастрольна поїздка. *Радянське Поділля*. 1979. 25 травня.
133. Добро за добро. *Вперед*. 2016. 29 грудня.
134. Добрянський П. Чарівні самоцвіти. *Вперед*. 2014. 5 вересня.
135. Доньки Тетяна і Валентина. Ця золота весільна заметіль. *Вперед*. 2006. 3 березня.
136. До побачення, Куба! *Радянський студент*. 1978. 7 вересня.
137. Дорохов В. Дивіться «Подільське намисто». *Вперед*. 1994. 1 жовтня.

138. Дрозда М. Мить, що єднає серця. *Радянський студент*. 1978.
139. Дубінська О. Душа української пісні вихлюпується, коли її виконують брати Гжегожевські. *Подільські вісті*. 2011. 2 червня.
140. Дуда І. Факел фестивалю запалено. *Вперед*. 1975. Січень.
141. Євген Гжегожевський, начальник відділу культури райдержадміністрації. *Вперед*. 2001. 18 серпня.
142. Євген та Вадим Гжегожевські – Україна моя чарівна [Альбом]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=FkFMgp4OrBw>
143. Жевський В. 18 жовтня у Києві відбувся Всеукраїнський фестиваль... *Подільські вісті*. 1999. 21 жовтня.
144. Життя, помножене на двох. *Вперед*. 2024. 5 вересня.
145. Закінчилася виставка. *Шкільний світ*. 2005. Січень.
146. Закохані в пісню. *Радянський студент*. 1978. 1 червня.
147. Заспіваймо на новий рік. *Шкільний світ*. 2005. Грудень.
148. За фахом. *Вперед*. 1990. 27 січня.
149. Захарчук Т. Фестиваль близнюків. *Експрес*. 2012. 19–26 липня.
150. Заянчуковский А. Діє телепресцентр. *Вперед*. 2012. 16 листопада.
151. Заянчуковский А. Кого побачили в «Співучих дзеркалах»? *Подільські вісті*. 2012. 23 серпня.
152. З любов'ю приймають глядачі. *Корчагінець*. 1981. 28 серпня.
153. З обмінними концертами. *Вперед*. 1987. 29 січня.
154. Золотарьов В. Як зустрічають кандидата? *Народна справедливість*. 2002. Березень. № 12 (66).
155. «Золотий» вальс. *Вперед*. 2003. 13 грудня.
156. З роси і води Вам, брати! *Подільські вісті*. 1998. 20 січня.
157. Івах Л. На площі століть ювілей нас єдна. *Вперед*. 2000. 26 серпня.
158. Івах Л. Рідне містечко, ти Поділля маківка ясна. *Вперед*. 2002. 20 липня.
159. Івах Л. Хто ж врятує культуру. *Вперед*. 2000. 8 січня.
160. Івах Л. «Я не поет, бо той філософ, просто душа моя співає...». *Вперед*. 2001. 22 березня.
161. Ільчук С. Не заради лаврів. *Радянське Поділля*. 1979. 25 квітня.
162. Ісаченкова В. Сестро моя, порадице. *Подільські вісті*. 2012. 17 травня.
163. Ісаченкова В., Лисий А. Співучі двійнята. *Подільські вісті*. 2000. 1 вересня.
164. Кабачинська С. З іскри полум'я: духовне відродження. *Радянське Поділля*. 1991. 5 січня.
165. Каліновський Л. З піснею по життю. *Вперед*. 1984. 15 грудня.
166. Кальмуцький М. Козацькому роду нема переводу: [Про братів Гжегожевських]. *Поділля*. 2000. 3 березня.
167. Кальмуцький М. Музичному роду нема переводу. *Майбуття*. 1999. Вересень. № 16 (148).
168. Каськова Т. Звучали мелодії кохання. *Вперед*. 2018. 22 лютого.
169. Каськова Т. Ой, котився обруч. *Вперед*. 2018. 14 червня.
170. Каськова Т. Родинне свято у Шарівці. *Вперед*. 2018. 6 вересня.
171. Каськова Т. Свято духової музики. *Вперед*. 2018. 8 листопада.
172. Каськова Т. Шарівській музичній школі – 25. *Вперед*. 2018. 14 червня.
173. Кирилук Н. Уроки життя братів Гжегожевських. *Проскурів*. 1999. 24 лютого.
174. Коваль М. Закохався у пісню: [Про братів Гжегожевських]. *Проскурів*. 2003. 14 лютого.

175. Коваль М. Я закохався у пісню вашу. *Вперед*. 2002. 9 листопада.
176. Козак А. Започаткований у Ярмолинцях фестиваль мандрує і чекає при-
станища. *Шкільний світ*. 2007. Червень.
177. Козельський І. Чебрецевий дивокрай братів Гжегожевських. *Колос*. 2016.
29 липня.
178. Коломієць В. Засіваємо на віки. *Вперед*. 1996. 5 жовтня.
179. Коляско О. Ювілею держави приурочили. *Вперед*. 2001. 24 лютого.
180. Кондов К. «Співучі дзеркала». *Молодь України*. 2003. 26 червня.
181. Конкурс патріотичної пісні. *Вперед*. 2018. 22 листопада.
182. Конституція України – закон законів. *Вперед*. 2023. 29 червня.
183. Концертний поступ уперед. *Вперед*. 1994. 10 грудня.
184. Котович О. Фестиваль відкриває таланти. *Радянське Поділля*. 1987. 4 лютого.
185. Кривошея В. Чари брати дарують. *Радянський студент*. 1981. 15 січня.
186. Крочак К., Фурман Б. У Шарівці стартував фестиваль народної творчості.
Вперед. 1999. 3 квітня.
187. Кругляк В. На сцені – учнівська естрада. *Вперед*. 1995. 14 січня.
188. Кужим В. Виховання художніх смаків. *Шкільний світ*. 2013. № 24 (гру-
день). С. 1–7.
189. Курбач Л. Задовольняємо духовні потреби. *Вперед*. 1985. 8 березня.
190. Лагунець С. Ти прийми уклін наш, рідна мамо. *Подільські вісті*. 2002. 17 січня.
191. Лепша І. Фестиваль «Молоді голоси». *Музика*. 1979. № 5 (203). С. 1.
192. Литвин І. Ласкаво просимо. *Радянська освіта*. 1989. 20 жовтня.
193. Лісик Т. «Подільські вечорниці». *Вперед*. 1983. 12 вересня.
194. Лісничка А. Зустріч у Ярмолинському телепресцентрі. *Вперед*. 2013. 11 жовтня.
195. Лісничка А. Сіялися слова зернами. *Вперед*. 2016. 3 листопада.
196. Логвиненко В. Сторінки дихають піснею. *Вперед*. 2001. 27 жовтня.
197. Лоза В. Піднімали бойовий дух. *Вперед*. 2014. 25 грудня.
198. Ломако Ю. Успіх юних деражнянців у Всеукраїнському конкурсі. *Життя
міста*. 2012. 9 листопада.
199. Лук'ян В. Порадували виступами. *Вперед*. 2013. 29 березня.
200. Луценко В. На крилах пісні. *Прапор Жовтня*. 1978. 28 жовтня.
201. Луцькова М. Приурочено ювілею. *Вперед*. 1988. 20 лютого.
202. Люшня М. «Співучі дзеркала». *Українська музична газета*. 2003. № 4 (50).
Жовтень-грудень.
203. Люшня М. У Сумах відбувся республіканський і зональний конкурс.
Радянське Поділля. 1988.
204. Мазій Л. 100 років разом із читачами. *Вперед*. 2023. 24 серпня.
205. Максимова Р. Светлый мир песен. *Крымская газета «Победа»*. 1979. 15 ав-
густа.
206. Маліш П. Самобутні «Співучі дзеркала». «Є». 2003. 28 серпня.
207. Маліш П. «Співучі дзеркала» близнюків. *Високий замок*. 2002. 15 серпня.
208. Марценюк В. Дві крапельки розлилися рікою. *Сільські вісті*. 2017. 7 квітня.
209. Марценюк В. Співоче щастя братів Гжегожевських. *Сімейна газета*. 2025.
15 серпня.
210. Матвійчук С. Запозичили. *Вперед*. 1999. 17 квітня.
211. Маршрутами фестивалю. *Крымская газета «Победа»*. 1979.
212. «Мелодії родоцвіту» Брати Гжегожевські. URL: [https://www.youtube.com/
watch?v=JkUQdR2KLJM](https://www.youtube.com/watch?v=JkUQdR2KLJM).

213. Мелодії родоцвіту – у фільмі. *Вперед*. 2006. 16 червня.
214. Ми родом із пісні. Ярмолинці: Ярмолин. рай. друкарня, 1995.
215. Мовою серця. *Прапор Жовтня*. 1979. 27 грудня.
216. Молода Н. Кружляли у вальсі. *Подільські вісті*. 2003. 27 листопада.
217. Молоді голоси. *Корчагінець*. 1981. 14 квітня.
218. Морозов В. Високі відзнаки аматорам сцени. *Вперед*. 1988. 26 травня.
219. Морозов В. Жоден концерт. *Вперед*. 1987. 14 лютого.
220. Морозов В. Стали переможцями. *Вперед*. 1987. 9 квітня.
221. Москаленко В. «Співучі дзеркала» повертаються. *Вперед*. 2012. 16 березня.
222. Москалівська Л. Запалювала «Республіка» на березі Бугу. *Подільські вісті*. 2018. 6 вересня.
223. Музика в школі: нові підходи. *Майбуття*. 2001. № 10 (187).
224. Музичному роду нема переводу. *Майбуття*. 1999. № 9.
225. Найпрекраснішим, найрозумнішим та найулюбленішим вчителям. *Шкільний світ*. 2006. Грудень.
226. Наконечна М. Святковий настрій – вчителям. *Дунаєвецький вісник*. 2005. Жовтень.
227. На крилах пісні. *Корчагінець*. 1983. 7 листопада.
228. На різноманітних музичних інструментах грають учні Шарівської музичної школи. *Вперед*. 1994. 25 червня.
229. Народна хорова капела. *Радянський студент*. 1978. 5 січня.
230. Народна хорова капела. *Радянський студент*. 1978. 5 листопада.
231. Наше слово – зброя: поетично-пісенна антологія. Хмельницький: ТОВ «Твори», 2024. 320 с.
232. Ненцінський А. Відсвяткувати ювілей. *Подільські вісті*. 1998. 7 лютого.
233. Ненцінський А. Мистецьке свято Хмельниччини, або як співучі подоляни Київ завоювали. *Подільські вісті*. 17 травня.
234. Нещодавно в Сумах. *Корчагінець*. 1988. 2 липня.
235. Новини, події, факти. *Вперед*. 1993. 12 травня.
236. Новосядлов В. З новим репертуаром. *Вперед*. 1987. 8 червня.
237. Обеліски. *Подільські вісті*. 1999. 6 квітня.
238. Ода рідному місту. *Кам'янець-Подільський вісник*. 2007. 25 травня.
239. «Ой, у лузі червона калина» зазвучали по-новому. *Вперед*. 2023. 27 липня.
240. Олександрук В. Друзі – всюди. *Радянський студент*. 1979. 1 травня.
241. Олійник В. Найкращі враження. *Вперед*. 2010. 5 березня.
242. Олійник В. Мистецтво помножене на двох. *Подільські вісті*. 2011. 2 червня.
243. Олійник І. Шарівка: древня твердиня, цілющі джерела та Берегиня села. *Єв.и.а*. 2018. 16 червня.
244. Осика О. У рідному краї серце співає. *Вперед*. 2015. 19 березня.
245. Остапчук О. Книжечка для Віти. *Дунаєвецький вісник*. 2005. 15 грудня.
246. Остафійчук В. Подільські вечорниці. *Корчагінець*. 1987. 10 вересня.
247. Пашніцька Т. Чарівний спів братів Гжегожевських. *Студентський меридіан*. 2009. 15 квітня.
248. Перемога – у земляків. *Вперед*. 1999. 30 жовтня.
249. Переможці конкурсу. *Радянський студент*. 1978. 9 травня.
250. Переможці обласної виставки педідей. *Вперед*. 2003. Січень.
251. Переможці обласної виставки педідей. *Шкільний світ*. 2006. Січень.

252. Подвижники співочої культури Поділля. *Молодь України*. 2019. 4 липня.
253. Подвоєний успіх мистецтва. *Кам'янець-Подільський вісник*. 2009. 30 травня.
254. Подолук В. Ярмолинецьке свято. *Подільські вісті*. 2012. 17 липня.
255. Показує Хмельницький. *Радянське Поділля*. 1994. 5 листопада.
256. Показують Ярмолинці. *Вперед*. 2011. 2 вересня.
257. Попіль І. Педагоги району завоювали 15 дипломів на обласній виставці. *Шкільний світ*. 2005. Січень.
258. Поповнилися ряди спілчан. *Вперед*. 2018. 13 вересня.
259. Порадував візит керівників. *Подільські вісті*. 2003. 27 грудня.
260. Посікера В. Значення гімнастики у фізичному вихованні учнів. *Шкільний світ*. 2006. Липень.
261. Правденко В. «Співучі дзеркала» не потрібні Ярмолинцям? *Соціал-демократ*. 2005. 10 липня.
262. Пробачте, афганці. *Проскурів*. 1999. 24 лютого.
263. Прощання з букварем. *Майбуття*. 1999. № 4.
264. Радішевська О. Дзвеніло радістю свято грації і краси. *Городоцький вісник*. 2001. 12 грудня.
265. Рікельс Г. Записано на «Сонячні кларнети». *Радянське Поділля*. 1981. 11 березня.
266. Рікельс Г. Звітували у столиці. *Радянське Поділля*. 1987. 16 серпня.
267. Рікельс Г. І пісня, і спорт, і труд. *Радянське Поділля*. 1985.
268. Ровінська Г. Наш фестиваль проводився в Києві. *Шкільний світ*. 2006. № 10.
269. Родинне свято у Шарівці. *Вперед*. 2018. 6 вересня.
270. Родинний народний аматорський ансамбль братів Вадима та Євгена Гжегожевських, лауреатів мистецьких конкурсів та фестивалів, членів Національної всеукраїнської музичної спілки. Ярмолинці, 2000. 10 с.
271. Родинний скарб Гжегожевських. *Вперед*. 2004. 3 липня.
272. Ростоцька Ю. «Помаранчеві чистки» – факт чи фікція? *Подільський кур'єр*. 2005. 7–13 липня.
273. Ругін С. Синів відряджали служити. *Вперед*. 1993.
274. Савич Є. Щедрість пісенна. *Прапор Жовтня*. 1978. 15 квітня.
275. Савчук Б. Народжені музикою. *Вперед*. 1995. 29 липня.
276. Садомська Л. Віншувала школа. *Подільські вісті*. 2013. 11 червня.
277. Садомська Л. Вітаємо з відзнакою. *Подільські вісті*. 2019. 14 листопада.
278. Садомська Л. Двохсотріччя на двох. *Вперед*. 2019. 14 листопада.
279. Садомська Л. З дарунками, піснями і щирими словами. *Подільські вісті*. 2016. 20 грудня.
280. Садомська Л. Музичні таланти Шарівки. *Подільські вісті*. 2018. 7 червня.
281. Садомська Л. Труд, що світлом сяє непогасним. *Подільські вісті*. 2012. 14 серпня.
282. Садомська Л. М. Як пісня на двох – у них доля одна. *Подільські вісті*. 2019. 19 вересня.
283. Садомська Л. Як у юності, тьохнуло в грудях. *Подільські вісті*. 2018. 28 грудня.
284. Салій І. Тридцять років на сцені: [30-ти річний ювілей творчості Вадима та Євгена Гжегожевських]. *Проскурів*. 2009. 12 листопада. С. 14.
285. Салій І. Щоб наших близнят знали в обличчя. *Проскурів*. 2018. 12 червня.
286. Самійленко В. Кабінет музики. *Вперед*. 1990.
287. Самійленко В. На сцені шкільні таланти. *Вперед*. 1990.

288. Самоцвіти запалюють серця. *Вперед*. 2002. 6 липня.
289. Святування 80-річного ювілею вузу. *Студентський меридіан*. 1998. 3 грудня.
290. Свято останнього дзвоника. *Шкільний світ*. 2003. Червень.
291. Свято творців свят. *Вперед*. 2018. 15 листопада.
292. Сергієнко М. Аплодував їм Львів. *Вперед*. 2002. 12 січня.
293. Сергієнко М. За досвідом у Шарівку. *Вперед*. 1993.
294. Сергієнко М. Зростають юні виконавці. *Вперед*. 2003. 3 травня.
295. Сергієнко М. І благословили ... пісня. *Вперед*. 2000. 1 грудня.
296. Сергієнко М. Криниця натхнення. *Вперед*. 2004. 7 грудня.
297. Сергієнко М. На досвід є споживачі. *Вперед*. 1999. 24 лютого.
298. Сергієнко М. Щасливої служби. *Вперед*. 1997. 8 травня.
299. Синівська сповідь. *Подільські вісті*. 2017. 14 травня.
300. Синьогірний П. Душевні мелодії братів. *Високий замок*. 2000. 13 жовтня.
301. Сівач В. Піснесвіт родини Гжегожевських. *Проскурів*. 2000. 18 серп. С. 12.
302. Сімейний ансамбль. *Радянський студент*. 1980. 11 грудня.
303. Сказіна Л. Співець краси земної. *Вперед*. 1999. 30 жовтня.
304. Слюсар А. Наш голос у «Подільських сурмах». *Вперед*. 2004. 10 серпня.
305. Снігур О. Слався, земле наша. *Вперед*. 2001. 9 червня.
306. Сомов Е. «Юність – 78»: третій тур. *Прапор Жовтня*. 1978. 15 лютого.
307. Сонячна палітра. *Радянське Поділля*. 1979. 25 травня.
308. Співучі двійнята. *Подільські вісті*. 2000. 1 вересня.
309. «Співучі дзеркала» у Києві. *Проскурів*. 2006. 29 червня.
310. Спортивні здобутки учнів. *Вперед*. 2006. 10 вересня.
311. Спочатку ми заграли на весіллі, а вже потім пішли до школи. *Поділля*. 2012. 26 січня.
312. Стали лауреатами. *Прапор Жовтня*. 1979.
313. Стахальська Ю. Таким запам'ятався 610-й день народження селища Ярмолинець. *Є Поділля*. 2010. 15 липня.
314. Степанишин А. У піонерському таборі. *Вперед*. 1975. Липень.
315. 100 років разом із читачами. *Вперед*. 2023. 9 листопада.
316. Столичні злети «Співучих дзеркал». *Студентський меридіан*. 2006. 13 червня.
317. Сузір'я призерів. *Вперед*. 2003. 26 липня.
318. Табір піднімає прапор. *Вперед*. 1981. 16 червня.
319. Талант, помножений на два. *Фортеця*. 2007. 24 травня.
320. Тальчинський А. Перша у спорті Шарівка. *Вперед*. 2012. 1 січня.
321. Творці духовного багатства. *Вперед*. 2003. 22 березня.
322. Творчі знахідки педагогів: навч. посіб. Хмельницький: ОІУВ, 1999.
323. Телебачення. *Подільські вісті*. 1998. 20 лютого.
324. Терлецька В. 30 років на сцені. *Шкільний світ*. 2010. № 2. січня.
325. Терлецький В. Квітують вчительські таланти. *Вперед*. 2012. 10 лютого.
326. Тетяна і Валентина. Ця золота весільна заметіль. *Вперед*. 2006. 3 березня.
327. Тивоняк Л. Не від огляду до огляду. *Вперед*. 1985.
328. Ти прийми уклін наш, рідна мамо... *Подільські вісті*. 2002. 17 січня.
329. Тишук В. Служіння людям сенс творчості. *Вперед*. 2002. 28 березня.
330. Тополенко М. На крилах пісні. *Корчагінець*. 1983. 7 листопада.
331. Травневий Дж. Поетичне божоле від Віталія Міхалевського. *Українець*. 2017. Грудень. С. 39.

332. Третій регіональний. *Подільські вісті*. 2002. 3 вересня.
333. 39 сесія районної ради... *Вперед*. 2011. 8 жовтня.
334. Туйчієва Т. Поділля моє величаве. *Вперед*. 2014. 6 листопада.
335. Указ Президента України. *Вперед*. 2019. 14 листопада.
336. У нас у гостях. *Колос*. 2016. 1 липня.
337. У творчості. *Вперед*. 2005. 14 березня.
338. У Шарівській загальноосвітній школі. *Вперед*. 2002. 15 червня.
339. Фіглок А. Співають брати Гжегожевські. *Вперед*. 1982. 14 грудня.
340. Фільм про братів. *Вперед*. 1984. 12 листопада.
341. Фіновська О., Марцонь В. Духовний хор, все це могли побачити гості Кам'янця-Подільського в День міста. *Подільські новини*. 2007. 22 травня.
342. Фурман Б. Вірність спортивній традиції. *Вперед*. 1997. 28 квітня.
343. Фурман Б. Запорука активності і здоров'я. *Вперед*. 2002. 14 вересня.
344. Фурман Б. З музикою по життю. *Вперед*. 1995. 8 липня.
345. Фурман Б. І біль, і пам'ять. *Вперед*. 2002. 9 лютого.
346. Фурман Б. Мистецтво творять таланти. *Вперед*. 2003. 12 липня.
347. Фурман Б. Молодіє ансамбль. *Вперед*. 1985. 26 травня.
348. Фурман Б. Молодість, обпалена війною. *Вперед*. 2002. 2 березня.
349. Фурман Б. «На перехресті трьох доріг Господь це селище зберіг. *Вперед*. 2002. 13 липня.
350. Фурман Б. Ожила скарбниця спадщини. *Вперед*. 2017. 11 травня.
351. Фурман Б. Перші ластівки. *Вперед*. 2002. 2 січня.
352. Фурман Б. Співець краси земної. *Вперед*. 1999. 30 жовтня.
353. Фурман Б. Солобківці – зрілість і молодість поруч ідуть. *Вперед*. 2006. 1 вересня.
354. Фурман Б. «Талант помножено на два...». *Вперед*. 2003. 30 серпня.
355. Фурман Б. Твори, народжені любов'ю. *Вперед*. 2014. 31 жовтня.
356. Фурман Б., Гуменюк А. У сляві урочистостей. *Вперед*. 2016. 14 липня.
357. Фурман В. Щасливого плавання «Поділля». *Вперед*. 1999. 1 серпня.
358. Фурман В. Що гальмує культуру. *Вперед*. 2003. 26 липня.
359. Хоптяр В. Музична феєрія. *Шкільний світ*. 2002. Липень. № 13.
360. Хоптяр Ю. А., Хоптяр А. Ю., Хоптяр А. О. Ярмолинецьчина від найдавніших часів до сьогодення. *Вперед*. 2023. 24 серпня.
361. Хорошенко П. Завжди у пошуку. *Радянське Поділля*. 1978. 1 жовтня.
362. Чернега М. Хмельничани аплодують Гжегожевським. *Прапор Жовтня*. 1980. 27 грудня.
363. Чорногуз Х. Парад талановитих близнюків. *Газета Є*. 2012. 7 липня.
364. Цимбалюк М. Сім'ї, однаково щасливі. *Вперед*. 1991. 18 липня.
365. Цимбалюк М. Формування районної влади у ярмолинських «дзеркалах». *Всім: діловий тижневик*. 2005. 6 липня.
366. Цимбалюк М. Хмельничани скликали у столицю. *Всім*. 2006. 27 травня.
367. Ця чудова професія – вчитель. *Студентський меридіан*. 2000. 29 вересня.
368. Шандебура С. З любов'ю до України. *Подільські вісті*. 2022. 30 червня.
369. Шандебура С. Про фестиваль родинної творчості. *Радянське Поділля*. 1991. 10 липня.
370. Шандовська Л. «Спочатку ми заграли на весіллях, а вже потім пішли до школи». *Газета Єуе.иа*. 2012. 22 січня.

371. Шаран С. Мелодії від двох рідних сердець. *Вперед*. 2004. 7 вересня.
372. Шарівка на порозі 600-річчя. *Вперед*. 2004. 19 жовтня.
373. Шарівська дитяча музична школа. *Шкільний світ*. 2013. Травень.
374. Шарівська музична – Гжегожевські. *Вперед*. 1993. 12 червня.
375. Шелепало П. Співають брати Гжегожевські. *Перспектива*. 2007. 2 червня.
376. Широкий П. Творці доброго настрою. *Вперед*. 1987. 31 січня.
377. Широкий П., Сидорчук А. Огляд народних талантів. *Вперед*. 1975. 15 липня.
378. Шпильова В. Дзеркала уміють співати. *Голос України*. 2003. 8 серпня.
379. Шпильова В. Мовою серця. *Молодь України*. 1980. 7 травня.
380. Шпильова В. Як пісня стала заручницею політичних баталій: [до 30-ліття муз. творчості братів Гжегожевських]. *Голос України*. 2007. 7 липня.
381. Шпулак Н. Співочі брати Гжегожевські потрапили у немилість. *Є*. 2005. № 27. 7 липня.
382. Шумахер С. Дуєт близнят. *Студентський гарт*. 1981. 21 лютого.
383. Щаслива доля директора. *Шкільний світ*. 2003. Вересень.
384. Ювілей, позначений теплом спілкування. *Вперед*. 2001. 1 грудня.
385. Ювілей селища відзначили помпезно. *Подільнин*. 2019. 22 серпня.
386. Ювілейний концерт заслужених артистів України братів Вадима та Євгена Гжегожевських. *Sergiy Silk. YouNube*. 2019. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hb33pYU9NVY> (дата звернення 24.11.2025).
387. Ярмолинці: гімн Ярмолинець. *Вперед*. 2025. 26 червня.
388. Ярмолинецький вальс. *Вперед*. 2011. 19 серпня.

Монографії, статті, наукові і навчальні видання

389. Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї: метод. посіб. [Електронне видання] / [В. Ю. Кришмарел, Ю. Б. Малієнко, Т. І. Мацейків, Т. О. Ремех]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 370 с.
390. Андросова О. Ф. Стратегія формування ефективної корпоративної культури підприємств машинобудування: теорія і практика в умовах мінливого середовища. Запоріжжя, 2019. 384 с.
391. Бень С., Пом'яновська Н. Українська пісня і вокальна творчість як складові естетичної культури. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія «Філософські науки»*. 2018. № 11 (384). С. 103–106.
392. Берегова О. М. Комунікаційні аспекти сучасного розвитку музичної культури України: дис. ... д-ра мистецтвознавства: спец. 17.00.03 Музичне мистецтво. Київ, 2007. 466 с.
393. Березівська Л. Д. Ушинський Костянтин Дмитрович. *Українська педагогіка в персоналіях. У двох томах. Кн. перша: Х–ХІХ століття* / [за ред. О. В. Сухомлинської]. Київ: Либідь, 2005. С. 284–292.
394. Бондарчук К., Чумаченко О. Мова і пісня як чинники національної ідентичності українців. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2024. № 30. С. 14–21.
395. Бурлака А. Сучасна українська естрадна пісня як засіб трансляції культурної ідентичності. *Питання культурології*. 2023. № 41. С. 43–51.
396. Васютинський В. Психологічні координати українського світу: монографія / [Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології]. Київ: Талком, 2024. 178 с.

397. Волков С. Ретроспекції мистецької освіти в українському суспільстві ХХ–ХХІ століття. *Культурологічна думка. Щорічник*. 2012. Вип. 5. С. 56–66.
398. Гжегожевський Р. В. Природа Хмельниччини як одне з джерел натхнення для творчості заслужених артистів України Братів Гжегожевських. *Актуальні питання впливу довкілля, фізичного виховання та спорту на здоров'я людини*: збірник наук. матеріалів VI Міжнародної науково-практичної онлайн конференції (Бердянськ, 28–29 вересня 2023 р.) / [гол. ред. С. Г. Кушнірюк]. Бердянськ: БДПУ, 2023. № 6 С. 242–246.
399. Грінченко Т. Д. Методика викладання фахових дисциплін: навч.-методич. посібник. Вінниця: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2020. 204 с.
400. Грінченко Т. Д., Белінська Т. В., Вонсович І. О. Функції музичної педагогіки в умовах воєнного стану (соціологічна). *Проблеми та інновації в мистецькій, технологічній та професійній освіті*. 2025. Вип. 5. С. 6–9.
401. Грінченко Т. Д., Зузяк Т. П., Сідорова І. С. Трансформація мистецької освіти в умовах воєнного стану (на прикладі факультету мистецтв і художньо-освітніх технологій ВДПУ імені М. Коцюбинського). *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*. 2024. Вип. 31. С. 161–168.
402. Грінченко Т., Клитинська О. Роль духовної музики у творчості українських композиторів. *Мистецтво в культурі сучасності: теорія та практика навчання*. 2023. № 1. С. 75–80.
403. Гуркова О. М. Творчість І. Карабиця в контексті жанрово-стильових тенденцій в українській музиці останньої третини ХХ століття: дис. ... канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.03 Музичне мистецтво. Київ, 2016. 324 с.
404. Гуменюк А. І. Українські народні музичні інструменти. Київ: Наук. думка, 1967. 244 с.
405. Гут Л. С. Музика як явище культури і засіб виховання. *Актуальні питання мистецької педагогіки*. 2013. Вип. 2. С. 22–25.
406. Гуцало Є. Герой творчості – народ. *Стельмах М. Твори: в 7 т.* Київ: Дніпро, 1982. Т. 1. С. 5–21.
407. Даниленко В. М. Освіта і шкільництво в Україні. *Історія української культури: У п'яти т. Т. 5: Українська культура ХХ – початку ХХІ століть. Кн. 4: Проблеми функціонування, збереження і розвитку культури в Україні*. Київ: Наук. думка, 2013. С. 165–215.
408. Демченко О. П. Суб'єктність соціально обдарованої особистості в культурно-освітньому просторі. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Київ; Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. Т. 6: Психологія обдарованості. Вип. 12. С. 78–90.
409. Дереш П. І., Козлова Н. К. Солобківці. *Історія міст і сіл Української РСР. Хмельницька область*. Київ: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1971. С. 660–669.
410. Дзюба І. М. Тарас Шевченко. Життя і творчість. 2-е вид., доопрац. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 718 с.
411. Дідич Г., Гейченко М. Психолого-педагогічний аспект проблеми музичного виховання. *Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки* / [ред. В. В. Радул та ін.]. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. Вип. 91. С. 71–74.

412. Дідич Г., Гейченко М. Природа як засіб музично-естетичного виховання молодших школярів. *Наукові записки Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 88. С. 84–88. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/83099949.pdf>. (дата звернення: 2.11.2025)
413. Дмитренко М. Українські народні історичні пісні як об'єкт досліджень. *Народознавчі Зошити*. Київ, 2009. № 1–2. С. 135–146.
414. Довженко О. П. Твори в 5-ти т. Київ: Дніпро, 1965. Т. 4. 355 с.
415. Дорофеева В. Ю. Твори сучасних українських композиторів для дітей: концептуальний підхід. *Імідж сучасного педагога*. 2018. № 2 (179). С. 70–72.
416. Дорофеева В. Ю. Теоретичні аспекти сучасної української музики: монографія. Київ, 2017. 188 с.
417. Дочинець М. Вічник. Мукачево: Карпатська вежа, 2017. 280 с.
418. Зібрались додому лелеки: 20-річчю Незалежності присвячується: літературна творчість земляків / [Ярмолинецька ЦБС; упоряд. М. А. Гриб]. Ярмолинці, 2011. 45 с.
419. Зінська Т. Музично-виконавське мистецтво в соціокультурному просторі України кінця XX – початку XXI століття: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.03 Музичне мистецтво. Київ, 2011. 18 с.
420. Зюлковський Ц. Мелодії душі : збірник вокально-хорових творів. Хмельницький: ФОП Цюпак, 2013. 75 с.
421. Іваницький А. І. Українська народна музична творчість. Київ: Муз. Україна, 1990. 333 с.
422. Іваницький А. І. Українська музична фольклористика (методологія і методика): навч. посіб. / [ред. В. Мороз; Міжнар. фонд «Відродження»]. Київ: Заповіт, 1997. 392 с.: іл.
423. Іваницький А. І. Український музичний фольклор: підруч. для вищих учбових закладів. Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. 320 с.
424. Іванов В. Ф. Тадеуш Ганицький. Кам'янець на Поділлі; Миколаїв; Вінниця: ВМГО «Розвиток», 2007. 124 с.
425. Іванов П. Оркестр українських народних інструментів. Київ, 1981. 110 с.
426. Івахова К. Композитори Хмельниччини (авторська та музично-педагогічна діяльність. *Молодь і ринок*. 2015. № 7 (126). С. 45–51.
427. Івахова К. Роль української пісні в збереженні української мови (на матеріалах фольклору Хмельниччини). *Славістичні студії: лінгвістика, літературознавство, дидактика*: збірник наукових праць / [гол. редкол. Н. В. Подлевська; відп. за вип. Н. М. Торчинська]. Хмельницький: ФОП Бідюк Є. І., 2021. Вип. 9. С. 101–111.
428. Іонов В. І. Проблемно-понятійна стратифікація музично-історіографічного знання. *Мистецтвознавчі записки*. 2014. Вип. 26. С. 147–155.
429. Історія української культури: навч. посіб. / [за ред. О. Ю. Павлової]. Київ: Центр учбової літератури. 2012. 368 с.
430. Історія української культури: У п'яти т. Т. 5: Українська культура XX – початку XXI століть. Кн. 1. Київ: Наук. думка, 2011. 862 с.
431. Кам'янець-Подільський державний університет: минуле і сьогодення. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2003. 408 с.+іл.
432. Кам'янець-Подільський національний імені Івана Огієнка. Перші 100 років поступу / [авт.: С. Копилов, О. Завальнюк, А. Філінюк та ін.; ред-

- кол. С. Копилов (голова), О. Завальнюк, Н. Коваленко (літ. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2018. 208 с.
433. Каньбоса П. С. Педагогічний факультет. *Кам'янець-Подільський державний університет: минуле і сьогодення*. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2003. С. 274–289.
 434. Кардинал Гузар на національному круглому столі назвав інтелігенцію рятівником нації. URL: https://risu.ua/kardinal-guzar-na-nacionalnomu-kruglomu-stoli-nazvav-inteligenciyu-ryativnikom-naciji_n55846/amp.
 435. Карпова О. О. Культурно-просвітницька діяльність. Історія української культури: У п'яти т. Т. 5: Українська культура XX – початку XXI століть. Кн. 4: Проблеми функціонування, збереження і розвитку культури в Україні. Київ: Наук. думка, 2012. С. 216–237.
 436. Коваль Л. Г. Виховання почуття прекрасного. Київ: Муз. Україна, 1983. 224 с.
 437. Коваль Л. Г. Музично-естетичне виховання підлітків. Київ: Знання, 1979. 48 с.
 438. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: монографія. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. 380 с.
 439. Комаровська О. Мистецька освіта: глибина й багатогранність. *Мистецтво та освіта*. 2016. № 1. С. 6–9.
 440. Комедна О. І. Універсальна творча особистість в українській музичній культурі: дис. ... докт. мистецтвознавства: спец. 17.00.03 музичне мистецтво. Київ, 2020. 519 с.
 441. Корній Л., Сюта Б. Історія української музичної культури: підруч. для студ. вищ. навч. закл. [до 100-річчя Нац. муз. Академії України ім. П. І. Чайковського]. Київ: ЕМАУ ім. П. І. Чайковського, 2011. 736 с.
 442. Корній Л., Сюта Б. Українська музична культура. Погляд крізь віки. Київ: Муз. Україна, 2014. 592 с.
 443. Корольова І. І. Організація естетичного виховання студентів вищих навчальних закладів у процесі культуротворчої діяльності: теорія та методика. *Педагогічний альманах: збірник наук. праць* / [ред. В. В. Кузьменко; ред. кол.: І. Бех та ін.]. Херсон: КВНЗ Херсонська академія неперервної освіти, 2013. Вип. 19. С. 10–13.
 444. Красовська Л. О., Кудрич Л. В., Манько С. Б., Михайлюченко О. М., Іванов В. В. Українська вокальна естрада поч. ХХІ ст.: у пошуках новаційних концептуальних обріїв. *Слобожанські мистецькі студії*. 2025. Вип. 1 (07). С. 62–66.
 445. Кропивницький В. Музично-пісенна творчість митців Поділля. Хмельницький: Поділля 1999. 285 с.
 446. Крушельницький М., Осецький Й. Політичні репресії радянського режиму в селі Солобківці у 20–40-х рр. ХХ ст. *Історія міст і сіл Хмельниччини: матер. II Всеукр. наук.-практ. конф. (сmt. Ярмолинці, 27 червня 2025 р.)* / [А. Шутяк (співгол.), В. Адамський (співгол.), В. Прокопчук (заст. співгол.), Ю. Хоптяр (заст. співгол.), Ю. Блажевич, К. Бурдуваліс, А. Гуменюк та ін.]. Хмельницький: ФОП Стрихар А. М., 2025. С. 405–414.
 447. Культура українського народу: навч. посіб. / [В. М. Русанівський, Г. Д. Вервес, М. В. Гончаренко та ін.]. Київ: Либідь, 1994. 242 с.
 448. Курбас Лесь. Березіль : Із творчої спадщини. Київ: Дніпро, 1988. 518 с.
 449. Кушка Н. Музична Вінниця. Вінниця: ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2020. 480 с.

450. Лисенко М. Характеристика музичних особливостей українських дум і пісень, виконуваних кобзарем Вересаєм. Київ: Мистецтво, 1995. 87 с.
451. Луканюк Б. Концепція викладання етномузичних дисциплін у системі «школа – училище – виш». *Етномузика*. 2008. № 5. С. 106–158.
452. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури. Київ: АТ «Обереги», 1992. 80 с.
453. Манько О. О. Розвиток творчих здібностей школярів у процесі конкурсно-фестивальної діяльності. *Час мистецької освіти «Проблема творчості у сучасній мистецькій освіті»*: зб. тез та матеріалів VI Міжнар. наук.-практ. конф. (28–30 березня 2018 р.) / [заг. ред. Т. А. Смирнова]. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2018. С. 134–136.
454. Мартиненко О. Художнє відкриття в професійній діяльності композитора, виконавця, музикознавця. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*: збірник наук. статей. Вип. 35. Професія «музикант» у часопросторі: історико-культурні метаморфози / [Харк. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського; ред.-упоряд. Л. В. Русакова]. Харків: Вид-во «С. А. М.», 2012. С. 121–131
455. Мельничук С. Г. Позанавчальна художньо-естетична діяльність у системі виховання роботи педагогічних інститутів України (1945–1980 рр.). *Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки* / [ред. кол.: В. В. Радул та ін.]. Кіровоград: КДПУ, 2013. Вип. 120. С. 29–34.
456. Мішалова О. Питання об'єктивності історичного знання: роздуми з позиції аналітичної наративної філософії історії. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2022. Вип. 43. С. 117–125.
457. Москвічова Ю. Тематичні напрями і методологія сучасних досліджень регіональної культури України. *Українська культура: сучасне, шляхи розвитку*. 2013. Вип. 19 (2). С. 239–244.
458. Муха А. Процесс композиторского творчества (Проблемы и пути исследования. Киев: Музична Україна, 1979. 272 с.
459. Овсяннікова Н. Ю. Українська естрадна пісня: тенденції розвитку. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2022. № 1. С. 170–173.
460. Олексів Я. В. Рецепція жанрів сюїти і партити в українській баянній музиці другої половини ХХ століття: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.03 Музичне мистецтво. Львів, 2011. 21 с.
461. Олексюк О. М., Ткач М. М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва: навч. посіб. Київ: Знання України, 2004. 264 с.
462. Олуйко В. М., Слободянюк П. Я., Баюк М. І. Адміністративно-територіальний устрій Поділля. Історія і сучасність / [за заг. ред. В. А. Смолія, П. Я. Слободянюка]. Хмельницький, 2005. 399 с.
463. Онацький Є. Рід у світогляді і обрядовості українського народу. *Розбудова держави (Клівленд)*. 1954. Ч. 3 (14). С. 12–17.
464. Ороновський А. І., Цап Г. В., Ороновська Л. Д. Окремі аспекти розвитку української естрадної пісні у постколоніальний період кінця ХХ – початку ХХІ століття. *Мистецтвознавчі записки*. 2021. № 40. С. 145–152.
465. Падалка Г. М. Учитель – музика – діти. Київ: Муз. Україна, 1982. 144 с.
466. Пахомова Є. Г. Синестезійні аспекти композиторського мислення Лесі Дичко (на прикладі хорових опер «Золотослов» та «Різдвяне дійство») : дис. ... канд. мистецтвознавства: спец. 26.00.01. Київ, 2018. 207 с.

467. Перкун В. Володимир Івасюк. Київ, 2013. 64 с.
468. Печенюк М. Музиканти Кам'янецьчини: біографічно-репертуарний довідник. Хмельницький: Кам'янець-Подільський держ. ун-т, 2003. 449 с.
469. Печенюк М. А., Леонтів П. П. Дзвінки голоси: музична хрестоматія: пісенний матеріал: навч.-метод. посіб. 8 кл. Тернопіль: Астон, 2003. 164 с.
470. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / [за ред. О. І. Пометун]. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.
471. Помірча С., Клименко О. Дослідження українських народних пісень у контексті гендерології. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2016. № 2. С. 272–279.
472. Попович М. В. Нарис історії культури України. Київ: АртЕк, 1998. 728 с.
473. Портний Ю. Л. З історії становлення професійної музичної освіти на Поділлі та Волині. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*: збірник наук. статей / [Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського]. Харків, 2010. Вип. 30. С. 351–358.
474. Презентація поетично-пісенної антології «Наше слово – зброя». URL: <https://www.kgpra.km.ua/node/8969> (дата звернення: 27.11.2024).
475. Прядко О. М. З піснею крізь роки / [за ред. проф. А. Г. Філінука]. Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М. І., 2006. 328 с.
476. Рудницька О. П. Мистецька освіта і особистість. *Творча особистість у системі неперервної освіти*: матеріали Міжнар. наук. конф. 16–17 травня 2000 р. / [за ред. С. О. Сисоевої, О. Г. Романовського]. Харків: ХДПУ, 2000. С. 327–330.
477. Рудницька О. П. Теоретичні основи формування музичного сприйняття в аспекті духовного розвитку особистості. *Етика, естетика і теорія культури*: збірник. наук. збірник. Київ: Либідь, 1992. Вип. 36. С. 46–59.
478. Савчук В. О. Вадим і Євген Гжегожевські. *Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка в особах*. Кам'янець-Подільський: Оіум, 2008. С. 922–928.
479. Северинова М. Ю. Архетипи в культурі у проекції на творчість сучасних українських композиторів: дис. ... д-ра мистецтвознавства: спец. 26.00.01 теорія та історія культури. Київ, 2013. 415 с.
480. Семенюк С. Феномен українства. Львів: Априорі, 2013. 664 с.
481. Синкевич Н, Штука В. Національно-виховні засади творчої, педагогічної і громадської діяльності Кирила Стеценка. *Хорове мистецтво України та його подвижники*: матеріали VI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Дрогобич, 19–20 жовтня 2017 р.). [Електронний ресурс] / [редкол.: І. Л. Бермес, В. В. Полюга]. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ ім. І. Франка, 2017. С. 95–105.
482. Сікорська І. М., Шевчук О. В. Музично-концертне мистецтво. *Історія української культури: У п'яти т. Т. 5. Кн. 2: Українська культура XX – початку XXI століть*. Київ: Наук. думка, 2011. С. 381–474.
483. Січинський В. Чужинці про Україну. 5-е вид. Аутсбург, 1946. 118 с.
484. Слободянюк П. Я. Культура Хмельниччини: наук.-іст. вид. Хмельницький: Поділля, 1995. 332 с.
485. Слободянюк П. Україна – моя доля: зб. наук. праць і публікацій / [уклад., і віт. вст. ст. І. М. Шоробура; відп. ред. К. П. Івахова]. Вінниця: Мексюрі-Поділля, 2018. 376 с.

486. Слободянюк П., Івахова К. Вокально-хорова творчість композиторів Хмельниччини (соціально-психологічний аспект). Вінниця: Меркюри-Поділля, 2019. 372 с.
487. Слободянюк П. Я., Хоптяр Ю. А. Місцеве самоврядування Хмельниччини: нариси історії місцевих громад Ярмолинецького району. Хмельницький: Поділля, 2004. 507 с.
488. Слово єднає!: літ.-публіц. альманах. № 2 / [Хмельницька міська рада; Управління культури і туризму; Хмельницька міська централізована бібліотечна система; ред.-уклад.: Т. С. Козицька, В. Ц. Міхалевський]. Житомир, 2020. 316 с.
489. Смолюк С. В. Організаційно-педагогічні умови становлення розвивального освітнього середовища в системі початкової освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Луцьк, 2017. 277 с.
490. Совгиря Т. І. Роль техніки та технології у мистецтві : монографія / [МОН України, Київський нац. ун-т культури і мистецтв]. Київ: Ліра-К, 2021. 343, [1] с.
491. Співучі дзеркала. V регіональний фестиваль творчих близнюків. Ярмолинці, 2004. 8 с.
492. Сторожук А. Народнопісенна лірика Східного Поділля як фольклорна традиція: записи і коментарі: навч.-метод. посіб. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. 272 с.
493. Сторожук А. Українська народна музична творчість: вивчаємо, запам'ятовуємо, зберігаємо: навч.-метод. посіб. Бар, 2012. 182 с.
494. Тормахова В. М. Українська естрадна музика і фольклор: взаємопроникнення і синтез: монографія. Київ: Ліра-К, 2017. 204 с.
495. Тукало Д. Вокально-хорова Шевченкіана композиторів Хмельниччини. Хмельницький, 2006. 56 с.
496. Тукова І. Г. Функціонування інструментальних жанрових моделей в західно-європейському барокко в українській музиці другої половини ХХ ст.: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.03. Київ, 2003. 19 с.
497. Українська музика: історичний, теоретичний та культурологічний дискурси / [НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського]. Київ, 2019. 368 с.
498. Українська музична культура: від джерел до сьогодення / [О. В. Сердюк, О. В. Уманець, Т. О. Слюсаренко]. Харків: Основа, 2002. 400 с.
499. Українська музична культура: глобалізаційні виклики та національні реалії: колективна монографія / [НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського]. Київ, 2019. 416 с.
500. Українська народна музична творчість: навч. посіб. / [упоряд. Л. С. Соколова]. Харків: Друкарня МАДРИД, 2019. 126 с.
501. Філінюк А., Григоренко В. Династія Гжегожевських-Степанишених у розвитку освіти та культури Ярмолинеччини в ХХ – на початку ХХІ століть. *Історія міст і сіл Хмельниччини*: матер. II Всеукр. наук.-практ. конф. (сміт. Ярмолинці, 27 червня 2025 р.) / [А. Шутяк (співгол.), В. Адамський (співгол.), В. Прокопчук (заст. співгол.), Ю. Хоптяр (заст. співгол.), Ю. Блажевич, К. Бурдуваліс, А. Гуменюк та ін.]. Хмельницький: ФОП Стрихар А. М., 2025. С. 79–95.
502. Філінюк А., Кліщинський П. Методика наукових досліджень з історії та політології: навч. посіб. для студ. і магістр. спец. «Історія» і «Політологія»

- ден. і заоч. форм навч. закл. вищ. освіти. Електронний ресурс. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2023. 130 с.
503. Філінюк А. Г., Черняк Л. А. Творче становлення подільських митців Владислава та Євгена Гжегожевських у 1977–1981 рр. *Topical aspects of modern scientific research. Proceedings of the 10th International scientific and practical conference*. CPN Publishing Group. Tokyo, Japan. 2024. Pp. 456–564.
 504. Фурман А. В. Психокультура української ментальності. 3-є наук. видання. Тернопіль: НДІ МЕВО, 2014. 168 с.
 505. Хоптяр Ю. А., Хоптяр А. Ю. Творчі здобутки братів Гжегожевських (до 35-річчя творчості та 55-річчя від дня народження). *Освіта, наука і культура на Поділлі*: збірник наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2014. Т. 21: Присвячено 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка. С. 448–455.
 506. Хоптяр Ю. А., Хоптяр А. Ю., Хоптяр А. О. Ярмолинеччина від найдавніших часів до сьогодення: монографія. Кам'янець-Подільський: Видав. ПП Зволейко Д. Г., 2022. 300 с.
 507. Хроніка культурного життя Хмельниччини (оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернет-ресурсів та неопублікованих документів за червень 2022 року [Електронний ресурс]. URL: http://ounb.km.ua/info/hronika/2022_06.pdf (дата звернення: 21.11.2024).
 508. Хроніка культурного життя Хмельниччини (оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернет-ресурсів та неопублікованих документів за липень 2021 року. URL: http://ounb.km.ua/info/hronika/2021_07.pdf (дата звернення: 21.11.2024).
 509. Чеботарь М. Ю. Вокальна естрада України в культурному просторі ХХІ століття. *Арт-Платформа*. 2020. № 1 (1). С. 337–351.
 510. Чекановска А. Музыкальная этнография. Методология и методика. Москва: Советский композитор, 1983. 193 с.
 511. Черепанова С. Родознавчий потенціал філософії освіти. Повноліття в Україні – ідея державності як соціальний виклик. *Future Human Image*. 2015. № 2 (5). С. 58–69.
 512. Черняк Л. А. Родина Вадима та Євгена Гжегожевських в розвитку музичної культури Хмельниччини та України (1979–2023). Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2024. 95 с. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/9367/Cherniak-L.A.-Ist1-M23.pdf?sequence=2&isAllowed=y>.
 513. Царьова Л. Деякі аспекти формування естетичної культури особистості. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки* / [ред. В. В. Радул та ін.]. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. Вип. 91. С. 244–247.
 514. Шевченко О. Феномен українського фольклору: трансформація в контексті джазу та рок-музики. *Актуальні питання гуманітарних наук: Мистецтвознавство*. 2023. Вип. 63. Т. 2. С. 92–98.
 515. Шеремета Н. В. Гастрольна діяльність національних мистецьких колективів у контексті діалогу культур. *Трансформаційні процеси в мистецькій освіті та культурі України ХХІ століття*: зб. матеріалів Міжн. наук.-творч. конф., Одеса, Київ, Варшава, 25–26 квітня 2017 р. Київ: НАКККіМ, 2017. С. 272–275.

516. Шоробура І. Слободянюк П., Івахова К. Вокально-хорова творчість композиторів Хмельниччини (соціально-психологічний аспект). Вінниця : Меркюрі-Поділля, 2019. *Краєзнавець Хмельниччини: науково-краєзнавчий збірник* / [гол. ред. Л. В. Баженов; відп. ред. С. А. Копилов]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2020. Вип. 13. С. 181–183.
517. Юрченко В. В., Мельник Ю. В., Богданова Н. В. Корпоративна культура організації: навч.-метод. посіб. [Електронний ресурс]. Київ, 2014. 44 с.
518. Яківчук Г. В. Подільські солоспіви: [голос з фп.]: навч.-реперт. посіб. / [Міністерство освіти і науки України, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія]. Хмельницький: Заколотний М., 2014. 91 с.
519. Ярмолинці – містечко на Поділлі: коротка історія Ярмолинець / [упоряд. В. Москаленко]. Ярмолинці: Ярмолинецька центральна районна бібліотека, 2018. 28 с.
520. Ярова М. В. Митці Подільського краю: минуле і сучасне: монографія. Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д. Г., 2012. 384 с.
521. Nettl Bruno. Theory and method on ethnomusicology. London, 1960. 173 p.

Енциклопедичні та довідкові видання

522. Берегова О. Комунікація в музичній освіті й музикознавстві: дискурс креативності. *Давидов М. А. Виконавське музикознавство: енциклопед. довід.* Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. С. 6–7.
523. Бріцина О. Автентичність. *Українська фольклористична енциклопедія* / [гол. ред. Г. Ш. Скрипник; ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України]. Київ, 2019. С. 8–9.
524. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1736 с.
525. Видатні люди Ярмолинеччини. Біобібліографічний довідник (доповнений). Ярмолинці, 2013. 72 с.
526. Гжегожевські Євген та Вадим. *Видатні люди Ярмолинеччини. Біобібліографічний довідник (доповнений)*. Ярмолинці, 2013. С. 39–40.
527. Закувала зозуленька: антологія української народної творчості: Пісні, прислів'я, загадки, скоромовки: для ст. шк. віку / [упоряд., передм. та прим. Н. С. Шумади; худож. В. П. Вересюк; упоряд. граф. матеріалу С. М. Музиченка]. Київ: Веселка, 1989. 606 с.
528. Енциклопедія освіти Хмельниччини. Хмельницький: ФОП Мельник А. А., 2017. 460 с.
529. Калашникова С. А. Лідерство. *Енциклопедія сучасної України* [Електронний ресурс] / [редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ]. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. Т. 17: «Лег» – «Лощ». URL: <https://esu.com.ua/article-55444>.
530. Культура: поточ. бібліогр. список. Вип. 4 / [уклад. О. Ф. Білоконь, О. В. Паніматченко, Т. Е. Пасічна, Л. В. Сидоренко ; М-во культури України, НБУ імені Ярослава Мудрого, Інформ. центр з питань культури мистецтва]. Київ, 2017. 56 с.
531. Літопис нот. Державний бібліографічний покажчик України. Київ: Книжкова палата, 2023. 145 с.

532. Мистецтво прекрасного: енциклопедичні нариси / [за ред. П. Добрянського]. Ярмолинці, 2013. 50 с.
533. Українська музична енциклопедія. Т. 1 / [редкол. Г. Скрипник (голова) та ін.; Національна академія наук України; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського]. Київ, 2006. 679 с.
534. Українська музична енциклопедія. Т. 2 / [редкол. Г. Скрипник (голова) та ін.; Національна академія наук України; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського]. Київ, 2008. 664 с.
535. Українська музична енциклопедія. Т. 3 / [редкол. Г. Скрипник (голова) та ін.; Національна Академія наук України; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського]. Київ, 2011. 627 с.
536. Історія української культури / [за заг. ред. І. Крип'якевича]. Київ: Либідь, 1994. 656 с.
537. Корпоративна культура: навч. посіб. / [за ред. Г.Л. Хаєта]. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 403 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

А 1. Вадим (Владислав) та Євген Гжегожевські
у музичному мистецтві з раннього дитинства

А 2. Музичні інструменти, з якими пов'язали свою музично-пісенну творчість брати Гжегожевські

А 3. Родинний ансамбль (1966 р.)

А 4. Вокально-інструментальний ансамбль «Юність» (1975 р.)

А 5. На відпочинку зі старшим братом Віталієм (1976 р.)

**А 6. Під час участі у Всесоюзному фестивалі
самодіяльної творчості (1976 р.)**

**А 7. В. і Є. Гжегожевські та В. Степанишена з вчителькою
початкових класів Кам'янець-Подільської середньої школи № 10
З. Г. Федорчук під час педагогічної практики у березні 1980 р.**

**А 8. Акомпонуєчий склад ансамблю пісні
і танцю «Квіти Поділля» (1983 р.)**

**А 9. Перша зустріч з братами Томіленками на УТ-1
в програмі «Таланти твої Україно» (1983 р.)**

А 10. Виступ братів В. і Є. Гжегожевських у популярній телепередачі «Ширше коло» (1983 р.)

А 11. Під час виступів на ВДНГ України в Києві (1987 р.)

**А 12. Авторський вечір братів В. і Є. Гжегожевських
«Мелодії родоцвіту» в залі ХОДТРК «Поділля-центр»
Народний концертний гурт Братів Гжегожевських
(сини Артур, Богдан і Руслан) (2007 р.)**

А 13. «Співучі дзеркала» в м. Кам'янці-Подільському (2008 р.)

А 14. Родинний концертний гурт братів Гжегожевських (2010 р.)

**А 15. Перший фестиваль духових оркестрів
Ярмолинецького району в с. Солобківцях (2010 р.)**

А 16. Під час Х фестивалю «Співучі дзеркала» (2012 р.)

А 17. Творчий вечір «Поділля моє золоте» (2014 р.)

А 18. З батьками Едуардом Йосиповичем і Марією Петрівною під час творчого вечора «Поділля моє золоте!» (2014 р.)

А 19. По дорозі в АТО (2015 р.)

**А 20. В. і Є. Гжегожевські на зустрічі із захисниками
України в Старобільську (2015 р.)**

А 21. В. і Є. Гжегожевські в АТО Сектор-М Маріуполь (2015 р.)

А 22. В. і Є. Гжегожевські в АТО Сектор-М Маріуполь (2015 р.)

А 23. Зустріч із захисниками України 8 полку спеціального призначення (2016 р.)

**А 24. Співають В. і Є. Гжегожевські в супроводі
духового оркестру Національної академії ДПС України (2019 р.)**

**А 25. Музична подяка в Хмельницькій обласній раді
під час вручення державних нагород
«Заслужені артисти України» (2019 р.)**

**А 26. Вадим і Євген Гжегожевські виконують
пісні Великому Кобзареві (2019 р.)**

**А 27. Зразковий духовий оркестр Шарівської музичної школи –
дітище братів В. і Є. Гжегожевських (2019 р.)**

**А 28. Підтвердження звання Зразковий духовий оркестр
Шарівської дитячої музичної школи (2023 рік)**

**А 29. Народний фольклорно-етнографічний
ансамбль «Кудрявчик»**

**А 30. Подарунок братам В. і Є. Гжегожевським
від професора Ю. Хоптяра (2023 р.)**

А 31. Афіші мистецьких заходів В. і Є. Гжегожевських (2024 р.)

**А 32. Робота на одному з концертів:
брати Гжегожевські і Павло Дворський (2024 р.)**

**А 33. На святковому концерті до 45-річчя мистецької
творчості Заслужених артистів України
Євгена і Вадима Гжегожевських (жовтень 2024 р.)**

А 34. Під час перебування на передовій (2024 р.)

А 35. В. І Є. Гжегожевські з учасниками II Всеукраїнської науково-практичної Конференції «Історія міст і сіл Хмельниччини» в Ярмолинцях (27 червня 2025 р.)

Додаток Б

Б 1.

 ДИПЛОМ
ТРЕТЬОГО СТУПЕНЯ

**журі республіканського фестивалю комсомольської
пісні, присвяченого 60-річчю ЛКСМ України,
нагороджує**

ВЛАДИСЛАВА І СЕРГІЯ ГЕГОЖЕВСЬКИХ /м.КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ/
ТА ПРИСВОЮЄ ЗВАННЯ ЛАУРЕАТА

Голова журі

Члени журі:

18—24 квітня 1979 р.

им. Шепетівка,
Хмельницький

Б 2.

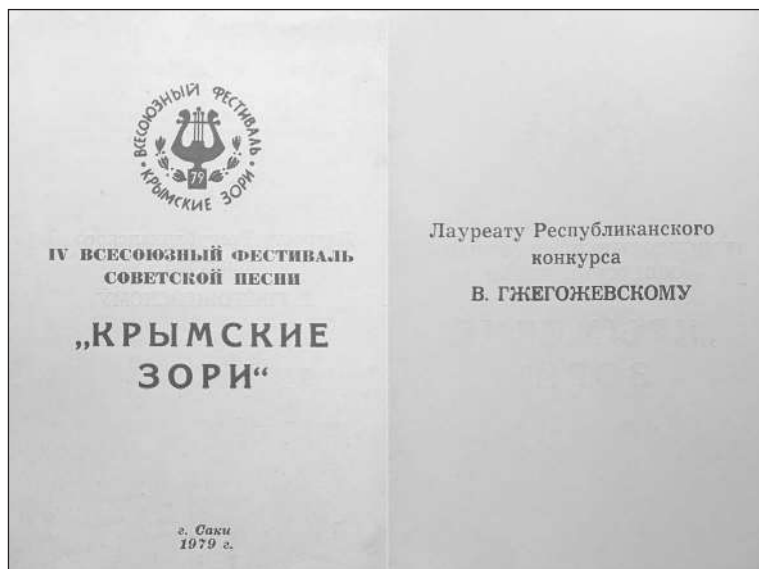
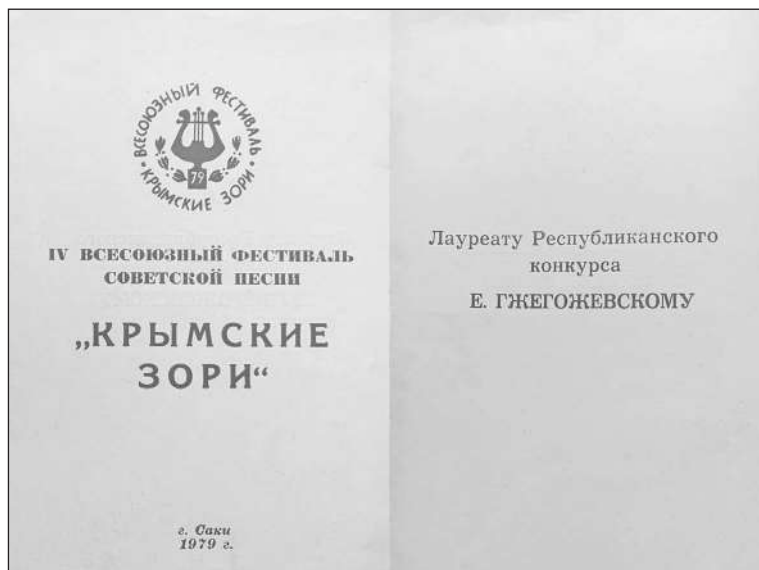
Б 3.

Б 4.

Б 5.

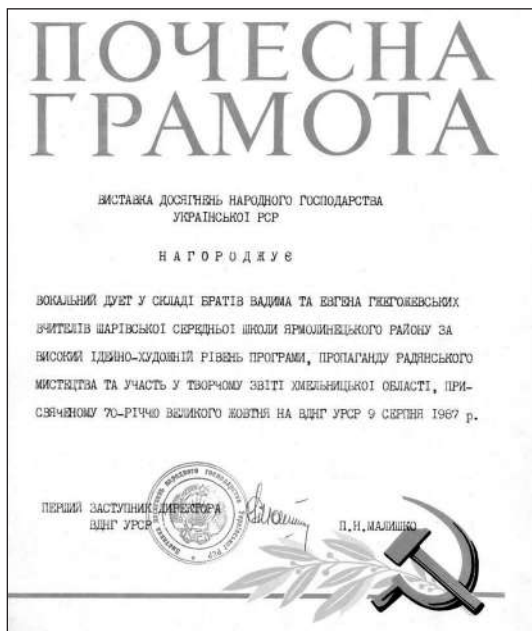
Б 6.

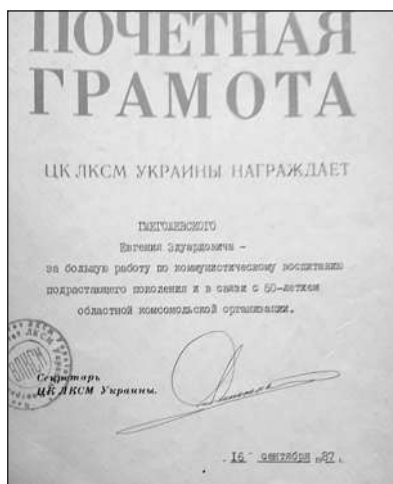
Б 7.

Б 8.

Б 9.

НАЦІОНАЛЬНА РАДІОКОМПАНІЯ
УКРАЇНИ

ДИПЛОМ

НАГОРОДЖУЮТЬСЯ
композитори

В. І. Є. ГЖЕГОЖЕВСЬКІ
переможці радіоконкурсу
“ПІСНЯ РОКУ”

Президент національної
радіокомпанії України В. П. Резніков

КИЇВ - 1996

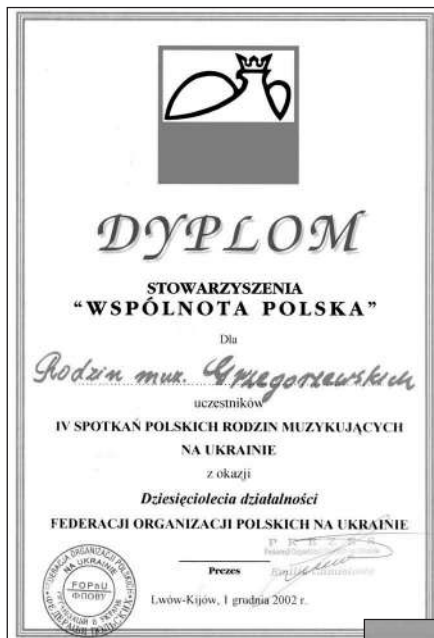
Б 12.

Б 13.

Б 14.

Б 15.

Б 16.

Б 17.

Б 18.

Б 19.

Б 20.

Б 21.

Б 22.

КАЛЕНДАР ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ТА КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БРАТІВ ГЖЕГОЖЕВСЬКИХ

- Червень 1976 р. – брати В. і Є. Гжегожевські закінчили Солобковецьку середню школу Ярмолинецького району Хмельницької області.

- 1975–1977 рр. – В. і Є. Гжегожевські взяли участь у Першому всесоюзному фестивалі народної творчості в м. Києві й були нагороджені дипломом оргкомітету.

- Серпень 1977 р. – брати В. і Є. Гжегожевські вступили до Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту.

- Серпень 1976 р. – Владислав і Євген Гжегожевські розпочали трудову діяльність у Шарівській загальноосвітній середній школі Ярмолинецького району Хмельницької області.

- 1975–1977 рр. – В. і Є. Гжегожевські отримали диплом Республіканського оргкомітету 1-го Всесоюзного фестивалю народної творчості в м. Київ.

- Зима 1977 р. – Є і В. Гжегожевські взяли участь у популярній музичній програмі Чернівецького телебачення «Сяйво» поряд із творчою групою першого, знаменитого в країні музичного фільму «Червона рута».

- Жовтень 1977 р. В. і Є. Гжегожевські нагороджені дипломом лауреатів Конкурсу патріотичної та молодіжної пісні «Юність – 1977» у м. Кам'янці-Подільському.

- Жовтень 1978 р. – В. і Є. Гжегожевські нагороджені дипломом лауреата конкурсу патріотичної та молодіжної пісні «Юність – 78» у м. Кам'янці-Подільському.

- Квітень 1979 р. – В. і Є. Гжегожевські нагороджені дипломом та званням лауреатів Республіканського конкурсу патріотичної та молодіжної пісні в м. Хмельницькому та Шепетівці.

- Квітень 1979 р. – В. і Є. Гжегожевські взяли участь у концертних програмах під час Днів культури СРСР у Польщі.

- Червень 1979 р. – В. і Є. Гжегожевські нагороджені дипломами та званнями лауреатів (медалями) Республіканського фестивалю мистецтв «Молоді голоси» в м. Києві.

- Липень 1979 р. – В. і Є. Гжегожевські отримали грамоти Міністерства освіти України та Українського комітету профспілки працівників вищої освіти та наукових установ.

• 1 серпня 1979 р. – В. і Є. Гжегожевським присвоєно першу категорію професійних артистів.

• Серпень 1979 р. – В. і Є. Гжегожевські отримали дипломи (медаль) IV всесоюзного фестивалю «Кримські зорі» у м. Ялті.

• Жовтень 1979 р. – диплом лауреатів конкурсу патріотичної та молодіжної пісні «Юність – 79» у м. Кам'янці-Подільському.

• 1980 р. – участь в культурних програмах «Олімпіада 80» у м. Києві та м. Хмельницькому.

• Жовтень 1980 р. – диплом лауреатів конкурсу патріотичної та молодіжної пісні «Юність-80» у м. Кам'янці-Подільському.

• 12 грудня 1980 р. – перший творчий вечір «Єднає нас пісня» у м. Хмельницькому (зал обласної Федерації профспілок).

• Травень 1981 р. – вручення посвідчень керівників духового оркестру і хору на факультеті громадських професій Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту (нині – Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка).

• Червень 1981 р. – закінчення Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту).

• Жовтень 1983 р. – лауреати Республіканського телевізійного фестивалю «Сонячні кларнети» в м. Києві.

• Травень 1985 р. – відзначення дипломами та присвоєння звання лауреатів (медаль) у Всесоюзному огляді художньої самодіяльності, присвяченому 40-річчю Перемоги в м. Москві.

• Травень 1985 р. – нагородження дипломами Союзу композиторів СРСР.

• Серпень 1987 р. – відзначення грамотами за участь у концертних програмах для ліквідаторів ЧАЕС (військова частина 44316, м. Київ).

• Серпень 1987 р. – нагородження Почесною грамотою за участь у Виставці досягнень народного господарства України в м. Києві.

• Вересень 1987 р. – нагородження почесними грамотами ЦК ЛКСМУ в м. Києві.

• Листопад 1987 р. – відзначення дипломами та званнями лауреатів (медаль) за участь у Другому всесоюзному фестивалі народної творчості в м. Москві.

• 1988 р. – відзначення В. і Є. Гжегожевських дипломом і званням лауреатів Зонального (Україна та Молдавія) конкурсу виконавців польської пісні в м. Суми.

• 1988 р. – В. і Є. Гжегожевські – лауреати Республіканського конкурсу молодіжної пісні в м. Миколаєві.

• 1989 р. – В. і Є. Гжегожевським присвоєно вищу категорію вчителя та звання вчителя-методиста.

• 1991 р. – В. і Є. Гжегожевські – переможці Міжреспубліканського фестивалю родинних ансамблів.

- Травень 1991 р. – В. і Є. Гжегожевським підтверджено звання «Учитель-методист».
- 1991 р. – отримання В. і Є. Гжегожевськими дипломів членів Всесоюзного музичного товариства.
- Травень 1992 р. – імена братів Гжегожевських занесено на районну Дошку пошани «Працюю звеличені» (сmt Ярмолинці).
- 1992 р. – В. і Є. Гжегожевські стали переможцями районного та обласного етапів конкурсу «Учитель року України – 92».
- 15 жовтня 1992 р. – Євген і Вадим Гжегожевські заснували Шарівську музичну школу.
- 17 грудня 1992 р. – братів В. і Є. Гжегожевських нагороджено нагрудними знаками «Відмінник освіти України».
- 27 березня 1993 р. – В. і Є. Гжегожевські стали лауреатами обласної премії імені Мелетія Смотрицького.
- 1995 р. – брати В. і Є. Гжегожевські опублікували авторську збірку пісень «Ми родом із пісні».
- Березень 1996 р. – братів В. і Є. Гжегожевських відзначено дипломами переможців радіоконкурсу композиторів і виконавців «Пісня року – 96» Всеукраїнського радіо в м. Києві.
- 31 жовтня 1996 р. – початок роботи Вадима і Євгена Гжегожевських солістами Хмельницької державної телерадіомовної компанії.
- 1997 р. – брати В. і Є. Гжегожевські провели авторський творчий вечір «Ми родом із пісні» в залі Хмельницької державної телерадіомовної компанії.
- 1997 – родинний ансамбль Гжегожевських занесено до Книги шанованих родин України.
- Січень 1998 р. – Вадима і Євгена Гжегожевських відзначено почесними грамотами Хмельницької обласної державної адміністрації.
- 20 листопада 1998 р. – братів В. і Є. Гжегожевських прийняли в члени Національної музичної спілки України.
- 22 червня 1999 р. – Євгена Гжегожевського призначено начальником відділу культури Ярмолинецької райдержадміністрації.
- Червень 1999 р. – Вадима і Євгена Гжегожевських відзначено дипломами переможців Всесоюзного фестивалю родинної творчості «Мотив для двох сердець» в м. Києві.
- 7 липня 1999 р. – Владислава Гжегожевського призначено начальником відділу внутрішньої політики Ярмолинецької райдержадміністрації.
- Вересень 1999 р. – братів В. і Є. Гжегожевських відзначено почесними грамотами управління культури Хмельницької обласної державної адміністрації.
- Листопад 1999 р. – В. і Є. Гжегожевських нагороджено дипломами лауреатів Всеукраїнського огляду народної творчості в м. Хмельницькому.

- 2000 р. – опубліковано авторську збірку пісень Вадима і Євгена Гжегожевських «Мелодії родоцвіту».

- 2000 р. – родинний ансамбль Гжегожевських вдруге занесено до Книги шанованих родин України.

- Серпень 2000 р. – брати В. і Є. Гжегожевські виступили організаторами та стали дипломантами Першого регіонального фестивалю творчих близнюків «Співучі дзеркала – 2000» в смт Ярмолинці.

- Грудень 2000 р. – Міністерство культури і мистецтв України вручило Родинному концертному гурту братів Гжегожевських посвідчення «народного аматорського колективу».

- Грудень 2000 р. – Управління культури та управління у справах сім'ї і молоді Хмельницької обласної державної адміністрації відзначили В. і Є. Гжегожевських почесними грамотами.

- Серпень 2001 р. – В. і Є. Гжегожевські виступили організаторами й стали дипломантами Другого регіонального фестивалю творчих близнюків «Співучі дзеркала – 2001» в смт Ярмолинці.

- Серпень 2001 р. – Вадим і Євген Гжегожевські отримали дипломи Хмельницького обласного учбово-методичного центру культури Поділля в м. Хмельницькому.

- Серпень 2002 р. – В. і Є. Гжегожевські виступили організаторами й стали дипломантами Третього регіонального фестивалю творчих близнюків «Співучі дзеркала – 20002» в смт Ярмолинці.

- Грудень 2002 р. – В. і Є. Гжегожевські виступили організаторами й стали дипломантами Четвертого фестивалю польських музичних родин, присвяченого 10-річчю Федерації польських організацій в Україні в м. Києві.

- Травень 2003 р. – Євгена Гжегожевського нагороджено Почесною грамотою управління культури Хмельницької обласної державної адміністрації.

- Червень 2003 р. – Вадима і Євгена Гжегожевських відзначено дипломами обласної молодіжної акції «Подільський оскар – 2003» у номінації «Молодіжний проєкт Фестиваль творчості мистецьких близнюків «Співучі дзеркала».

- Серпень 2003 р. – В. і Є. Гжегожевські виступили організаторами і стали дипломантами Четвертого регіонального фестивалю творчих близнюків «Співучі дзеркала – 2003» в смт Ярмолинцях.

- Травень 2004 р. – братів В. і Є. Гжегожевських відзначено дипломами Всеукраїнського фестивалю творчості «Родинні скарби України» в Києві.

- Червень 2004 р. – Вадима і Євгена Гжегожевських відзначено дипломами обласної молодіжної акції «Подільський оскар – 2004» у номінації «Молодіжний проєкт Фестиваль творчості мистецьких близнюків «Співучі дзеркала».

• Серпень 2004 р. – В. і Є. Гжегожевські виступили організаторами і стали дипломантами П'ятого регіонального фестивалю творчих близнюків «Співучі дзеркала – 2004» в смт Ярмолинці.

• 11 квітня 2005 р. – Вадима Гжегожевського звільнено з посади начальника відділу внутрішньої політики Ярмолинецької районної державної адміністрації, а Євгена Гжегожевського – з посади начальника відділу культури.

• 2005 р. – випущено авторську аудіокасету братів В. і Є. Гжегожевських «Долі мить жадана».

• 2005 р. – випущено авторський компакт-диск В. і Є. Гжегожевських «Долі мить жадана».

• Травень 2005 р. – Міністерство у справах молоді та сім'ї України нагородило братів Гжегожевських за участь у Всеукраїнському фестивалі сімейної творчості «Родинні скарби України» в Києві.

• Травень 2005 р. – братів В. і Є. Гжегожевських відзначено дипломами управління культури Хмельницької обласної державної адміністрації.

• Вересень 2005 р. – початок роботи братів В. і Є. Гжегожевських солістами-вокалістами естрадного жанру Хмельницької обласної філармонії.

• 2005 р. – В. і Є. Гжегожевські отримали дипломи професійних артистів вищої категорії.

• Травень 2006 р. – В. і Є. Гжегожевські виступили організаторами і стали дипломантами Шостого Всеукраїнського фестивалю творчих близнюків «Співучі дзеркала – 2006» в м. Києві (Пирогове).

• Травень 2006 р. – участь у VI Всеукраїнській виставці-ярмарку сільського зеленого туризму в м. Києві (Пирогове).

• Травень 2007 р. – В. і Є. Гжегожевські виступили організаторами й стали дипломантами Сьомого Всеукраїнського фестивалю творчих близнюків «Співучі дзеркала – 2007» у м. Кам'янці-Подільському.

• Листопад 2007 р. – авторський вечір «Мелодії родоцвіту» в Хмельницькій обласній державній телерадіокомпанії «Поділля-Центр» в м. Хмельницькому.

• Листопад 2007 р. – отримання почесних грамот Хмельницької обласної державної адміністрації в м. Хмельницькому.

• Листопад 2007 р. – отримання почесних грамот Хмельницької обласної ради профспілок в м. Хмельницькому.

• Травень 2008 р. – В. і Є. Гжегожевські виступили організаторами і стали дипломантами Восьмого Всеукраїнського фестивалю творчих близнюків «Співучі дзеркала – 2008» в м. Кам'янці-Подільському.

• 2009 р. – отримання почесних грамот Міністерства культури і туризму України в м. Києві.

• 2009 р. – отримання почесних грамот Хмельницької обласної державної адміністрації в м. Хмельницькому.

- 2009 р. – отримання грамоти Хмельницької обласної ради ветеранів України в м. Хмельницькому.
- 2009 р. – отримання почесних грамот президії Федерації профспілок Хмельницької області в м. Хмельницькому.
- 2009 р. – отримання грамоти Управління внутрішніх справ України в Хмельницькій області у м. Хмельницькому.
- Червень 2010 р. – участь у XII благодійному фестивалі «Я люблю тебе, мій Гриців» та отримання почесних грамот (м. Хмельницький – Гриців).
- Літо 2010 р. – виступили організаторами районного фестивалю сільських духових оркестрів «Мелодії фанфар» в Ярмолинцях.
- Літо 2010 р. – виступили організаторами районного фестивалю «Ярмолинецькі самоцвіти».
- Вересень 2010 р. – отримання грамоти Головного управління праці та соціального захисту населення Хмельницької обласної державної адміністрації в м. Хмельницькому.
- 11 лютого 2011 р. – створення комунального підприємства «Ярмолинецький телепресцентр».
- Квітень 2011 р. – отримання відзнак (медалей) «25 років Героїчного подвигу» ЧАЕС.
- Квітень 2011 р. – отримання почесних грамот Всеукраїнської громадської організації «Союз Чорнобиль України» в м. Хмельницькому.
- 20 травня 2011 р. – призначення Владислава Гжегожевського директором-редактором комунального підприємства «Ярмолинецький телепресцентр».
- Липень 2011 р. – В. і Є. Гжегожевські виступили організаторами і стали дипломантами Дев'ятого всеукраїнського фестивалю творчих близнюків «Співучі дзеркала – 2011» в м. Хмельницькому і Ярмолинцях.
- Грудень 2011 р. – участь у Регіональному українському телефестивалі «Сузір'я Надгориння»; фільм «Співучі дзеркала братів Гжегожевських» (Ярмолинецький телепресцентр, автори Вадим і Євген Гжегожевські, Анатолій Заянчуковський) в м. Хмельницькому і Білогір'ї.
- Липень 2012 р. – В. і Є. Гжегожевські виступили організаторами й стали дипломантами Десятого всеукраїнського фестивалю творчих близнюків «Співучі дзеркала – 2012» в м. Хмельницькому і Ярмолинцях.
- Липень 2012 р. – отримання грамоти Хмельницького обласного науково-методичного центру культури і мистецтва начальником відділу культури і туризму Ярмолинецької районної державної адміністрації Євгеном Гжегожевським в м. Хмельницькому.
- Вересень 2012 р. – отримання Вадимом і Євгеном Гжегожевськими почесної грамоти Хмельницької обласної ради.
- Листопад 2012 р. – отримання почесної грамоти Хмельницької обласної державної адміністрації директором Ярмолинецького телепресцентру Владиславом Гжегожевським.

- Лютий 2013 р. – отримання Вадимом і Владиславом Гжегожевськими посвідчень членів Національної спілки журналістів України.
- Травень 2013 р. – отримання братами Вадимом і Євгеном Гжегожевськими грамот Українського фонду культури.
- Листопад 2013 р. – отримання почесної грамоти Хмельницької обласної державної адміністрації директором Ярмолинецького телепресцентру Владиславом Гжегожевським.
- 2013 р. – участь Ярмолинецького телепресцентру в Загальнодержавній рейтинговій програмі за офіційними звітними економічними та соціальними показниками 2012–2013 року і здобуття Бронзи Рейтингу: офіційний статус «Комунальне підприємство року 2013 (директор –редактор Владислав Гжегожевський) в м. Києві.
- Серпень 2014 р. – отримання грамоти управління культури, національностей та релігії Хмельницької обласної державної адміністрації начальником відділу культури Ярмолинецької районної державної адміністрації Євгеном Гжегожевським у м. Хмельницькому.
- Серпень 2014 р. – Владислав Гжегожевський повернувся на посаду викладача Шарівської музичної школи та очолив духовий оркестр, створений ним і братом Євгеном Гжегожевським у 1992 р.
- 24 серпня 2014 р. – авторський творчий вечір Є. і В. Гжегожевських «Поділля моє величає, Поділля моє золоте», присвячений 35-річчю творчої діяльності в Хмельницькому міському Будинку культури.
- Вересень 2014 р. – отримання братами Є. і В. Гжегожевськими подяки Хмельницької міської ради та виконавчого комітету (м. Хмельницький).
- Вересень 2024 р. – отримання Є. і В. Гжегожевськими відзнак (ювілейних медалей) за заслуги перед Ярмолинецьким районом до 90-річчя Ярмолинецького району.
- Вересень 2014 р. отримання Є. і В. Гжегожевськими дипломів і відзнак (статуеток «Ніка») Хмельницької обласної профспілки працівників соціальної сфери в м. Хмельницькому.
- Вересень 2014 р. отримання Є. і В. Гжегожевськими грамоти Хмельницького обласного науково-методичного центру культури і мистецтва в м. Хмельницькому.
- Вересень 2014 р. – отримання Є. і В. Гжегожевськими почесних грамот Хмельницької обласної профспілки працівників культури в м. Хмельницькому.
- Жовтень 2014 р. – отримання Є. і В. Гжегожевськими подяки Хмельницької обласної організації УТОС в м. Хмельницькому.
- Грудень 2014 р. – офіційна реєстрація герба Вадима і Євгена Гжегожевських Українським геральдичним товариством у м. Львові.
- Травень 2015 р. – отримання Є. і В. Гжегожевськими подяки Державної прикордонної служби України за творчі зустрічі з військовослужбовцями на бойових позиціях «Сектору – М» та святковий концерт, присвячений Дню прикордонника.

• Вересень 2015 р. – отримання Є. і В. Гжегожевськими відзнак (медалей) від обласного форуму лідерів за волонтерську діяльність у зоні АТО «Сектор – М» у м. Маріуполі.

• Квітень 2016 р. – отримання братами В. і Є. Гжегожевськими грамоти від командування 8-го окремого полку спеціального призначення за волонтерську допомогу та зустрічі з особовим складом у зоні АТО у м. Старобільську.

• Липень 2016 р. – В. і Є. Гжегожевські виступили організаторами і стали дипломантами Одинадцятого Всеукраїнського фестивалю творчих близнюків «Співучі дзеркала – 2016» в Ярмолинцях.

• Грудень 2016 р. – отримання Є. і В. Гжегожевськими орденів «Честь і шана» Всеукраїнської громадської організації «Союз Чорнобиль Україна».

• Вересень 2017 р. – присвоєння звання «Зразковий аматорський колектив» духовому оркестру Шарівської музичної школи (керівник Владислав Гжегожевський).

• Грудень 2017 р. – братів В. і Є. Гжегожевських прийнято до Хмельницького обласного осередку Всеукраїнської спілки «Конгрес літераторів України».

• Грудень 2017 р. – В. і Є. Гжегожевських обрано співголовами музичного відділення Хмельницького осередку Всеукраїнської творчої спілки «Конгрес літераторів України».

• Грудень 2018 р. – отримання братами В. і Є. Гжегожевськими нагрудних знаків «Чорнобиль» Всеукраїнської громадської організації «Союз Чорнобиль Україна».

• Грудень 2018 р. – В. і Є. Гжегожевські стали лауреатами (Перша премія) Міжнародного конкурсу «Чорнобильські мотиви» в м. Дніпро.

• 6 вересня 2019 р. – авторський творчий вечір братів В. і Є. Гжегожевських «40+60=200», присвячений 40-річчю професійної творчої діяльності в Хмельницькому обласному музично-драматичному театрі ім. М. Старицького в м. Хмельницькому.

• Вересень 2019 р. – отримання братами В. і Є. Гжегожевськими почесних грамот Хмельницької обласної державної адміністрації.

• Вересень 2019 р. – отримання братами В. і Є. Гжегожевськими грамоти Українського фонду культури.

• Вересень 2019 р. – отримання братами В. і Є. Гжегожевськими відзнак (нагрудних знаків) «Чорнобиль 1986–2018» Всеукраїнської громадської організації «Союз Чорнобиль Україна».

• Вересень 2019 р. – отримання братами В. і Є. Гжегожевськими відзнак (орденів) «Покрови Пресвятої Богородиці» Українського козацтва.

• Вересень 2019 р. – отримання братами В. і Є. Гжегожевськими почесних грамот Хмельницької обласної організації ветеранів України.

• Вересень 2019 р. – отримання братами В. і Є. Гжегожевськими почесних грамот Хмельницької обласної організації профспілки працівників культури.

- 20 листопада 2019 р. – братам В і Є. Гжегожевським присвоєно почесні звання «Почесний громадянин Ярмолинецького району» з врученням медалей.
- 8 листопада 2019 р. – Вадиму і Євгену Гжегожевським присвоєно звання «Заслужений артист України».
- 28 листопада 2019 р. – Вадиму і Євгену Гжегожевським присвоєно звання «Почесні громадяни Ярмолинеччини».
- Грудень 2019 р. – отримання відзнак (медалей «За заслуги») Асоціації ветеранів МВС України.
- Серпень 2021 р. – авторський творчий вечір «Поділля моє величаве», присвячений 30-річчю незалежності України в Хмельницькому обласному науково-методичному центрі культури і мистецтва.
- Серпень 2021 р. – братів В. і Є. Гжегожевських відзначено грамотами Хмельницького обласного науково-методичного центру культури і мистецтва.
- Серпень 2021 р. – братів В. і Є. Гжегожевських відзначено пам'ятними статуетками «Ніка» з нагоди 30-річчя незалежності України Хмельницькою обласною організацією профспілки працівників соціальної сфери.
- Грудень 2021 р. – побачив світ авторський збірник для дитячого духового оркестру «Мелодії фанфар» у м. Житомирі.
- Вересень 2022 р. – братів В. і Є. Гжегожевських відзначено пам'ятними статуетками «Ніка» як кращих мистецьких волонтерів, учасників благодійних концертів «Повернись живим» Хмельницькою обласною організацією профспілки працівників соціальної сфери.
- 2022 р. – Євген Гжегожевський призначений керівником Народного ансамблю пісні «Кудрявич» Ярмолинецького центру культури і дозвілля.
- Жовтень 2022 р. – побачив світ у YouTube аудіоальбом авторських пісень В. і Є. Гжегожевських «Україно моя чарівна».
- Січень 2023 р. – побачив світ у YouTube аудіоальбом авторських пісень В. і Є. Гжегожевських «Дорога додому».
- 2 вересня 2024 р. – призначення Євгена Гжегожевського вдруге директором Шарівської музичної школи.
- 6 вересня 2024 р. – авторський творчий вечір братів В. і Є. Гжегожевських «Пісня скликає друзів», присвячений 45-річчю професійної творчої діяльності в концертній залі Хмельницького обласного Будинку федерації профспілок.
- 6 вересня 2024 р. – нагородження Вадима і Євгена Гжегожевських грамотами.
- 5 грудня 2025 р. – посвідчення волонтера /Волонтерська організація БО «Волонтер Ярмолинеччини».
- 2025 р. – вийшла у світ книга «Легендарні брати: пісенна життєтворчість Вадима та Євгена Гжегожевських у музичному просторі Хмельниччини та України» (автор А. Філінюк, м. Кам'янець-Подільський).

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

А

Адамський В. Р. 205, 208
Аксані А. 134
Аксані М. 134
Андросова О. Ф. 45, 202
Антонов А. 116
Артюмова Ю. 109, 114
Асеев Н. 80
Атаман А. 161
Атаман В. 157, 161

Б

Бабич Р. 77
Баженов Л. В. 210
Байдак І. 136
Байдюк Г. 37, 192
Балема М. П. 23, 72, 74, 81, 101,
157, 160, 161, 177
Балюк М. 37
Барась М. 37
Барвінський В. 184
Басун О. 37, 192
Баюк М. І. 206
Бачинська Л. 37, 192
Безвух Т. 109, 114
Белінська Т. В. 170, 203
Бень С. 28, 98, 202
Берегова О. 30, 69, 169, 202, 210
Березд В. 37
Березівська Л. Д. 202
Березовська Г. 134
Березовська К. 134
Берліоз Г. 182
Бермес І. Л. 207
Бетховен 42

Бех І. 205

Бец О. Д. 71, 72, 76, 81, 97, 101,
135, 137, 157, 160, 161, 177
Бідюк Є. І. 204
Білозір О. 120
Білоконь О. Ф. 25, 210
Білоножко В. 126
Білоножко С. 126
Бірюкова М. 37, 192
Блажевич Ю. І. 205, 208
Богатіков Ю. 80
Богданова Н. В. 210
Боденштедт Ф. 12
Боднар Х. 37, 38, 192
Боднарі 44
Бойко І. 37, 192
Бойко К. М. 86
Бондарчук К. 28, 202
Борович В. 37, 192
Бохонський В. 37, 192
Брилінський Д. 171
Бріцина О. 210
Брязгунов Ю. 34, 35, 192
Будник О. А. 67
Бурдуваліс К. 205, 208
Бурлака А. 28, 202
Бусел В. Т. 210

В

Валевська Н. 161
Валь І. 164, 165, 171, 175
Ванжула О. 157, 171
Ваньо М. 161
Васютинський В. 52, 202
Вебер К. 166
Величко І. 113

Вервес Г. Д. 205
Вересюк В. П. 210
Винокур В. 80
Вірський П. П. 104
Вовненко В. 37, 192, 193
Войтович 164
Войцехівський В. С. 37, 193
Войцеховська В. С. 86
Волков С. 31, 203
Володимиров З. 37, 193
Волосатих О. 23
Волошина Н. 37, 193
Волошина Т. 37, 193
Волощук В. С. 103, 128
Вонсович І. О. 170, 203
Вочишен П. 81

Г

Гаврилишин Б. 92
Гавришук А. П. 37, 69, 193
Гадзира А. 37, 38, 193
Гаєва А. 141
Гаєва К. 141
Гайдн Й. 166
Галаш Д. 114
Галицький І. 37, 193
Гальябарда С. 126
Галаш Д. 113, 114
Ганицький Т. 103, 157, 204
Гапоненко Ю. 150, 171
Гаркава В. 122
Гаркавий В. 122
Гаркавий Г. 122
Гаркавий Є. 122
Гаркавий К. 122
Гаркавий О. 122
Гаркавий С. 122
Гжегожевська А. В. 88, 146
Гжегожевська А. Б. 160, 191
Гжегожевська Аполонія 55
Гжегожевська А. А. 109, 154, 167
Гжегожевська В. А. 33, 89, 90, 109, 110, 111, 125, 153
Гжегожевська Є. А. 191

Гжегожевська К. А. 109, 146, 154, 160, 167
Гжегожевська Л. Є. 111, 129, 167
Гжегожевська Н. В. 88
Гжегожевська С. 55
Гжегожевська Т. А. 89, 90, 109, 110, 111, 146, 153, 154, 164, 167
Гжегожевська Т. Б. 154, 167
Гжегожевський Арсен 154
Гжегожевський Артур 33, 88, 89, 104, 111, 113, 114, 125, 129, 133, 142, 159, 160, 164, 167, 192, 193
Гжегожевський Богдан 32, 88, 89, 111, 115, 122, 125, 129, 133, 142, 164, 167, 191
Гжегожевський Владислав (молдший) 154, 167
Гжегожевський Вадим (Владислав) Едуардович 9, 10, 11, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 132, 133, 134, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 196, 197, 199, 200, 201, 202, 207, 209
Гжегожевський Віталій Едуардович 9, 56, 59, 60, 98, 193

- Гжегожевський В. Й. 55
 Гжегожевський Д. 54
 Гжегожевський Євген Едуардо-
 вич 9, 10, 11, 15, 16, 17, 18, 19,
 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 30,
 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39,
 40, 41, 42, 44, 46, 48, 49, 50, 51,
 52, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62,
 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71,
 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 80, 81,
 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90,
 91, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100,
 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107,
 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114,
 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121,
 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128,
 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135,
 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143,
 144, 145, 146, 148, 149, 150, 151,
 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158,
 159, 160, 161, 163, 165, 166, 167,
 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174,
 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181,
 182, 183, 184, 185, 186, 188, 189,
 190, 191, 192, 193, 194, 196, 197,
 199, 200, 201, 202, 207, 209
 Гжегожевський Е. Й. 9, 54, 55, 57,
 58, 59, 60, 61, 64, 88, 122, 142,
 163, 184
 Гжегожевський Й. Д. 54, 55, 123,
 130
 Гжегожевська (Маримон) М. П. 9,
 55, 56, 57, 58, 60, 61, 142, 163, 186
 Гжегожевська (Фартушняк) 32,
 191
 Гжегожевський Матвій 154
 Гжегожевський Р. Р. 154
 Гжегожевський Р. В. 27, 32, 88,
 111, 115, 122, 125, 129, 133, 142,
 167, 191, 202
 Гжегожевський Т. Б. 54, 154
 Гжегожевські 18, 25, 27, 29, 38, 39,
 41, 44, 91, 92, 192, 196, 197, 200
 Гжегожевські-Степанишени 44,
 167, 194
 Гейченко М. 29, 203, 204
 Герасим'юк А. 139
 Герасим'юк А. 139
 Гіга Степан 162
 Глінська М. 37, 194
 Гнатюк А. 147
 Гнатюк М. 72, 78, 79, 128, 147
 Голюк М. 164
 Гомонійко А. 37, 194
 Гонтарук К. 164
 Гончаренко М. В. 205
 Горбачевська Є. 32
 Гордієнко К. 203
 Горченко О. 128, 139, 141
 Горченко Р. 128, 139, 141
 Горшунова О. 149
 Гостинна Д. 37, 38, 194
 Граб А. 34, 37
 Грабович І. 37, 195
 Градський А. 80
 Гриб А. 135, 137, 195
 Гриб М. А. 24, 204
 Грибовська С. О. 86
 Григоренко В. 27, 208
 Григорович В. 37, 199
 Гринюк Т. 104
 Гринькевич 23, 161
 Гриськов Д. 104, 113
 Гриськові 44
 Грінченко Т. Д. 28, 30, 31, 203
 Грошко В. 37, 39, 195
 Гузар Любомир І. 169, 205
 Гук Н. 133
 Гук О. 133
 Гуменна А. В. 37, 195
 Гуменюк А. 34, 94, 109, 195
 Гуменюк А. І. 28, 999, 195, 203,
 205, 208
 Гуменюк В. 163
 Гуменюк О. Л. 86

Гуркова О. М. 14, 30, 180, 203
Гусельников Є. 106
Гут Л. С. 29, 203
Гуцал В. 157, 161
Гуцал О. 114
Гуцал Р. 23
Гуцало Є. 203

Д

Давидов М. А. 210
Даниленко В. М. 203
Дарманський М. М. 103
Дворжак 42
Дворський П. 80, 161, 181, 182
Демків В. 37, 38
Дейнега Т. 37, 195
Дембіцька Л. 37, 195
Дембовський Е. 181
Демків В. 195
Демокріт 53
Демченко О. П. 29, 96, 203
Дереш П. І. 203
Дефо Д. 42
Дзюба І. М. 203, 210
Дичко Л. 30, 206
Дідич Г. 29, 203, 204
Дмитренко М. Й. 204
Дмитрик В. 37, 195
Добренко М. 25, 37, 195
Добрянський П. 37, 195, 2011
Довженко О. П. 41, 54, 204
Дорожко М. І. 147, 151, 153, 164,
165, 171, 172, 175, 176, 177, 178,
182
Дорофєєва В. Ю. 13, 48, 156, 204
Дорохов В. 37, 195
Дочинець М. 164, 204
Драйзер Т. 111
Дрозда М. 37, 196
Дубінська О. 37, 196
Дуда І. 37, 196
Дудар О. 161
Дяк Л. 115

Дяк О. 115
Дяченко К. 109

Ж

Жевський В. 37, 196
Железняк М. Г. 210
Жуковський А. І. 113, 210

З

Завадський М. 157
Завальнюк О. М. 26, 204, 205
Запорожан З. Є. 135, 164, 171
Заремба В. 157, 161, 179
Зарецький В. 157, 161
Зарубіна О. 120
Захарчук Т. 37, 196
Заянчуковський А. 34, 140, 196
Зеленський В. 34
Зінкевич В. 80, 128, 164
Зінківський Т. 12
Зінська Т. 30, 204
Золотарьов В. 37, 196
Зуєв О. 77
Зузяк Т. П. 31, 170, 203
Зюлковський Ц. 24, 98, 161, 204

Е

Есамбаєв М. 80

Є

Єсюнін С. 23

І

Іваницький А. І. 28, 30, 95, 99, 204
Іванов В. В. 28, 29, 205
Іванов В. Ф. 23, 28, 204
Іванов П. 28, 95, 204
Іванова А. 24
Іванюк В. 109
Івасюк А. 77, 134
Івасюк В. 71, 78, 134
Івасюк М. 134
Івах Л. 34, 196
Івахова К. П. 22, 23, 26, 160, 171,
207, 208, 210

Ільїнський В. М. 91
Ільчук С. 37, 196
Іонов В. І. 14, 29, 204
Ісаченкова В. 37, 196

К

Кабачинська С. 37, 38, 196
Кабалевський Д. 93
Калашникова С. А. 210
Каледов Г. 122
Каледов Д. 122
Каледов Р. 122
Каледов Ч. 122
Каліновська О. 37, 125
Каліновський Л. О. 24, 37, 196
Каліновський О. 37, 113, 125
Кальмуцький М. 34, 36, 196
Каньоса П. С. 23, 205
Капранов В. 143
Капранов Д. 143
Капранова І. 143
Капранова С. 143
Карабиць І. 30, 179
Карпова О. О. 53, 205
Каськова Т. 34, 196
Клеперес А. 122
Клеперес Б. 122
Клеперес Г. 122
Клеперес І. 122
Кидалова Т. Д. 76
Кирилук В. 132
Кирилук Н. 37, 38, 111, 196
Клименко О. 207
Клітинська О. 28, 203
Кліщинський П. В. 208
Коваленко Н. Д. 205
Коваль Л. Г. 30, 95, 96, 177, 196, 197, 205
Коваль М. 34, 36, 102, 135, 146, 171, 172
Ковальова Т. 120
Ковтун В. 80
Козак А. 37, 197

Козельський І. 37, 197
Козир А. В. 28, 29, 205
Козицька Т. С. 208
Козлова Н. К. 203
Колодіїви 44
Колодій В. П. 63, 64
Коломієць В. М. 37, 103, 197
Коляско О. 37, 197
Комаровська О. 109, 205
Комедна О. 30, 48, 205
Кондов К. 37, 197
Кондратюк В. Д. 24
Кондратюк М. 80
Копилов А. О. 73, 210
Копилов С. А. 26, 204, 205
Корній Л. 28, 30, 94, 205
Корольова І. І. 29, 205
Костенко Л. 169
Кот Г. Є. 76
Котович О. 37
Коцюбинський М. 31
Кравчук В. І. 101, 160
Красовська Л. О. 29, 205
Кривошея В. 37, 197
Крип'якевич І. 211
Кришмарел Ю. В. 202
Кропивницький В. 205
Крочак К. 33, 197
Крочак-Черняк 44, 197
Крушельницький М. 205
Кругляк В. 37, 197
Кугаєвський О. 149
Кудрич Л. В. 29, 205
Кужим В. 37, 197
Кузів Марія 23
Кузь В. Г. 70
Кузьменко В. В. 205
Кульбовський М. 23
Курбас Лесь 205
Курбач Л. 37, 197
Кушка Н. 42, 205
Кушнірюк С. Г. 203

Л

Лагунець С. 37, 197
Левчун Н. 171
Леонтієв П. П. 207
Леонтович М. Д. 98, 99, 157
Леонтьєв М. 23
Лепша І. 37, 197
Леся Українка 11
Лисенко М. В. 95, 206
Лис Борис 113, 146
Лисий А. 37
Литвин І. 37, 197
Ліпман Б. Р. 71, 72, 75, 76, 157
Лісик Т. 37, 197
Ліснич А. 34, 197
Ліст Ф. 42, 117
Ліщинський О. 114
Лобода Т. 171
Логвиненко В. 37, 197
Лоза В. 37, 197
Ломако Ю. 37, 197
Лондон Дж. 93
Лужняк О. 113
Луканюк Б. 206
Луків Микола 127
Лук'ян В. 37, 197
Луценко В. 37, 197
Луцькова М. 37, 197
Люба М. І. 76
Людкевич С. 11
Люшня М. 34, 157, 177, 197

М

Мазепа Л. 77
Мазій Л. 37, 197
Мазур М. Ф. 103
Макогончуки 44
Максимова Р. 37, 197
Маланюк Є. 97, 206
Малицька К. 116
Малієнко Ю. Б. 202
Малінковська О. 164
Маліш Петро 34, 36, 197

Манько О. О. 29
Манько С. Б. 205, 206
Мареничі 80, 128
Маринін І. 23
Мартиненко О. 29, 206
Марценюк В. 34, 35, 197
Марцонь В. 38
Маслюки 44
Матвійчук А. 126, 164
Матвійчук С. 37, 197
Мацейків Т. І. 202
Мельник Г. К. 86
Мельник М. П. 23, 161
Мельник С. 132
Мельник М. Т. 24
Мельник Ю. В. 210
Мельничук С. Г. 25, 206
Миколай (Ковалик) 176
Михайлюченко О. М. 29, 205
Мігаль А. 171
Міхалевський В. Ц. 158, 200, 208
Міцкевич О. 149
Мішалова О. 206
Молода Н. 37, 198
Монюшко 42
Мороз В. 204
Морозов В. 34, 36, 197
Москаленко В. 37, 198, 209
Москалівська Л. 37, 198
Москвічова Ю. 29, 206
Музиченко С. М. 210
Мусатов О. 129, 167
Муха А. 182, 206

Н

Назаркевич В. 164, 171
Накап'юк В. О. 73
Наконечна М. 37, 197
Натанчук Л. 149
Наум К. 109
Ненцінський А. 34, 101, 123, 124,
136, 157, 160, 161, 162, 171, 198
Новосядлов В. 37

О

Общанський В. 161
Овсянікова Н. Ю. 206
Овчарук А. О. 132
Одольська М. 72, 161
Олександрук В. 37, 198
Олексів Я. В. 13, 30, 206
Олексюк О. М. 30, 206
Олійник В. Ф. 23, 75, 76
Олійник В. 34, 36, 41, 68, 102, 127, 136, 171, 172, 198
Олійник Ж. 22, 150, 171
Олійник І. 37, 198
Олійники 44
Олійник Л. 115
Олуйко В. М. 206
Онацький Є. 43, 206
Ороновська Л. Д. 206
Ороновський А. І. 206
Осецький Й. 205
Осика О. 37, 198
Особанський Д. 133
Особанський М. 133
Остапчук О. 37, 198
Остафійчук Василь 37
Охочинський Ю. 120

П

Павлова О. Ю. 30, 204
Павлюк О. 132, 163
Падалка Г. М. 30, 95, 206
Палахай Л. 62
Паніматченко О. В. 210
Пархоменко О. 149
Пасічна Т. Е. 210
Пасічник А. 172, 177
Пахомова Є. Г. 30, 206
Пашніцька Т. 37, 198
Перкун В. 207
Петровський Г. І. 82
Печенюк М. А. 23, 29, 72, 76, 207
Пилип'юк Д. 109

Пироженко Л. В. 30, 180, 207
Плінський В. 157
Плющ Т. М. 72, 76, 78, 79
Подлевська Н. В. 204
Подолук В. 37, 199
Полюга В. В. 207
Пометун О. І. 30, 180, 207
Помирча С. 207
Пом'яновська Н. 28, 98, 202
Пономарьов О. 161
Попіль І. 37, 199
Попович А. В. 71
Попович М. В. 207
Портний Ю. Л. 26, 207
Посікера В. 37, 199
Правденко В. 37, 38, 199
Приймак П. 141
Приймак П. 141
Прокопчук В. С. 205
Прядко О. М. 23, 207
Пукас Н. Л. 90, 136, 153, 171, 174, 177
Пустовий І. 81, 157, 177

Р

Радзінські 44
Радішевська О. 37, 199
Радул В. В. 206, 209
Ремех Т. О. 202
Рильський М. 208
Римар Р. 23
Рікельс Г. 34, 199
Ровінська Г. 37, 199
Романіді (Романішин) А. 163
Романовський О. Г. 207
Ростоцька Ю. 37, 38, 131, 199
Ротару А. 78
Ротару Л. 78
Ротару С. 80, 128
Ругін С. 37, 199
Руголь К. 141
Руголь О. 141
Рудницька О. П. 30, 207

Русакова Л. В. 206
Русанівський В. М. 30, 205

С

Савич Є. 37, 199
Савка С. 126
Савчук Б. 37, 39, 199
Савчук В. О. 23, 24, 199, 207
Савчук Л. 102
Садомська Л. 34, 35, 148, 199
Салій І. 34, 36, 199
Самійленко В. 34
Северінова М. Ю. 15, 199
Семенюк С. 41, 207
Сергієнко М. 34, 35, 200
Сердюк О. В. 14, 208
С'єдін В. М. 71, 160
Серов О. 120
Сидоренко Л. В. 210
Сидорчук А. 202
Синкевич Н. 207
Синьогірний П. 37, 200
Сисоева С. О. 207
Сиротенко Б. 114
Ситник Петро 72
Сівач В. 37, 38, 200
Сідорова І. С. 31, 170, 203
Сікора Е. 23
Сікорська І. М. 31, 117, 207
Сікорська О. Л. 86, 207
Сільвестров В. 15
Січинський В. Ю. 12, 41, 207
Січинські 43
Сіцінські 43
Сказіна Л. 37, 200
Сковерко А. 109
Скорик М. 77
Скрипник Г. 210, 211
Слободян Я. 165
Слободянюк П. Я. 17, 21, 23, 24,
26, 156, 160, 171, 206, 207, 208,
209

Слюсар А. 37, 136, 200
Слюсаренко Т. О. 208
Смагитель М. 161
Смирнова Т. А. 206
Смолій В. А. 206
Смолюк С. В. 208
Смотритель В. 157
Смотрицький М. Г. 28, 106, 155
Снігур О. 37, 144, 165, 175, 177,
200
Совгіря Т. 184, 208
Совтисик Б. 161
Соколова Л. С. 208
Солов'яненко А. 80
Сомов Е. 37, 200
Старицький М. 82
Стародуб П. М. 86
Стасюк І. 128
Стасюк М. 128
Стахальська Ю. 37, 200
Стельмах М. 11, 41
Степанишен А. І. 24, 66, 67, 86, 87,
88, 89, 93, 103, 191, 200
Степанишена В. 87, 88, 191
Степанишена Т. 32, 33, 87, 88, 191
Степанишена Є. А. 24, 87, 88, 93
Степова В. 147
Стеценко К. 116, 208
Стецька Й. 66
Сторожук А. 31, 208
Стоун І. 93
Стріхович В. 127
Сунік А. В. 32, 167
Сусяк О. Д. 103
Сухомлинська О. В. 202
Сюта Б. 28, 30, 94, 205

Т

Тальчинський А. 37, 200
Татаренко Л. 171
Таякіна Т. 80
Тебенюк Ігор 164

Терлецька В. 37, 200
Терлецький В. 37, 200
Тивоняк Л. 37, 200
Тиж 44
Тищук В. 38, 200
Ткач М. М. 30, 206
Тобух Г. Є. 61, 62
Томіленко А. 121, 128, 141
Томіленко В. 121, 128, 141
Тополенько М. 38, 200
Тормахова В. 122, 208
Торчинська Н. М. 204
Травневий Дж. 38, 200
Трембіцький 43
Туйчієва Т. 38
Тукало Д. 27, 208
Тукова І. Г. 13, 30, 208

У

Українка В. 164
Уманець О. В. 208
Ушинський К. 85

Ф

Фартушняк А. Б. 167, 191
Федоровичі 44
Федоровська І. 164
Федорчук З. Г. 73
Федунець М. Ф. 101, 157, 160, 165
Фіглюк А. 38, 101, 120, 122, 135,
146, 157, 160, 162, 163, 164,
165, 171, 172, 177
Філінюк А. Г. 10, 17, 21, 23, 24, 26,
27, 76, 204, 207, 208, 209
Фіновська О. 38, 201
Франко Іван 116
Фролов К. 149
Фурман А. В. 30, 201, 209
Фурман Б. 33, 34, 35, 135, 171

Х

Хаєт Г. 44, 211
Хомовські 44

Хоптова В. 38, 201
Хоптяр А. О. 38, 201
Хоптяр А. С. 38, 70, 71
Хоптяр А. Ю. 23, 26, 38, 71, 201
Хоптяр Ю. А. 23, 24, 26, 38, 71,
201, 205, 208, 209
Хорошенюк П. І. 38, 201
Хоув Н. 42

Ч

Чеботарь М. Ю. 156, 173, 209
Чекановська А. 99, 209
Червонюк О. 151, 152
Черепанова С. 43, 209
Чернега М. 38, 201
Черняк Л. А. 27, 209
Чорногуз Х. 38, 39, 201
Чумаченко О. 28, 202

Ц

Цап Г. В. 206
Царьова Л. 29, 209
Цимбалюк М. 34, 157, 201
Цмур Ігор 164
Цсар О. 62

Ш

Шандебура С. 34, 201
Шандровська Л. 33, 38, 61, 201
Шаран С. 38, 202
Шарварко Г. 78
Шевченко О. 181, 209
Шевченко Тарас 176, 209
Шевчук В. 32, 117, 136, 157, 171
Шевчук О. В. 31, 207
Шелепало П. 38, 202
Шеремета Н. В. 209
Шестак Н. 126
Широкий П. 34, 202
Шмигель І. 97
Шмигель Н. 97
Шопен 42
Шоробура І. М. 23, 26, 207, 210

Шпак М. 133, 141
Шпак С. 133, 141
Шпак Я. 133, 141
Шпильова В. 34, 38, 130, 202
Шпулак Н. 38, 202
Штогрин І. 109
Штраус В. 42
Штука В. 207
Шумада Наталія С. 31, 210
Шутяк А. 205, 208
Шумахер С. 38, 202

Ю

Юрченко В. В. 210
Юрченко Ю. 161
Ющенко В. А. 130

Я

Яківчук Г. В. 25, 209
Яковчук Л. І. 86
Янукович В. Ф. 130
Яремчук Н. 80
Ярецький В. 157
Ярова М. В. 23, 24, 210
Яронуд З. П. 71, 72, 76
Яцюк В. 133, 139
Яцюк Ю. 133, 139
Ящук А. 139
Ящук К. 139

N

Nettl Bruno 99, 210

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Філінюк Анатолій Григорович народився в травні 1953 р. у с. Шекеринці Ізяславського району Хмельницької області в хліборобській сім'ї. Закінчив у 1978 р. з відзнакою Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут за спеціальністю «Історія і суспільствознавство»; аспірантуру та докторантуру Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Кандидат історичних наук (1985 р.), доктор історичних наук (2013 р.), доцент (1995 р.), професор (2011 р.), академік Національної академії наук вищої освіти України (2015 р.), заслужений діяч науки і техніки України (2005 р.), почесний краєзнавець України (2013 р.). Фахівець у галузі історії України XVIII – початку XXI ст. та історичного краєзнавства. Автор близько 650 наукових і навчально-методичних праць. Лауреат обласних премій Національної спілки краєзнавців України ім. І. С. Винокура та ім. П. В. Климєнка.

На викладацькій роботі у вищій школі з 1978 р. Працював асистентом, старшим викладачем Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту, завкафедри Хмельницького інституту підвищення кваліфікації вчителів, проректором з наукової роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, доцентом, завідувачем кафедри історії України. Нині – професор цієї ж кафедри, голова ради науково-методичної роботи і забезпечення якості вищої освіти історичного факультету, гарант освітньо-наукової програми з історії та археології. Викладає провідні навчальні курси з історії України кінця XVIII – першої половини XIX ст., теорії і методології історії, методики і академічної доброчесності наукових досліджень з історії та археології, філософії науки та організації наукових досліджень, теорії і методології дисертаційних досліджень з історії та археології.

Засновник і керівник наукової школи «Історія суспільних трансформацій в Україні наприкінці XVIII – на початку XX століття». Підготував 12 кандидатів історичних наук і доктора філософії з історії та археології. Багаторічний експерт науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України з історії, політології та філософії. З липня 2024 р. – український експерт у сфері наукової та науково-технічної діяльності МОН України.

Голова Кам'янець-Подільської міської організації Всеукраїнського товариства «Знання», член Національної спілки краєзнавців України,

Всеукраїнської спілки архівістів, Українського історичного товариства, почесний член Центру дослідження історії Поділля, заступник академіка-секретаря наукового відділення історії Національної академії наук вищої освіти України, керівник Хмельницького регіонального відділення Національної академії наук вищої освіти України.

Нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради України, нагрудними знаками «Відмінник освіти України», золотою медаллю Товариства «Знання» України, орденами «Святого Рівноапостольного князя Володимира Великого» ПЦУ і Святійшого Володимира НАН ВО України, медалями Івана Крип'якевича, Святого Володимира, «За жертвність і любов до України», Івана Огієнка НАН ВО України, багатьма почесними грамотами МОН України, Хмельницької обласної державної адміністрації і обласної ради, «Відзнакою міського голови», медалями університету «За вагомий внесок у розвиток освіти та науки», «Ветеран праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка».

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Національна академія наук вищої освіти України
Хмельницька обласна організація Національної спілки краєзнавців України
Центр дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України
при Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка
Кам'янець-Подільська міська організація
Товариства «Знання» України

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ФІЛІНЮК Анатолій Григорович,
доктор історичних наук, професор, професор кафедри
історії України Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

ЛЕГЕНДАРНІ БРАТИ: ПІСЕННА ЖИТТЄТВОРЧІСТЬ ВАДИМА І ЄВГЕНА ГЖЕГОЖЕВСЬКИХ У МУЗИЧНОМУ ПРОСТОРІ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ ТА УКРАЇНИ

МОНОГРАФІЯ

Підписано до друку 26.12.2025 р. Формат 60х84\16.

Гарнітура «Minion Pro». Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 15,34. Тираж 200 прим. Зам. № 454.

Відруковано ТОВ «Друкарня “Рута”»
(свід. Серія ДК № 4060 від 29.04.2011 р.)
м. Кам'янець-Подільський, вул. Руслана Коношенка, 1
тел. 0 98 627 00 79, drukruta@ukr.net

ФІЛІНЮК Анатолій Григорович

Доктор історичних наук, професор, академік НАН ВО України, професор кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, заслужений діяч науки і техніки України, почесний краєзнавець України, засновник і керівник авторитетної наукової школи «Історія суспільних трансформацій в Україні наприкінці XVIII – на початку XX століття».

Наукові інтереси: дослідження суспільно-політичних, етносоціальних, економічних та духовно-культурних трансформацій на Правобережній Україні й Поділлі наприкінці XVIII — на початку XX століття